D· SALVIANI MASSY LIENSIS EPISCOPI, DE VERO IVDICIO ET PRO uidentia dei, ad S. Salonium Epiſcopũ Vienenſem Libri VIII

cura Io. Alexandri Braſſicani Iureconſulti editi, ac eruditis & cum primiſ utilibus Scholijs illuſtrati.

ANTICIMENON LIB. III. IN QVIBVS QVAE ſtiones ueteris ac noui Teſtamenti, de locis in ſpeciem pugnantibus, incerto Autore.

BASILEAE, IN OFFICINA [redacted], MENSE AVGVSTO, ANNO M. D. XXX

Cum gratia & priuilegio Cæſareo.

HORTVS SIVE BIBLIOTHECA BRASSICANI
per D. Chaſparem VRSINVM Velium Regium
hiſtoriographum.

Omnia quæ cultæ mandantur ſemina terræ
Aut quæ ſponte ſuo proſerit è gremio
Omniparens tellus, fruges, herbæq; ſalubres
Arborei fœtus, ſtirpium & omne genus,
Aurea quin etiam rutilis pomaria ſyluis,
Seu quid & his ſyluis pulchrius orbis habet,
Balſamaq; & quicquid lucis orientis odoris
Quicquid & in terris naſcitur æthiopum:
Sed grajis, latijsq; magis quod germinat aruis,
Magne Cato imprimis Braſſica nota tibi,
Vnde ſuum egregius duxit cognomen alumnus
Partus Alexander Calliopea tuus,
Ille mihi impertit quicquid ſuus educat hortus
Cui dabo & exiguus quæ meus hortus habet.

AD REVERENDISSIMVM PATREM AC PRINCIpem, dominum CHRISTOPHORVM à Stadion, Epiſcopum Auguſtenſem, optime meritum, dominum ac patronum ſuum incomparabilem, Ioannis Alexandri Braſſicani Iureconſulti, in SALVIANI Maſſylienſis Epiſcopi, De uero iudicio & prouidentia Dei libros octo, Præfatio.

QVOD Marcus ille Antonius Imperator, cognomento
Pius & Philoſophus, de ſeipſo ſcripſit, ἄλλοι μ̀ ἵππων,
ἄλλοι δὲ ὀρνέων, ἄλλοι θηρίων ἐρῶσι, ἐμοὶ δὲ βιβλίων κτήσεως ἐκ παι-
δαρίου δεινὸς ἐντέτηκε πόθος. Hoc ego de me quamlibet
infimo homine citra omnem inuidiam dicere poſſum,
quippe qui à puero nihil uel honeſtius æſtimarim, uel
antiquius duxerim, q̃ optimos quoſq; libros, & præci-
pue ueteres ſcriptores nondum in lucem æditos qua diligentia poſſem con-
quirere, ac à ſitu tenebriſq; uindicare. Nam cum hoc munere ſummi quon-
dam & potentiſſimi quiq; reges & mirifice delectati, & egregie perfuncti *Regum officium*
fuerint, ut de Polycrate Samio, Piſiſtrato Athenienſe, Nicocrate Cyprio,
Pergami cõpluribus regibus, ac Ptolemæo Philadelpho, Strabo & Athe-
næus ſcripſere: cui nam officio me rectius addicere (neglecta etiam interea
re familiari) potuiſſem, quàm in eam curam incumbere, quã iam olim prin-
cipes noſtri (atq; utinam non alia etiam æque bonis regibus ornamento
futura) deſertam reliquerunt: atq; ita ſuperiore ætate complures magni ac
eruditi uiri, è quorum numero primas habent Rodolphus Agricola Phry- *R. Agricola*
ſius, Ianus Pannonius Epiſcopus quinq; eccleſiarum, Ioannes Trithemius *Io. Pannonius*
abbas, Conradus Celtis Poëta, Ioannes Cuſpinianus Cæſaris à conſilijs,
tametſi reges non eſſent, id quod neminem iſtorum optaſſe ſcio, quod ta-
men ab illo ſecundum atq; proximum eſt, prorſus regio officio, Rempub.
literariam in antiquis ſcriptorũ monumentis inueſtigandis ac aſſeruandis
plurimum adiuuarũt. Sic Ioannes Capnion Phorcenſis noſter (ut hoc obi- *Io. Capnion*
ter adijciam) cum aliquando Eberardi Barbati principis Vuirtenbergẽ.
nomine, eius qui poſtea ab inculpata uitæ integritate, morumq; pulcherri-
mis ornamentis, Probi cognomentum obtinuit, ad inuictiſſimũ Cæſarem
Fridericham III cum alijs quibuſdam ampliſſimis uiris legatus ueniſſet,
& ut fieri cõſueuit, alijs mire ſplendida lautia, ut uocant, nimirum aut equi
pulcherrime inſtrati, aut aureæ phialæ, & reliqua id genus dono daren-
tur, hic Capnion antiquiſſima quædã & bene deſcripta Hebraica Biblia,
quàm uel immenſum auri pondus à Cæſare accipere maluit. Quanquam
autem eiuſmodi antiquiſſimorum ſcriptorum gemmæ raro aut nunquam
uenales habeãtur, quibus ego aut quiſquis ille tandem eſt, qui uere regium
hoc munus arripiens, Bibliothecam ſuã ornare, ſimul & uniuerſum orbem

ſibi deuincire cupiat: acceſſit tamen aliunde, & nihil mihi tale ſperanti præſidium incomparabile, quod hoc quicquid eſt incõmodi, cũ ipſo quod aiũt horreo ſarciret. Nimirũ ampliſſ. præſtãtiſſimorũ hominũ autoritas atq; dignitas. Qui me, ſi quãdo ſeſe dabat opportuna occaſio (oblata eſt aũt tam in legationibus, quàm in alijs honorificis profectionibus nõ ſemel) in conſequendis ijs unionibus ualde quàm benigniter adiuuarunt. Sic gratia, ſic fauore conſecuti ſumus, quod nulla pecunia quæ aliâs nihil non expugnat, perfici poterat. Qui enim aliâs impendiorũ ratio mihi conſtitiſſet, ſi tantũ nummorũ mihi fuiſſet expendendum, quantum ueteres etiam illi reges ac

Qui libros magno emerint

philoſophi in hoc mercatus genere perſoluiſſe dicuntur, quando Tarquinius Priſcus Sibyllinos libros non minore indicatura, quàm trecentis Philippeis, Plato Philolai Pythagorici libros decem milibus denariûm, Ariſtoteles Speuſippi Platonici philoſophi utcunq; paucos talentis tamẽ Atticis tribus emerit. Atq; illos ego philoſophiæ nomini pulchre ſatisfeciſſe arbitror, cum in aſſerendis ijs immortalitate dignis monumentis, immenſam etiã pecuniæ uim liberaliter & plena manu, quod aiunt, expenderent. Nunc cũ nulli ſint ex omni doctorũ claſſe Theologis ditiores, ij profecto debebant hanc ſolidã laudẽ arripere, & congeſtis opibus non uultures irritare, nõ inuidiã in caput ſuũ accerſere, ſed paſſim honorificas Bibliothecas inſtruere, in quibus & honeſte uiuendi inſtrumenta boni quiq; ſcriptores aſſeruarẽtur: & quibus cum paupertate ſubinde colluctandũ eſt, quorum grex eſt innumerabilis, bonorũ librorũ præſidio, poſſent ad honeſtiſſimos quoſq; gradus eluctari. Et quoniã Bibliothecas nullas inſtituimus, aut ſaltem tales inſtituimus, ut præſtiterit illas eſſe ſolo æquatas: uidemus quàm iaceant, quàm extincta ſint bona ſtudia ferè omnia. Videmus quàm ingenia etiã felicia à literis abhorreant: & quod inuitus, uere tamen dico, quàm in Germaniæ quibuſdã ampliſſ. etiã urbibus hoc ſit eſſe Germanũ, literas ſcilicet odiſſe. Hoc ſit eſſe prudentiſſ. Senatorem, ſtudia ſemel omnia dãnare: hoc ſit eſſe cõpoſitæ uitæ ciuem, ſutores atq; textores πνευματοδιδάκτους ſuſpicere, literatos aũt contemnere. Hęc deniq; ſit optime conſtituta Reſp. in qua minimum ſit literarum atque literatorum. Quanto rectius illi ueteres qui ut ſtudia redderent ornatiora, ut libros facerent commendabiliores, ut doctorum hominum cultum & uenerationem augerent, ut oſtenderent tandem literas nihil aliud eſſe, quàm rem ſacram, Bibliothecis paſſim non alibi quàm in deorum immortalium templis locum dabãt. Nam Aſinius Pollio primus Romæ Bibliothecam in Herculis fano dedicauit. Hanc laudem patrum noſtrorum memoria, ſi non ſuperauit, æquauit tamen inclytus ille ac nunquã ſatis laudatus Pannoniæ rex Matthias, qui Bibliothecam ſuam quam ex omni ſcriptorum genere cõfertiſſimam inſtruxerat, in amœniſſimo etiam templo conſecrauit. Hæc mihi Bibliotheca manum

Bibliothecæ in templis cõſecratæ

Pollio

Matthiæ Coruini Pãnoniæ regis Bibliotheca

hic

hic inijcit,oratq́ ſupplex,ut tibi quæ iam nihil niſi uanum nomē obtinuit, priſtinam illam dignitatem atq; celebritatem ſuam, qua nulli concedebat exponam. Quamobrem optime princeps,id quod magnopere ad te pertinet,libenter hæc ad te ſcripta leges: atq; hanc meā exprōptā in te colēdo ac obſeruādo uoluntatem,æqui boniq́ facies. Superioribus annis cū Vuilielmus ex Eberſtein,Cæſareus legatus me ſibi comitē adiūxiſſet, ut unà ſecum ad innocentiſſimum illum Pannoniæ ac Boëmiæ regem LVDOVICVM, proxima impreſſione Turcica miſerrime ſublatum accederem,hoc ego patrocinio ac benignitate magnorū hominū illi de meliore nota cōmēdatus,libenter & ex animo feci,ac nulla certe maiore q̄ cognoſcēdæ adhuc minime uaſtatæ Pannoniæ,ac ornandæ Reipub.literarię cauſa feci. Rectà Vienna Budā,quæ regni caput,atq; adeo Pannoniæ regū definita ac ſumma ſedes eſt,deſcendimus,regnū hoc adhuc ſartum tectū uidimus:legatus ibi negotiorū ſuorū rationē ſumma cura habuit:mihi uero, ne ſucciſiuis horis planè nihil agerem, inſpiciendæ iſthic Bibliothecæ beneficio ſereniſs.ac inculpatiſs. reginæ Mariæ poteſtas facta eſt. Quid multis? Inſpexi libros omnes. Sed quid libros dico,quot libros tot etiam theſauros iſthic inſpexi, Dij immortales, q̄ iucūdum hoc ſpectaculū fuiſſe quis credat? Tunc certe nō in Bibliotheca,ſed in Iouis gremio,quod aiunt,mihi eſſe uidebar. Tantum erat hic antiquorū,Græcorū ſimul & Hebraicorū uoluminū,quę Mathias ille rex,capta iam Conſtantinopoli,euerſisq́ multis alijs ampliſſimis Græciæ urbibus, ex media Græcia inæſtimandis ſumptibus coëmerat, ac tanquā mancipia ex barbarorū cataſtis atq; cōpedibus receperat. Tantum erat hic latinorū librorū, & ueterū & recentiorū, procul tamen ablegatis omnibus ſophiſticis,ut nuſquā alibi, quod ego quidē ſciam. Siquidem Mathias rex (quē rectè librorū helluonē appellaueris) quatuor inſignes librarios Florētiæ magnis impendijs alebat,quorū is unus & unicus labor erat, ut omnes melioris notæ autores & Græcos & Latinos,quos cōmodum ex Gręcia habere nō poterat,exſcriberent. Nam ipſa typographice,ut exigua ſunt omniū rerū principia, nōdū tā late patebat: nec tā alte radices egerat, ut ardentiſs. illis & uere regijs uotis regis omniū excellentiſſimi ſatisfacere poſſet. Vidimus iſthic(id q̄d ex ſyllabo noſtro recenſere poſſumus)& oculata fide uidimus integrū Hyperidē cū locupletiſs. ſcholijs,librū multis etiā cenſibus redimendū. Vidimus grandē librū apoſtolicorū canonū, opus incōparabile. Vidimus Theodoretū Cyrēſem in Pſalteriū integrū. Vidimus Chryſoſtomi,Athanaſij,Cyrilli,Naziāzeni,Baſilij magni,Gregorij Nyſſeni,Theophanis,Dorothei infinita opera. Vidimus Marcū monachū,cognomento Anachoritā. Obmitto Poëtas,Oratores, Philoſophos,atq; Hiſtoricos,quorū hic immēſam uim inſpicere licuiſſet. Vidimus autores Græcos innumerabiles,infinitaq́ in Poëtas ferè omnes cōmentaria nemini do

Ludouicus rex Pānoniæ

Buda

Maria regina Pannoniæ,Ludouici uxor

Libri qui in Budēſi Bibliotheca ante Turcorū impreſſionē extabant

ctorum, aut paucis omnino antea uiſa. Sed quod Cicero de coniuratis di/
xit, uixerũt, quos iam ſublatos eſſe ſignificare uoluit: Ita recte diximus nos
uidiſſe, quippe quæ uerear ne poſſimus ullo unquã tempore uidere aut con
ſequi. O Turcorum immanitatẽ, ó barbarorum efferatam inſaniã, ó bono
Pannoniæ quondam præſtantia rum ſtudiorum πανωλεθρίαν. Adeo cum uniuerſa Pannonia (quæ cum ad
huc eſſet inoffenſa, poterat omnibus omniũ bonarum rerum dotibus nul/
lum nõ quãtumuis celebre regnum in cõtentionẽ prouocare) miſeris etiam
modis hæc uere aurea Bibliotheca perijt, interijt, ita ut quoties illius mihi
in mentem uenit (uenit autem ſæpiſſime) toties etiam Vergilianum hoc oc
currat, Quis talia fando . Temperet à lachrymis.

Mallem ego, ſic me dij ament, hic omniũ obliuiſci ꝙ meminiſſe. Interea ta
Braſſicanus libros aliquot à Ludouico rege opt. conſecutus men animum meum utcunq; conſolari ſoleo, quod ex munificentia atq; li/
beralitate optimi regis LVDOVICI quoſdã græcos autores cõſecutus
ſum, nec protritos, nec etiã aſpernãdos. Id quod ubi in lucem fuerint editi,
quẽadmodum dijs bene uolẽtibus edent̃ breui, res ipſa indicabit. Abſit o/
mnis circulatoria iactatio, abſint magnifica promiſſa: nos in utriuſq; litera/
Quos libros in lucem daturus ſit turæ diſciplinis tã noſtros ꝙ externos ſcriptores tales inuulgabimus, tales
orbi dabimus, tales ſtudioſorum gremijs imponemus, ut omnes quidẽ ad/
mirari, nemo uero pro dignitate ſatis laudare, ornareq; poſſit. In præſentia
Saluianus epiſcopus Maſſylienſis rum aũt, ut ex latinis guſtum aliquẽ eruditis præbeã, Saluianũ epiſcopum
Maſſylienſem eruditiſs. ſub tuo, hoc eſt doctiſs. epiſcopi, ac principis beni/
gniſs. nomine prodire uolui, Saluianum inquã & reſtitutum, & è denſiſs. te
nebris erutum, in quo unico licebit intelligere quãtum in alijs eiuſdem inte
Catalogi uirorũ illuſtrium gritatis ac eruditionis proceribus amiſerimus. Quanquã autẽ ex Catalogis
uirorum illuſtrium ſcriptis ab Hieronymo, Gennadio, Iſidoro, ac Ildefon/
ſo (qui ſcripti etiãnum, necdum peruulgati apud nos habentur) ad hæc ex
innumera illa ueterum ſcriptorum nomenclatura, qua Plutarchus, Athenæ
us, Pauſanias, Suidas, Laërtius, Pollux, Stephanus, atq; alij ſubinde utunt̃,
A. Gellius libro 6. Cap. 17 ſatis appareat quantũ optimorũ utriuſq; linguę autorũ interierit, & A. Gel
lius ſcribat Alexãdriæ milia uoluminũ ſeptingẽta per milites cõbuſta eſſe.
A. Marcellinus lib. 22 Ioannes itẽ Zonaras cognomẽto Monachus, græcus ille quidẽ at ſyncerę
fidei hiſtoricus referat Byzantij ſub Zenone centũ & uiginti librorũ milia
grauiſs. incẽdio perijſſe: ego tamẽ iureiurãdo affirmare auſim nos hac etiã
infeliciſs. ætate lõge plus diſpendij accepiſſe, ꝙ uel cogitatione cõſequi aut
oratione poſſit aliquis exprimere: quippe qui Budenſem Bibliothecã, quã
do in rem præſentẽ uentũ eſt, nõ ſemel excuſſerim, & exactiſs. diligentia in/
ſpexerim, & iã infeliciſſime, nec ſine magno Chriſtianorũ omniũ malo per
Oculi dolorem augent ditã atq; deletã eſſe cõpertiſſimũ habeã. Augent dolorẽ oculi, quod uere di
xit Cicero, qui ea quæ cæteri audiunt, aliquãdo uiderũt: nec auertere ab illa
incredibili pernicie, ſiue, ut uerius dicã, internitione cogitationẽ ſinunt. Sed

dolori

dolori ſatis datũ ſit, quandoquidẽ reparari nullo pacto poteſt id quod ita miſere perijt, & quod ab ipſis etiam hoſtibus miſerationem extorquere debuiſſet. Ad Saluianũ noſtrũ, imò tuũ potius redeo, in cuius laudibus, quæ ſunt ampliſſimæ, ordine prædicandis ταυτὸν πάσχομεν (liceat enim nobis ijſdem uerbis uti, quibus Chryſoſtomus uſus eſt in eruditiſſimo illo encomio Ignatij) οἷον ἄν εἴ τις εἰς λειμῶνα εἰσελθὼν καὶ πολλὴν μὲν τὴν ῥοδωνίαν ἰδὼν, πολὺ δὲ τὸ ἴον, καὶ τὸ κρίνον τοσοῦτον, καὶ ἕτερα δὲ ἠρινὰ ἄνθη ποικίλα τέ καὶ διάφορα, ἀπορήσει τί πρῶτον ἴδῃ, τί δεύτερον, ἑκάστου τῶν ὁρωμένων πρὸς ἑαυτὸ καλοῦντος τὰς ὄψεις, &c. Quid enim primum in eo admirer, quid poſtea comprobem, quid poſtremo laudibus inæſtimandis uehendum arbitrer, planè ſum animi dubius, niſi ſatis laudatum exiſtimes, ſi tantum nobiles illos uerſus illi tribuas,

Ἀνδρῶν Σαλβιανὸς μὲν ἐνὶ πρωτοῖσι λεγέσθω
καὶ πύματος, καὶ μέσος ὁ γὰρ προφερέστατος ἀνδρῶν.

Theocriti uerſiculi de Ptolemæo pauliſper immutati

Principio ſi ad uitæ ſanctimoniam & inculpatiſſimã integritatẽ reſpicias, quis hoc Saluiano uel ſanctius, uel incorruptius de ijs omnibus rebus quas maxime cõueniebat eſſe ſublatas è medio, ſcripſit? Quis Chriſtianos ſibi peruerſe blãdiẽtes, ita nominis ſui rationẽ habere admonuit? Quis ita probabilibus argumentis docuit nos, omnes tandem calamitates, pericula, & excidia non à deo pati, ſed noſtro uitio, ſtultitia atque peruerſitate mala tanquam Cęcias nubes in caput noſtrum aduocare. Id quod & Iupiter ille Homericus conqueritur,

Ω πόποι, οἷον δή νυ θεοὺς βροτοὶ αἰτιόωνται
ἐξ ἡμέων γάρ φασι κάκ' ἔμμεναι, οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ
σφῇσιν ἀτασθαλίῃσιν, ὑπὲρ μόρον, ἄλγε' ἔχουσι.

Iam quis planius oſtẽdit nullos omnino homines ita ſummi ſui imperatoris præcepta uel minima illa pro nihilo ducere atq; Chriſtianos? Quis certius probauit nos eſſe reliquis omnibus utcũq; barbaris, & incultis gẽtibus improbiores: q deũ etiã ipſum incredibili pietate ſingulis expoſitũ, inuitũ & nolẽtẽ (utcũq; perditi ſimus) in perniciẽ noſtrã nõ aliter q̃ Theſſalæ mulieres lunã è cœlo deducẽtes excitamus. Omitto q̃ grauiter ille diuites ac potẽtes in ordinẽ redigat, q̃ illos de cœlo detrahat, q̃ officij ſui meminiſſe doceat, quãdo ex ijs turpiſſima uiuẽdi exẽpla, ſi ſint impotẽtes & improbi, in uniuerſos omniũ mores defluãt. Rurſus q̃ ſolicite pauperũ, hoc eſt innocentię cauſam agit: quàm unũ aliquẽ ex multis omnibus flagitijs coopertũ, nõ nominatim perſtringit, ſed ita alloquit̃, ita corripit, ut fermè cũ omnibus loqui uideat̃: quoniã de uitijs ijs loquit̃, quæ neſcio an nõ in omnibus abũde reperiri poſſint: probat autẽ non tantũ appoſite ſacrarũ literarũ præſidio, uerũ etiam feliciter quicquid ſemel inſtituit: & ut in caſtigando mirus eſt artifex, ita & in docendo formãdoq; magiſter eſt acerrimus. Adhæc ſuæ ætatis excidia quædã, & poſt excidia etiam creſcentia uitia ſic ob oculos ponit, ſic luculẽter exponit, ſic hiſtorica fide narrat, ut mihi uidere uidear hoc cor-

ruptiſſimũ ſeculum tanquam in tabula graphice expreſſum: adeo ſtrenue à nobis deſudatum eſt, ne ſuperiorum etiam ætatum peruerſiſſimis hominibus uideremur ex aliqua parte eſſe meliores. Socratis autẽ Platonici ſententiam de cõmunibus uxoribus atq; liberis, utcũq; ab Attico Græco philoſopho defenſam, nemo, quãtum ego quidem iudicare poſſum, uel uerius confutauit, uel rectius euerti poſſe prorſus inuictis ac honeſtiſs. argumentis oſtendit. Atq; hæc ad iudiciũ integritatemq; ſummi ſcriptoris attinent. De eruditione modis omnibus abſoluta nemo rectius iudicabit, q̃ qui libros illius legerit, meditataq; diligentia non ſemel euoluerit. Sacras certe literas ſic accõmodate, ſic eleganter, ubicunq; tandem uſus erat, inſeruit, ut ſi dei multum autoritatis accederet, elegantiæ uero atq; uenuſtati nihil interea gratiæ uel dignitatis decederet, ut uere poſſim hoc Lucilij de illo dicere, Quàm lepidæ lexes compoſtæ ut Teſſerulæ omnes.

Sermo ſcholaſticus Gennadius illi ſermonem ſcholaſticũ & apertũ tribuit, quo nomine mirũ in modũ cõmendari meretur. Si apertus eſt (ut eſt egregie dilucidus) quæ maior illi laus accedere potuiſſet? quoniam ſumma uirtus orationis eſt perſpicuitas: ſi ſcholaſtico ſermone præcellit, neq; hoc uulgare, aut aſpernandũ fuerit ornamentũ, præcipue ſi ita nitidũ, ſi purũ, ſi eruditũ ac explicatum ſermonẽ Gennadius intellexerit. Nã nihil minus eſt illius oratio q̃ ſcholaſtica, ſi ita inelaboratã, frigidã, ac eruditis auribus minime ferendã uelis intelligere. In alijs ſui aut paulo ſuperioris ſeculi ſcriptoribus, Seuerino cognomẽto Boëthio, Caſſiodoro, Claudiano Mamerco epiſcopo Vienẽſi, Sidonio Apollinari, Euodio, ac alijs nõnullis nõ ubiq; puritatẽ latini ſermonis agnoſcimus: in hoc noſtro planè nihil eſt q̃d ferri nõ poſſit, niſi quod paucis quibuſdã dictionibus ſuo ſeculo, ut puto, familiaribus rato admodũ utit̃: atq; ita utit̃, ut nõ ingenij, ſed ætatis ſuę uitio uſus eſſe uideat̃. Et cũ reliquis Gallis peculiaris ſit quædã grandiloquentia, illius oratio ſic eſt cõſtituta, ut nuſquã ſupta modũ aſſurgat, nuſquã in illa emineant uenæ, nuſquã oſſa numerent̃, ſed temperatus ac bonus ſanguis impleat omnia mẽbra: deniq; neruos ipſos & robur tegat, & uenuſtas cõmẽdet. Quãobrem ut illũ ipſum nõ arbitror omnibus eſſe præferendũ: ita neminẽ etiã ex illis antiquioribus illi præfeto. Quippe qui & erudita pietate, & iuxta pia eruditione, ſummos etiã illos antiſtites (neminẽ autẽ in inuidiã uoco) multis ſtadijs præterierit. Ne uero uel impudẽtius de illo iudicare, uel arrogãtius pronũtiare uidear, exponã ordine, quãta ille felicitate atq; dexteritate ſcribendi uſus ſit. Verũ itaq; iudiciũ & attentã dei prouidentiã aſſerturus, nõ tantũ ſactarũ literarũ munimentis, uerũ etiã omniũ meliorũ artiũ præſidijs utit̃: & in hunc modũ utit̃, ut dubites an fortior ſit in demoliendis impiorũ argumentis, q̃ expeditus in noſtris aſtruẽdis: qui certe nerui, ut Lactantio Firmiano, ita & multis alijs defuiſſe uident̃. Ad hæc, ut multa paucis colligã, quis ordinis elegã-

tiam,

tiam,quis exquiſitos trãſitus,quis explicatiſſima argumẽta,quis feliciſſ.epi
phonemata,quis annominatiões feſtiuas, quis ſuaſorij generis oẽs partes,
quis cõtẽtiones arduas,nec minus iucũdas,quis ſentẽtias graues,quis excla
mationes uehemẽtiſſ.quis inſignia antitheta,quis inſtructiſſ.dilẽmata, qs
Iſocratis omnia ſchemata,tãta felicitate,copia,ſimul ac uenuſtate exhibuit?
Intelligis optime princeps ac idẽ huius ætatis epiſcoporũ incõparabile or-
namẽtũ,niſi fallar, qualẽ ad te ſcriptorẽ quibusuę dotibus adornatũ mittã:
ſed lõge cõmẽdatiorẽ tibi futurũ,ſi pro mea deprędicatione, q̃ minime uel
eruditioni,uel ſanctimonię illius ſatisfecit,hũc ipſum id q̊d perpetuo cõſue
uiſti,plegeris. Neq; enĩ ignoramus utcũq; tacitũ hoc eſſe cupias,quãtũ ſtu
dij ſacris illis & uere bonis autoribus impẽdas, ut ſi multi eſſent tui ſimiles
epiſcopi,futurũ equidẽ aliquãdo ſperarẽ,ut & res Chriſtiana trãquillior eſ
ſet,& principes Chriſtiani aliquãdo ſui officij uellẽt meminiſſe. Nũc cũ,ne-
ſcio qua tãdẽ Ate,oĩa permiſcẽte,nulla planè ſit omniũ ordinũ cõcordia,ne
mini certe mirũ uideri debet, ſi tyrãnus interea Turcus nobis aut ſtertẽtib.
aut nuſq; niſi ad itẽſtinã diſcordiã expgefactis,exurit uillas,incẽdit pagos,
abigit pecora,pterit ſegetes,cõſtuprat uirgines,infantes ĩterimit, ſenes occi
dione occidit,trahit ĩ captiuitatẽ iuuenes,diripit tẽpla,latrocinijs ac pręda-
tionibus omnia uaſtat atq; cõfundit. Et q̧ merito debebat omniũ bonorũ
animos pmouere,nihil aliud agit, q̃ ut Chriſti gloriã ab ipſis radicibus &
pinus in morẽ,quod aiũt,euertat: Chriſtianosq; oẽs nõ tãtũ à nominis ſui
poſſeſſione,quã metuo , ne bona pars iã amiſerimus, uerũ etiã à religionis
honeſtiſſ.cultu,cui iam pauci ſumus addicti,ſemel abducat. Digreſſus ſum
aliquantiſper,ſed ut cauſſæ ratio,uitæq; tuæ inculpata ſynceritas deſydera-
bat,quæ lõgius etiã diuerticulũ excuſare poterat. Nũc Saluianũ tuũ accipe,
princeps optime,tuũ inquã,tibi tuoq; feliciſſimo nomini inſcriptũ: quẽ ſi ti
bi,uti iure optimo meretᷣ, placuiſſe intellexero,curabo quanta fide potero,
ut & alia quæ adhuc in Bibliotheca noſtra ſunt innumera,& præcipue græ
ca,nempe Chryſoſtomi diuerſa in ſanctos encomia,Origenis librorũ Epi-
tome per Gregorium Theologũ & Baſiliũ magnũ digeſta, Seueriani Ga-
balorũ Epiſcopi in Geneſim conciones XIIII, Gregorij Nyſſeni in Ge
neſim enarrationes,Baſilij Magni Hexaëmeron integrũ, & lõge copioſius
q̃ uel ab Argyropylo,uel ab Euſtachio ad Syncleticã Germanã in linguã
latinã cõuerſum ſit,Nazianzeni ac Baſilij multa nũquã adhuc uiſa uel edi-
ta,Philonis libri tres περὶ τοῦ βίου μωσέως,& eiuſdẽ alter,qui inſcribitᷣ,βίος πολιτι-
κοῦ ὅ ἐστι περὶ ἰωσήφ,ad hæc liber eiuſdẽ,cui titulus eſt, περὶ ἀρετῶν, ἤτοι ἀνδρεί-
ας καὶ εὐσεβείας,καὶ φιλανθρωπίας,καὶ μετανοίας, &c.ſub tui nominis auſpicio ad
cõmunẽ omniũ utilitatẽ in lucẽ ueniant. Felicem te profecto,tua ſi bona no
ris:hoc eſt, ſi uideas tuo fauore ac beneficio tantum commodorum ad ſtu-
dioſos atq; doctos omnes promanaſſe:feliciorẽ autẽ multo,ſi & alia gręca,
quæ

Chriſtophorus à Stadion epiſcopus Auguſtenſis

Turcorũ ineſtimanda tyrannis

Græci libri nõdum inuulgati in Bibliotheca Braſſicani

quæ ad meliorum artium cognitionem attinent, tibi nominatim inſcripta, nuncupataq́ꝫ inuulgauero: hoc eſt, Procli, Io. Philoponi, cognomento Grãmatici, ac Manuelis Moſchopuli cõmentarios in Heſiodũ, ad hæc in Opiani halieutica cõmẽtarios utiliſs. Iamblichũ Chalcidẽſem philoſophũ in rebus Pythagoricis, eiuſdẽ protrepticas orationes, Diodorũ Siculũ in hiſtorijs, non illis quidẽ quas Pogius latinas fecit: Arithmeticam & Geometriã Nicomachi, Heronis Alexandrini librũ περὶ βελοποιίας, & Græci autoris innominati libros uere aureos XX de re ruſtica: ac alia præterea multa quæ nunc cõmemorare nolo, ne uidear librariæ meæ ſupellectilis, forte non ita contemnendæ, catalogũ contexere: nam & de latinis planè nihil hic dicimus, quorũ adhuc apud nos eſt, ut ille ait, Beata pleno Copia cornu. At me tandẽ longe feliciſſimũ optime princeps, ſi cõſecutus fuero id quod inſtitui: quod certe fiet ſi Saluianũ iam tuũ, & me qui iam olim in ære tuo ſum cũ Hendecaſyllabis noſtris, nõ ita felicibus, etiã atq; etiã cõmendatos habueris. (Queãdmodũ etiã doctiſſimũ atq; optimũ patrẽ meũ D. Ioannem Braſſicanũ, iam inde ab ineunte ætate, tanquã ijſdẽ ſtudiorũ ſacris tecum initiatũ, & amaſti ſynceriter, & perpetua benignitate ſubleuaſti.) Quare & dignitatẽ ſplendoremq́ꝫ tuũ ornabis, & ſtudijs ferè iacẽtibus ſignum quoddã tanquã Pharũ aliquã turrim eriges, & me in hoc uere ferreo ſeculo tua autoritate defendes, teſtimonio proueches, benignitate ad edẽda etiam alia maiora excitabis. Vale principũ excellentiſs. Epiſcoporũ doctiſs. ac inter utroſq; optime, Viennæ Auſtriæ, Martij die I, Anno M. D. XXX

Io. Braſſicanus

R. D. CHRISTOPHORO EPISCOPO AVGVSTENSI IOannes Alexander Braſſicanus ijs Hendecaſyllabis diuum Saluianum inſcribit atque dedicat.

Saluus incolumisq́ꝫ Saluianus
Exemptus tenebris, ſituq́ꝫ turpi
In lucem uenit omine auſpicato.
Saluus incolumisq́ꝫ Saluianus
Clauſus carcere, & impeditus arcto
Nuper compede, prodit expeditus,
Iam dextro Ioue, tum bona ſalute
Tandem ad ſe redit ille Saluianus.
Saluus incolumisq́ꝫ Saluianus
Magnus ſcriptor, Epiſcopus probatus
Antiquum reparatus in decorem
In lucem uenit omine auſpicato.
Saluus incolumisq́ꝫ Saluianus
Vitæ regula, Epiſcopon magiſter

Dignus nomine & hoc honore dignus,
Amico, medicoq́ꝫ conuocato
Herbis Braſſica & hic tuis petitis,
Herbis quas Cato maxime approbabat,
Dijs ſit gratia, mortuus reuixit.
Saluus incolumisq́ꝫ Saluianus
Scriptorum decus elegantiorum
In lucem uenit omine auſpicato.
Saluus incolumisq́ꝫ Saluianus
Dignus quem ſtudijs modisq́ꝫ cunctis
Mirentur, celebrent, legant frequentes
Quot ſunt aut alijs erunt in annis
Magni iudicio, & uiri periti.
Secli Chriſtophore ô tui perenne
Sydus, & ſtudijs decus perenne
Rectis, hunc precor accipe explicata
Fronte, hunc delitias tuas putabis,
Illum plus oculis tuis amabis
Meras delitias meros lepores,
Inſcriptum ſimul & tibi dicatum
Saluum incolumemq́ꝫ Saluianum.
Gemma Chriſtophore ô tuæ æuitatis,
Vera nobilis eruditione
Clara nobilis & domo, & parentum
Rectis moribus undecunqꝫ magne,
Nunc pro mœonio uides Poëta
Semper conſilio deûm potenti
Coniungi paribus pares amicos.
Quod ſi grandia ſenſa, & expolitum
Dicendi genus undecunqꝫ terſe
Quæras, hoc dabit ille Saluianus
Et dextra ſimul & manu ſiniſtra
Saluus incolumisq́ꝫ Saluianus.
Quod ſi iudicium dei æuiterni
Curam perpetuam, piumq́ꝫ amorem,
Qualem crimina noſtra uix merentur
Quæras, hoc dabit ille Saluianus,
Magna, Iuppiter, & bona ſalute
Saluus incolumisq́ꝫ Saluianus.
Quod ſi tempora & hæc male inquinata
Viuo

Viuo picta colore,& eleganter
Præſenti quaſi reddita in theatro
Attentis oculis uelis uidere.
Hoc dulci ſemel explicabit ore
Iam uere integer ille Saluianus.
Mella hæc Neſtoris æſtimabis eſſe
Nepenthes Helenæ æſtimabis eſſe:
Tam curas adimit,leuatq; amaras
Dictis quis nihil eſt magis uenuſtum,
Præ quis ſint Caſiæ & roſæ inuenuſtæ,
Saluus incolumisq; Saluianus.
At tu ſigna animi dabis benigni
Si totis animis amare pergas
Per quem præſidio tuo eſt dicatum
Certum μνημόσυνον tui clientis,
Vitæ redditus & ſuo nitori
Saluus incolumisq; Saluianus.

GENNADIVS PRESBYTER IN CATALOGO VIRORVM ILLVSTRIVM.

Saluianus Maſſylienſis presbyter, diuina & humana literatura inſtructus,&,ut abſq; inuidia loquar, Epiſcoporũ magiſter,ſcripſit ſcholaſtico & aperto ſermone multa, ex quibus iſta legi,

De uirginitatis bono ad Marcellum presbyterum Lib. III
Aduerſus auaritiam Lib. IIII
De præſenti iudicio Lib. V
Et pro eorum merito ſatisfactionis ad Salonium Epiſcopum Lib. I
Expoſitionis extremæ partis Eccleſiaſtis ad Claudianum Epiſcopum Vienenſem Lib. I
Epiſtolarum Lib. I
In morem Græcorum de principio Geneſis uſq; ad conditionem hominis compoſuit uerſu quaſi Hexametro Lib. I
Homilias Epiſcopus factus multas, Sacramentorum uero quantas nec recordor:uiuit uſque hodie in ſenectute bona.

IOVIANVS PONTANVS

Saluianus Gallicæ gentis Epiſcoporũ magiſter de Chriſto ita ſcripſit,rebusq; Chriſtianis, ut nihilominus hiſtorias plurimas, resq; temporum illorum geſtas,ijſdem & cõiunxerit,& inter diſſerendum explicauerit. Dum enim Dei Opt. Max. res, myſteriaq; admirabilia comprobare nititur, & ſuorum & præteritorum temporum res in exemplum adducit.

SALVIANI MASSYLI

ENSIS EPISCOPI DE VERO IVDICIO ET PRO
uidentia dei,& ipſius gubernatione hominum & rerum
mundi huius, libri octo, ad ſanctum Salo
nium epiſcopum Vienenſem.

PROOEMIVM.

SANCTO Epiſcopo Salonio SALVIANVS Epiſco 1
pus in domino ſalutem. Omnes admodum homines, 2
qui pertinere ad humani officij culturam exiſtimarũt, ut
aliquod linguarum opus ſtudio ingeniorum excuderẽt,
id ſpiritali cura elaborarunt, ut ſiue utiles ac probas, ſiue
inutiles atque improbas materias ſibi delegiſſent, ſeriem
tantum rerum nitore uerborum illuſtrarẽt, cauſiſq; ipſis quas loqui uellent
loquendo lucem accenderent. Itaq; ad hanc ſe partem ex utroq; genere li-
terarum ſcriptores mundialium negociorum plurimi contulerunt, nõ ſatis 3
conſiderantes quàm probabilibus materijs ſe impenderent, dummodo ea
quæcunq; dicerent, aut compto, aut blando carmine canerent, aut luculen-
ta oratione narrarent. Omnes in ſcriptis ſuis cauſas tantum egerũt ſuas, &
proprijs magis laudibus quàm aliorum utilitatibus conſulentes, non id fa-
cere adniſi ſunt ut ſalubres ac ſalutiferi, ſed ut ſcholaſtici ac diſerti haberen 4
tur. Itaq; ſcripta eorum aut latinitate ſunt tumida, aut falſitate infamia, aut 5
uerborum fœditatibus ſordida, aut rerum obſcœnitate uitioſa: ut uere cum
ingeniorum tantum laudem cupientes tam indignis rebus curam impen-
derent, non tam illuſtraſſe mihi ipſa ingenia, quàm damnaſſe uideantur. *Qui ingenia*
Nos autem qui rerum magis quàm uerborũ amatores utilia potius quàm *ſua dãnarint.*
plauſibilia ſectamur, neq; id quærimus, ut in nobis inania ſeculorum orna
menta, ſed ut ſalubria rerum emolumenta laudentur: in ſcriptiunculis no-
ſtris non lenocinia eſſe uolumus, ſed remedia, quæ ſcilicet non tam ocio-
ſorum auribus placeant, quàm ægrotorum mentibus proſint, magnum ex
utraq; re cœleſtibus donis fructum reportaturi. Si enim hæc ſalus noſtra
ſanauerit quorundam non bonam de deo noſtro opinionem, fructus non
paruus erit quod multis profui. Sin autem id nõ prouenerit, & hoc ſaltem
ipſum infructuoſum nõ erit quod prodeſſe tentaui. Mens enim
boni ſtudij ac pij uoti, etiam ſi effectum nõ inuenerit
cepti operis, habet tamen pręmium uolun
tatis. Hinc ergo exordiar.

SALVIANI MASSYLIENSIS EPISCOPI DE VERO IVDICIO ET PROVIDENTIA DEI, LIBER PRIMVS.

INCVRIOSVS à quibuſdã & quaſi negligens
humanorum actuum deus dicitur, utpote nec bo
nos cuſtodiẽs, nec cohercẽs malos, & ideo in hoc
ſeculo bonos plerũq; miſeros, malos beatos eſſe.
Sufficere quidem ad refellenda hæc, quia cũ chri
ſtianis agimus, ſolus deberet ſermo diuinus. Sed
quia multi incredulitatis paganicæ aliquid in ſe
habent, etiam paganorum forſitan, electorũ atq;
ſapientum, teſtimonijs delectarentur. Probamus igitur ne illos quidem de
incurioſitate ac negligentia iſta ſenſiſſe, qui uerę religionis expertes nequa
quam utiq; deum nolſe potuerunt, quia legem per quam deus agnoſcitur
Pythagoras neſcierunt. Pythagoras philoſophus, quem quaſi magiſtrum ſuum philo-
1 ſophia ſuſpexit, de natura ac beneficijs dei diſſerẽs, ſic locutus eſt: Animus
2 per omnes mundi partes commeans atq; diffuſus, ex quo omnia quæ na-
ſcuntur animalia uitam capiunt. Quomodo igitur mũdum negligere deus
dicitur: quẽ hoc ipſo ſcilicet ſatis diligit, quod ipſum ſe per totũ mundi cor-
Plato in Timæo pus intendit. Plato & omnes Platonicorum ſcholæ moderatorem rerum
omnium confitentur deum. Stoici eum gubernatoris uice intra id quod re
Gubernatori ſimilis deus gat ſemper manere teſtantur. Quid potuerunt de affectu ac diligentia dei
3 rectius religioſiusq; ſentire, quàm ut eũ gubernatori ſimilem eſſe dicerent?
Hoc utiq; intelligentes, quod ſicut nauigans gubernator nũquam manum
ſuam à gubernando, ſic nunquam penitus curam ſuam deus tollit à mun-
do. Ac ſicut ille & auras captans, & ſaxa uitans, & aſtra ſuſpiciens, totus ſit
ſimul tam corporis quàm cordis officio operi ſuo deditus. Ita ſcilicet deum
noſtrum ab uniuerſitate omnium rerum, nec munus dignantiſſimæ uiſio-
nis auertere, nec regimen prouidentiæ ſuæ tollere, nec indulgentiam beni-
gniſſimæ pietatis auferre. Vnde etiam illud fabuloſe myſtico autoritatis
Maro in Georgicis exemplo, quo ſe nõ minus philoſophum Maro probare uoluit quàm Poë
tam, dixit, Deum nãq; ire per omnes Terraſq; tractuſq; maris, cœlumq;
Tullius de natura deorum. profundum. Tullius quoq;: Nec uero deus ipſe, inquit, qui intelligitur à no
bis alio modo intelligi poteſt, quàm mens ſoluta quædam & libera & ſe-
gregata ab omni concretione mortali, omnia ſentiens & mouens. Alibi
quoque: Nihil enim, inquit, præſtantius deo: igitur mundum regi neceſſe
eſt. Nulli igitur naturæ obediens aut ſubiectus deus: omnẽ ergo regit ipſe
naturam, niſi forte nos uidelicet ſapientiſſimi ita ſentiamus, ut eum à quo
omnia regi dicimus, & regere ſimul & negligere credamus. Cum ergo o-
mnes

mnes etiam religionis expertes, & quadam neceſſitate compulſi, & ſentirẽ omnia à deo, & moueri, & regi dixerint: quomodo nunc cum incurioſum quidam ac negligentem putant, qui & ſentiat omnia per ſubtilitatem, & moueat per fortitudinem, & regat per poteſtatẽ, & cuſtodiat per benignitatem. Dixi quid de maieſtate ac moderamine ſummi dei principes & philoſophiæ ſimul & eloquentiæ iudicarint. Ideo autem nobiliſſimos utriuſq; artis magiſtros protuli, quo facilius uel omnes alios idem ſenſiſſe, uel certe ſine autoritate aliqua diſſenſiſſe monſtrarem. Et ſanè inuenire aliquos, qui ab iſtorum iudicio diſcrepauerint, præter Epicureorum, uel quorundã Epicurizantium deliramenta non poſſum: qui ſicut uoluptatem cum uirtute, ſic deum cum incuria ac torpore iunxerunt, ut appareat eos qui ita ſentiunt ſicut ſenſum Epicureorum atq; ſententiã, ita etiam uitia ſectari. Non puto, quod ad probandum nũc rem tam perſpicuam etiam diuinis uti in hoc loco teſtimonijs dei debeamus, maxime quia ſermones ſacri ita abũde & euidenter cunctis impiorum propoſitionibus contradicunt, ut nedum ſequentibus calumnijs eorum ſatisfacimus, etiam ea quæ ſupradicta ſunt plenius refutare poſſimus. Aiunt igitur à deo omnia prætermitti, quia nec cohertceat malos, nec tueatur bonos, & ideo in hoc ſeculo deteriorem admodum ſtatum eſſe meliorum: bonos quippe eſſe in paupertate, malos in abũdantia: bonos in infirmitate, malos in fortitudine: bonos ſemper in luctu, malos ſemper in gaudio: bonos in miſeria & abiectione, malos in proſperitate & dignitate. *Epicurei*

Primũ igitur ab ijs qui ita hoc eſſe uel dolent uel accuſant, illud requiro: de ſanctis, hoc eſt de ueris ac fidelibus Chriſtianis, an de falſis & impoſtoribus doleant. Si de falſis, ſuperfluus dolor, qui malos doleant non beatos eſſe: cum utiq; quicunq; mali ſunt, ſucceſſu rerum deteriores fiant, gaudentes ſibi nequitiæ ſtudium bene ſuccedere. Et ideo uel ob hoc ipſum miſerrimi eſſe debent, ut mali eſſe deſiſtant, uindicantes improbiſſimis quæſtionibus nomen religionis, & præferentes ad ſordidiſſimas negociationes titulum ſanctitatis: quorum negocijs ſi miſeriæ comparentur, minus ſunt miſeri quàm merẽtur: quia in quibuslibet miſerijs cõſtituti, nõ ſunt tamen tam miſeri quàm mali. Nequaquam ergo pro his dolendum, quod non ſunt diuites ac beati, multo autem pro ſanctis minus: quia quãuis uideantur ignorantibus eſſe miſeri, tamen nõ poſſunt eſſe aliud quàm beati. Superfluum autem eſt, ut eos quiſpiam uel infirmitate, uel paupertate, uel alijs iſtiuſmodi rebus exiſtimet eſſe miſeros, quibus ſe illi confidunt eſſe felices. Nemo enim aliorum ſenſu miſer eſt, ſed ſuo. Et ideo non poſſunt cuiuſquam falſo iudicio eſſe miſeri, qui ſunt uere ſua cõſcientia beati. Nulli enim, ut opinor, beatiores ſunt, q̃ꝫ qui ex ſententia ſua atque uoto agunt. Humiles ſunt religioſi, hoc uolunt: pauperes ſunt, pauperie delectãtur: ſine ambitione, am- *Suo ſenſu quiſque miſer*

bitum reſpuūnt:inhonori ſunt, honorem reſpuunt:lugent, lugere geſtiunt:
2.Cor.12 infirmi ſunt, infirmitate lætantur. Cum enim inquit Apoſtolus, infirmor
tunc potens ſum. Nec immerito ſic arbitratur, ad quem deus ipſe ſic loqui/
tur: Sufficit tibi gratia mea, nam uirtus in infirmitate perficitur. Nequa/
Afflictio infirmitatum quam ergo nobis dolenda eſt hæc afflictio infirmitatum, quam intelligi/
mus matrem eſſe uirtutum. Itaq; quicquid illud fuerit, quicunque uere reli/
gioſi ſunt, beati eſſe dicendi ſunt: quia inter quantumlibet aſpera nulli bea/
tiores ſunt, quàm qui hoc ſunt quod uolunt. Solent quamuis eſſe nonnul/
li, qui turpia atque obſcœna ſectantes, & ſi iuxta opinionem ſuam beati
ſunt quia adipiſcūtur quod uolunt, re tamen ipſa beati nō ſunt, quia quod
uolunt nolle debuerunt. Religioſi autem hoc cunctis beatiores ſunt, quia
& habent hoc quod uolunt, & meliora quàm quæ habent omnino habere
non poſſunt. Labor itaq; ieiunium, & paupertas, & humilitas, & infirmitas
nō omnibus ſunt onerosa tolerantibus, ſed tolerare nolentibus. Siue enim
Animus tolerantis grauia hæc ſiue leuia, animus tolerantis facit. Nam ſicut nihil eſt tam leue
quod ei graue non ſit, qui inuitus facit, ſic nihil eſt tam graue, quod non ei
qui id libenter exequitur, leue eſſe uideatur, niſi forte antiquis illis priſcæ uir
4 tutis uiris, Fabijs, Fabritijs, Cincinnatis graue fuiſſe exiſtimamus, quod
Fabij Fabritij Cincinnati pauperes erant qui diuites eſſe nolebant, cum omnia ſcilicet ſtudia ſua, o/
mnes conatus ſuos ad cōmunia emolumenta conferrent, & creſcentes Rei/
pub. uires priuata paupertate ditarent. Nunquid parcam illam tunc agre/
ſtemq; uitam cum gemitu & dolore tolerabant? cum uiles ac ruſticos cibos
ante ipſos quibus exercebantur focos ſumerent, eoſq; ipſos capere niſi ad
ueſperam non liceret. Nunquid ægre ferebant, quod auara illos à diuite
conſcientia auri talenta nō premerent, cum etiam argenti uſum legibus co/
hercerent? Nūquid illecebrę & cupiditatis pœnam putabant, quod diſten
Cornelius Rufinus ta aureis nummis marſupia non haberent, cum patritium hominem, quod
5 ad decem uſque argenti libras diues eſſe uoluiſſet, indignum curia iudica/
rent? Non deſpiciebant tunc puto pauperes cultus, cum ueſtem hirtam ac
breuem ſumerent, cum ab aratro arceſſerentur ad faſces, & illuſtrandi habi
tu conſulati, illis fortaſſe ipſis quas aſſumpturi erant imperialibus togis ma
didum ſudore puluerem detergerent. Itaq; tunc illi pauperes magiſtratus
Diues poteſtas opulentam Rempub. habebant: nunc autem diues poteſtas pauperem fa/
cit eſſe Rempub. Et quæ rogo inſania eſt, aut quæ cæcitas, ut egeſtuoſa ac
mendicante Repub. diuitias poſſe credant ſtare priuatas? Tales ergo tunc
ueteres Romani erant, & ſic illi tunc contemnebant diuitias, neſcientes de/
um, ſicut nunc non ſpernunt ſequentes dominum. Quāquam quid ego de
illis loquor, qui cura imperij propagandi, contemptum propriæ facultatis
ad publicas opes conferebant: & licet priuatim pauperes eſſent, diuitijs ta/
Crates men abundabant communibus: cum etiam Græci quidā ſapientiæ ſecta/
tores

tores ſine ullo publicæ utilitatis affectu, propè omni ſe rei familiaris uſu, aſ-
ſequendæ gloriæ auiditate nudauerint. Nec ſolum hoc, ſed etiam uſque ad
contemptum doloris ac mortis, doctrinæ ſuæ culmen erexerunt, dicentes 6
ſcilicet etiam in catenis atq; ſupplicijs beatum eſſe ſapiētem. Tantam uim
uirtutis eſſe uoluerunt, ut non poſſit eſſe unquam uir bonus niſi beatus. Si
ergo illi à quibuſdam nunc etiam ſapientibus uiris miſeri nō putantur, qui
nullos laboris ſui fructus niſi ex præſenti tantum laude capiebant: quanto
magis religioſi ac ſancti uiri miſeri non putandi ſunt, qui & præſentis ſecu
li oblectamenta capiunt, & beatitudinis futuræ præmia conſequentur? Di-
xit quidam ex iſtis de quibus querimur, cuidam ſancto uiro ſecundum ue
ritatis regulam ſentiēti, id eſt quod deus omnia regeret, ac pro humano ge
nere neceſſariam modetationem ſuam & gubernaculum temperaret. Qua
re ergo, inquam, tu infirmus es, hoc utiq; iudicio? hoc eſt ſi deus ut putas in
hac præſenti uita omnia regit, ſi deus cūcta diſpenſat, qua ratione fortis ac
ſanus eſt homo quem peccatorē ſcio: & tu infirmus, quem ſanum eſſe non
ambigo? Quis tam profundi cordis uirum non admiretur, qui merita reli-
gioſorū atq; uirtutes tam magnis retributionibus dignas putat, ut in præ-
ſenti hac uita carnes atq; fortitudines corporum, præmia putet eſſe debere 7
ſanctorum? Reſpondeo igitur non unius tantum religioſi nomine, ſed uni
uerſorum. Quæris igitur quiſquis ille es, qua ratione infirmi ſunt ſancti ui-
ri. Reſpondeo breuiter, quia ideo ſancti uiri infirmiores ſe eſſe faciunt, quia
ſi fortes fuerint, ſancti uix eſſe poſſunt. Opinor enim omnes omnino homi *Fortes & infirmi*
nes cibis ac poculis fortes eſſe, infirmos autem abſtinētia, ariditate, ieiunijs.
Nō ergo mirum eſt, quod infirmi ſunt, qui uſum earum terū reſpuunt, per
quas alij fortes fiunt. Et eſt ratio cur reſpuant, dicente Paulo apoſtolo de ſe
ipſo: Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne forte cum alijs præ- *1.Cor.9*
dicauerim ipſe reprobus efficiar. Si infirmitatem corporis appetendam ſi-
bi etiam Apoſtolus putat, quis ſapienter euitat? Si fortitudinē carnis Apo
ſtolus metuit, quis rationabiliter fortis eſſe præſumit? Hæc ergo ratio eſt
quæ homines Chriſto dedit. Sed infirmi ſunt. Et uolunt eſſe. Abſit aūt ut
hoc argumento religioſos putemus à deo negligi, per quod confidimus
plus amari. Legimus Timotheum apoſtolum carne infirmiſſimum fuiſſe, *1.Tim.5*
nunquid negligebatur à domino, aut ob infirmitatem Chriſto nō placuit,
qui ad hoc infirmus eſſe uoluit ut placeret? quē q; etiā ipſe apoſtolus Pau-
lus licet nimis iam infirmitatibus laborantem, non tamen niſi puſillulū ui-
ni ſumere ac delibare permiſit. Hoc eſt, ita eum uoluit infirmitati ſuæ conſu
lere, quod noluit tamē ad fortitudinē peruenire. Et hoc cur ita? Cur? Abſq;
dubio niſi quia, ut ipſe dicit, Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus au *Gal.5*
tem aduerſus carnem. Hæc enim ſibi inuicem aduerſantur, ut non quæcun
que uultis illa faciatis. Non imprudenter quidam hoc loco dixit, quid ſi re-

pugnante corporis fortitudine, quæ optamus facere non poſſumus? Infir/
8 mãdum nobis ſit carne,ut optata faciamus. Infirmitas enim carnis, inquit,
Infirmitas carnis uigorem mentis exacuit:ut affectis artubus uires corporũ in uirtutes trans
ferantur animorum,non turpibus flammis medullæ æſtuent,non male ſa/
nam mentem latentia incentiua ſuccendant,non uagi ſenſus per uaria oble
ctamenta laſciuiant:ſed ſola exultet anima, læta corpore affecto, quaſi ad/
uerſario ſubiugato. Hæc ergo, ut dixi, religioſis uiris cauſa infirmitatis eſt,
eamq́ eſſe nec tu,ut arbitror,iam negas. Sed ſunt fortaſſe, inquis,alia ma/
iora, id eſt quod multa in uita iſta aſpera atq; acerba patiuntur,quod capi
Captiuitas untur,quod torquẽtur, quod trucidãtur. Verũ eſt. Sed quid facimus quod
Tormenta & prophetæ in captiuitatem abducti ſunt, & apoſtoli etiam tormenta to/
lerarũt? Et certe dubitare nõ poſſumus, quod tunc deo maxime curæ erãt,
cum pro deo iſta paterentur. At forſitan hoc ipſo magis probare te dicis,
quod deus in ſeculo iſto omnia negligat, & futuro totum iudicio reſeruaue
rit, quia ſemper boni omnia mala paſſi ſunt & ferunt. Non infidelis qui/
dem uidetur aſſertio,maxime quia futurum dei iudicium cõfitetur:ſed nos
ita iudicandũ humanum genus diximus, ut tamẽ etiã nunc omnia deum,
pro ut rationabile putat,regere ac diſpenſare credamus:& ita in futurũ iudi
caturum affirmemus,ut tamen ſemper etiam in hoc ſeculo iudicaſſe docea
Gubernatio eſt iudicium mus. Dum enim ſemper gubernat deus, ſemper iudicat, quia gubernatio
ipſa eſt iudicium. Quot modis hoc uis probemus? ratione,an exemplis,an
Ratione probat teſtimonijs? Si ratione,quis tam expers humanæ intelligentię eſt,& huius
ipſius de qua loquimur ueritatis alienus,qui nõ agnoſcat & uideat pulcher
rimum mundi opus, & inæſtimabilem ſupernarũ infernarumq́ rerum ma
gnificentiã ab eodẽ regi à quo creata ſit: quemq́ elementorũ fabricatorem
eundem etiã gubernatorem fore: qui cuncta ſcilicet qua poteſtate ac maie/
ſtate condiderit,eadem etiã prouidentia ac ratione moderetur. Præſertim
etiã cum in his quæ humano actu adminiſtrantur,nihil penitus ſine ratio/
ne cõſiſtat,omniaq́ ita à prouidentia incolumitatem,quaſi corpus ab ani/
ma uitã,trahant. Ideoq́ in hoc mundo non ſolũ imperia atq; prouincias,
atq; rem ciuilem & militarẽ, ſed etiã minora officia & priuatas domos, pe/
cudes deniq; ipſas, & minutiſſima quæq; domeſticorũ animantiũ genera,
non niſi humana ordinatione atq; conſilio, quaſi quadã manu & guberna
culo cõtineri. Et hæc omnia ſine dubio uoluntate ac iudicio ſummi dei, ſcili
cet ut eo exemplo omne genus humanũ particulas rerum & membra rege
ret,quo ipſe ſummũ totius mũdani corporis gubernaret. Sed in principio,
inquis,creaturarũ hęc ſunt à deo ſtatuta atq; diſpoſita. Cæterũ patrata uni
uerſitate rerũ atq; perfecta,remouit à ſe cunctã terreſtrium curã, & ablega/
uit:laborem uidelicet forte fugiens à ſuo loco amãdauit, & moleſtiã fatiga/
tionis euitans,aut occupatus negocijs alijs,partem rerũ reliquit,quia totum
obire

obire non poſſit. Remouet igitur à ſe, inquis, curam mortaliũ deus. Et quæ ergo nobis diuinæ religionis eſt ratio, quæ uel cauſa Chriſtum colendi, uel ſpes propiciandi? Si enim negligit deus in hoc ſeculo genus hominum, cur ad cœlũ quotidie manus tendimus, cur orationibus crebris miſericordiam dei quærimus, cur ad eccleſiaſticas domos currimus, cur ad altaria ſupplicamus? Nulla eſt enim nobis ratio precandi, ſi ſpes tollitur impetrandi. Vides ergo quàm ſtulta atq; inanis ſit huius perſuaſionis aſſertio, quæ utique ſi recipitur nihil penitus de religione ſeruatur. Sed ad illud forte confugies, ut dicas nos metu futuri iudicij deum colere, & ideo omniũ præſentiũ officiorum cultu elaborare, ut in die futuri ſeculi mereamur abſolui. Quid ergo ſibi uult apoſtolus Paulus, præcipiens quotidie in eccleſia ac iubens, ut offerantur iugiter deo noſtro orationes, obſecrationes, poſtulationes, gratiarũ actiones: & hęc omnia quã ob cauſam? quam utiq; niſi ut ipſe dicit, ut quietam & tranquillam uitam agamus in omni caſtitate. Pro pręſentibus, ut uidemus, domino ſupplicari iubet. Vtiq; non iuberet, niſi exorare confideret. Quomodo ergo aliquis pro obtinendis futuri temporis bonis, apertas dei aures: pro præſentibus autem clauſas atq; obſtructas putat? Aut quomodo nos in eccleſia ſupplicantes, præſentem nobis ſalutem à deo poſcimus, ſi audiendos nos penitus nõ putamus? Nulla ergo nobis uota pro incolumitatibus ac proſperitatibus noſtris faciẽda: quin ut modeſtia ſupplicationis uocem conciliet poſtulantis, dicendũ nobis eſt fortaſſe, Domine nõ proſperitatẽ uitæ iſtius petimus, nec pro bonis præſentibus ſupplicamus: ſcimus enim aures tuas his obſecrationibus clauſas eſſe, & auditũ te ad preces huiuſmodi non habere: ſed pro his tantũmodo petimus quę ſunt futura poſt mortẽ. Eſto igitur poſtulatio talis utilitate nõ careat, quomodo ratione ſubſiſtit? Si enim deus à reſpectu huius ſeculi curã remouit, & poſtulantium precibus aures ſuas clauſit: abſq; dubio qui nõ audit nos pro præſentibus, non audit etiã pro futuris: niſi forte credimus pro precum diuerſitate aures ſuas Chriſtum uel tribuere, uel negare: id eſt ut claudat eas cũ rogãtur præſentia, aperiat cũ futura. Sed de his dicendum amplius non eſt. Tam ſtulta enim ſunt & tam friuola, ut cauendũ ſit, ne id ipſum quod pro honore dei dicitur, iniuria dei eſſe uideatur. Tanta quippe eſt maieſtatis ſacræ & tam tremenda reuerentia, ut non ſolum ea quæ ab illis contra religionem horrere, ſed etiam ea quæ pro religione nos ipſi dicimus, cum grandi metu ac diſciplina dicere debeamus. Igitur ſi ſtulte atq; impie creditur quod curam humanarum rerum pietas diuina deſpiciat, ergo non deſpicit. Si autem non deſpicit, regit. Si autem regit, hoc ipſo quod regit iudicat: quia regimen eſſe nõ poteſt, niſi fuerit iugiter in rectore iudicium. Sed parũ eſſe fortaſſe quiſpiã putet, quod hæc ratio declarat, niſi probeť exẽplis. Videamus qualiter mũdum à principio deus rexerit, & ita cum omnia ſemper gubernaſſe

1. Tim. 2 — *ibidem* — *Maieſtatis ſacræ reuerẽtia* — *Hoc ipſo quod regit iudicat* — *Probat ab exemplis*

monſtrabimus, ut ſimul etiam iudicaſſe doceamus. Quid enim ſcriptura
Gen. 2 dixit? Formauit igitur deus hominē de limo terræ, & inſpirauit in eum ſpiraculum uitæ. Et quid poſtea? Poſuit eum, inquit, in paradiſo uoluptatis. Quid deinceps? Dedit ſcilicet legem, præceptis imbuit, inſtitutione formauit. Quid autem poſt hoc ſecutū eſt? Præterijt homo mandatum ſacrū, ſententiam ſubijt, paradiſum perdidit, pœnam damnationis excepit. Quis nō in ijs omnibus gubernatorem deū uideat & iudicem? Cōſtituit enim Adā in paradiſo innocentem, expulit reum. In conſtitutione ordinatio eſt, in expulſione iudicium. Quādo enim eum in loco uoluptatis poſuit, ordinauit: quādo autē reum de regno expulit, iudicauit. Ergo hoc de primo homine, hoc eſt de patre. Quid de ſecundo, id eſt de filio? Factū eſt, inquit ſcriptura
& 4 ſacra, poſt multos dies, ut offerret Cain de fructibus terræ munera domino. Abel quoq; obtulit de primitijs gregis ſui, & de adipibus eius. Et reſpexit dominus Abel & munera eius, ad Cain uero & ad munera eius non reſpexit. Priuſq; de euidentiori iudicio dei dicam, puto etiā quod in his quæ iam diximus quædā cenſura iudicij eſt. In hoc enim quod unius ſacrificiū deus ſuſcepit, alterius excluſit, euidentiſſime utiq; & de unius iuſtitia ac de iniquitate alterius iudicauit. Sed hoc parū eſt. Cum igitur futuro facinori, uiam ſternens, fratrē in ſolitudinē trahit, ſecretis patrocinantibus ſcelus peragit, impijſſimus pariter & ſtultiſſimus, qui ad perpetrandū maximum nephas ſufficere ſibi credidit, ſi aſpectus uitaret hominū, fratricidiū, deo teſte, facturus. Vnde puto, quod hæc in illo iam tunc opinio fuerit, quæ nunc in multis eſt, deum terreſtria nō reſpicere, & actus ſceleratorū hominum non uidere. Nec dubiū eſt cū poſt facinus admiſſum, dei ſermone cōuentus, nihil ſe de fratris cæde ſcire reſponderit: adeo inſcium facti ſui deū arbitrabatur, ut crederet feraliſſimū nephas tegi poſſe mendacio. At aliter expertus eſt q̄ putabat. Nam deū à quo non exiſtimauit uideri ſcelera cū occideret, ſenſit uidere cum damnaretur. Hinc nunc requirere uolo ab illis qui negant res humanas uel reſpici à deo uel regi, uel iudicari, an cuncta in his quæ diximus ediuerſo ſint. Puto enim quod præſens eſt, qui ſacrificio intereſt, & regit qui Cain poſt ſacrificia caſtigat, ſolicitus eſt qui ab interfectore interfectū requirit, & iudicat qui percuſſorem impiū iuſta animaduerſione condemnat. In quo quidem etiam illud non incommode, uerum ne miremur, nunc ſanctos homines quædam aſpera pati, cum uideamus quod iam tūc deus etiam per maximum nephas primum ſanctorum ſinit occidi. Quæ quidem qua ratione patiatur, neque humanæ imbecillitatis eſt plena indagine cognoſcere, neq; nunc temporis diſputare. Itē probare ſatis eſt, omnia iſtiuſmodi non negligentia aut incuria dei fieri, ſed conſilio ac diſpoſitione permitti. Nequaquam enim iniuſtum poſſumus dicere, in quo diuinū eſſe iudicium non poſſumus denegare, quia ſumma iuſtitia eſt uoluntas dei.

Neq;

Neq; enim ideo iniuſtum eſt quod diuinitas agit, quia capere uim diuinæ iuſtitiæ homo non ualet. Sed ad propoſitum reuertamur. Videmus ergo in his quæ dicta ſunt nihil de incuria actum, ſed quia quædam ex his diſpoſitio diuina ordinauit, quædam patientia ſubſtinuit, quædam ſubſtantia iudicauit. Sed non ſatis forte quidam exiſtimant hæc quæ dicimus nos probaſſe per paucos, uideamus an id ipſum manifeſtare poſſimus etiã per uniuerſos. Aucta igitur ac multiplicata humani generis multitudine ſimul & iniquitate, Videns deus, inquit ſcriptura ſacra, quod multa malitia eſſet in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta eſſet ad malum omni tempore, pœnituit deum quod hominem feciſſet in terra, & tactus dolore cordis intrinſecus, Delebo, inquit, hominẽ quem creaui à facie terræ. Conſideremus quemadmodum in his omnibus & ſollicitudo domini pariter & ſeueritas indicetur. Primum enim ait: Videns autem deus: ſecũdo, tactus dolore cordis intrinſecus: tertio, delebo, inquit, hominem quem creaui. In hoc ſiquidem quod uidere omnia deus dicitur, cura eius oſtenditur. In hoc quod dolet, terror irati. In hoc quod punit, ſeueritas iudicãtis. Pœnituit ergo, inquit ſcriptura, deum quod hominem feciſſet in terra: non quod deũs ſit obnoxius huic motui, aut illi ſubiaceat paſſioni, ſed ſermo diuinus ad inſinuãdam plenius nobis ueram ſcripturarum intelligentiam, quaſi humano affectu nobiſcum loquens, ſub nomine pœnitentis dei, uim demonſtrauit irati. Ira eſt autem diuinitatis, pœna peccantis. Quid ergo poſt hoc ſecutum eſt? Cum, inquit, uidiſſet terram deus eſſe corruptam, dixit ad Noë: Finis uniuerſæ carnis uenit coram me, repleta eſt terra iniquitate à facie eorũ, & ego diſperdam eos cum terra. Et quid poſtea? Rupti ſunt, inquit, omnes fontes abyſſi magnæ, & cataractæ cœli apertæ ſunt, factaq; eſt pluuia ſuper terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus. Et paulo poſt: Cõſumpta eſt omnis caro quæ mouebatur ſuper terrã. Et deinceps: Remanſit autem ſolus Noë, & qui cum eo erant in arca. Hic nunc requirere ab illis uolo, qui incurioſum rerum humanarum appellant deum, in illo tempore uel curaſſe eum terreſtria credant uel iudicaſſe. Puto enim non iudicauit tantum, ſed etiam dupliciter iudicauit. Nam & dum ſeruat bonos, pium ſe retributorem; & dum condemnat malos, ſeuerum iudicem comprobauit. Sed hæc forſitan apud ſtultos, quia ante diluuium, id eſt quaſi alio quodam ſeculo geſta ſunt, minus autoritatis habere uideantur, quaſi uero alius deus tunc fuerit, aut poſtea eandem mũdi curam habere noluerit. Poſſum quidem diuino munere per ſingulas poſt diluuium generationes probare quæ dico, ſed & enormitas uetat, & tamen certa quædam & maiora ſuffiPciunt: quia cum idem ſit abſque dubio maiorum pariter & minorum deus, id profecto intelligendum eſt in minoribus, quod in maioribus comprobatur. Igitur cum poſt diluuium generationi hominum benedixiſſet

Gen. 6

Sermo diuinus humano quodam affectu nobiſcum loquitur

Gen. 6

& 7

Ante diluuiũ

deus,

deus,immenſamque hominum multitudinem benedictio ipſa generaſſet:
Gen.12 loquitur ad Abraham dominus de cœlo, iubens ut deſerat terram ſuam, inquirat alienam. Vocatur,ſequitur,adducitur,collocatur,fit de paupere locuples,de ignoto potens,infimus peregrinatione, excellentiſſimus dignitate. Sed ne hæc tamen quæ ei data à domino fuerant, muneris tantum uiderentur fuiſſe nō meriti,qui lætabatur proſperis,probatur aduerſis.Sequitur quippe labor,periculum,timor,uexatur commigratione, fatigatur exilio, contumelia afficitur, uxore priuatur: immolari ſibi filium deus iuſſit, pater obtulit, & quantum ad defunctionem cordis pertinet, immolauit. Rurſum exilia,rurſum metus, Phyliſtinorum inuidia, Abimelech rapina, multa quidem mala, ſed tamen paria ſolatia. Nam etſi à plurimis afficitur, tamen de omnibus uindicatur. Quid igitur in cunctis iſtis quæ memorauimus, num deus non eſt & inſpector, & inuitator, & ductor, & ſolicitus, & ſponſor, & protector, & munerator, & probator, & ſublimator, & ultor, & iudex? Inſpector quippe eſt dum ex omnibus unum elegit, quem meliorem uidit. Inuitator dum uocat, ductor dum ad ignota perducit, ſolicitus dum ad ilicem uiſitat, ſponſor dum futura promittit, protector quia inter gentes barbaras protexit: munerator, quia locupletauit: probator,quia tentari aſperis uoluit: ſublimator, quia potentiorem omnibus fecit:ultor, quia eum de aduerſarijs ultus eſt: iudex, quia dum ulciſcitur iudicauit. Subiungit autem huic hiſtoriæ deus, dicens: Clamor Sodomorum & Gomorræ multiplicatus eſt, & peccatum eorum aggrauatum eſt nimis. Clamor, inquit, Sodomorum & Gomorræ multiplicatus eſt. Pulchre clamorem dixit in ſe habere peccata. Grandis abſque dubio peccantium clamor eſt,qui à terra aſcendit ad cœlum.Quare autem peccata hominum quaſi clamare teſtatur? Scilicet quia cędi aures ſuas deus dicit clamoribus peccatorum, ut non differatur pœna peccantium. Et uere clamor & grandis clamor eſt,quando pietas dei, peccatorum clamoribus uincitur, ut peccantes punire cogatur. Oſtendit ergo dominus quàm inuitus puniat etiam grauiſſimos peccatores, dicens, quod clamor Sodomorū ad ſe aſcenderit: hoc eſt dicere, Miſericordia quidem mea mihi ſuadet ut parcam,ſed tamen peccatorum clamor cogit ut puniam. Cum ergo iſta dixiſſet,quid conſecutum eſt? Mittuntur angeli Sodomam, proficiſcuntur, introeūnt,bonorum fouentur officio,malorum uexantur iniuria,cęcantur improbi,ſaluantur probi. Loth cum affectibus pijs urbe educitur, urbs cum habitatoribus concrematur impijs.Interrogo hic,utrum nam cum deus ex iudicio Sodomitas punitos à deo dicit, iniquum deum arguit? Si autem cum iudicio malos perdidit,iudicauit utique.Equidem iam quaſi ad inſtar futuri iudicij iudicauit. Cū enim ad ſupplicium malorū gehennā in futurū arſuram eſſe manifeſtum ſit, Sodomā & uicinas eius urbes cœleſti flāma conſum-

Dei uaria nomina ac munera.

Gen.18

Peccata hominum clamant

Gen.19

conſumpſit. In præſenti autem illud quod futurũm eſt deus uoluit decla-
rare iudicium, quando ſuper impium populum gehennam miſit è cœlo. Si
cut etiam Apoſtolus dicit, quod deus ciuitates Sodomam & Gomorram 2.Pet.2
euerſione damnarit, exemplum ponens impie acturis: quamuis id ipſum
quod ibi actum eſt, plus habuerit miſericordiæ ꝙ ſeueritatis. Quod enim
pœnam eorum tam diu diſtulit, miſericordiæ fuit: iuſtitiæ, quod aliquãdo
puniuit. Et ideo cum angelos Sodomam deus mitteret, hoc nobis probare
uoluit, quod etiam malos puniret inuitus. Scilicet ut cum legeremus quæ à *Malos inui-*
Sodomis angeli pertuliſſent, & uideremus ſcelerum immanitatem, crimi- *tus punit*
num turpitudinem, libidinum obſcœnitatem: probaret utique nobis deus
quod ipſe eos noluerit perdere, ſed ipſi extorſerint ut perirent. Poſſum in-
numera proferre, ſed uereor ne dũ ſatis rem probare renitimur, hiſtoriam
texuiſſe uideamur. Moſes in deſerto poſitus gregem paſcit, rubum ardere Exo.13
cõſpicit, deum ex rubo audit, præcepta accipit, poteſtate exaltatur, ad Pha-
raonem mittitur, uenit, loquitur, contemnitur, uincit, Ægyptus percutitur,
Pharaonis inobedientia uerberatur, & quidem nõ uno modo: ſed ut plus
ſacrilegus torqueatur, diuerſitate ſupplicij. Et quid? poſtremo decies rebel-
lar, decies uerberatur. Quid ergo diximus? Puto quod in his omnibus &
curare pariter res humanas deum, & iudicare, cognoſcas. In Ægypto quip
pe, tunc enim non ſimplex tantum, ſed multiplex conſtat dei fuiſſe iudici-
um. Quotieſcunque enim rebellantes Ægyptios percuſſit, totiens iudica-
uit. Sed poſt iſta quæ diximus, quid ſecutum eſt? Iſraël dimittitur, paſcha
celebratur, Ægyptios ſpoliat, diues abſcedit. Pharaonem pœnitet, exerci-
tum contrahit, ad fugientes peruenit: caſtris iungitur, tenebris ſeparatur: ſic
catur pelagus, Iſraël graditur, officioſa undarum patientia liberatur: Pha-
rao ſequitur, mare ſuper eum uoluitur, fluctu operiente deletur. Puto iam
non obſcurum, in his quæ acta ſunt, dei eſſe iudicium. Et quidem non iu-
dicium tantum, ſed etiam moderationem atꝙ patientiam. Patientię enim
fuit, quod Ægyptij rebellantes ſæpe percuſſi ſunt: iudicij, quod contu-
maciæ pertinaces morte damnati. Igitur poſt rerum geſtarum ordinem
uictrix ingreditur eremum ſine bello gens Hebræorum. Agit iter ſine iti-
nere, uiatrix ſine uia, primo dei diuino conſilio honorabilis, ductu cœle-
ſti potens, ſequens mobilem columnam, nubilam die, igneam nocte,
congruas colorum diuerſitates pro temporum diuerſitate ſumentem: ſci-
licet ut diei lumen lutea obſcuritate diſtingueret, & caliginem noctis flam-
meo ſplendore claritatis irradiaret. Adde huc fontes repente natos, ad-
de medicatas aquas, uel datas uel immutatas, ſpeciem ſeruantes, natu-
ram relinquentes. Adde aperta erumpentibus uiijs montium capita, ad-
de ſcaturientia nouis puluerulenta arua torrentibus, adde illos itineran-
tium caſtris alitum greges dei pietate indulgentiſſima, non uſibus tantum
hominum,

hominum,ſed etiam illecebris ſeruiētes:datū per quadraginta annos aſtris quotidie famulantibus cibum,rorantes iugiter eſcis dulcibus polos, nō ad uictum tantum,ſed etiam ad delitias perfluentes. Adde homines in nullis membrorum ſuorum partibus acceſſus & deceſſus humanorū corporum neſcientes, ungues non auctos, dentes non imminutos, capillos ſemper æquales,non attritos pedes, non ſciſſas ueſtes, calceamenta non rupta, redundantem hominum honorem uſqȝ ad induuiarum uilium dignitatem. Adde huc erudiendæ gentis officio deſcendentem ad terras deum, accomodantem ſe terrenis uiſibus dei filium, innumeræ multitudinis plebem in conſortium diuinæ familiaritatis admiſſam, ſacræ amicitiæ honore pollentem. Adde huc tonitrua,adde fulgura,terribiles buccinarum cœleſtium ſonos,tremendum undiqȝ totius aëris fragorem, polos ſacris clangoribus mugientes,ignes, caligines,nebulas deo plenas,loquentem cum Moſe dominum,legem diuino ore reſonantem, inciſas dei digito literas,rupices paginas,ſaxeum uolumen,diſcētem populum, & docentem deum, ac mixtis penè hominibus atque angelis unam cœli ac terræ ſcholam. Sic enim ſcriptum eſt,quod cum retuliſſet Moſes uerba populi ad dominū, dixit ei do-
Exo.19 minus: Iam nunc ueniam ad te in caligine nubis, ut audiat populus me loquentem ad te. Et paulo poſt,ecce cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura,& nubes denſiſſima operire montem. Et iterum: Deſcenditqȝ dominus ſuper montē Synai in ipſo montis uertice,ac deinceps loquebatur cum Moyſe uidentibus uniuerſis, quod columna nubis ſtaret ad hoſtium tabernaculi,ſtabantqȝ & ipſi & adorabant per fores tabernaculorū ſuorum. Loquebatur dominus ad Moſen facie ad faciem,ſicut loqui ſolet homo ad amicum ſuum. Quæ cum ita ſint, uidetur ne hominis habere curam deus? Hæc tanta tribuens,hæc tanta præſtans, participem ſermonis ſui homunculum uilem faciens, & quaſi in conſortium ſacræ ſodalitatis admittens, apenēs ei plenas diuitijs immortalibus palmas ſuas, alens eos nectaris poculo, paſcens cœleſti cibo? Quam rogo maiorem eis gubernandi ſui præſtare curam,quem maiorem præſtare potuit affectum, quàm ut cum præſentis ſeculi uitam agerent,ſpem iam futuræ beatitudinis poſſiderent? Sed reſpondeatur forte hoc loco,habuiſſe quondam hanc hominum curam deum,cæterū nunc penitus non habere. Vnde hoc ita credimus? forſitan quia ut illi tunc mannam quotidie non comedimus, cum agros triticeos plenos meſſibus demetamus, quia coturnices humanis ſe manibus ingerētes non apprehendimus, cum omnia auium,pecudum, beſtiarum genera deuoremus: quod ſalientes rupibus aquas apertis oribus non accipimus, cum uinarias domus uinearum fructibus irrigemus. Addo ego amplius aliquid, quod nos ipſi qui illos deo fuiſſe curæ,& nos ideo negligi dicimus,ſi accipere pro præſentibus bonis præterita poſſemus, reſpueremus penitus condi-

tionis

tionis iſtius optionem. Nollemus enim hæc quæ nũc habemus amittere, ut poſſemus ea quibus tunc illi uſi ſunt poſſidere: non quod nos nunc meliora habeamus quàm gens illa tunc habuit, ſed quia & illi qui quotidiano tunc cœli ac dei miniſterio paſcebantur, antiquam uentris ingluuiem bonis præſentibus præferebant: turpiſſima ſcilicet ciborum carnalium recordatione mœſti, & fœtidiſſimo ceparum atq; alliorum amore ægreſcentes: non quod potiora eſſent quibus antea uſi erant, ſed quæ non erant deſiderabant. Nos magis laudamus illa quæ tunc fuerunt, quàm iſta quæ nunc ſunt: nõ quia ſi eligẽdi facultas eſſet ſemper habere illa mallemus, ſed quia uſitatum hoc eſt humanæ menti, cum intueatur illa magis ſemper quæ deſunt. Et quia, ut ille ait, aliena nobis, noſtra plus alijs placent. Accedit quoque illud, quod generale fermè eſt omni homini, ut deo ſemper ingratus ſit, inſitoq; hoc, & quaſi natiuo malo ſe cuncti inuicem uincunt, ut beneficijs dei detrahant, ne debitores ſe eſſe cognoſcant. Sed hæc hactenus, nunc ad negocij dudum cepti ordinem reuertamur. Quamuis ut reor, non mediocriter probauerimus quæ propoſuimus, addamus tamen adhuc, ſi placet, quippiã, quia melius eſt plus probare aliquod quàm neceſſe eſt, quàm minus forſitan quàm negocio debeatur. Liberatus quondam de Pharaonis iugo populus Hebræorum, ad Syna montem præuaricatus eſt, & ſtatim à domino pro errore percuſſus. Sic enim ſcriptũ eſt: Percuſſit ergo dominus populũ pro errore uituli quem fecit Aaron. Quod potuit maius & euidentius de peccatoribus deus ferre iudicium, quàm ut ſtatim conſequeretur pœna peccantes? Et tamen cum omnis populus reus fuerit, cur nõ eſt in omnes miſſa damnatio? quia pius ſcilicet dominus partem percuſſit ſententiæ ſuæ gladio, ut partẽ corrigeret exemplo, probaretq; omnibus ſimul & cohercendo cenſuram, & indulgẽdo pietatem. Cenſura enim fuit, quod caſtigauit: pietas, quod pepercit, quamuis utrũq; impari modo. Plus ſiquidem tunc pietati datum eſt quàm ſeueritati. Ideo utiq; quia cum indulgentiſſimus dominus propiorem ſe ſemper miſerationi præſtet quàm ultioni, licet in cohercenda tunc Iudaici exercitus parte iudicio & ſeueritati cenſura diuina aliquid attribuerit, maiorem tamen ſibi populi portionem pietas uindicauit: ſpecialiter quidem hoc & peculiari tunc innumeræ plebis miſericordia, ne omnes ſcilicet quos reatus complectebatur, pœna conſumeret. Cęterum erga quaſdam perſonas, ut legimus, ac familias cenſura dei inexorabilis eſt: ſicut illud, ubi ociante ſabbatis populo, is qui colligere ligna uſurparat, occidi iubetur: quamuis enim opus ipſum hominis uideretur innoxium, faciebat tamen eum diei obſeruatio crimino ſum: uel cum duobus lite certantibus, unus qui blaſphemarat, morte mulctatur. Sic enim ſcriptũ eſt: Ecce autem filius mulieris Iſraëlitidis, quẽ pepererat de uiro Ægyptio, inter filios Iſraël iurgatus eſt in caſtris cum uiro Iſraëlite. Cumq; blaſphe

Mimus Publianus

Exo.19 & 32

Deus erga quoſdã inexorabilis

Num.15

Leuit.24

maſſet nomen domini,& maledixiſſet ei,adductus eſt ad Moſen.& paulo
poſt,Miſerunt,inquit,eum in carcerem, donec uiderent quid iuberet domi
nus,qui locutus eſt ad Moyſen,dicens:Educ blaſphemũ extra caſtra,& po
nant omnes qui audierunt, manus ſuper caput eius, & lapidet eũ populus
uniuerſus.Nunquid nõ præſens dei eſt manifeſtumq́ iudicium,& prolata
quaſi iuxta humani examinis formam,cœleſti diſceptatione ſententia? Pri
mum enim qui peccauerat comprehenſus eſt.Secũdo quaſi ad tribunal ad
ductus.Tertio accuſatus,deinde in carcerem miſſus. Poſtremo cœleſtis iu-
dicij autoritate punitus. Porrò autem nõ punitus tantum, ſed punitus ſub
teſtimonio,ut damnare ſcilicet uideretur reum iuſtitia,non poteſtas:exem-
plo ſcilicet ad cunctorum emendationem proficiente,ut ne quis poſtea ad
mitteret,quod omnis in uno populus uindicaſſet.Hac igitur ratione atque
iudicio omnia deus & nunc agit,& ſemper egit, ſcilicet ut correctioni omni
um proficeret quicquid ſinguli tuliſſent.Sicut etiam & illud fuit cum Abiu
Num 16 & Nadab,ſacerdotalis ſanguinis uiri,cœleſti igne cõſumpti ſunt.In quibus
Leu. 10 utiq; non iudicium tantũ,ſed præſens deus oſtendere uoluit,impendensq́;
1.Para.24 iudicium , ſic enim ſcriptum eſt. Quod cum egreſſus ignis à domino de-
uoraſſet holocauſtum , arreptis Nadab & Abiu filij Aaron turribulis po-
ſuerunt ignem & incenſum deſuper, offerentes coram domino ignem alie-
num,quod eis præceptum non erat. Egreſſusq́; ignis à domino,deuorauit
eos,& mortui ſunt coram domino.Quid enim aliud q̃ extẽtam ſuper nos
dexteram ſuam,& imminentẽ iugiter gladiũ uoluit oſtendere,qui errorem
ſupradictorum ſtatim in ipſo opere puniuit: nec peractum prius penè eſt
facinus peccantium,quàm ulciſceretur pœna peccatũ: quamuis nõ tantum
hoc in hac re actum ſit,ſed etiã multa alia.Cum enim in illis tunc nõ mens
impia,ſed facilitas nimium inconſulta punita ſit: declarauit profecto domi
nus quo ſupplicio digni eſſent,qui contemptu diuinitatis aliquid admitte-
rent,quando etiã illi adeò eſſent, qui ſola mentis inconſideratione peccan-
tes:aut quàm rei eſſent qui contra iuſſionem domini ſui facerent, cũ etiam
illi taliter plecterentur qui iniuſſa feciſſent. Porrò autẽ etiam ex hoc cõſule-
re deus uoluit noſtræ correctioni per cenſuram ſalubris exempli,ut omnes
Laici laici intelligerent quantũ iram dei timere deberent,cum à pręſenti pœna fi
lios ſacerdotis nec meritum parentis eriperet,nec miniſterij ſacri priuilegiũ
uindicaret.Sed ego quid de his dico? quorũ incõſiderantia quodammodo
Num.12 deum tetigit,& ad cœleſtem iniuriam redundauit.Maria contra Moſen lo
& 20 quitur,nec punitur tantũ, ſed more iudicij punitur. Primũ ad iudiciũ uoca-
tur.Deinde arguit.Tertio uerberatur.In obiurgatione excipit uim ſenten-
tiæ.In lepra autẽ patitur piaculum criminis , quamuis cohertio iſtiuſmodi
nõ Mariam tantũ,ſed etiam Aaronem humiliauit. Quia etſi deformari le-
pra ſummũ antiſtitem non oportuit, & ipſum tamẽ domini caſtigatio fla-
gellauit.

gellauit,nec ſolum: hac in pœna quam Maria patitur, Aaron etiam quaſi culpæ particeps cohercetur: Maria enim ſupplicio afficitur, ut Aaron confuſione mutetur. Porrò autem ut inexorabilem in quibuſdam agnoſceremus formam diuini eſſe iudicij,ne illius quidem interceſſu,qui læſus fuerat,indulſit. Sic enim legimus ad Aaronem & Mariam dixiſſe dominum: Quare igitur non timuiſtis detrahere ſeruo meo Moſi? iratusq́ abijt,& ecce Maria apparuit candens lepra quaſi nix,clamauitq́ ad dominum Moſes,dicens: Obſecro domine ſana eã. Cui dominus reſpondit: Si pater eius ſpuiſſet in faciem illius, non debuerat ſaltem decem dierum rubore ſuffundi? Separetur ſeptem diebus extra caſtra,& poſtea reuocabitur. Sufficiunt igitur de hoc genere diuiſionis, & de parte ſermonis,iſta quæ diximus. Infinitum enim eſt de omnibus diſputare,quæ nimis longum eſt etiam ſine diſputatione numerare. Sed adhuc tamẽ aliquid addamus: pœnitet gentem Hebræorum de Ægypto receſſiſſe,percutitur: dolet deinde fatigari ſe labore itineris, affligitur: carnes deſiderat,uerberatur. Et quia quotidie mãnam edens explere ex illecebris uentris cupit ingluuiem, optata quidem cupiditate ſaturatur,& in ipſa tamẽ ſaturitate torquetur. Adhuc enim,inquit ſcriptura,eſca erat in ore ipſorum,& ira dei aſcendit in eos,& occidit plurimos eorum,& electos Iſraël impediuit. Nam contra Moſen rebelles extinguntur: Core conuiciatur, obruitur: Datan & Abiron murmurãt,deuorantur. Aperta eſt enim,inquit, terra, & deglutiuit Datan, & operuit ſynagogam Abiron. Ducenti quoq́ & quinquaginta,ut ſacer ſermo teſtatur,principes uiri,qui tempore conſilij per nomina uocabantur, ſurrexerunt contra Moſen. Cumq́ ſtetiſſent aduerſus Moſen & Aaron,dixerunt: Sufficiat nobis quia omnis multitudo ſanctorum eſt,& in ipſis eſt dominus,cur eleuamini ſuper populum domini? Et quid poſt hæc? Ignis,inquit,egreſſus à domino,interfecit CCL uiros,qui offerebant incenſum. Sed cum hæc tanta fierent,cœleſtis cura non profuit: adhibita eſt ſæpiſſime cohertio,ſed emendatio non eſt ſecuta. Sicut enim nos cum aſſidue flagellamur,nõ corrigimur: ita & illi,cum cæderentur ſæpiſſime, nõ emendabantur. Quid enim ſcriptũ eſt? Murmurauit autẽ omnis multitudo filiorum Iſraël ſequenti die contra Moſen & Aaron,dicens: Vos interfeciſtis populũ domini. Et quid poſtea? Percuſſa ſunt ſtatim, & diuino igne conſumpta XIIII milia hominũ & ſeptingenti. Cum omnis ergo tunc populi multitudo peccauerit,cur nõ eſt in omnibus uindicatum? præſertim cum ex illa quam ſupra dixi ſeditione Core nullus euaſerit. Cur ibi cunctum peccãtium cœtum interfici deus uoluit,hic tantũmodo portionem? ſcilicet quia plenus & iuſtitia & miſericordia dominus,& pietati ſuę multa donat per indulgentiam,& ſeueritati per diſciplinam. Et ideo præſtitit diſciplinæ,ut proficeret cunctorum emendationi,pœna omnium noxiorum. Hic autẽ miſericordiæ ſuæ tribuit,ne uniuerſus

Num.12
Exo.16
Pſal.77
Num.16

uerſus populus deperiret. Et tamen cum tam miſericorditer egerit, quia in parte plebis caſtigatio toties repetita non profuit, ad ultimum omnes morte damnauit: quæ res & timori, & emendationi noſtræ ſimul proficere deberet, ſcilicet ne qui illorum exemplo penitus non corrigimur, illorum fortaſſe exitu puniamur. Nō enim dubium eſt, quid actum de eis fuerit: nam cum uniuerſa gens Hebræorum ad hoc de Ægypto exierit, ut terram repromiſſionis intraret, præter duos tātum ſanctos nullus intrauit. Sic enim

Num.14 ſcriptum eſt: Locutus eſt dominus ad Moyſen & Aaron, dicens: Vſque quo multitudo hæc peſſima murmurat contra me? Viuo ego, ait dominus, ſicuti locuti eſtis audiente me hodie, ſic faciam uobis. In ſolitudine hac iacebunt cadauera ueſtra. Et quid poſtea? Paruulos, inquit, ueſtros, de quibus dixiſtis quod prædæ hoſtibus forent, introducam ut uideant terram quæ uobis diſplicuit. Veſtra cadauera iacebunt in ſolitudine. Et quid deinde? Omnes, inquit, mortui ſunt, atque percuſſi in conſpectu domini. Quid eſt quod in his omnibus non ſit? uis uidere rectorem? Ecce & præſentia corrigit, & futura diſponit. Vis uidere iuſtum & ſeuerum iudicem? ecce noxios punit. Vis uidere iuſtum & pium? ecce innocentibus parcit. Vis uidere in omnibus iudicem? ecce ubique iudicium eſt. Nam ut iudex arguit, & ut iudex regit. Iudex præmiſit ſententiam, iudex noxios punit, iudex innoxios munerat.

SALVIANI MASSYLIENSIS EPISCOPI DE VERO IVDICIO ET PROVIDENTIA DEI, LIBER SECVNDVS.

SVFFICIVNT igitur de exemplis iſta quæ diximus, quibus utique iugiter deus noſter & contemplator ſollicitiſſimus, & gubernator piiſſimus cōprobatur. Sed cogitat de imperitioribus forte aliquis, Si ſic aguntur nunc à deo omnia ut tunc acta ſunt, quid eſt quod mali præualent, affliguntur boni: & tunc cum iram mali ſenſerint, & miſericordiam boni, nūc uidentur ſentire quodammodo iram, & mali gratiam? Paulo poſt ad iſta reſpondeam: Nunc quia tria hæc, id eſt præſentiam dei, gubernationem, atque iudicium, tribus his probaturum me promiſi, hoc eſt ratione, exemplis, ac teſtimonijs: quia ratione & exemplis iam ſatis fecimus, ſupereſt ut teſtimonijs declaremus. Quamuis exempla ipſa

Teſtimonium quæ diximus hāberi pro teſtimonijs debeant, quia recte teſtimonium eſſe dicitur, quo rerum ueritas approbatur. Quid igitur ex illis rebus quę ſupra dicta

dicta ſunt,per teſtimonia ſacra primum probari debet, pręſentia,an gubernatio,an ne iudicium? Præſentia opinor,quia uel recturus eſt, uel iudicaturus. Præſens igitur abſque dubio eſſe debet,ut uel regere quicquid illud eſt uel iudicare poſſit. Loquens in ſuis uoluminibus ſermo diuinus ſic ait: In omni loco oculi domini contemplantur bonos & malos. Ecce habes præſentem, ecce intuentem, ecce in omni loco cura ac prouiſione uigilantem. Idcirco enim bonos ab eo conſiderari & malos dixit,ut probaret ſcilicet nihil ab eo negligi, quem oſtenderet uniuerſa rimari. Quod ut plenius capias, audi quod in alio ſcripturarum loco idem teſtatur ſpiritus ſanctus. Oculi, inquit, domini ſuper timentes eum, ut eripiat à morte animas eorum,& alat eos in fame. Ecce cur aſpicere iuſtos homines deus dicitur, utique ut conſeruet,ut protegat. Aſpectus enim diuinitatis propitiæ, munus eſt conſeruationis humanæ. Nam & alibi idem diuinus ſpiritus ſanctus: Oculi,inquit,domini ſuper iuſtos,& aures eius in preces eorum. Vide qua benignitate agere cum ſuis deum ſcriptura dicit. In hoc ſiquidem quod ait, oculos domini ſuper iuſtos eſſe,affectus aſpicientis oſtenditur. In hoc autem quod aures in precibus paratas, ſemper exaudientis largitas demonſtratur. Quamuis per id quod dicit, diuinas aures in precibus ſemper eſſe iuſtorum,non audientia tantum dei, ſed quædam quaſi obedientia dei deſignetur. Quomodo enim in precibus iuſtorum diuinæ aures ſunt? Quomodo? niſi ut ſemper audiant,niſi ut ſemper exaudiant,niſi ut prompte audita tribuant, niſi ut ilico exaudita concedant. Semper ergo ad audiendas ſanctorum preces paratæ domini noſtri aures,ſemper attētæ ſunt. Quàm beati eſſemus omnes, ſi quàm promptam erga nos dei audientiam legimus,tam prompte ipſi deum audire uellemus. Sed forſitan dicis,hoc quod aſpicere deus legitur iuſtos, parum prodeſſe cauſæ: quia non ſit generalis diuinitatis intuitus, qui iuſtis tantum ſpeciali benignitate tribuatur. Iam quidem ſuperius ſacer ſermo teſtatur, quia oculi domini contemplantur malos & bonos. Sed ſi hoc etiam nunc uis plenius probari, reſpice quid ſequatur, hoc enim ſubditur: Vultus autem domini ſuper facientes mala,ut perdat de terra memoriam eorum. Vides abſque dubio quia non poteſt quæri,quod non aſpiciat etiā iniuſtos deus:quippe cū intelligis generalem quidem eſſe in omnes dei uiſionem,ſed meritorum fieri diſparilitate diuerſam: boni quippe aſpiciuntur ut conſeruentur, mali ut diſperdantur: cum quibus utique partem & ipſe habens qui homines à deo aſpici negas, non ſolum uideri te à domino euidenter intellige, ſed periturum quoque indubitanter agnoſce. Nam cum ad hoc ſit uultus dei ſuper facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum de generatione omni: neceſſe eſt ut qui aſpicere dei uultum perfidia negas, aſpicientis iram perditione cognoſcas.

Prouerb.15

Pſal.32

Aſpectus propitiæ diuinitatis

Pſal.33

Pſal.33

Ratio aſpiciendi Igitur de præſentia ac de aſpectu dei iſta ſufficiunt. Videamus an qui nūc reſpicit regat, cum utiq; ipſa ratio aſpiciēdi cauſam in ſe habeat gubernandi: quia ad hoc nō reſpicit, ut cū aſpexerit negligat, qui ſcilicet per id ipſum non negligere intelligitur, quia reſpicere dignatur: præſertim cum ſuperius ſacer ſermo teſtatus ſit, malos ad perditionem à deo aſpici, bonos ad ſalutem. Hoc ipſo utiq; diſpenſatio diuini gubernaculi demonſtratur, hoc eſt enim iuſta gubernatione regere, & ſingulos quoſq; homines pro meritorū diuerſitate tractare. Sed accipe tamen de hac re plenius teſtimonium: dicit Pſal.79 ad deum patrem in Pſalmo ſpiritus ſanctus: Qui regis Iſraël intende. Iſra Iſrael el uidens deum interpretatur: quem utiq; cum Chriſtiani fide & corde uideant, qui fideliter credunt, licet gubernator omnium ſit deus, illis tamē peculiariter regimē præſtari à deo dicitur, qui regi peculiariter à diuinitate merentur. Vnde & tu quicunq; ille es, ſi Chriſtianus es, neceſſe eſt ut regi te à deo credas. Si autem gubernari te à deo cum cæteris Chriſtianis omnino non putas, neceſſe eſt extra omnes Chriſtianos te eſſe cognoſcas. Sed ſi illud, ut ſupra iam diximus, magis quæris, quod ad homines omnes, non quod ad ſolos pertineat Chriſtianos: ecce euidenter dicit uolumē ſacrum, cuncta quotidie nutu diuinitatis regi, & inceſſabiliter à deo omnia guberSap.12 nari. Ipſe enim, inquit, diligit conſilium & diſciplinam. Nec eſt enim alius deus, cuius cura eſt de omnibus. Cum ſis ergo, inquit, iuſtus, iuſte omnia diſponis, & cum magna reuerētia diſponis nos. Ecce habes iugiter diſponentem deum, iugiter gubernantem: quamuis in iſto ſcripturæ loco non gubernatio tātum ſacra, ſed etiā dignitas declaretur humana. In hoc enim quod ait, diſponit nos, uis diuinæ gubernationis: In hoc autem, quod cum magna reuerentia, culmen humanæ oſtenditur dignitatis. Alibi quoq; in proHiere.23 pheta: Nunquid non cœlum, inquit, & terram ego impleo? Cur autem cun & 42 cta impleat, ipſe declarat. Quia uobiſcum ſum, inquit, ut ſaluos faciam uos. Ecce enim non modo regimen ſuum dominus & impletionem, ſed etiam uim ac beneficium ipſius adimpletionis oſtendit. Hunc enim modum in ſe habet diuinitatis impletio, ut ſaluet ea quæ adimplentur. Et ideo in apo Act.17 ſtolorum Actibus beatiſſimus Paulus: In ipſo, inquit, & uiuimus, & mouemur, & ſumus. Plus abſque dubio, quàm gubernator eſt uitæ, in quo motus ipſe inuentus eſt. Non enim dixit, ab ipſo nos, ſed in ipſo moueri, docens ſcilicet inſitam intra uirtutes ſacras omnium noſtrum eſſe ſubſtantiam: quia in ipſo profecto uiuimus à quo hoc ipſum ducimus, quod ſuMatth.28 mus. Sed & Saluator ipſe in Euangelio: Ecce ego, inquit, uobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi. Non ſolum nobiſcum ſe eſſe dixit, ſed etiam omnibus diebus eſſe nobiſcum. Tu cum ô ingratiſſime homo, qui ſine ceſſione nobiſcum eſt, nec curam, nec reſpectum

habere

habere dicis? Quid facit ergo nobiſcum? Nunquid ad hoc nobiſcum eſt, ut non reſpiciat & negligat? Et quomodo ſibi utrunque conuenit, ut qui pietati præſtat præſentiam, impietati tribuat incuriam? Ecce enim, inquit, uobiſcum ſum omnibus diebus uſq; ad conſummationem ſeculi. Præclare ſcilicet affectum dei interpretatum, ſi nos calumniamur ab eo iugiter negligi, cum ille nos à ſe teſtetur iugiter non relinqui. Ille per hoc oſtendere uoluit, quod à nobis affectu & protectione iugiter non diſcederet, quia à nobis etiam præſentia non abeſſet: nos in contemptum noſtri diuinam uertimus charitatem, nos amoris teſtimonia in odij argumenta mutamus. Hoc enim quod præſentem ſe eſſe dicit, odij magis teſtimonium eſſe uolumus, quàm amoris. Nam ſi abſentem ſe dominus futurum eſſe dixiſſet, minus cauſari forſitan de incuria poteramus abſentis: maioris contemptus res eſt atq; faſtidij, ſi nos iugiter negligit, qui à nobis iugiter non recedit: & plus in ſe odij noſtri habet, ſi ad hoc nobiſcum ſemper permanet, ut qui nos præſentia nunquam deſerit, ſemper repudiet affectu. Sed abſit hoc de pijſſimo ac miſericordiſſimo deo credi, ut ad hoc ſemper nobis uoluerit aſſiſtere, ut nos maiore faſtidio negligere uideretur aſſiſtens. Abſit hoc ſcelus dici. Nemo enim puto uel in toto humano genere tam malus eſt, qui ideo cũ ullo hominũ uelit eſſe quia nõ amet, & ad hoc tantũ uti præſentia ſua cupiat, ut maiore odio poſſit deſpicere pręſentem. Ipſa uel doceat nos humana natura uel uincat: ſi nõ ideo cũ quocunq; homine eſſe cupimus, quia eũ cũ quo eſſe cupimus diligimus. Et quia utiq; diligimus, prodeſſe ei præſentiam noſtram cupimus, quẽ amamus. Quod ergo etiã malo homini auferre nõ poſſumus, à deo tollimus, & peiorẽ peſſimis hominibus deũ facimus, q ad hoc futurũ nobiſcũ ſe eſſe dixerit, ut faſtidioſius nos negligeret cum fuiſſet. Sed hæc hactenus: supereſt ut quia teſtimonijs ſacris & reſpici, ac regi à deo omnia iam probauimus, etiam iudicari plurima in hoc ſeculo à diuinitate doceamus. Dauid ſanctus cũ à Nabale Carmelio cõtumeliæ pertuliſſet iniuriam, quia ſe ipſe ulciſci diſtulit, ultionẽ ſtàtim deo executore percepit. Extincto itaq; paulo poſt aduerſario ſuo, & manu cœleſti obtuto ſic locutus eſt: Benedictus dominus q iudicauit cauſam obprobrij mei de manu Nabal. Eundẽ quoq; cũ fugaſſet è regno filius perſecutor, iudex in breui dominus uindicauit. Nec uindicauit tãtũ, ſed cumulatius uindicauit q̃ ipſe uoluit qui uindicabatᷣ, ut oſtẽderet ſcilicet deus grauiorẽ ſibi eſſe iniuriã iniuſta tolerãtiũ, q̃ tolerãtibus ſuã. Nam qui ſupra uotũ eius uindicat qui uindicatᷣ, quid aliud uult intelligi, q̃ ſe ipſum in eo quẽ ſic ulciſcitᷣ uindicare? Acto itaq; in crucem nõ manufactã filio patricida, uindictã ei diuinitus attributã ſic nunciatam refert ſermo diuinus: Bonum apporto nunciũ domine mi rex: iudicauit enim pro te hodie dominus de manu omniũ qui ſurrexerũt cõtra te.

Ironicῶs

1. Reg. 25

Iniuſta tolerãtium iniuria deo grauis

2. Reg. 18

Vides quomodo non rebus tantum, ut ſupta diximus, & exemplis, ſed ipſo nomine atque appellatione iudicij, deum etiam præſenti ſeculo iudicare, diuinæ per ſacros teſtes literæ probant. Sed forſitan dices id ſpecialiter ſancto uiro à deo præſtitum, ut de aduerſarijs eius protinus iudicaret. Dies me deficiet, ſi de præſentibus in hoc mundo ſententijs dei atque iudicijs dicere uelim. Sed tamen ut euidenter agnoſcas, cenſuram ſuam & examen ſacrum non tam perſonis præſtare, quàm cauſis, audi quod iudex deus, qui pro Dauid ſeruo ſuo ſententiam aſſidue euidentem dedit, contra Dauid ipſum ſæpius uindicarit. Et quidem hoc non in multorum hominum negocio, aut quod forſitan potuiſſet deum magis mouere ſanctorum, ſed in cauſa & unius hominis & barbari: & ubi tantum uirum perſona penitus aggrauauerat, niſi cauſa mulctaſſet: interfecto Vria Etheo, homine gentis impiæ & nationis inimicæ, ſtatim fit ad Dauid ſermo di-
2.Reg.11 uinus: Vriam Etheum percuſſiſti gladio, & uxorem illius accepiſti uxorem tibi, & interfeciſti eum gladio filiorum Ammon. Quam ob rem non recedet gladius de domo tua uſque in ſempiternum. Itaque hæc dicit dominus: Ecce ego ſuſcitabo ſuper te malum de domo tua, & tollam uxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo. Tu enim feciſti abſcondite. Ego uero faciam uerbum iſtud in conſpectu omnis Iſraël, & in conſpectu ſolis huius. Quid dicis tu, qui non ſolum non iudicari quæcunque agimus, ſed nec reſpici à deo omnino credis? Vides ne etiam à ſecreto illo, quo Dauid ſemel lapſus eſt, nequaquam dei oculos abfuiſſe? Vnde & tu qui, ad ſolatium arbitror peccatorum tuorum, conſiderari actus noſtros à deo non putas, ex hoc ipſo & aſpici te à Chriſto ſemper intellige, & puniendum forſitan propédiem eſſe cognoſce, quia etiam Dauid ſanctum uides unum errorem ſuum, nec ſecreto occultorum penetralium potuiſſe contegere, nec à præſentibus pœnis priuilegio ſaltem maiorum operum uindicare. Quid enim ait ad eum dominus? Tollam uxores tuas in conſpectu tuo, & gladius non recedet à domo tua uſque in ſempiternum. Vides quàm præſens accipiat tantus uir pro uno tantum errore iudicium: protinus culpam damnatio eſt ſecuta, & damnatio ſtatim puniens, nihil reſeruans, atque ilico cohercens reum, non in futurum differens reatum. Et ideo non dixit, quia feciſti hoc, uenturum iudicium dei ſenties, & futuro gehennæ igne torquebere: ſed præſentia, inquit, tormenta ſenties, atque imminentem iam ceruicibus tuis diuinæ ſeueritatis gladium ſuſtinebis. Et quid poſt hæc? agnoſcit ſcilicet reus culpam, humiliatur, compungitur, confitetur, luget, pœnitet: gemmas regias abdicat, crepantia auro textili indumenta deponit, purpura exuitur, diademate exonetatur, cultu & corde mutatur: totum
regem

regem cum ornatibus ſuis abijcit: prouidum pœnitentem cum patrocinio ambitioſi ſqualoris aſſumit, ieiunio exigitur, ariditate ſiccatur, fletu effunditur, ſolitudine carceratur. Et tamen rex tanti nominis, ſanctitate maior quàm poteſtate, prærogatiuis meritorum antecedentium ſupereminens, cum tanto habitu ſupplicet non euadit. Et hic tantus tam grandis fructus pœnitentiæ eſt, quod æternis quidem piaculis non addicitur, ſed in præſenti tamen ueniam non meretur. Denique quid pœnitenti propheta ait? Quia blaſphemare feciſti inimicos nomen domini, propter uerbum hoc filius qui ex te natus eſt, morietur. Præter pœnam acerbæ orbitatis, etiam hunc addi pijſſimo patri intellectum ſummi ſupplicij deus uoluit, ut dilectiſſimo filio cauſa mortis pater ipſe exiſteret qui doleret, cum utique natum ex crimine puerum crimen ipſum occideret quod creaſſet. Hoc ergo primum eſt diuinæ animaduerſionis exordium. Primum utique, non ſolum: ſecuta nanque ærumnarum ingentium longa ſeries, atque à domo eius iugis admodum malorum continuatio non receſſit. Thamar amoris furore corrumpitur, Amon ab Abſolone iugulatur. Scelus quidem grande ab uno fratre committitur, ſed peius tamen ab alio uindicatur. Inter hæc pater Dauid facinore utriuſque punitur: duo filij peccant, ſed tres duorum ſcelere perduntur. In Thamar enim uirginitas amittitur, in Amone etiam Abſolonis perditio lugetur. Et quidem neſcias quem de filijs duobus tam bonus pater potiſſimum amiſerit, illum qui manu fratris occiſus eſt in hoc ſeculo, an illum qui ſua perijt in futuro. Iam uero hinc iuxta uerbum dei inæſtimabilis mali cumulus: inſidias diu pater à filio patitur, regno pellitur, & ne occidatur profugus abſcedit. Impurior neſcias an cruentior filius: quia interficere patrem non poteſt patricidio, fœdat inceſtu: & quidem inceſtu, præter inceſti nephas, per induſtriam accumulandi ſceleris elato: cum utique facinus, quod etiam ſecreta abominabile facerent, perſecutor parentis publice perpetraret: ſcilicet ut feraliſſimo crimine non pater tantum abſconſus deformaretur, cum oculi etiam totius orbis publico fœdarentur inceſtu. Iam ſi addenda eſt & ipſius fugæ facies, quale illud fuit, cum tantus & ex tanti nominis cunctis regibus altior, mundo maior, omnes admodum ſuos cum pauciſſimis ſuis fugeret, in comparatione dudum ſui egeſtuoſus, in comparatione ſui ſolus: fugiens cum metu, cum dedecore, cum luctu: operto, inquit ſcriptura, capite, & nudis pedibus incedens: ſuper iſtis, prioris ſtatus à ſe ipſo exulans, pœnæ iam poſt ſe uiuens: deiectus uſque in ſeruorum ſuorum uel quod graue eſt contumeliam, uel quod grauius miſericordiam, ut uel ſibi compararetur, uel maledicere publice non timeret. Ita dei iudicio à ſe alter effectus, ut ei quem timuerat totus orbis, unus in faciem inſultaret inimicus. Vbi ſunt qui à deo reſpici res humanas negant? Ecce quoties teſtes

Pœnitentiæ fructus

2. Reg. 12

2. Reg. 13

2. Reg. 15

teſtes ſacri,in perſona unius hominis non reſpexiſſe tantummodo deum, uerum etiam iudicaſſe docuerunt. Et cur hæc omnia? cur utiqꝫ, niſi ut intelligeremus eandem futuram ſemper in mundo cenſuram & cohertionē dei quę fuiſſet,& ideo etiam ſanctos homines quodam iudicio dei legimus caſtigatos, ut iudicandos nos deo iudice etiam præſenti ſeculo noſceremus: quia ſicut deus ſemper eſt,ſic iuſtitia dei ſemper: ſicut omnipotentia domini indeficiens,ſic cenſura indeuitabilis: ſicut deus iure perpetuus, ſic iuſtitia perſeuerans: & ideo omnes admodum ſancti in libris ſacris inter diſcrimi num imminentium motus,& perſecutorum gladios,conſtituti,præſens iudicium dei poſtulant. Sic enim iuſtus dicit in Pſalmo: Iudica me deus,& diſcerne cauſam meam de gente non ſancta. Quod ne ad futurum dei iudicium trahi poſſit,ſubdit ſtatim: Ab homine iniquo & doloſo eripe me. Pręſens utique iudicium dei poſtulat, qui liberari ſe de manu perſecutoris implorat. Et bene pro conſcientia bonæ cauſæ non tam ſuffragium domini quàm iudicium deprecatur, qui bonæ cauſæ ſemper optimum ſuffragium tribueret,ſi cum iuſtitia iudicaretur. Alibi quoque hoc euidentiſſime indicat, Iudica domine nocentes me, expugna impugnantes me. Apprehende arma & ſcutum, & exurge in adiutorium mihi. Vides etiam hoc loco non futuri examinis ſeueritatem,ſed cenſuram præſentis iudicij poſtulari. Hoc eſt enim quod ait: Apprehende ſcutum,& corripe gladium, ſcutum ſcilicet ad protectionem,gladium ad ultionem. Non quia hoc iudicans deus egeat apparatu,ſed quia in hoc ſeculo hæc terribilium rerum nomina, terribilium iudiciorum ſunt inſtrumenta,ad humanam intelligentiam humanarum rerum ſignificationibus loquens,quia iudicari ac uindicari ſe de aduerſarijs precabatur, per inſtrumenta terrenæ iſtius ultionis,iram diuinæ animaduerſionis expreſſit. Denique alibi propheta idem, quid inter præſens & futurum iudicium dei eſſet, oſtēdit. Quid enim de cenſura præſentis examinis dicit ad dominum? Sedes ſuper thronum qui iudicas æquitatem. Quid autem de futuro æternoqꝫ iudicio? Iudicabit, inquit, orbem terræ in æquitate. Et iterum: Iudicabit populos cum iuſtitia: ipſis ſcilicet uerbis præſentis temporis & futuri, tempus iudicij utriuſque diſtinxit. Vt enim præſens iudicium oſtenderet, Iudicas poſuit: ut autem futurum diſtingueret à præſentibus, ſubiecit poſtea, Iudicabit. Hæc igitur de cura erga nos dei & gubernaculo & iudicio,ratione, exēplis, teſtimonijs ſatis eſt probaſſe,maxime quia etiam quæ poſt hoc ſecutura ſunt,ad ipſum omnia pertinebunt.

Nunc ſi à deo, cuius negocium agimus,uires ad agendum acceperimus,ea quę contra hæc ab aduerſarijs dici ſolent, & proferre ſimul & refutare tentabimus.

[Margin notes: Sancti etiā caſtigati — Pſal. 42 — & 34 — Humanarū rerum ſignificationes — Pſal. 9 — & 95]

SALVIANI MASSYLIENSIS EPISCOPI DE VERO IVDICIO ET PROVIDENTIA DEI, LIBER TERTIVS.

BENE ſe res habet, iacta ſunt fundamẽta operis pia mo-
litione cœpti, & diuini officij amore ſuſcepti. Et ideo non
ſunt ſolubili luto poſita, nec temporali lapide cõſtructa,
ſed ſacrarum expenſarũ confectione ualida, & diuini ma-
giſterij arte firmata. Quæ ut ipſe in Euangelio deus di- *Matth. 7*
cit, nec uentis poſſint furentibus cõcuti, nec alluuione flu-
minum ſubrui, nec pluuiarum infuſione diſſolui. Cum enim hoc opus ma-
nus quodammodo diuinorum uoluminum inſtruxerit, & cœleſtium ſcri-
pturarum compago ſolidarit, neceſſe eſt tam firma hæc per dominum Ie-
ſum Chriſtum eſſe quæ facta ſunt, quàm firma illa ſunt quæ fecerunt ædi-
ficium. Itaque hoc naturam ſtatus ſui de ſtirpe ſumet, & labefactari ſaluis
autoribus ſuis non poteſt. Sicut enim in terrenis ædificijs deijcere parietes *Simile*
nullus poteſt, niſi prius lapides & cementa deiecerit: ſic ædificium quod
ſtruximus diſſoluere nullus ualet, niſi id unde ſtructum & conſummatum,
ante diſſoluerit. Quod quia labefactari utique nequaquam poteſt, recte
etiam à nobis incolumitas ædificij præſumitur, cuius ſtatus ſubſidijs im-
mortalibus continetur. Quæritur itaq;, cũ hæc ſint ita, ſi totum quod in hoc
mundo eſt, cura & gubernaculo, & iudicio dei agitur, cur melior multo ſit
barbarorum conditio quàm noſtra. Cur inter nos quoq; ipſos ſors bono-
rum durior quàm malorum, cur probi iaceant, improbi cõualeſcant, cur ini
quis uel maxime poteſtatibus uniuerſa ſuccumbant. Poſſum quidem ratio
nabiliter & ſatis conſtanter dicere: Neſcio ſecretum, & cõſilium diuinitatis
ignoro, ſufficit mihi ad cauſæ huius probationẽ dicti cœleſtis oraculũ. De-
us à ſe, ut libellis ſuperioribus iam probauimus, omnia dicit aſpici, omnia
regi, omnia iudicari. Si ſcire uis quid tenendũ ſit, habes literas ſacras: perfe-
cta ratio eſt hoc tenere quod legeris. Qua cauſa autẽ deus hæc de quibus
loqmur ita faciat, nolo à me requiras. Homo ſum, nõ intelligo ſecreta dei, *Homo ſum*
inueſtigare non audeo, & ideo etiam attentare formido: quia & hoc ipſum *Sacrilega*
genus quaſi ſacrilegæ temeritatis eſt, ſi plus ſcire cupias quàm ſinaris: ſuffi- *temeritas*
cit quod tibi deus à ſe agi ac diſpẽſari cuncta teſtatur. Quid me interrogas
quare alter maior ſit, alter minor: alter miſer, alter beatus: alter fortis, alter
infirmus: qua cauſa quidem hæc deus faciat non intelligo, ſed ad pleniſſi-
mam rationem abunde ſufficit, quod à deo agi iſta demonſtro. Sicut enim
plus eſt deus, quàm omnis humana ratio: ſic plus mihi uideri debet quàm
ratio, quod à deo agi cuncta cognoſco. Nihil ergo in hac re opus eſt, no-
uum aliquid audire, ſatis ſit pro uniuerſis rationibus autor deus: nec licet
ut de his quæ diuino aguntur arbitrio, aliud dicas iuſtum, aliud iniuſtum:

bona quæ deus Chriſtianis hominibus aſſignet.quæ? niſi omnia per quæ *Bona Chriſtianis attributa* credimus,id eſt per quæ omnia Chriſtiani ſumus. Primum ſcilicet legem, deinde prophetas,tertio Euangelium,quarto apoſtolicas lectiones.Poſtremum generationis nouæ munus, ſancti baptiſmatis gratiam, diuini chriſmatis unctionem:ſcilicet ut ſicut apud Hebræos quondam,id eſt peculiarem ac propriam dei gĕtem, cum iudiciarius honor in poteſtatem regiam deſcĕdiſſet, probatiſſimos ac electiſſimos uiros per primogenitum regum uocauit in regnum: ſic omnes homines Chriſtiani cum poſt chriſma eccleſiaſticum omnia dei mandata feciſſent, ad capiendū laboris præmium uocarentur ad cœlum.Cum ergo iſta ſint omnia per quæ fides conſtat,uideamus quis tanta hæc fidei ſacramenta cuſtodiat,ut fidelis eſſe uideatur: quia infidelis,ut diximus,ſit neceſſe eſt, qui fidei commiſſa non ſeruat. Et quidem non quæro, ut cuncta faciat quæ teſtamenta duorum temporum iubent,remitto cenſuram legis antiquæ, remitto has prophetarum minas, etiam quæ omnino remitti non poſſunt, uel apoſtolicorum librorum ſeueriſſimam inſtitutionem,uel Euangelicorum uoluminum plenam omni perfectionis genere doctrinam.Pauciſſimis ſaltem pręceptis dei quis obſequatur interrogo, *Dei præcepta uel minima neminem obſeruare* nec illa dico quæ ita multi refugiunt,ut penè execrentur: tantum apud nos honor & reuerentia dei proficit, ut quæ indeuotione non facimus,etiam odio digna eſſe dicamus. Denique hoc quod ſaluator cogitare nos de craſtino prohibuit,quis audire dignatur? quod contentos ſingu- *Matth.10* lis tunicis iubet eſſe,quis recipit? quod ambulare excalceatos præcipit,quis non modo faciendum,ſed uel ferendum arbitratur? Itaq; & ego iſta prætereo.In hoc enim fides per quam confidimus recidit,ut quæ dominus nobis ſalutaria eſſe uoluit,nos ſuperflua iudicemus. Diligite, inquit ſaluator, *Matth.5* inimicos ueſtros, benefacite his qui uos oderunt, & orate pro perſequentibus & calumniantibus uos. Quis hæc omnia facit, quis pro inimicis ſuis orat, iſtaq; quæ deus iuſſit, non dico uotis, ſed uerbis ſaltem agere dignatur? Aut etiam ſi quis ſe cogit ut faciat,facit tamen ore,non mente.Præſtat quidem uocis officium,ſed animi non mutat affectum: ac per hoc etiam ſi pro aduerſario ſuo orare ſe cogit, loquitur, non precatur. Longum eſt de ſingulis dicere, ſed adhuc tamen aliquid addam, ut intelligamus nos non modo non omnibus dei obtemperare uerbis, ſed nullis penè illius obedire mandatis.Et ideo Apoſtolus clamat:Nam qui ſe exiſtimat aliquid eſſe cū *Gal.6* nihil ſit,ſe ipſum ſeducit. Hoc enim ad crimina noſtra addimus, ut cum in omnibus rei ſimus, etiam bonos nos & ſanctos eſſe credamus, ac ſi in nobis cumulentur iniquitatis offenſę,etiam præſumptione iuſtitiæ.Qui odit, *1.Ioan.3* inquit Apoſtolus, fratrem ſuum,homicida eſt. Intelligere ergo poſſumus multos eſſe homicidas qui ſe innoxios putant,quia ut uidemus homicidiū non ſola tantummodo occidentis manu, ſed etiam odientis animo perpe-

tratur. Vnde eſt quod ſaluator mandati huius normam cenſura adhuc ſe-
Matth. 5 ueriore cumulauit, dicẽs: Qui iraſcitur fratri ſuo ſine cauſa, reus erit iudicio.
Ira mater eſt odij. Et ideo ſaluator excludere iram uoluit, ne ex ira odiũ na
ſceretur. Si ergo non ſolum odium, ſed etiam ira nos uideri iudicio reos fa-
ciet, euidenter agnoſcimus, quod ſicut nullus omnino eſt immunis ab ira-
cundia, ſic nullus omnino immunis eſſe poterit à reatu. Proſequitur autem
dominus, quaſi fibras præcepti iſtius, & omnes penitus frutices ac ramuſcu
Ibidem los ſecans, ait: Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis. Qui dixe-
Racha con rit fratri ſuo, racha, reus erit cõcilio. Racha quod genus ſit contumeliæ mul-
uicium ti neſciunt: fatuitas autem quàm iniurioſe obijciatur, optime norũt. Et ideo
ſcientia ſua potius homines quàm ignorantia utentes, malunt reatus ſuos
per id conuicium quod ſciunt, diuinis ignibus: quàm per id quod neſciunt,
humanis concilijs expiari. Quæ cum ita ſint, & cum hæc omnia quæ iuben-
tur à domino, non modo à nobis omnino non fiant, ſed penè in diuerſum
Lucæ 14 omnia fiant, quando maiora illa faciemus? Qui enim, inquit ſaluator, non
renunciauerit omnibus quæ poſſidet, nõ poteſt meus eſſe diſcipulus. Et qui
1. Ioan. 2 non tulerit crucem ſuam, & ſecutus me fuerit, non eſt me dignus. Et qui ſe
Chriſtianũ dicit, debet quemadmodũ Chriſtus ambulauit ſic & ipſe am-
bulare: quæ nõ modo illos, qui uoluptates & pompas ſeculi ſequuntur, ſed
ne illos quidem implere certum eſt, qui ſecularis amoris ius derelinquunt.
Nam & qui renunciare diuitijs uidentur, nõ ſic renunciant, ut penitus renũ
Crucem ciaſſe uideantur. Et qui putantur crucem portare, ſic portant, ut plus habe-
portare ant in cruce dignitatis, quàm in paſſione ſupplicij. Et omnes tamen iſti, etiã
ſi aliquid horũ bona fide implerẽt, illud abſq; dubio nullus efficeret, ut per
uiam uitę iſtius ſic incederet, ſicut ſaluator inceſſit. Qui ſe enim, inquit Apo
ſtolus, dixit in Chriſto manere, debet quemadmodũ Chriſtus ambulauit
ſic & ipſe ambulare. Sed dura quidam forſitan putant apoſtolorũ eſſe præ
cepta. Dura planè exiſtimanda ſunt, ſi plus ab alijs officiorũ exigũt, quàm
ſibi ſumunt. Porrò autem ſi multo minus cæteris imperatur quàm ſibi, nõ
modo non graues magiſtri, ſed parentes indulgentiſſimi iudicãdi ſunt, qui
onera quæ ceruicibus filiorum per amoris indulgentiam detrahũt, ſibi per
affectum religionis imponunt. Quid enim ab uno ex ipſis ad apoſtolos ec
Gal. 4 cleſiaſticos dicitur? Filioli, inquit, mei quos iterũ parturio donec formetur
1. Cor. 11 Chriſtus in uobis. Et rurſum: Imitatores, inquit, mei eſtote ſicut & ego
Chriſti. Nobis hoc imperat, ut ſe imitemur: qui ſibi hoc impoſuerat, ut
Chriſti eſſet imitator. Et quod quidem ipſe Chriſtum imitatus ſit, nullum
dubium eſt: Chriſtus enim ſe pro nobis ſubdidit mundo, & ſe ipſe pro
Chriſto. Chriſtus pro nobis tedia & labores grauiſſimos pertulit, & ipſe
pro nobis & pro Chriſto. Chriſtus pro nobis contumelias paſſus eſt, &
hoc ipſe pro Chriſto: Chriſtus pro nobis paſſionem mortemq; tolerauit,

& hoc ipſe pro Chriſto. Et ideo non ſine cauſa meritorum ſuorũ cõſcius di
cit: Certamen bonum certaui, fidem ſeruaui, de reliquo repoſita eſt mihi co 2. Tim. 4
rona iuſtitię. Itaq; cum ille Chriſtum ſic imitatus ſit, uideamus quis noſtrũ
Apoſtoli imitaror appareat. Scribit enim de ſeipſo primũ, quod nulli unq̃ 2. Cor. 6
dederit offenſionem, ſed in omnibus exhibuerit ſe ſicut dei miniſtrũ, in pa
tientia multa, in tribulationibus, in plagis, in carceribus, in lacerationibus.
Et alibi dũ ſe alijs cõparat, ſic ait: In quo quis audet, in inſipientia dico, au-
deo & ego: ut minus ſapiens dico, plus ego, in laboribus plurimis, in carce- & 11
ribus abundantius, in plagis ſupra modum, in mortibus frequenter. A Iu-
dæis quinquies quadragenas una minus accepi. Ter uirgis cæſus ſum, ſe-
mel lapidatus ſum, ter naufragiũ feci. Sanè etſi de cæteris quas dicit uirtuti-
bus apoſtolicis nihil facimus, in hoc tamen uno, ubi Apoſtolus ter naufra-
gaſſe ſe dicit, etiam uincere poſſumus. Nõ enĩ ter tantũmodo naufragaui- *Naufraga-*
mus, quorũ penè omnis uita naufragiũ eſt. Intãtũ quippe uitioſe ab omni- *mus ubiq; nos*
bus uiuit, ut propè nullus chriſtianorũ ſit, qui nõ iugiter naufragare uidea *Chriſtiani*
tur. Sed dicit fortaſſe aliquis, nõ id eſſe nunc temporis, ut pro Chriſto per-
feramus, quæ tunc apoſtoli pertulerunt. Verũ eſt, non enim ſunt principes
pagani, non tyranni perſecutores, non ſanguis ſanctorũ funditur, nec fides
ſupplicijs comprobatur. Cõtentus deus noſter eſt, ut ei pax noſtra ſeruiat,
ut ſola ei immaculatorum actuũ puritate & uitæ incontaminabilis ſanctita
te placeamus. Quo plus ei fides & deuotio noſtra debet, quia minora à no *Deus nunc mi*
bis exigit, & maiora conceſſit. Et ideo cũ & principes Chriſtiani ſint, & per *nora à nobis*
ſecutio nulla ſit, & religio non inquietetur, qui ad probandũ fidem experi- *exigit.*
mentis durioribus nõ cõpellimur, inferioribus ſaltem officijs domino plus
placere debemus. Probat enim etiã in maioribus, ſi res exigat, executorem
ſe idoneum fore, à quo minora cõplentur. Dimittamus ergo illa quæ beatiſ
ſimus Paulus pertulit, imò quæ in libris poſtea de religione conſcriptis o-
mnes admodũ Chriſtianos legimus pertuliſſe: qui ad cœleſtis regiæ ianuã
gradibus pœnarũ ſuarum aſcendẽtes, ſcalas ſibi quodammodo de eculeis
cataſtiſq; fecerunt. Videamus ſi in illis ſaltẽ religioſę deuotionis obſequijs,
quæ minora atq; cõmunia in ſumma quiete & omni tempore omnes Chri
ſtiani obire poſſumus, præceptis dominicis reſpondere tentamus. Iubet
Chriſtus ne litigemus. Quis iubenti obtemperat? Nec ſolum iubet, ſed in-
tantum hoc iubet, ut ea ipſa nos de quibus lis eſt relinquere iubeat, dũmo-
do litibus exuamur. Si quis enim, inquit, uoluerit tecũ iudicio cõtendere, &
tunicam tuam tollere, relinque ei & pallium. Interrogo qui ſint qui ſpolian-
tibus aduerſarijs cedant, imò qui ſint qui aduerſarios ſuos non ſpoliare co-
nentur. Tam procul enim abeſt, ut cũ tunicis etiam alia relinquamus, ut ſi
quo modo poſſumus, palliũ ſimul aduerſarijs tunicaſq; tollamus. Tam de
uote enim mandatis dominicis obedimus, ut non ſufficiat nobis, quod ad-

uerſarijs noſtris etiã minima ueſtimentorum noſtrorũ parte non cedimus, niſi eis quantũ in nobis eſt, ſi res ſinat, cuncta rapiamus. Iungitur autẽ præcepto huic par & cõſimile mandatũ, quo ait dominus: Qui percuſſerit te in dextrã maxillam, præbe ei & alterã. Quantos putamus eſſe, qui dicto huic uel aures modeſte præbeant, uel certe etiãſi id facere uidenť, animis acquieſcant? Aut quotus quiſq; eſt, qui ſi ictum unũ acceperit, nõ multos pro uno reddat? tantũ ab illo abeſt, ut cędenti maxillam præbeat, ut tum ſe uincere putet, nõ quando aduerſariũ uapulando, ſed quando cædẽdo ſuperauerit.

Matth. 5 Quæ uultis, inquit ſaluator, ut faciant uobis homines, eadẽ & uos facite illis ſimiliter. Huius ſententię partẽ tã bene nouimus, ut nunquã prætereamus: partem ſic prætermittimus, quaſi penitus neſciamus. Nã quid ab alijs præſtari nobis uelimus, optime nouimus: quid autẽ ipſi alijs debeamus præſtare, neſcimus. Atq; utinam neſciremus, minor eſſet ignorantiæ reatus, ſecundũ illud:

Luce 12 Qui neſcit uoluntatẽ domini ſui, uapulabit paucis: qui autẽ ſcit & non facit eam, uapulabit multis. Nũc autẽ maior in hoc offenſa eſt, quod partẽ ſententiæ ſacræ pro cõmodorũ noſtrorũ utilitate deligimus, partem pro dei iniuria prætermus. Exaggerat quoq; hoc dei uerbũ officio prędicationis ſuæ apoſtolus Paulus, dicens:

1. Cor. 10 Nemo quod ſuũ eſt quærat, ſed quod alterius. Et iterũ: Non quæ ſunt, inquit, ſinguli cogitantes, ſed ea quę aliorũ. Vides quàm fideliter præcepta Chriſti fuerit executus, ubi cum ſaluator ſic nos pro alijs ſicut pro nobis iuſſerit cogitare, ille plus aliorũ nos cõmodis

Boni domini bonus famulus iuſſit conſulere quàm noſtris: boni ſcilicet domini bonus famulus, & ſingularis magiſtri præclarus imitator, qui in ueſtigijs domini ſui ambulans, patentiora quodãmodo & expreſſiora pedibus ſuis fecit domini ſui eſſe ueſtigia. Quid ergo horũ facimus Chriſtiani, quod Chriſtus, an quod Apoſtolus iubet? Puto omnino, quod neutrũ. Tantũ abeſt, ut aliorũ cõmodis aliquid cũ propria incõmoditate præſtemus, ut omnes uel maxime noſtris cõmodis cũ aliorum incõmodo cõſulamus. Sed eligere forſan maiora quæq; uidemur quæ nullus impleat, & ut ipſi putant implere omnino nõ poſſint, & præterire alia, quæ & impleri queant, & ab omnibus impleãtur. Sed primum illud conſiderandũ eſt, quia nulli ſeruorũ licet, ex his quę dominus ſuus imperat eligere pro arbitrio, & inſolẽtiſſima abuſione quod placuerit aſſumere, quod diſplicuerit repudiare: maxime cũ & terreſtres domini nequaquã æquo animo tolerandũ putant, ſi iuſſiones ſuas ſerui ex parte audiant, & ex parte contemnant, & pro libidine ſua quæ putauerint facienda faciãt, quæ putauerint cõculcanda cõculcent. Si enim pro arbitrio ſuo ſerui dominis obtemperant, ne in ijs quidem in quibus obtemperauerint obſequuntur. Quando enim ſeruus ex domini ſui iuſſu ea facit tantũmodo quæ uult

Arguit à minori facere, iam non dominicam uoluntatem implet, ſed ſuam. Si ergo nos qui homunculi imbecilli ſumus, contemni tamen à ſeruis noſtris omnino nolumus,

mus: quos etſi nobis ſeruitutis conditio infirmiores, humana tamen ſors reddit æquales: quàm inique cœleſtem dominum contemnimus, qui cum homines ipſi ſimus, contemnendos nos tamen à noſtræ conditionis hominibus non putamus: niſi tanti fortaſſe conſilij ac tam profundæ intelligentiæ ſumus, ut qui pati iniurias ſeruorum nolumus, ſubditum iniurijs noſtris deum eſſe uelimus: & quæ ipſi toleratu humano indigna credimus, deum à nobis digne hæc tolerare credamus. At per hoc ſi qui ſunt, ut ad ſuperiora redeamus, qui de maioribus nos dei præceptis dicere exiſtiment, & minora reticere, ſuperflue queri intelligendi ſunt. Neque enim iuſta cauſatio eſt, cur præferantur aliqua, ubi facienda ſunt omnia. Sicut enim dominorum carnalium ſeruis eligere, ut iam dixi, omnino non licet, quæ ex præceptis ſeruilibus faciant, aut quæ non faciant, Sic nos qui ſerui noſtri domini ſumus, illicitum omnino exiſtimare debemus, ut uel illa quæ placent, pro animi oblectatione ſumamus, uel illa quæ diſplicent, pro ſuperbiæ abuſione calcemus. Sed acquieſcamus tamen ijs, qui ex præceptis dominicis idcirco forſitan nos uolunt maiora dicere, quia ſe putant minora complere: non quia ſufficiat ad ſalutem, ſi maioribus ſpretis minora faciamus, ſecundum illud: Quicunque totam legem ſeruauerit, offendat autem in uno, factus eſt omnium reus: ac per hoc licet nobis non ſufficiat parua ac minima quæque facere, acquieſco tamen ego minora dicere, ut oſtendam maximam Chriſtianorum omnium partem, ne exigua ſaltem ac minima feciſſe. Iuſſit ſaluator noſter, ut Chriſtiani non iurarent. Plures inuenies qui ſæpius periurent, quàm qui omnino non iurent. Iuſſit quoque, ut nemo malediceret. Cuius ſermo non maledictio eſt? Prima enim ſemper tela irarum maledicta ſunt, & quicquid non poſſumus imbecilli, optamus irati, ac ſic in omni animorum indignantium motu uotis malis pro armis utimur. Vnde unuſquiſque hominum euidentiſſime probat, quicquid fieri aduerſarijs ſuis optat, totum ſe uelle facere ſi poſſet. Sed uidelicet quia omnes hac improbitate linguarum facile utimur, qui iuſſis dominicis obtemperamus, idcirco etiam apud deum facile hoc putamus eſſe qui iuſſit, Maledici, inquit ſermo diuinus, regnum dei non poſſidebunt. Hinc ergo intelligere poſſumus quàm grauis ſit & perniciosa maledictio, quando etiam ſi alia bona adfuerint, ſola excludit à cœlo. Inuidiam iuſſit procul eſſe à nobis: at nos econtra, non extraneis tantum, ſed etiam proximis inuidemus. Nec ſolum inimicos, ſed etiam amicos liuore perfundimus, adeo propè in omnium ſenſu hoc malum regnat, adeo eſuriendi libido terminum habet, detrahendi libido terminum non habet. Nam ſæpe admodum cibo, nũquam detractione ſaturamur. Sed forſitan leuis pœna iſtius labis eſt, Detrahens, inquit ſcriptura ſacra, eradicabitur. Grauis profecto & tremenda animaduerſio, ſed tamen nulla correctio dura: modo enim

Iniuſta cauſatio

Iaco. 2

Ephes. 5
1. Cor. 6

Rom. 1

ũnuſquiſq; hominum alium lacerare non deſinat, tanti putat ut etiam ſibi ipſe non parcat: ſed digna planè mali iſtius retributio eſt, quæ ſolum perſequitur autorem: illi enim nihil nocet penitus cui detrahit, tantũmodo illum punit à cuius ore procedit. Sed delirare, opinor, uidemur iſta repetendo, & fero ut nos delirare uideamur. Nunquid delirauit dominus, qui præcepit,

Inuidia ſolum autorem perſequitur

Ephe.4 Omnis enim, inquit per Apoſtolum ſuum, clamor auferatur à uobis cum omni malitia? Vtrunq; quidem hoc in nobis iugiter perſeuerat, ſed tamen magis malitia quàm clamor. Clamor quippe non ſemper eſt in oribus noſtris, malitia autẽ ſemper in cordibus noſtris: ac per hoc puto quod etiam

Phil.2 ſi in nobis clamor deſineret, tamen malitia permaneret. Sine murmuratione quoq; & querela nos deus noſter eſſe præcepit. Quando hæc in humano genere non fuerunt? Si æſtus eſt, de caliditate cauſamur: ſi pluuia, de inundatione cõquerimur. Si infœcundior annus eſt, accuſamus ſterilitatem: ſi fœcundior, uilitatem: adipiſci abũdatiam cupimus, & eandem adepti accuſamus. Quid dici hac re improbius, quid contumelioſius poteſt? etiam in hoc de miſericordia dei querimur, quia tribuat quod rogamus. Abeſſe à ſeruis ſuis omne omnino, etiam oculorum, ſcãdalum deus præcepit. Et ideo

Matth.5 ſi quis, inquit, uiderit mulierem ad cõcupiſcendum, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Hinc intelligere plene poſſumus, quàm caſtos nos eſſe ſaluator iuſſerit, qui etiam licentiam uiſionis abſcidit. Sciens enim feneſtras quodammodo eſſe noſtrarum mentium, lumen oculorum, & omnes improbas cupiditates in cor per oculos, quaſi per naturales cuniculos, introire: extinguere eas penitus foris uoluit, ne intus orirentur, & letaliter creſcentibus fibris conualeſcerent fortaſſe in animo, ſi germinaſſent in uiſu. Idcirco itaq; ait dominus, petulcos impudicorum hominum intuitus noxia adulterij nõ carere, ſcilicet ut qui bona fide fugeret adulterium, cuſtodiret aſpectum. Perfectæ ſiquidem ac ſynceriſſimæ ſanctitatis uolens cultores ſuos facere ſaluator, iuſſit ab ijs cautiſſime etiã minima uitari: & ut quàm pura eſt pupilla oculi, tam pura eſſet Chriſtiani hominis uita: & ſicut ſalua intuitus incolumitate, pulueris labem in ſe oculus non reciperet: ſic uita noſtra labem in ſe penitus impudicitiæ non haberet. Vnde eſt illud etiam quod in ſe-

Oculi feneſtræ

Minima etiã uitanda

Mar.9 quentibus ait dominus: Si ſcandalizat te oculus tuus, erue eum. Et ſi ſcandalizat te manus tua, abſcinde eam. Expedit tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum mittatur in gehennam. Si igitur iuxta dei uerbum in gehennam ſcandalis trahimur, rectè profectò ut gehennam uitare poſſimus, etiam manibus noſtris oculiſq; multamur: non quod membris ſuis quis priuare ſe debeat: ſed quia tam neceſſariæ nobis ſunt quædam domeſticorum obſequiorum neceſſitudines, ut his quaſi oculis, interdum autem quaſi manibus utamur, rectè nobis præſentium miniſteriorũ officia ſubtrahimus, ne ęterni ignis tormenta patiamur. Vbi enim

de mini-

de miniſterio agitur,& uita, rectius profecto Chriſtiano eſt, miniſterio ca rere,quàm uita. Itaq; cũ in omnibus his quæ diximus,obedire nos ſibi do/ minus noſter iuſſerit, ubi ſunt qui aut in uniuerſis mandatis deo, aut certe uel in pauciſſimis obſequantur? ubi ſunt qui aut inimicos diligant,aut per/ ſequentibus benefaciant,aut malos in bono uincant, qui maxillas cędenti/ bus præbeant,qui ſpoliantibus res ſuas ſine lite concedant? Quis eſt apud quem delectationi penitus nihil liceat,qui cõuitio ſuo neminem lædat, qui ſilentio os coherceat,ne in amaritudinem maledictionis erumpat, quis eſt qui faciat hæc minima? ut non dicã illa,de quibus diximus paulo ante,ma iora. Quæ cum ita ſint, & cum à nobis nil penitus dominicæ iuſſionis fiat, quid eſt quod nos queramur de deo, cum queri magis deus de omnibus poſſit. Quæ ratio eſt ut doleamus nos nõ audiri à deo, cum ipſi deum non audiamus:& ſuſurremus non reſpici à deo terras,cum ipſi non reſpiciamus ad cœlum: & moleſtum ſit deſpici à domino preces noſtras,cum præcepta eius deſpiciantur à nobis. Fac nos pares domino noſtro, quis eſt iuſtæ que rimoniæ locus,hoc pati quenquam quod fecerit? ſaluo eo quod probare fa cile poſſum,nequaquã nos pati illa quę facimus,& mitius multo nobiſcum deum agere,quàm nos cum deo. Sed interim tamen hac agamus lege qua cœpimus.Sic enim etiam ipſe dominus dicit: Clamaui ad uos,& non audi ſtis me,& uos clamabitis ad me,& non exaudiam uos. Quid enim dignius aut quid iuſtius? non audiuimus, non audimur:non reſpeximus,non reſpi cimur. Quis rogo ex carnalibus dominis hac cum ſuis lege agere cõtentus eſt,ut contemnat tantummodo ſeruos ſuos, qui fuerat ab eis ipſe contem/ ptus? quanquam nos non hac ſolum iniuria contemnamus deum,qua con temni à ſeruis ſuis curiales ſolent,quia ſeruorum hic contemptus eſt maxi/ mus,ſi nõ faciant quod iubetur. Porrò autem nos omni ſtudio, omni niſu, non ſolũ iuſſa non facimus,ſed cõtra id facimus quod iubemur. Iubet enim deus, ut omnes nobis inuicem chari ſimus, omnes autem nos mutua inſe/ ſtatione laceramus. Iubet deus,ut cuncti egentibus ſua tribuant,cuncti ad/ modum aliena peruadũt. Iubet deus, ut omnis qui Chriſtianus eſt etiam oculos caſtos habeat: quotus quiſque eſt, qui non ſe luto fornicationis in/ uoluat:& quid plura? graue & luctuoſum eſt,quod dicturus ſum. Ipſa dei eccleſia,quæ in omnibus debet eſſe placatrix dei, quid eſt aliud quàm exa/ cerbatrix dei? aut præter pauciſſimos quoſdam, qui mala fugiunt,quid eſt aliud penè omnis cœtus Chriſtianorum, quàm ſentina uitiorum? Quo/ tum enim quenque inuenies in eccleſia non aut ebrioſum, aut helluo/ nem, aut adulterum, aut fornicatorem, aut raptorem, aut ganeonem, aut latronem, aut homicidam? & quod omnibus peius eſt, propè hæc cun/ cta ſine fine. Interrogo enim Chriſtianorum omnium conſcientiam, ex his uel flagitijs, uel ſceleribus quæ nunc diximus, quotus quiſque ho/

Prouerb. 1
Mich. 3
Pſal. 17
Eccleſia dei exacerbatrix

minum non aliquid eſt eorum? aut quotuſquiſque non totum? facilius quippe inuenias qui totum ſit,quàm qui nihil. Et quod diximus nihil, nimis forſitan grauis uideatur eſſe cenſuræ. Plus multo dicam, facilius inueniás reos malorum omnium,quàm non omnium: facilius maiorum criminum, quàm minimorum: id eſt facilius qui & maiora crimina cum minoribus,quàm qui minora tantum ſine maioribus perpetrarint. In hanc enim probroſitatem morum propè omnis eccleſiæ plebs redacta eſt, ut in cuncto populo Chriſtiano genus quodammodo ſanctitatis ſit, minus eſſe uitioſum. Itaque eccleſias, uel potius templa atque altaria dei minoris reuerentiæ quidam habent, quàm cuiuslibet minimi ac municipalis iudicij domum. Siquidem intra ianuas non modo illuſtrium portarum, ſed etiam præſidum aut præpoſitorum, non omnes paſſim intrare præſumunt, niſi quos aut iudex uocauerit, aut negocium traxerit, aut ipſa honoris proprij dignitas introire permiſerit: ita ut ſi quiſpiam ingreſſus inſolenter fuerit, aut cædatur, aut propellatur, aut aliqua uerecundia atque exiſtimationis ſuæ labe mulctetur. In templa autem, uel potius in altaria atque in ſacraria dei, paſſim omnes ſordidi ac flagitioſi ſine ulla penitus reuerentia ſacri honoris irrumpunt: non quia non omnes ad exorandum deum currere debeant, ſed quia qui ingreditur ad placandum, non debet egredi ad exacerbandum. Neque eiuſdem officij eſt, indulgentiam poſcere, & iracundiam prouocare. Nouum ſiquidem monſtri genus eſt, eadem penè omnes iugiter faciunt, quæ feciſſe ſe plangunt. Et qui intrant eccleſiaſticam domum, ut mala antiqua defleant, exeunt, & quid dico exeunt, in ipſis penè hæc orationibus ſuis ac ſupplicationibus moliuntur. Aliud quippe ora hominum, aliud corda agunt: & dum uerbis præterita mala plangunt, ſenſu futura meditantur: ac ſic oratio eorum rixa eſt magis criminum, quàm exoratrix, ut uere illa in eis ſcripturæ maledictio cõpleatur, ut de oratione ipſa exeant condemnati, & oratio eorum fiat in peccatum. Deniq; ſi uult quiſpiam ſcire quid in templo huiuſmodi homines cogitauerint, uideat quid ſequatur. Siquidem conſummatis ſolennibus ſacris, ſtatim ad conſuetudinaria omnium ſtudia diſcurrunt, alij ſcilicet ut furentur, alij ut inebrientur, alij ut fornicentur, alij ut latrocinentur: ut euidenter appareat hoc eos eſſe meditatos, dum intra templum ſunt, quod poſtquàm egreſſi fuerint exequuntur. Sed uidelicet hæc cuncta mala, & omnium uitiorum probroſitatem, quam ſupra dixi, ad ſeruos fortaſſe quidam & ad abiectiſſimos quoſque homines referendam putant: cæterum nomen ingenuum hac flagitiorum labe non pollui. Quid autem aliud eſt cunctorum negociantium uita, quàm fraus atq; periurium? Quid aliud curialium, quàm iniquitas? Quid aliud officialium, quàm calumnia? Quid aliud militantium, quàm rapina? Sed putas forſitan, quod hoc etiam de perſonis iſtiuſmodi fieri

Templorum contemptus

Nouum monſtri genus

Vitia ad ſeruos relegata.

Negociatores

poſſit.

poſſit.Hic eſt,inquis enim, eorum actus quæ & profeſſio, ac per hoc nihil mirum eſt, ſi agunt quod profitentur: quaſi uero aut agere ullũm deus res malas uelit aut profiteri,aut nulla ſit penitus ſacræ maieſtatis offenſa,ſi maximum ſcelus minores uideantur agere perſonæ:præſertim cum in hac hominum multitudine quo maior eſt peccantium turba, eo maior eſt diuinitatis iniuria.Sed omnis,inquis,nobilitas ab his ſceleribus immunis eſt.Parum eſt id quidem,quia non aliud uidetur nobilitas in toto mundo, quàm unus homo in grandi populo.Sed uideamus tamen ſi uel ipſum parum ſit carens crimine: ac primum conſideremus quid de huiuſmodi hominibus ſermo dicat diuinus. Arguens quippe Apoſtolus dei populum,ſic ait:Audite fratres mei dilectiſſimi:Nónne deus elegit pauperes in hoc mundo,diuites in fide, & hæredes regni quod promiſit deus diligentibus ſe? uos autem exhonoraſtis pauperem. Nónne diuites per potentiam opprimunt uos, nónne ipſi blaſphemant bonum nomen quod inuocatum eſt ſuper nos? Grande hoc teſtimonium Apoſtoli eſt, niſi forte immunes ſe ab eo nobiles putẽt, quia ſunt ſoli diuites nominati. Sed aut ijdem ſunt nobiles, qui & diuites:aut ſi ſunt diuites præter nobiles, ſunt tamẽ & ipſi quaſi iam nobiles: quia tanta eſt miſeria huius temporis, ut nullus habeatur magis nobilis,quàm qui eſt plurimum diues. Sed ſiue de alterutris, ſiue de utriſque Apoſtolus dixerit, facile de hoc componi poteſt. Non enim intereſt de qua hoc potiſſimum parte dictum ſit, quod utrique certum eſt conuenire. Quis enim eſt uel nobilium omnino, uel diuitum, horrens crimina? quamuis in hoc feſellerim. Multi enim horrent, ſed pauciſſimi euitant. In alijs quippe horrent, quod in ſe admittunt,mirum immodum & accuſatores eorundem criminum & excuſatores. Execrantur publice, quod occulte agunt: ac per hoc damnare ſe cæteros putant, ipſos ſe magis propria animaduerſione condemnant. Sed relinquamus iſtos, qui magis rei ſunt. Quis eſt omnino diues uel nobilis, aut innocentiam ſeruans, aut à cunctis ſceleribus manus abſtinens? quanquam ſuperflue à cunctis dixerim. Vtinam uel à maximis, quia uolunt ſibi id forte quaſi maiores priuilegium dicare,ut iurẽ ſuo crimina uel minora committant. Itaque de peccatis facilioribus nihil dico. Videamus an à duobus illis quaſi capitalibus malis ullus immunis ſit,id eſt uel ab homicidio,uel à ſtupro. Quis enim eſt aut humano ſanguine nõ cruentus,aut cœnoſa impuritate non ſordidus? unum quidem ex his ad pœnam æternam ſufficit, ſed propè nullus diuitum non utrunque commiſit.Sed cogitat forte aliquis de hoc numero: Ego iam iſta non facio. Laudo ſi non facis, ſed tamen ante feciſti, & non eſt nunquam omnino feciſſe, facere ceſſaſſe. Quod ſi ita eſſet, quid prodeſſet tamen unũ à ſcelere deſiſtere,& multos in ſceleribus permanere? Non ſanat unius conuerſio crimina plurimorum:nec ſufficit ad placandum deum, quod

Nobilitas

Iaco.2

Nullus habetur nobilis,niſi qui diues

unus

unus peccata deſerit,quẽ uniuerſitas totius humani generis offendit: præ/
ſertim cũ is qui cõuertatur ut mortem æternã poſſit euadere, magnos pro/
fecto cõuerſionis ſuæ fructus capiat ſi euadat, nedum contingere ei poſſit,
ut ab alijs pœnam damnationis auertat:quia & hoc intolerabilis ſuperbiæ
atq; immanis piaculi eſt crimen,ſi tam bonũ ſe aliquis eſſe credat, ut etiam
malos exiſtimet per ſe poſſe ſaluari.Loquẽs deus de terra quadã,uel de po
Ezech.14 pulo peccatore,ſic dicit:Si fuerint tres uiri iſti in medio eius, Noë,& Dani/
el,& Iob,nõ liberabunt filios & filias,ipſi ſoli ſalui erunt.Neminẽ reor tam
impudentem fore,qui ſe his talibus uiris audeat cõparare:quia quãuis nũc
placere aliquis deo ſtudeat,hoc ipſum tamen genus maximę iniuſtitię eſt,
Innumeros perditos non poſſe ſuffra/gijs paucorũ bonorũ ſuble/uari ſi ſe iuſtũ præſumat:ac per hoc ſublata eſt omnis ſpes falſæ opinionis, qua
credimus innumerã perditorũ hominũ multitudinẽ ſuffragio paucorũ bo/
norum à pręſentibus malis poſſe defendi.Cũ enim nullus ipſis quos ſupra
diximus par ſit,quæ eſſe ſpes illis poteſt,quod liberari & extranei,& innu/
meri,& mali à pauciſſimis bonis poſſint? cũ illi familiariſſimi deo ſancti ne
hoc quidẽ à domino promeruerũt, ut in filijs ſuis uel membra ſoluerent:&
Filij membra parentum rectè.Nam licet omnes admodũ filij mẽbra parentũ eſſe uideantur,nõ pu
tandi tamen ſunt membra eorũ eſſe à quibus affectu cœperint diſcrepare;
quia morũ degenerantiũ prauitate pereũt in talibus beneficia naturę.Quo
Chriſtianorũ nomen fit ut etiã nos qui nos Chriſtianos eſſe diximus,perdamus uim tanti nomi
nis,uitio prauitatis.Omnino enim nihil prodeſt nomẽ ſanctũ habere ſine
moribus:quia uita à profeſſione diſcordans,abrogat illuſtris tituli honorẽ,
per indignorũ actuũ uilitatẽ.Vnde cũ penè nullã Chriſtianorũ omniũ par
tẽ, penè nullũ eccleſiarũ omniũ angulũ nõ plenũ omni offenſione, & omni
letaliũ peccatorum labe uideamus:quid eſt in quo nobis de Chriſtiano no
mine blandiamur? Cum utiq; hoc ipſo magis per nomẽ ſacratiſſimum rei
ſimus,quia à ſancto nomine diſcrepamus.Nam & ideo plus ſub religionis
titulo deum lędimus,quia poſiti in religione peccamus.

SALVIANI MASSYLIENSIS EPISCOPI DE VERO IVDICIO ET PROVIDENTIA DEI, LIBER QVARTVS.

Chriſtiani qui DISCEDATVR itaq; ab illa, quã ſupra diximus, Chri
ſtiani nominis prærogatiua, ut putemus quia ſumus cun
ctis gẽtibus religioſiores,debere nos eſſe fortiores.Nam
cum,ut diximus,hæc ſit hominis Chriſtiani fides, fideli/
ter Chriſti mãdata ſeruare: fit abſq; dubio,ut nec fidem
habeat qui infidelis eſt:nec Chriſtum credat,qui Chriſti
mandata cõculcat:& aperte hoc totũ in id reuoluiť,ut qui Chriſtiani nomi
nis opus non agit,Chriſtianus nõ eſſe uideať.Nomen enim ſine actu atq;
officio

officio ſuo nihil eſt. Nam ſicut ait quidam in ſcriptis ſuis: Quid eſt aliud principatus ſine meritorum ſublimitate, niſi honoris titulus ſine nomine? Aut quid eſt dignitas in indigno, niſi ornamentum in luto? Itaq; ut ijſdem uerbis etiam nos utamur, quid eſt aliud ſanctum uocabulum ſine merito, niſi ornamentum in luto? Sicut etiam per diuinas literas ſacer ſermo teſtatus eſt, dicēs: Circulus aureus in naribus ſuis, mulier pulchra & fatua. Et in nobis itaq; Chriſtianum uocabulum, quaſi aureum decus eſt: quo ſi indigne utimur, fit ut ſues cum ornamento eſſe uideamur. Deniq; qui uult plenius ſcire, uocabula nihil eſſe ſine rebus, reſpiciat quomodo innumerabiles populi ceſſantibus meritis etiam nomina perdiderūt. Duodecim Hebræorum tribus cum electæ quondam à deo eſſent, duo nomina ſacroſancta acceperunt: populus enim dei, & Iſraël appellatæ ſunt. Sic quippe legimus: Audi populus meus, & loquar: Iſraël, & teſtificabor tibi. Ergo Iudæi aliquando utrunque, nunc neutrum. Nam nec populus dei dici poteſt, qui cultum dei iam olim reliquit: nec uidens deum, qui dei filium denegauit, ſicut ſcriptum eſt: Iſraël uero non me cognouit, & populus me non intellexit. Propter quod alibi etiam deus noſter de Iudæorum plebe loquitur ad prophetam, dicens: Voca nomen eius non dilecta. Et iterum ad Iudæos ipſos: Vos non eſtis populus meus, & ego non ſum deus ueſter. Cur autem hoc de eis ipſe diceret, ipſe alibi euidenter oſtendit. Sic quippe ait: Dereliquerunt uenam aquarum uiuentium dominum. Et iterum: Verbum, inquit, domini proiecerunt, & ſapientia nulla eſt in illis. Quod quidem timeo ne non magis tunc de eis dici potuerit, quàm de nobis nunc dici poſſit: quia nec uerbis dominicis obtemperamus, & qui uerbis domini non obſequimur, ſapientiam profecto in nobis penitus non habemus: niſi fortaſſe credimus, ſapiēter nos deum ſpernere. Et hoc ipſum quod Chriſti mandata contemnimus, ſummam prudentiam iudicamus. Et quidem cauſa eſt cur hoc ita exiſtimare credamur. Nam tanto cōſenſu omnes peccata ſequimur, quaſi ſummi conſilij cōſpiratione peccemus. Quæ cū ita ſint, quæ ratio eſt, ut ipſi nos falſa opinione fallamus, exiſtimantes ſcilicet quia Chriſtiani eſſe dicamur, quod opitulari nobis inter mala quæ agimus nomen bonum poſſit, cū ſpiritus ſanctus nec fidem quidē dicat hominibus Chriſtianis ſine operibus bonis poſſe prodeſſe: & utiq; multo plus eſt habere fidem q̄ nomen: quia nomen eſt uocabulum hominis, fides autem fructus eſt mentis. Et tamen hunc ipſum fidei fructum infructuoſum Apoſtolus ſine operibus bonis eſſe teſtatᷣ, dicēs: Fides ſine operibus mortua eſt. Et iterū: Sicut enim corpus ſine ſpiritu, ſic fides ſine operibus mortua eſt: addit quoque aſperiora quædam ad cōfundēdos eos, qui ſibi præſumptione Chriſtianæ fidei blādiunᷣ. Sed dicet aliquis: Tu fidē habes, & ego opera habeo. Oſtēde mihi ſine operibus fidē tuā, & ego oſtendā tibi ex operibus fidē meam.

Prouer.11

Vocabula nihil ſunt ſine rebus

Eſa.1

Oſee 1

Hiere.2 & 8.

Ipſi nos falſa opinione falli mus

Plus eſt habere fidē quàm nomen

Iaco.2

Quo

Quo utique hoc indicat, actus bonos, Chriſtianæ fidei quaſi teſtes eſſe: quia Chriſtianus niſi opera bona fecerit, fidem ſuam penitus approbare non poſſit: ac per hoc quod probare non ualeat quia ſit, ſic omnino habendum eſſe quaſi non ſit. Nam quod pro nullo hoc habendum exiſtimaret,

Iaco. 2 in ſubditis ſtatim ipſe demonſtrat, dicens ad Chriſtianum: Tu credis quia unus eſt deus, bene facis, & dæmones credunt & cōtremiſcunt. Conſideremus quid uoluerit hoc loco Apoſtolus dicere, ne iraſcamur diuinis teſtimonijs, ſed acquieſcamus: ne cōtradicamus, ſed proficiamus. Tu credis, inquit ad Chriſtianum ſermo diuinus, quod deus unus eſt, bene facis, & dæmones credunt, & cōtremiſcunt. Nūquid errauit Apoſtolus, ut hominis Chriſtiani fidem dæmoni cōpararet? nō utiq;, ſed oſtendere illud uolens quod ſupradictum eſt: quia ſine operibus bonis nihil ſibi per fidei ſuperciliū deberet. Idcirco autem à dæmonibus deum credi, ſcilicet ut ſicut dæmones cū deum credūt, tamen in peruerſitate perdurent: ita & quoſdā homines quaſi credulitatem dæmonicam habere, qui cum ſe deū credere aſſerāt, tamen à malo opere non ceſſant. Subiungit autem ad pudorem & condemnationem horum peccatorū, non credere ſolum dæmones dei nomen, ſed etiam timere & cōtremiſcere: hoc eſt dicere, Quid tibi blandiris ô homo quiſquis es credulitate, quæ ſine timore atq; obſequio dei nulla eſt? aliquid plus dæmones habent. Tu enim unam rem habes tantummodo, illi duas. Tu credulitatem habes, non habes timorem: illi credulitatem habent pariter & timorem. Quid miraris ergo ſi cædimur, quid miraris ergo ſi caſtigamur, ſi in ius hoſtiū tradimur, ſi infirmiores omnibus ſumus? ſiue miſeriæ noſtræ, ſiue infirmitates, ſiue euerſiones, ſiue captiuitates, & penè improbæ ſeruitutes, teſtimonia ſunt mali ſerui & boni dei. Quomodo mali ſerui? quia patior ſcilicet uel ex parte quod mereor. Quomodo boni dei? quia oſtendit quid mereamur: etſi non irrogat quæ mereamur, clemētiſſima enim ac benigniſſima caſtigatione mauult nos corrigere quàm perire. Nos ſiquidem quantum ad crimina noſtra pertinet, letalibus ſupplicijs digni ſumus: ſed ille plus miſericordiæ quàm ſeueritati tribuens, maluit nos clementis cenſuræ temperamento emendare, quàm plaga iuſtæ cohertionis occidere. Ingratū nobis eſſe quod cędimur, ſatis certus ſum. Sed quid miramur, ſi peccantes nos deus uerberat, cum ipſi peccantes ſeruulos uerberemus? Iniuſti iudices ſumus: homunculos nos flagellari à deo nolumus, cum ipſi cōditionis noſtræ homines flagellamus. Sed nec miror, quod tam iniqui in hac ręſumus, natura in nobis & nequitia ſeruilis eſt: uolumus delinquere & nolumus uerberari, ipſi in nobis mores ſunt cū ſeruulis noſtris, omnes uolumus impune peccare. Deniq; ſi mentior, cunctos conſulo. Nego ullum eſſe quātumlibet magni criminis reum, qui ſe acquieſcat debere torqueri. Hinc ergo cognoſci poteſt, quàm iniqui & praui ſumus: alijs ſeueriſſimi ſumus, nobis

Credulitas demoniaca

bis indulgentiſſimi: alijs aſperi, nobis remiſſi. In eodem crimine punimus
alios, nos abſoluimus. Intolerabilis prorſus & contumaciæ, & præſumptio-
nis, nec agnoſcere uolumus in nobis reatum, & audemus de alijs uſurpare
iudiciũ. Quid eſſe iniuſtius nobis, aut quid peruerſius poteſt? Id ipſum ſce
lus in nobis probabile eſſe ducimus, quod in alijs ſeueriſſime uindicamus.
Et ideo non ſine cauſa ad nos Apoſtolus clamat: Propter quod inexcuſabi *Rom. 2*
lis es ô homo omnis qui iudicas. In quo enim alium iudicas, te ipſum con-
demnas. Eadem enim agis quæ iudicas. Sed non eadem, inquit aliquis ex
diuitibus, nos agimus quæ ſerui. Ex ſeruis enim fures ac fugitiui ſunt, ex ſer *In diuites*
uis enim gulæ ac iugiter uentri ſeruientes. Verum eſt eſſe hęc uitia ſeruorũ,
ſed plura tamen ſunt ac maiora dominorum, quamuis non omnium. Exci-
piendi quidam enim ſunt, ſed pauciſſimi: quos ideo nõ nomino, ne nõ tam
eos nominando laudare, quàm alios nõ nominando uidear publicare. Ac
primum ſerui ſi fures ſunt, ad furandũ forſitan egeſtate coguntur: quia etiã *Serui defen-*
ſi eis ſtipendia uſitata præſtentur, conſuetudini hæc magis quàm ſufficien- *duntur*
tiæ ſatisfaciunt: & ita implent canonem, quod non explent ſatietatem. Ac 1
per hoc culpam ipſam inopia minus culpabilem facit, quia excuſabilis fur-
ti reus eſt, qui ad furtum cogi uidetur inuitus. Nam & ſcriptura eccleſiaſti- *Seruorum*
ca quaſi ſubexcuſare quodãmodo miſerorum omnium noxas uidetur, di- *furta*
cens: Non grandis eſt culpæ, cum quis furatus fuerit, furatur enim ut eſuri- *Prouerb. 6*
entem impleat animam. In Salomone furatur, ut expleat animam ſuã: ac
per hoc non ſatis à nobis accuſandi ſunt, qui diuino ſermone excuſantur.
Quod autem de furtis ſeruorum dicimus, hoc etiam de fuga: immo hoc re- *Seruorum*
ctius de fuga, quia ad fugam ſeruos non miſeriæ tantum, ſed etiam ſuppli- *fuga*
cia compellunt. Pauent quippe actores, pauent ſilentiarios, pauent procu-
ratores, propè ut inter iſtos omnes nullorum minus ſerui ſint, quàm domi-
norum ſuorum: ab omnibus cæduntur, ab omnibus conteruntur. Quid am
plius dici poteſt? multi ſeruorum ad dominos ſuos fugiunt, dum cõſeruos
timent. Vnde illorum fugam nõ tam ad eos debemus referre qui fugiunt,
quàm ad eos qui fugere compellunt. Vim patiuntur infeliciſſimi, famulari
optant, & fugere coguntur: diſcedere à ſeruitio dominorum ſuorum omni-
no nolunt, & conſeruorum ſuorum crudelitate non permittuntur ut ſeruiãt.
Mendaces quoq; eſſe dicuntur. Ad mendaciũ nihilo minus atrocitate prę- *Seruorum*
ſentis ſupplicij coartantur. Siquidem dũ tormentis ſe uolunt eximere, men *mendacia*
tiuntur. Quid autem mirum eſt, ſi poſitus in metu ſeruus mẽtiri mauult q̃
flagellari? Accuſantur etiam gulæ & uentris auidi: nec hoc nouum eſt, ma-
gis deſiderat ſatietatem, qui famem ſæpe tolerauit. Sed eſto, non perferat
famem panis: certe perfert delitiarum, & ideo ignoſcendũ eſt, ſi auidius ex-
petit quod ei uel iugiter deerat. Tu uero nobilis, tu uero diues, qui omnibus *In nobiles &*
bonis affluis, qui hoc ipſo deum ſanctis operibus honorare plus debes, *diuites*

d quod

quod beneficijs illius ſine ceſſatione perfrueris; uideamus ſi actũs, non di/
co ſanctos, ſed uel innoxios habes. Et quis, ut ſuperius dixi, diuitum præter
paucos nõ cunctis criminibus infectus eſt? Et quod paucos excipio, utinã
plures atq; omnes excipi liceret. Salus erat omnium, innocentia plurimo/
rum. Neq; ego de ullo dico nunc, niſi de eo tantum, qui in ſe id quod dico
2 eſſe agnoſcat. Si enim extra conſcientiam ſuam ſunt quæcunq; dico, nequa
quam ad iniuriam eius ſpectant cuncta quæ dico. Si autem in ſe eſſe nouit
quæ loquor, non à mea ſibi hoc lingua dici exiſtimet, ſed à conſcientia ſua.
Ac primum ut de uitijs ſeruilibus dicam, ſi fugitiuus eſt ſeruus, fugitiuus es
etiam tu diues ac nobilis. Omnes enim dominum ſuum fugiũt, qui legem
domini derelinquunt. Quid ergo diues culpas in ſeruo? hoc facis quod & il
le. Ille fugitiuus eſt domini ſui, & tu tui. Sed hoc culpabilior es, nam ille fu/
git forſitan malum dominum, & tu bonum. Incontinentiam uentris quã in
ſeruo arguis, in illo rara eſt per indigentiam, in te quotidiana per copiam.
Vides ergo apoſtolica ſententia te potiſſimum uerberari: immo te ſolum,
quia in quo alium iudicas, temetipſum condemnas, eadem enim agis quæ
iudicas: immo non eadem agis, ſed maiora multo ac nequiora. In illo quip/
pe etiam infrequentem uentris intemperantiam punis, & tu aſſidua diſten
Diuitũ furtũ. deris. Furtum quoque, ut putas, ſeruile uitium eſt: & tu furtum diues facis,
quando à deo uetita præſumis. Omnes ſiquidem furta faciunt, qui illicita
committunt. Sed quid ego tam minute, & quaſi allegorice de hoc loquor,
cum facinoribus apertiſſimis non furta tantum diuitum, ſed latrocinia com
probentur? Quotus quiſq; enim iuxta diuitem pauper, aut intactus, aut tu
tus eſt? Siquidem perſuaſionibus præpotentum, aut ſua homines imbecil/
li, aut etiam ſeipſos cum ſuis pariter amittunt, ut non immerito de utriſque
Eccl 13 perſonis ſacer ſermo teſtetur, ſic dicens: Venatio leonis onager in eremo,
ſic paſcua ſunt diuitum pauperes. Quamuis tyrannidem hanc non paupe/
Dignitas ſub/limium res tantum, ſed penè uniuerſitas patiatur generis humani. Quid eſt omni/
um aliud dignitas ſublimium, quàm præſcriptio ciuitatum: aut quid aliud
quorundam, quos taceo, præfectura, quàm præda? Nulla ſiquidem maior
pauperculorum eſt depopulatio, quàm poteſtas. Ad hoc enim honor à
paucis emitur, niſi ut cunctorum uaſtatione ſatietur. Quo quid eſſe indi/
gnius aut iniquius poteſt? Reddunt miſeri dignitatum precia quas non
emunt. Commercia neſciunt, & ſolutionem ſciunt. Vt pauci illuſtrentur,
mundus euertitur. Vnius honor, orbis excidium eſt. Denique ſciunt hoc
Hiſpaniæ, quibus ſolum nomen relictum eſt. Sciunt Africæ, quæ fuerunt.
Sciunt Galliæ deuaſtatæ, ſed non ab omnibus, & ideo in pauciſſimis ad/
huc angulis uel tenuem ſpiritum agentes, quia eas interdum paucorum in/
tegritas aluit, quas multorum rapina uacuauit. Sed euagati longius ſumus
dolore compulſi. Ergo ut ad ſuperiora redeamus, quid eſt in quo non ſerui

libus

libus uitijs etiam nobiles polluantur, niſi forte ideo, quia illa quæ in ſeruis
peccata puniunt,ipſi quaſi licita committunt. Deniq; ad has peruaſiones,
quas,ut ſupra dixi,nobiles agunt,ſeruus nec aſpirare permittitur: quamuis
mentiar. Quidã enim ex ſeruis nobiles facti,aut paria,aut maiora fecerunt.
Sed hoc tamen imputari ſeruis nequaquam poteſt, quod quibuſdã ſerui-
lis cõditio tam feliciter ceſſit. Homicidia quoq; in ſeruis rara ſunt terrore ac *Homicidia diuitum*
metu mortis. In diuitibus aſſidua ſpe ac fiducia impunitatis, niſi forte ini-
qui ſumus,hoc quod diuites faciunt ad peccatum referendo: quia illi cũ oc-
cidunt ſeruos ſuos,ius putant eſſe,non crimen. Non ſolum hoc, ſed eodem
priuilegio etiam in exercendo impudicitiæ cœno abutuntur. Quotus enim *Diuites impurissimi*
quiſq; eſt diuitum cõnubij ſacramenta obſeruans, quem nõ libidinis furor
rapiat in præceps? cui non domus ac familia ſua ſcortum ſit? & qui non in
quamcunq; perſonam cupiditatis improbæ calor traxerit,mentis ſequatur
inſania? ſecundũ illud ſcilicet quod de talibus dicit ſermo diuinus: Equi inſa *Hiere. 5*
nientes in fœminas facti ſunt. Quid enim aliud,quàm de ſe dictũ hoc pro-
bat,qui totũ peruadere uult cõcubitu,quicquid concupierit aſpectu? Nam
de concubinis quippiam dici forſitan etiã iniuſtũ eſſe uideatur: quia hoc in
comparatione ſupradictorũ quaſi genus eſt caſtitatis,uxoribus paucis eſſe *Genus castitatis*
contentũ,& intra certũ coniugij numerum frenos libidinum cõtinere. Con
iugium dixi,quia ad tantã res impudentiã uenit,ut ancillas ſuas multi uxo
res putent: atq; utinam ſicut putantur eſſe quaſi cõiuges,ita ſolæ haberent
uxores. Illud magis tetrum ac deteſtabile,quod quidã matrimonia hono-
rata ſortiti, alias ſibi rurſum ſeruilis ſtatus coniuges ſumunt, deformantes
ſancti connubij honorem,per degeneris contubernij uilitatem, non erube-
ſcentes maritos ſe fieri ancillarum ſuarum,præcipitantes faſtigiũ nobilium
matrimoniorũ,in cubilia obſcœna ſeruarum, digni prorſus etiam illarũ ſta
tu,quarum ſe putant dignos eſſe conſortio. Non dubito ex ijs plurimos,ut
ſunt nobiles, aut uideri nobiles uolũt,ſuperbe & aſpernãter accipere, quod
dum conſideramus hæc talia quæ locuti ſumus,minus flagitioſos diximus
ſeruos quoſdam eſſe q̃ dominos. Sed cum hoc ego nõ de omnibus,ſed de
his qui tales ſunt prædicauerim,nullus iraſci omnino debet, qui nequaquã
ſe talem cognoſcit,ne hoc ipſo quod iraſcitur,de cœtu ipſorũ eſſe uideatur.
Quin potius quicunq; ex nobilibus hæc mala horrent,iraſci talibus debẽt,
quod facinoribus ſordidiſſimis nobilitatis nomẽ infamẽt: quia licet hi qui
tales ſunt omnem grauent populũ Chriſtianũ,ſpecialiter tamen illos ſordi
bus ſuis polluunt, quorũ pars eſſe dicuntur. Diximus itaq; nobiles quoſdã
eſſe ſeruis deteriores: quod diximus,cõprobamus. Ecce enim ab hoc ſcelere
uel maximo propè ſeruorum numerus immunis eſt. Nũquid enim aliquis
ex ſeruis turbas concubinarum habet? nunquid multarũ uxorum labe pol *Canum & suum mos*
luitur,ut canum uel ſuum more tantas putet coniuges ſuas eſſe quantas po

tuerit libidini ſubiugare. Sed ad hæc reſponderi poteſt, quod facere ſeruis
iſta non liceat. Nam profecto facerent ſi liceret. Credo, ſed quæ fieri non ui
deo, quaſi facta habere non poſſum. Quantumlibet enim in eis improbæ
mentes, quantumlibet malæ cupiditates ſint, nullus pro eo quod nõ admit/
tit ſcelere punitur. Malos eſſe ſeruos ac deteſtabiles ſatis certũ eſt, ſed hoc
uniqꝫ ingenui ac nobiles magis execrãdi, ſi in ſtatu honeſtiore peiores ſunt.
Quo fit, ut ad illum perueniri exitum rei huius neceſſe ſit, nõ ut ſerui ſint à
reatu nequitiæ ſuæ abſoluendi, ſed ut plurimi diuites magis ſint ſeruorum
Romana comparatione damnandi. Nam illud latrocinium ac ſcelus quis digne elo/
Reſpub. qui poſſit, quod cum Romana Reſpublica uel iam mortua, uel certe extre/
Tributorum mum ſpiritum agens, in ea parte qua adhuc uiuere uidetur, tributorum uin
uincula culis, quaſi prædonum manibus ſtrangulata moriatur: inueniuntur tamen
plurimi diuitum, quorum tributa pauperes ferunt. Hoc eſt, inueniuntur plu
rimi diuitum, quorũ tributa pauperes necant: & quod inueniri dicimus, plu
rimos: timeo ne uerius dixerimus, omnes. Tam pauci enim mali huius ex/
pertes ſunt, ſi tamen ulli ſunt, ut in ea parte qua multos diximus, omnes pe/
Remedia ur nè diuites poſſimus reperire. Ecce enim remedia pridem nonnullis urbibus
bibus data data, quid aliud egerunt, quàm ut cunctos diuites immunes redderent, mi/
ſerorum tributa cumularent: ut illis demerẽtur uectigalia uetera, iſtis ut ad
derentur noua: illos ut etiam acceſſio minimarum functionũ locupletaret,
iſtos ut acceſſio maximarum affligeret: Illi ut eorũ quæ leuiter ferebant im
minutione diteſcerent, iſti ut eorum quæ etiam ferre non poterant multipli
catione morerentur: ac ſi remedium illud alios iniuſtiſſime erigeret, alios in
iuſtiſſime necaret: alijs eſſet ſceleratiſſimum pręmium, alijs ſceleratiſſimum
uenenũ. Vnde aduertimus, quod nihil eſſe & diuitibus ſceleratius poteſt,
qui remedijs ſuis pauperes perimunt: & nihil pauperibus infelicius, quos
etiam illa quæ pro remedio cunctis dantur occidunt. Iam uero illud quale,
quàm ſanctum, quod ſi quis ex nobilibus ad deum cõuerti cœperit, ſtatim
Religio quoſ/ honorem nobilitatis amittit: aut quãtus in Chriſtiano populo honor Chri
dam facit ſti eſt, ubi religio ignobilem facit: Statim enim ut quis melior eſſe tentaue/
ignobiles rit, deterioris abiectione calcatur: ac per hoc omnes quodãmodo mali eſſe
1. Ioan. 5 coguntur, ne uiles habeantur. Et ideo non ſine cauſa Apoſtolus clamat: Se/
culum totum in malo poſitum eſt. Merito enim totũ eſſe in malo dicitur,
ubi boni locum habere non poſſunt. Siquidem ita totum iniquitatibus ple
num eſt, ut aut mali ſint qui ſunt in illo, aut qui boni ſunt multorum perſe/
cutione crucientur. Itaqꝫ ſicut diximus, ſi honoratior quiſpiã religioni ſe ap/
plicuerit, illico honoratus eſſe deſiſtit. Vbi enim quis mutauerit ueſtẽ, mu/
tat protinus dignitatem. Si fuerit ſublimis, fit deſpicabilis. Si fuerit ſplendi
diſſimus, fit uiliſſimus. Si fuerit totus honoris, fit totus iniuriæ. Et mirantur
mundani quidam & infideles, ſi offenſam dei aut iracundiam perferũt, ubi
deum

deum in ſanctis omnibus perſequunť. Peruerſa enim ſunt, & in diuerſum cuncta mutata. Si bonus eſt quiſpiã, quaſi malus ſperniť. Si eſt malus, qua ſi bonus honorať. Nihil itaq; mirũ, ſi deteriora quotidie patimur, qui deteriores quotidie ſumus. Et noua enim quotidie mala faciũt, & uetera non relinquunt. Surgunt recentia crimina, nec repudianť antiqua. Quis ergo eſt cauſationis locus? quãlibet aſpera et aduerſa patiamur, minora patimur q̃ meremur. Quid querimur, quod dure agat nobiſcũ deus? multo nos durius cũ deo agimus. Exacerbamus quippe deũ impuritatibus noſtris, & ad puniendos nos trahimus inuitũ. Cum q; eius naturæ ſit mens dei atq; maieſtas, ut nulla iracũdiæ paſſione moueať, tanta tamẽ in nobis peccatorũ exacerbatio eſt, ut per nos cogať iraſci. Vim, ut ita dixerim, facimus pietati ſuę, ac manus quodãmodo afferimus miſericordię ſuæ. Cũq; eius benignitatis ſit, ut uelit nobis iugiter parcere, cogiť malis noſtris ſcelera quę admittimus uindicare. Ac ſicuti illi ſolent, qui munitiſſimas urbes obſident, aut firmiſſimas arces urbiũ capere & ſubruere conanť, omnibus abſq; dubio eas & telorũ, & machinarũ generibus oppugnãt: ita nos ad expugnandã miſericordiã dei omni peccatorũ immaniũ ſcelere, quaſi omni telorũ genere pugnamus: & iniurioſum nobis deũ exiſtimamus, cũ ipſi iniurioſiſſimi deo ſimus. Omnis ſiquidẽ Chriſtianorũ omniũ culpa, diuinitatis iniuria eſt. Nam cũ illa quæ facere à deo uetamur admittimus, uetantis iuſſa calcamus, ac per hoc impie in calamitatibus noſtris ſeueritatẽ diuinã accuſamus. Nos quippe nobis nos accuſandi ſumus. Nã cũ ea quibus torqueamur admittimus, ipſi tormentorũ noſtrorũ ſumus autores. Quid ergo de pœnarũ acerbitate querimur? unuſquiſq; noſtrũ ſe punit. Et ideo propheticũ hoc ad nos diciť: Ecce omnes uos ignẽ accẽditis, & uires præbuiſtis flammæ, ingredimini in lucem ignis ueſtri, & flãmæ quã accẽdiſtis. Totũ nãq; humanũ genus hoc ordine in pœnã æternã ruit, quo ſcriptura memorauit. Primũ enim ignẽ accendit, poſtea uires ignibus præbet, poſtremo flãmã ingrediť quã parauit. Quando igiť ſibi primũ homo æternũ accendit ignẽ? ſcilicet cũ primũ peccare incipit. Quando aũt uires ignibus præbet? cũ utiq; peccata peccatis cumulauit. Quando uero ignẽ æternũ introibit? Quãdo irremediabilem iam malorũ omniũ ſummã creſcentiũ delictorũ iniquitate cõpleuerit, ſicut ſaluator noſter ad Iudęos principes ait: Implete menſurã patrũ ueſtrorũ, ſerpentes, progenies uiperarum. Nõ longe à plenitudine peccatorũ erant, quibus ipſe dicebat dominus, ut peccata cõplerẽt. Ideo abſq; dubio, ut quia iam digni ſalute non eſſent, implerent iniquitatũ numerũ, quo perirent. Vnde & cũ lex uetus peccata Amorreorũ cõpleta eſſe memoraſſet, ſic locutos eſſe ad ſanctum Loth angelos refert: Omnes qui tui ſunt educ de urbe hac, delebimus enim locũ iſtum, eo quod increuerit clamor eorũ corã domino qui miſit nos, ut perdamus illos. Diu profecto flagitioſiſſimus ille populus ignẽ il

Simile

Diuinitatis iniuria

Eſa. 50

Homines quo ordine in pœnam ruant

Matth. 23

Gen. 19

lum accenderat quo peribat. Et ideo cõpletis iniquitatibus ſuis, arſit flam/mis criminũ ſuorum. Tam male enim de deo meruit, ut gehennã quæ in futuro iudicio datur, etiã in hoc ſeculo ſuſtineret. Sed nulli ſunt, inquit aliquis, illorũ exitu digni, quia nulli illorũ impuritatibus cõparandi. Verũ fortaſſis eſt, ut ſit, attamen quid facimus quod ſaluator ipſe omnes qui Euangelium ſuum ſpernunt, peiores eſſe memorauit? Deniq; ad Capernaum ſic ait: Si in Sodomis factæ fuiſſent uirtutes, quæ factæ ſunt in te, forte manſiſſent in hunc diem. Veruntamen dico uobis quia Sodomis remiſſius erit in die iu/dicij, q̃ tibi. Si Sodomitas minus dicit eſſe damnabiles, q̃ cunctos Euan/gelia negligentes, certiſſima ergo ratio eſt, qua & nos qui in plurimis Euangelia negligimus, pœnas timere aliquãdo debeamus: præſertim cum uſitatis iam & quaſi facilioribus malis eſſe cõtenti nolumus. Non ſufficiũt enim multis cõſuetudinarij reatus, non ſufficiunt lites, non rapinæ, nõ calumniæ, nõ ſufficiunt uinolentiæ, nõ ſufficiunt comeſſationes, nõ ſufficiũt falſitates, non ſufficiunt periuria, nõ ſufficiunt adulteria, nõ ſufficiunt homicidia, non ſufficiunt deniq; cuncta iſta, etſi atrocitate inhumaniſſima, re tamẽ ipſa ad humanas iniurias pertinentia, niſi blaſphemia furioſarũ mentium manus inijciant etiã in deum. Poſuerunt enim, ſicut de impijs ſcriptum eſt, in cœlum os ſuum, & lingua eorum tranſiuit ſuper terrã, & dixerunt: Quomodo ſcit deus, & ſi eſt ſcientia in excelſo? Et illud: Nõ uidebit, nec intelliget deus Iacob. Ad quos utiq; tales rectiſſime propheticum illud referri poteſt: Dixit inſipiens in corde ſuo, nõ eſt deus. Nam qui nihil à deo aſpici affirmãt, prope eſt ut cui aſpectum adimunt, & ſubſtantiam tollant, ut quem dicãt omnino nil eſſe. Equidem licet nullum admodũ malũ facinus ratione ſubſiſtat, quia rationi non poſſunt ſcelera coniungi: nullum tamẽ eſt, ut puto, uel irrationabilius, uel inſanius. Quid enim tam furioſum, q̃ ut aliquis cũ deũ creatorem omniũ rerum non neget, & gubernatorem neget: & cum factorem eſſe fateatur, dicat negligere quæ fecit: quaſi nulla hæc ei faciendorum omniũ cura fuerit, ut quæq; feciſſet negligere creatorem. Ego autem intantum eum curã creaturarũ ſuarum habere dico, ut probem priuſquàm etiã crearet habuiſſe. Res quippe ipſa hoc euidenter oſtendit. Nihil enim faceret, niſi curã faciendi habuiſſet antequam faceret: præſertim cum etiam in ipſo humano genere nullus ſit fermè hominum tam hebes, qui ad hoc aliquid agat atq; perficiat, ut quæ perfecta ſint non curet. Nam & qui agrũ excolit, ad hoc colit, ut culta conſeruet: & qui uineam plantat, ad hoc plantat, ut plantata cuſtodiat. Et qui initia gregũ præparat, ad hoc parat, ut curam multiplicandis gregibus impendat. Et qui domum ædificat, uel fundamentum locat, & ſi necdum habitationẽ paratam habeat, iam tamen ipſa quæ adhuc facere molitur, ſpe futuræ habitationis amplectitur. Et quid de homine hic loquar, cum etiam minima animaliũ genera futurarum rerum affectum

Euangelij cõtemptores

Lucæ 10

Pſal. 72

& 93

& 52

Nullum malũ ratione ſubſiſtit

Deus priuſquàm creauit curam creaturarum habuit

affectum omnia diligant. Formicæ in ſubterraneis latibulis uaria frugum *Formicæ*
genera condentes, ad hoc cuncta contrahunt ac reponunt, quia affectum
uitæ ſuæ diligunt. Quæ recondunt apes, cum ſundamina mellis ponunt, *Apes*
uel cum è floribus natos legunt, qua cauſa uel thymo, niſi ſtudio & cupidi/
tate mellis, uel floſculis quibuſdam, niſi futuræ ſobolis charitate lætantur.
Deus ergo qui etiam minimis animantibus hunc affectum proprij operis
inſeruit, ſe tantummodo ſolum creaturarum ſuarum amore priuauit? Præ/
ſertim cum omnis in nos rerum bonarum amor, ex illius bono amore de/
ſcenderit. Ipſe eſt enim fons & origo cūctorum: & quia in ipſo, ut ſcriptum
eſt, & uiuimus & mouemur & ſumus, ab ipſo utiq; affectum omnem quo *Act.17*
pignora noſtra amamus accepimus. Totus nanque mundus, & totum hu/
manum genus, pignus eſt creatoris ſui. Et ideo ex hoc quoque affectu, quo
amare fecit pignora noſtra, intelligere nos uoluit quantum ipſe amaret pi/
gnora ſua. Sicut enim, ut legimus, inuiſibilia eius per ea quę facta ſunt intel *Rom.1*
lecta conſpiciuntur: ita amorem erga nos ſuum, per eum quem nobis erga
noſtros dedit amorem, uoluit intelligi. Et ſicut omnem, ut ſcriptum eſt, pa/ *Ephes.3*
ternitatem in cœlo & in terra à ſeipſo uoluit nominari, ſic à nobis patris in
ſe affectum uoluit cognoſci. Et quid dicam patris, imò benigniſſimi patris.
Probat quippe hoc uox ſaluatoris in Euangelio dicentis: Sic deus dilexit *Ioan.3*
hunc mundum, ut filium ſuum unicum daret pro mūdi ſalute. Sed & Apo
ſtolus dicit: Deus, inquit, filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tra/ *Rom.8*
didit illū: quomodo nō etiā cum illo nobis omnia donauit? Hoc eſt ergo il/
lud quod ſupra dixi, quia plus nos amat deus, q̃ filiū pater. Euidens quip/ *Plus nos amat deus quã filium pater*
pe res eſt, quod ſuper affectū filiorū nos deus diligit, qui propter nos filio
ſuo nō pepercit. Et quid plus addo? & hoc filio iuſto, & hoc filio unigenito,
& hoc filio deo. Et q̃d dici amplius poteſt? & hoc pro nobis, id eſt pro ma/
lis, pro iniquis, pro impijſſimis. Quis æſtimare hunc erga nos dei amorem
queat, niſi q̃d iuſtitia dei tanta eſt, ut in cū aliquid iniuſtū cadere nō poſſit.
Nā quātū ad rationē humanā pertinet, iniuſtā rem homo quilibet fecerat,
ſi ꝓ peſſimis ſeruis filiū bonū occidiſſet. Vtiq; hoc magis inęſtimabilis pie
tas, & hoc magis mirabilis dei uirtus eſt, ꝗ intelligi ab homine magnitudo
iuſtitiæ ſuæ nō poteſt: ut quātū ad imbecillitatē humanā pertinet, penè in/
iuſtitiæ ſpeciē, magnitudo iuſtitiæ habere uideat. & ideo Apoſtolus ad in
dicādā nobis aliquatenus miſericordiæ diuinæ immenſitatē ſic ait: Vt quid *Rom.5*
enī Chriſtus cū adhuc impij eſſemus ſecūdū tempus pro impijs mortuus
eſt? Vix enim pro iuſto quis morit. Oſtēdit profecto nobis una hac ſentē/
tia pietatē dei. Nā cū uix ullus pro ſumma iuſtitia mortē ſuſcipiat, probauit
Chriſtus quātū pręſtiterit pro noſtra iniquitate moriēdo. Sed hoc cur fece
rit dominus, ſtatim in ſubditis docet, dicēs: Cōmēdat aūt ſuā charitatē de/ *Ibidem*
us in nobis: nā ſi cū adhuc peccatores eſſemus, ſecundū tēpus Chriſtus pro

nobis mortuus eſt, multo magis igitur iuſtificati nũc in ſanguine ipſius ſal
ui erimus ab ira per ipſum. Hoc ipſo ergo gratiã cõmẽdat, quia ob impios
mortuus eſt. Maioris enim precij eſt beneficiũ, quod pręſtatur indignis. Id
circo itaq; ait: Cõmendat ſuam charitatẽ deus in nobis. Quomodo cõmen
dat? ſcilicet quia nõ merentibus pręſtat. Si enim ſanctis & benemeritis prę
ſtitiſſet, nõ uidebat quæ non debuerat præſtitiſſe, ſed quæ debuerat reddi
diſſe. Quid ergo nos pro his omnibus retribuimus, uel potius qd retribue-
re debemus? Primũ ſcilicet illud quod beatiſſimus propheta ei debere ſe, &
Pſal.115 redditurũ eſſe teſtat, dicens: Quid retribuã domino pro omnibus quæ re-
tribuit mihi? Calicẽ ſalutaris accipiã, & nomen domini inuocabo. Prima er
go hæc retributio eſt, ut mortẽ morte reddamus, ac pro eo quod mortuus
pro nobis eſt, pro nobis nos moriamur omnes, tãetſi minoris multo precij
mors noſtra eſt q̃ ſua. Quo fit ut etiã ſi mortẽ ſuſcipiamus, debita tamen
nõ exoluamus. Sed tamẽ quia maius referre nõ poſſumus, totũ reddere ui-
demur, ſi totũ quod poſſumus reddere curamus. Itaq; prima, ut dixi, hęc re
tributio eſt. Secunda aũt, ut ſi debitũ morte non ſoluimus, uel amore ſolua-
mus. Nam ipſe ſaluatot ideo, ut ait Apoſtolus, moriẽdo pro nobis cõmen-
dare uoluit omnibus charitatẽ ſuã, ut nos ad reddendã pietatẽ tanta uiciſſi
3 tudine pietatis ſuæ traheret: ſicut illas naturæ admirabilis gemmas ferunt,
Simile quæ ferro propius admotæ, duriſſimũ licet calybem, affectu quaſi ſpirante
ſuſpendunt: ita etiã ille, id eſt ſumma & clariſſima negociorũ cœleſtiũ gem-
ma, hoc ſcilicet uoluit: ut dum ſe licet duriſſimis nobis deſcendens de cœlo
propius adiungeret, affectu ſuo nos quaſi amoris ſui manibus admoueret,
ut agnoſcẽtes utiq; dona ſua ac beneficia, intelligeremus, quid nos pro do-
mino tam bono facere cõueniret, cũ ille pro malis ſeruis tanta feciſſe cõpe-
Rom.8 riretur. Hoc quod Apoſtolus dicit, ut mortificemur charitate illius tota die,
& neq; tribulatio, neq; anguſtia, neq; perſecutio à charitate Chriſti, quæ
eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro, nos ſeparet. Cũ ergo hæc à nobis debe
ri domino ſatis certũ ſit, uideamus quid pro his cunctis reddimus quæ de-
bemus. Quid ſcilicet, niſi totũ quod ſupra diximus, quicquid indecens, quic
quid indignũ, quicquid ad iniuriã dei pertinẽs, actus improbos, morſus fla
gitioſos, ebrias comeſſationes, cruentas manus, fœditates libidinis, rapidas
Epheſ.5 cupiditates, & quicquid illud plus poteſt cõſcientia habere q̃ ſermo. Quæ
enim, inquit Apoſtolus, in occulto fiũt ab eis, turpe eſt etiã dicere. Nec hoc
ſolũ: nã hoc uetus eſt, & tã præſentis temporis q̃ præteritorũ: illud graui-
us & lugubrius, quod peccatis ueteribus noua addimus. Nec ſolũ noua, ſed
quædã paganica ac prodigioſa, & in eccleſijs dei ante nõ uiſa: iactãtes ſcili-
cet profanas in deũ uoces & cõtumelias, blaſphemãtes, dicẽtes deũ incurio-
ſum, deũ non intendentẽ, deũ negligentem, deum nõ gubernantem, ac per
4 hoc immiſericordẽ & impręſtabilem, inhumanũ, aſperum, durũ. Nam qui

non

non reſpiciens & incurioſus, & negligens eſſe dicitur, quid ſupereſt, niſi ut aſper & durus, & inhumanus eſſe dicatur? O cæcam impudentiã, ô ſacrilegam temeritatem. Nõ ſufficit enim nobis, quod peccatis innumerabilibus inuoluti, rei in omnibus deo ſumus, niſi & accuſatores dei ſimus. Et quæ rogo homini ſpes erit, qui ipſum accuſat iudicem iudicãdus? Si ergo, inquiũt, reſpicit res humanas deus, ſi curat, ſi diligit, ſi gubernat, cur nos infirmiores omnibus gentibus, & miſeriores eſſe permittit? Cur uinci à barbaris patit? Cur iuri hoſtium ſubiugari? Breuiſſime, ut ante dixi, ideo nos perferre hæc mala patit, quia meremur ut iſta patiamur. Reſpiciamus enim ad turpitudines, ad flagitia, ad ſcelera illa Romanæ plebis, quæ ſupra diximus, & intelligemus, ſi protectionem mereri poſſumus, cũ in tanta impuritate uiuamus. Itaqꝫ quia hoc argumẽto plurimi nõ reſpicere res humanas deum dicunt, quod miſeri, quod imbecilles ſumus, quid meremur? Si enim in tantis uitijs, in tãta improbitate uiuentes, fortiſſimos, florẽtiſſimos, beatiſſimosqꝫ eſſe pateret, ſuſpicio fortaſſe aliqua eſſe poterat, quod nõ reſpiceret ſcelera Romanorũ deus, qui tam malos, qui tam perditos beatos eſſe pateret. Cũ uero tam uitioſos, tã improbos, infirmos & miſerrimos eſſe iubeat, euidentiſſime patet & aſpici nos à deo & iudicari, quia hoc patimur q̃d meremur, ſed mereri nos abſqꝫ dubio non putamus: & hinc eſt quod magis rei & criminoſi ſumus, quia non agnoſcimus quod meremur. Maxima quippe accuſatrix hominũ noxiorum eſt uſurpatrix innocẽtiæ arrogantia. Inter multos ſiquidẽ eorundẽ criminũ reos nullus eſt criminoſior, q̃ꝫ qui ſe putat nõ criminoſum: itaqꝫ & nos hoc ſolũ malis noſtris addere poſſumus, ut nos innoxios iudicemus. Sed eſt, inquit, aliquis peccator & maligniſſimus, certe quidẽ negari non poteſt quod meliores barbaris ſumus. Ex hoc itaqꝫ ipſo manifeſtũ eſt, quod nõ reſpicit res humanas deus: quia cũ meliores ſumus, deterioribus ſubiugamur. An meliores ſimus barbaris, iã uidebimus. Certe, q̃d nõ eſt dubiũ, meliores eſſe debemus. Ex hoc utiqꝫ deteriores ſumus, ſi meliores nõ ſumus, qui meliores eſſe debemus. Criminoſior enim culpa eſt, ubi honeſtior ſtatus: ſi honoratior perſona peccãris, peccati quoqꝫ maior inuidia. Furtũ quidẽ eſt in omni homine malũ facinus, ſed dãnabilius ſi ſenator furatur aliquando. Cunctis fornicatio interdicit, ſed grauius multo eſt ſi de clero aliquis q̃ꝫ ſi de populo fornicetur. Ita & nos qui Chriſtiani catholici eſſe dicimur, ſi ſimile aliq̃d barbarorũ impuritatibus facimus, grauius erramus. Atrocius eñ ſub ſancti nominis profeſſione peccamus. Vbi ſublimior eſt prærogatiua, maior eſt culpa, & ipſa etiã errores noſtros religio quã profitemur accuſat. Criminoſior eſt eius impudicitia q promiſerit caſtitatẽ. Fœdior inebriator, ſobrietatẽ frõte p̃tẽdẽs. Nihil eſt philoſopho turpius uitia obſcœna ſectãti, qa præter eã deformitatẽ q̃ꝫ uitia in ſe habẽt ſapiẽtię nomẽ plus notat. Et nos igit in omni humano genere philoſophiã Chri-

Vſurpatrix innocentiæ arrogantia

An meliores ſimus barbaris

Sancti nominis profeſſio

Chriſtianam profeſſi ſumus, ac per hoc deteriores nos cunctis gẽtibus cre/di atq; haberi neceſſe eſt: quia ſub tã magnæ profeſſionis nomine uiuimus, & poſiti in religione peccamus. Sed ſcio plurimis intolerabile uideri, ſi bar/baris eſſe deteriores dicamur. Et quid facimus, quod cauſę noſtrę hoc nihil proficit, ſi intolerabile id nobis eſſe uideatur. Imò cauſam noſtrã hoc ma/gis aggrauat, ſi deteriores ſumus, & meliores nos eſſe credamus. Qui enim

Gal. 6 (inquit Apoſtolus) ſe exiſtimat aliquid eſſe cũ nihil ſit, ſe ipſum ſeducit. O/pus autem ſuum probet homo: operi autẽ noſtro debemus credere, nõ opi nioni: rationi, non libidini: ueritati, nõ uoluntati. Igitur non ferendũ quidã exiſtimant, ut deteriores, aut non multo etiã meliores barbaris iudicemur.

Duo genera barbarorum Videamus aũt quomodo meliores ſimus, aut quibus barbaris. Duo enim genera in omni gente omniũ barbarorũ ſunt, id eſt, aut hæreticorũ, aut pa/ganorum. His ergo omnibus quantum ad legem diuinã pertinet, dico nos ſine comparatione meliores: quãtum autem ad uitam, & ad uitæ actus, do leo ac plango eſſe peiores, quamuis id ipſum tamen, ut ante iam diximus, non de omni penitus Romani populi uniuerſitate dicamus. Excipio enim primũ omnes religioſos, deinde nonnullos etiam ſeculares religioſis pares: aut ſi id nimis grande eſt, aliqua tamen religioſis actuum honeſtorũ pro/bitate cõſimiles. Cæteros uero aut omnes, aut penè omnes, magis reos eſſe

Magis reum eſſe quàm barbaros. Hoc eſt autem deteriorem eſſe, magis reum eſſe. Ita quia nonnulli irrationabile atq; abſurdum arbitrantur, ut aut deteriores, aut nõ multum etiam meliores iudicemur: uideamus, ut dixi, aut quomodo, aut quibus barbaris. Ego enim pręter eos tantummodo Romanorũ, quos pau lo ante nominaui, cæteros aut omnes, aut penè omnes maioris reatus dico, & criminoſioris uitæ eſſe quàm barbaros. Iraſceris forſitan qui hęc legis, & condemnas inſuper quæ legis. Non refugio cenſuram tuam, condemnes ſi mentior, condemnes ſi non probauero, condemnes ſi id quod aſſero non etiam ſcripturas ſacras dixiſſe mõſtrauero. Igitur qui meliores nos multo, cunctis quæ ſunt in mundo gentibus iudicamus, nec ipſe quod Romanos dico in plurimis deteriores, abnego in quibuſdã eſſe meliores. Vita enim, ut dixi, & peccatis ſumus deteriores, lege autem catholica ſine comparatio/ne meliores. Sed illud cõſiderandum eſt, quia quod lex bona eſt, noſtrum non eſt: quod autem male uiuimus, noſtrum eſt, & nihil utique nobis pro/

Lex bona deſt, quod lex eſt bona, ſi uita noſtra & conuerſatio nõ eſt bona. Lex enim bona eſt muneris Chriſti, uita autem non bona criminis noſtri: immo hoc magis culpabiles ſumus, ſi legem bonam colimus, & mali cultores ſumus.

Malus cultor Quin potius nec cultores, ſi mali: quia cultor dici non poteſt, malus cultor. Neq; enim colit, q rem ſanctã nõ ſancte colit. Ac per hoc accuſatrix noſtri eſt lex ipſa quã colimus. Remota igit̃ legis prærogatiua, quæ nos aut nihil omnino adiuuat, aut etiam iuſta animaduerſione condemnat, uitam bar/barorum

barorum atque noſtrorum ſtudia, mores, uitia comparemus. Iniuſti ſunt barbari,& nos hoc ſumus:auati ſunt barbari, & nos hoc ſumus. Impudici ſunt barbari,& nos hoc ſumus. Omnium denique improbitatum atque impuritatum pleni ſunt barbari,& nos hoc ſumus. Sed reſpōderi fortaſſe poſſit: Ergo ſi pares uitioſitate barbaris ſumus,cur nō ſumus etiam uiribus pares? Cum enim ſimilis ſit improbitas,atque idem reatus,aut tam fortes debe remus eſſe nos,quàm ſunt illi:aut certe tam inualidi quàm nos ſumus,illi eſſe deberent. Verum eſt,ac per hoc ſupereſt,ut illi nocentiores ſint, qui infirmiores. Quomodo hoc probamus? Scilicet quia, ut ſuperius locuti ſumus, omnia ex iudicio deum facere mōſtrauimus. Si enim,ut ſcriptum eſt,in omni loco oculi domini ſpeculantur bonos & malos:& iuxta Apoſtolū, Iudicium dei eſt ſecundum ueritatem in omnes malos: uidemus nos, qui nō deſinimus mala agere,ex iudicio iuſti dei pœnas malitiæ ſubſtinere. Sed eadem,inquis, mala etiam barbari agunt, & non ſunt tamen tam miſeri, quàm nos ſumus. Hoc ergo intereſt, quod etſi eadē agant barbari quæ & nos agimus,nos tamen maiore offenſione peccamus. Poſſunt enim noſtra & barbarorū uitia eſſe paria,ſed in his tamen uitijs eſt neceſſe peccata noſtra eſſe grauiora. Nam cum omnes,ut ante iam diximus, barbari,aut pagani ſint, aut hæretici, de paganis,quia peior illorū error eſt, prius dicam. Gens Saxonum fera eſt,Francorum infidelis,Gepidarū inhumana,& Hunnorū impudica. Omniū denique gentium barbarorū uita uitioſa, ſed nūquid eundē reatum habent illorū uitia quem noſtra? nūquid tam uitioſa eſt Hunnorū impudicitia quàm noſtra? nūquid tam accuſabilis Francorū perfidia quàm noſtra? aut tā reprehenſibilis ebrietas Alemanni, quàm ebrietas Chriſtiani? aut tā damnabilis rapacitas Albani, quàm rapacitas Chriſtiani? Si fallat Hunnus uel Gepida,quid mirū eſt? qui culpā falſitatis penitus ignorat. Si periuret Francus,quid ni faceret? qui periurium ipſum ſermonis genus putat eſſe nō criminis. Et quid mirum, ſi hoc barbari ita credunt,qui legem & deū neſciūt,cum maior ferè Romani nominis portio ita exiſtimet,quæ peccare ſe nouit. Nam ut de alio hominum genere non dicam, conſideremus ſolas negociatorum & Siricorum omnium turbas, qui maiorem fermè ciuitatum uniuerſam partem occupauerunt: ſi aliud eſt uita iſtorum omnium quàm meditatio doli & tritura mendacij, aut ſi non perire admodum uerba exiſtimant,quæ nihil loquētibus proſunt. Tantus apud hos dei honor eſt prohibentis,etiam iuſiurandum, ut ſingularem exiſtiment fructum omnium periurium. Quid ergo mirum barbaros fallere, qui falſitatis crimen ignorant? Nihil enim contemptu agunt cœleſtium præceptorum, præcepta domini neſcientes:quia nō facit aliquid contra legem, legis ignarus. Noſter ergo hic peculiariter reatus eſt, qui legem diuinam legimus, & legalia ſemper ſcripta uiolamus: qui deum noſſe nos dicimus, & iuſſa

Prouerb.15 *Rom.2* *Francorum periuria* 6 *Negociatorum uita*

ipſius

ipſius ac præcepta calcamus: ac per hoc cum ſpernamus quem coli à nobis credimus atque iactamus, id ipſum quod cultus dei uidetur iniuria eſt. Deniq; ut de peccatis alijs nihil dicam, quis eſt, oro, hominum ſecularium præter paucos, qui non ad hoc ſemper Chriſti nomẽ in ore habeat ut peieret? Vnde etiã paruulum hoc ferè & apud nobiles, & apud ignobiles ſacramentum eſt, per Chriſtum: quia ago per Chriſtũ, quia hoc facio per Chriſtũ, quia nil aliud dicturus ſum per Chriſtum, quia nil aliud acturus ſum. Et quid plura? in id penitus deducta eſt res, ut ſicut de paganis barbaris prius diximus, Chriſti nomen non uideatur iam ſacramentum eſſe, ſed ſermo. Nam intantum apud plurimos nomen hoc paruipenditur, ut nunquã minus cogitent quippiam facere, quàm cum ſe iurant per Chriſtum eſſe facturos. Et cum ſcriptum ſit, Nomen domini tui non nominabis inuanum, in id reuerẽtia Chriſti decidit, ut inter cæteras ſeculi uanitates nihil penè iam inanius, quàm Chriſti nomen eſſe uideatur. Deniq; multi non ocioſas tantummodo res & aniles, ſed etiam ſcelera quædam ſe iurant per Chriſti nomen eſſe facturos. Hic enim loquendi uſus eſt talibus: per Chriſtum, quia tollo illud: per Chriſtum, quia cædo illum: per Chriſtum, quia occido illũ: ad hoc res cecidit, ut quod Chriſti nomine iurauerint, putent ſe ſcelera etiã religioſe eſſe facturos. Deniq; quid mihi ipſi euenerit, dicã: Cum ante aliquantulum tempus uictus cuiuſdam pauperis prece, præpotẽtiori cuidam ſupplicarem, obſecrans ne homini miſero & egeſtuoſo rem ac ſubſtantiam ſuam tolleret, ne ſubſidium ac ſtipem ſuam, qua paupertas illa nitebatur, auferret: tamen ille qui eius rebus ſiti rabida inhiauerat, ac prędam iam ſpe & cupiditate ardentiſſima deuorauerat, reſpiciens ac uibrans in os meum reſpondit: quaſi uero iuſſu aut ſcripto id ſacro faceret, quod penitus præteri re non poſſit. Cumq; ego cauſam, qua hoc fieri non ualeret quærerem, dixit rem uiolentiſſimam, & cui contradici penitus non deberet, Iuraui, inquit, res illius à me eſſe tollendas: uide ergo an poſſim uel nõ efficere, quod etiam interpoſito Chriſti nomine me iuraui eſſe facturum. Tum ego, quid enim amplius facerem, cum res tam iuſta oſtendebatur & ſancta, audita religioſiſſimi ſceleris ratione diſceſſi. Hic nunc interrogo omnes qui ſanæ mentis ſunt, Quis unquam crederet uſq; in hanc contumeliam dei progreſſuram eſſe humanæ cupiditatis audaciam, ut id ipſum in quo iniuriã Chriſto faciunt, dicant ſe ob Chriſti nomẽ facturos? O inæſtimabile facinus & prodigioſum. Quid non auſæ ſint improbæ mentes? armant ſe ad latrocinandum per Chriſti nomen, autorem quodammodo ſuo ſceleri deum faciunt: ut cum interdictor ac uindex malorum omnium Chriſtus ſit, dicant ſe ſcelus quod agunt agere pro Chriſto. Sed de hoſtili iniquitate conquerimur, & paganicam barbariem peierare cauſamur. Quanto minori peccato illi per dæmonia peierant, quàm nos per Chriſtum? Quanto minoris res

Sacramentũ per Chriſtum

Exo. 20

Deut. 5

Quid ſibi ipſi contigerit

criminis

criminis eſt, Iouis nomen ludificare, quàm Chriſti? ibi homo mortuus eſt per quem iuratur, hic deus uiuus qui peieratur: ibi nec homo ullus, nec deus ſummus, hic cum maximi ſacramenti ſit deieratio, neceſſe eſt maximi ſit reatus & peieratio: ibi cum propè nullum ſit ſacramentum, nullum conſtat eſſe periurium. Nam cum deus non ſit per quem iuratur, non eſt periurium cum peieretur. Denique qui uult ſcire quàm uerum ſit, audiat beatum Apoſtolum Paulum ipſa quæ nos dicimus prædicantem. Sic quippe ait: Scimus autem quoniam quæcunque lex loquitur, his qui in lege ſunt loquitur. Et iterum: Vbi, inquit, non eſt lex, nec præuaricatio. Duabus his ſententijs, duas euidenter expoſuit partes generis humani, extra legem poſitos, & in lege uiuentes. Qui ſunt igitur nunc in lege poſiti? qui ſcilicet niſi Chriſtiani, ſicut ipſe Apoſtolus fuit, qui de ſe air: Sine lege dei non ſum, ſed in lege ſum Chriſti. Qui igitur ſine lege Chriſti? qui, niſi pagani homines, legem dominicam neſcientes: & ideo de his dicit, Vbi non eſt lex, nec præuaricatio. Quo dicto utique oſtendit, Chriſtianos tantum cum peccauerint legis præuaricatores eſſe. Paganos autem, qui legem neſciant, ſine præuaricatione peccare: quia nullus poteſt eſſe rei præuaricator quam neſcit. Nos ergo tantum prçuaricatores diuinæ legis, qui, ut ſcriptum eſt, legem legimus, & non facimus eam: ac per hoc nihil eſt aliud ſcientia noſtra quàm culpa, qui ad hoc tantummodo legem nouimus, ut maiore offenſione peccemus: quia quod lectione & corde nouimus, libidine ac deſpectione calcamus. Et ideo rectiſſime apoſtolicum illud ad omnem dicitur Chriſtianum: Qui in lege gloriaris, per præuaricationem legis deum inhonoras. Nomen enim dei per uos blaſphematur inter gẽtes. Cuius ergo criminis rei ſint Chriſtiani, ex hoc uno intelligi poteſt, quia dei nomen infamant. Et cum ſcriptum ſit nobis, ut omnia faciamus in gloriam dei, nos ediuerſo cuncta in dei facimus iniuriam. Cúmque ipſe ſaluator noſter ad nos quotidie clamet: Sic luceat lux ueſtra coram hominibus, ut uideant filij hominum opera ueſtra bona, & magnificent patrem ueſtrum, qui in cœlis eſt, Nos ita uiuimus è contrario, ut filij hominum uideant opera noſtra mala, & blaſphement patrem noſtrum, qui eſt in cœlis. Quæ cũ ita ſint, magna uidelicet nobis prærogatiua de nomine Chriſtianitatis blandiri poſſumus: quia ita agimus & uiuimus, ut hoc ipſum quod Chriſtianus populus eſſe dicimur, obprobrium Chriſti eſſe uideamur. At ediuerſo in paganis quid horum ſimile quæ dicimus? Nunquid dici de his poteſt: Ecce quales ſunt qui Chriſtiani eſſe dicuntur? Nunquid de Saxonibus aut Francis, ecce quæ faciunt, qui ſe aſſerunt Chriſti eſſe cultores? Nũquid propter Maurorum efferos mores lex ſacroſancta culpatur? Nunquid Scytharum aut Gepidarum inhumaniſſimi ritus in maledictum atque blaſphemiam nomen domini ſaluatoris inducunt? Nunquid dici de ullis iſtorum poteſt, ubi catholica eſt lex quam

Rom. 2

& 4

& 6

Rom. 2

Ibidem

1. Cor. 10

Matth. 5

credunt? ubi ſunt pietatis & caſtitatis præcepta, quæ diſcunt? Euangelia legunt, & impudici ſunt: apoſtolos audiunt, & inebriantur: Chriſtum ſequuntur, & rapiunt: uitam improbam agunt, & probam legem habere ſe dicunt. Nunquid hæc de ulla iſtarum gentium dici queant? Nō utique, de nobis quippe omnia iſta dicuntur. In nobis Chriſtus patitur obprobrium, in nobis patitur lex Chriſtiana maledictum: de nobis enim illud quod ſupra diximus dicitur, Ecce quales ſunt, qui Chriſtum colunt: falſum planè illud eſt quod aiunt ſe bona dicere, quod iactant ſe ſanctæ legis præcepta retinere. Si enim bona diſcerent, boni eſſent. Talis profecto ſecta eſt, quales & ſectatores, hoc ſunt abſque dubio quod docentur. Apparet itaque & prophetas quos habent impuritatem docere, & apoſtolos quos legunt nepharia ſenſiſſe, & Euangelia quibus imbuuntur hæc quæ ipſi faciunt prædicare. Poſtremo ſancta à Chriſtianis fierent, ſi Chriſtus ſancta docuiſſet. Æſtimari itaque de cultoribus ſuis poteſt ille qui colitur. Quomodo enim bonus magiſter eſt, cuius tā malos uidemus eſſe diſcipulos? Ex ipſo enim Chriſtiani ſunt, ipſum audiunt: promptum eſt omnibus Chriſti intelligere doctrinam. Vide Chriſtianos quid agant, & euidenter potes de ipſo ſcire quid doceat. Denique quàm praue ac nepharie pagani ſemper de ſacris dominicis opinati ſint, docent perſecutorum immanium cruentiſſimæ quæſtiones, qui in ſacrificijs Chriſtianis nihil aliud quàm impura quæ
7 dam fieri atque abominanda credebant. Siquidem initia ipſa noſtræ religionis non niſi à duobus maximis facinoribus oriri arbitrantur. Primum ſcilicet homicidio, deinde quod eſt homicidio grauius, inceſtu. Nec homicidio ſolum & inceſtu, ſed quod ſceleratius quiddam eſt, inceſtu ipſo & homicidio. Inceſtu matrum ſacroſanctarum, & homicidio innocentium paruulorum: quos non occidi tantum à Chriſtianis, ſed quod magis abominandum eſt, etiam uorari exiſtimabant: & hæc omnia ad placandum deum, quaſi ullo facinore magis poſſit offendi: ad purgandum piaculum, quaſi ullum aliud maius eſſet, ad commendandum ſacrificium, quaſi ullam rem magis deus poſſit horrere: ad promerendam uitam æternam, quaſi uero etiam ſi poſſit his rebus accipi, tanti eſſet ad eam per ſcelera tam immania perueniri. Intelligere poſſumus autem quales eſſe pagani crediderint Chriſtianos, qui talibus ſacrificijs deum colerent, aut qualem ſollicitent deum ipſum, qui hæc ſacra docuiſſet. Et hoc cur, utique niſi ob eos qui Chriſtiani eſſe dicuntur & non ſunt, qui per flagitia ac turpitudines ſuas nomen religionis infamant, qui, ut ſcriptum eſt, confitentur ſe noſſe deum, factis autem negant, cum ſint abominabiles & increduli, ad omne autem opus bonum reprobi, per quos, ut legimus, uia ueritatis blaſphematur, & ſacroſanctum nomen domini dei ſacrilegorum hominum maledictione uiolatur. Quàm grauis autem ac ſingularis piaculi malum ſit, nomen diuinitatis

Initia Chriſtianæ religionis

Tit.1

2.Pet.2

nitatis in blaſphemiam gentium dare, etiam Dauid beatiſſimi edocemur exemplo:qui cum per ſuffragia iuſtitiarum ſuarum,æternam pro offenſionibus ſuis pœnam per unam tantum confeſſionem meruit euadere: huius tamen criminis ueniam, nec per pœnitentiam patrocinantem potuit impetrare. Nam cum ei errores proprios confitenti Nathan propheta dixiſſet, Tranſtulit deus peccatum tuum, non morieris, ſubdidit ſtatim: Veruntamen quia blaſphemare feciſti inimicos nomen domini,propter uerbũ hoc, filius qui ex te natus eſt morietur. Et quid poſt hæc? depoſito ſcilicet diademate,proiectis gemmis, exutis purpuris,remota omni ſplendoris regiæ dignitate, cum pro his omnibus ſolitarius,gemens, clauſus, ſacco ſqualidus, fletu madidus,cinere ſordidatus, uitam paruuli ſui tot lamentationum ſuffragijs peteret,& pijſſimum deum tanta precum ambitione pulſaret: ſic rogans & obſecrans obtinere non potuit, cum tamen quod fortiſſimum petentibus adiumentum eſt, & impetraturum ſe quod ſic à deo peteret credidiſſet. Ex quo intelligi poteſt, quod nullum penitus maioris piaculi crimen eſt, quàm blaſphemandi cauſam gentibus dare. Quicunque enim ſine blaſphemia aliorum grauiter errauerit, ſibi tantum affert damnationem:qui autem alios blaſphemare fecerit, multos ſecum præcipitat in mortem, & neceſſe erit ut ſit pro tantis reus, quantos ſecum traxerit in reatum. Nec ſolum hoc, ſed quicunque peccator ita peccat, ut aliós tamen peccato ſuo blaſphemare non faciat,peccatum ſuum ipſi obeſt tantummodo quod peccauerit: ſacroſanctum autem dei nomen ſacrilega blaſphemantium maledictione non lædit:Qui uero blaſphemare alios peccans fecerit,neceſſe eſt peccatum huius ſupra criminis humani eſſe menſuram,quia per conuitia plurimorum inæſtimabilem deo facit iniuriam. Hoc autem, ut dixi, malum peculiariter tantum Chriſtianorum eſt; quia per eos tantummodo blaſphematur deus,qui bona diſcunt,& mala faciunt: qui, ut ſcriptum eſt,deum uerbis confitentur,& factis negant. Qui, ut idem Apoſtolus ait, acquieſcunt legi, & ſciunt uoluntatem eius, & probant quæ potiora ſunt: qui habent formam ſcientiæ & ueritatis in lege, qui prædicant non furandum,& furantur:& qui legunt,non mœchandum, & mœchantur:qui in lege gloriantur,& per præuaricationem legis deum inhonorant.Et ideo hoc ipſo Chriſtiani deteriores ſunt,qui meliores eſſe deberent.Non enim probant quod cõfitentur,& impugnant profeſſionem ſuam moribus ſuis: magis enim damnabilis eſt malitia, quam titulus bonitatis accuſat: & reatus impij eſt, pium nomen. Vnde etiam ſaluator in Apocalypſi ad tepidum Chriſtianum ait: Vtinam aut calidus eſſes,aut frigidus. Nunc autem quia tepidus es,incipiam te euomere ex ore meo. Omnem Chriſtianum dominus fide ac ſpiritu iubet eſſe feruentem.Sic enim ſcriptum eſt: Vt ſimus ſpiritu feruentes,domino ſeruientes. In hoc ergo feruore ſpiritus fidei religio-

Nomẽ diuinitatis in blaſphemiam gentium dare.

2.Reg.12

Fortiſſ. petentibus adiumẽtum

Malum peculiare Chriſtianis

Rom.2

Malitia ſub titulo bonitatis

Apoc.3

Rom.12

ſæ ardor oſtenditur, de quo ardore qui plurimum habet, feruens eſſe agno ſcitur & fidelis. Qui nihil omnino habet, & frigidus eſſe intelligitur ac paganus. Qui uero inter utrunque uel neutrum eſt, tepidus atque exoſus eſt domino Chriſtianus, & ideo ad eum dicitur: Vtinam aut calidus eſſes, aut
Euomere quid frigidus, nunc quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo. hoc eſt dicere: Vrinam aut calorem, ac fidem haberes bonorum Chriſtianorum, aut certe frigus & ignorantiam paganorum: aut enim fides te calida deo inſinuaret, aut certe ad præſens adhuc legis ignorantia aliquatenus excuſaret. Nunc autem quia Chriſtum iam agnouiſti, & negligis quem agnouiſti, qui ſuſceptus es quaſi intra os dei per fidei agnitionem, proijcieris per teporem. Quod quidem etiam beatus apoſtolus Petrus euidenter expo
2.Pet.2 ſuit, dicens de uitioſis & tepidis, id eſt male uiuentibus Chriſtianis: Melius erat illis non cognoſcere ueritatem, quàm cognoſcentibus retrorſum re
Prouerbium flecti à tradito ſibi mandato. Contigit illis res ueri prouerbij: Canis reuerſus ad ſuum uomitum, & ſus lota in uolutabro luti. Quod ut euidenter de his dictũ intelligamus, qui ſub Chriſtiano nomine in ſordibus mũdi atq; impuritatibus uiuũt, audi quid eiſdem in eodem loco dicat: Si enim, inquit, refugientes coinquinationes mundi in agnitionem domini noſtri & conſeruatoris Ieſu Chriſti his rurſus impliciti ſuperantur, facta ſunt illis nouiſſima peiora prioribus. Quod quidem & beatus apoſtolus Paulus eodẽ mo
Rom.2 do dicit: Circunciſio quidem prodeſt, ſi legem cuſtodias: ſi autem præuari
Circũciſio eſt Chriſtianitas. cator legis ſis, circunciſio tua præputium facta eſt. Circunciſionem autem Chriſtianitatem intelligendam ipſe euidentiſſime docet, dicens: Nos enim
Phil.3 ſumus circunciſio, qui ſpiritu dei ſeruimus, & non in carne confidimus. Ac per hoc uidemus, quod malos Chriſtianos paganis comparat: nec compa
Rom.2 rat tantum, ſed penè poſtponit, dicens: Si autem præputium legis iuſtitias cuſtodiat, nónne præputium illius in circunciſionem reputabitur, & iudicabit id quod ex natura eſt præputiũ, legem conſummans, te qui per literam & circũciſionem præuaricator legis es? Ac per hoc intelligimus, ut ſupra dixi, culpabiliores multo plus nos eſſe, qui legẽ dei habemus & ſpernimus, q̃ illos qui nec habẽt omnino, nec norunt. Nemo enim ignota cõtemnit. Con
& 7 cupiſcẽtiã quippe Apoſtolus neſciebã inquit, niſi lex diceret, nõ cõcupiſces. Neq; enim præuaricant̃ à lege quam non habent, quia, ut ſcriptum eſt, ubi non eſt lex, nec præuaricatio. Ac per hoc, ſi non præua ricantur à lege quam non habent, ergo nõ contemnunt legiſcita quæ nõ habent: quia nemo, ut
Nemo cõtemnit quod neſcit dixi, poteſt deſpicere quod neſcit. Nos ergo & contemptores pariter & prę uaricatores ſumus: ac per hoc paganis deteriores, quia illi non norunt dei mandata, nos nouimus: illi ea non habent, nos habemus: illi inaudita non faciunt, nos lecta calcamus. Et ideo apud illos ignorantia eſt, apud nos prę uaricatio, quia minoris criminis reatus eſt legem neſcire quàm ſpernere.

SALVIA

SALVIANI MASSYLIENSIS EPISCOPI DE VERO IVDICIO ET PROVIDENTIA DEI, LIBER QVINTVS.

SCIO infideliſſimos quoſque & ueritatis diuinæ incapaces dicere aduerſum hæc poſſe quæ diximus, Si tantus ſit Chriſtianorum infidelium reatus, ut plus peccent præter mittentes mandata domini quæ ſciant, ꝗ paganæ gentes, quæ neſciant: ſalubriorem his fuiſſe ignorantiam ꝗ agnitionem, & contra eos eſſe admodum quod agnouerint ueritatem. Quibus hoc reſpondendum eſt, non ueritatem his obeſſe, ſed uitia: nec legem nocere, ſed mores: deniq; mores boni, & legis ſcita pro nobis ſunt. Tolle uitia, lex prodeſt: Scimus eñ, inquit Apoſtolus, quia bona eſt lex, ſi quis ea legitime utatur. *1. Tim. 1* Legitime itaq; lege utere, & legem tibi bonã ipſe feciſti. Scimus enim, inquit, quia lex eſt bona, ſi quis ea legitime utatur, ſciens hoc, quod iuſto nõ eſt lex poſita: ac per hoc iuſtus eſſe incipe, & eris liber à lege: quia non poteſt uenire lex contra mores, quæ iam habetur in moribus. Scimus ergo, inquit, quia lex bona eſt, ſi quis ea legitime utatur, ſciens hoc quod iuſto non eſt lex poſita, ſed iniuſtis: & non ſubditis, ſed ſceleratis & impijs, & peccatoribus, & ſi quod aliud ſanæ doctrinæ aduerſatur, ac per hoc non tam lex tibi ô homo, quàm tu legi aduerſaris: nec lex contra te bene præcipiendo, ſed tu cõtra legem male uiuendo agis, imò illa pro te eſt, tu contra illam: illa enim tibi conſulit ſancta dicendo, tu contra illam uenis praua faciendo: nec contra illam tantum, ſed etiam cõtra te, quia in illa ſalus & uita tua eſt. Ac per hoc dum legem diuinam deſeris, ſalutem propriã relinquis. Non aliter ergo nos de dominica lege querimur, quàm queri de optimo medico impatiens ægrotus ſolet, qui cum ingraueſcere ſibi morbos fecerit uitio ſuo, imperitiam medentis accuſat. *Simile* Quaſi uero curare ullam infirmitatẽ præcepta poſſint, ſi eis non obedierit infirmus: aut ſanare quempiam obſeruãtia ualeat, quam medicus ei imperat, ſi eam ſibi ægrotus ipſe non præſtat. Quid iuuat ſtomachũ abſtinentia, ſi ſtatim dulcia ſubſequãtur? Quid cõferunt phrenetico ſilentia, quẽ ſtatim ſuus clamor occidit? aut quid prodeſſe poterit antidotũ, cui ſuperfunditur uenenũ? Et nobis itaq; lex eſt antidotũ, ſed uitioſitas uenenũ. Sanare nos nõ poteſt legis antidotũ, quos occidunt uenena uitiorũ. Sed iam de his & antea ſatis diximus: & ſi ita res poſtulauerit, etiam poſt hæc iuuante deo aliqua dicemus. Interim quia duo ſuperius barbarorũ genera uel ſectas eſſe memorauimus, paganorũ atq; hæreticorũ, quia de paganis iam, ut arbitror, ſatiſfecimus, de hæreticis quoq;, ut cauſa poſcit ſubijciamus. *Hæretici* Poteſt enim quiſpiam dicere, Etiãſi à paganis lex diuina nõ exigat, ut mandata faciant quæ nõ ſciunt, certe ab hæreticis exigit qui ſciũt: eadẽ enim etiã illos legere quæ

nos legimus,eoſdē apud illos prophetas dei,eoſdē apoſtolos, eoſdē Euangeliſtas eſſe, ac per hoc aut nō minus ab illis legem negligi quàm à nobis, aut etiam multo magis: quia cum eadem legant ſcripta quæ noſtri, multa faciunt deteriora quàm noſtri. Vtrunq; ergo uideamus. Eadem, inquis, legunt,quæ à nobis legũtur. Quomodo eadem,quæ ab autoribus quondam malis & male ſunt interpollata,& male tradita? Ac per hoc iam non eadē, quia non poſſunt penitus dici ipſa,quæ ſunt in aliqua ſui parte uitiata. Incolumitatem enim non habent, quæ plenitudinem perdiderunt: nec ſtatũ ſuum omnino ſeruant,quæ ſacramētorũ uirtute priuata ſunt. Nos ergo tantum ſcripturas ſacras plenas, inuiolatas, integras habemus, qui eas uel in fonte ſuo bibimus, uel certe de puriſſimo fonte hauſtas p miniſteriũ puræ translationis haurimus:nō tantũmodo bene legimus,atq; utinam q̃ bene legimus tā bene impleremus. Sed uereor,quod qui non bene obſeruamus, nec bene lectitemus:quia minor reatus eſt ſancta non legere, q̃ lecta uiolare. Cæteræ quippe nationes,aut nō habent legē dei,aut debilem aut conuulneratā habent,ac per hoc,ut diximus,nō habent quę ſic habent. Nā etſi qui gentiũ barbararũ ſunt, qui in libris ſuis minus uideant̄ ſcripturā ſacrā interpollatam habere uel laceram:habent tamen ueterũ magiſtrorũ traditionem corruptā, ac per hoc traditionem potius q̃ ſcripturam habēt: quia hoc non retinent,quod ueritas legis ſuadet, ſed quod prauitas malæ traditionis inſeruit. Barbari quippe homines Romanæ,immo potius humanæ erudirionis expertes,qui nihil omnino ſciũt, niſi quod à doctoribus ſuis audiunt:quod audiunt hoc ſequuntur, ac ſic neceſſe eſt eos qui totius literaturæ ac ſcientiæ ignari,ſacramētũ diuinæ legis doctrina magis q̃ lectione cognoſcunt,doctrinā potius retinere, q̃ legem. Itaq; traditio eis magiſtrorũ ſuorũ & doctrina inueterata,quaſi lex eſt,qui hoc ſciunt quod docent̄:hæretici ergo ſunt,ſed non ſcientes. Deniq; apud nos ſunt hæretici,apud ſe nō ſunt. Nam intantũ ſe catholicos eſſe iudicant, ut nos ipſos titulo hæreticæ appellationis infament. Quod ergo illi nobis ſunt,hoc & nos illis. Nos eos iniuriā diuinæ generationi facere certi ſumus,quod minorē patre filium dicant. Illi nos iniurioſos patri exiſtimant, quia æquales eſſe credamus. Veritas apud nos eſt,ſed illi apud ſe eſſe præſumunt. Honor dei apud nos eſt, ſed illi hoc arbitrant̄ honorē diuinitatis eſſe quod credunt. Inofficioſi ſunt, ſed illis hoc eſt ſummũ religionis officiũ. Impij ſunt,ſed hoc putāt uerā eſſe pietatem. Errant ergo,ſed bono animo errant,non odio,ſed affectu dei,honorare ſe deũ atq; amare credentes. Quamuis nō habeant rectam fidē,illi tamen hoc perfectā dei exiſtimant charitatem. Qualiter pro hoc ipſo falſæ opinionis errore in die iudicij puniendi ſint,nullus poteſt ſcire niſi iudex. Interim idcirco eis,ut reor,patientiā deus cōmodat,quia uidet eos,etſi non recte credere, affectu tamen piæ opinionis errare; maxime cũ ſciat eos ea facere

Miniſteriũ puræ translationis

cere quæ neſciunt, noſtros aũt negligere quod credunt: ac per hoc illos magiſtrorũ peccare uitio, noſtros ſuo: illos ignorantes, noſtros ſcientes: illos facere quod putẽt rectũ, noſtros quod ſciant eſſe peruerſum. Et ideo iuſto iudicio illos patientia dei ſuſtinet, nos animaduerſione caſtigat: quia ignoſci aliquatenus ignorantiæ poteſt, cõtemptus ueniã non meret᷑. Sic enim ſcriptum eſt: Seruus qui neſcit uoluntatem domini ſui, & nõ facit eam, uapulabit paucis: qui aũt ſcit eam, & non facit, uapulabit multis. (Lucæ 12) Non ergo miremur, quod multis cædimur, quia nõ inſcientia, ſed rebellione peccamus. Scientes enim bona nõ bene agimus, & diſcretionem recti ac praui intelligentes praua ſectamur: legem legimus, & legitima calcamus: & ad hoc tantum præceptorũ ſacrorũ ſcita cognoſcimus, ut grauius poſt interdicta peccemus. Deũ colere dicimus nos, & diabolo obtemperamus. Et poſt hæc uolumus ut bona à deo accipiamus, cũ mala ſemper malis addamus: fieri uolũtatem noſtrã à deo cupimus, cũ dei nos facere nolimus, quaſi nos ſuperiores deo eſſemus agimus. Volumus ut uoluntati noſtræ deus iugiter pareat, cum omnes nos uoluntati eius iugiter repugnemus. Sed ille iuſtus eſt, licet nos ſimus iniuſti. Caſtigat enim quos caſtigandos putat, pati᷑ quos putat eſſe patiendos. Vtrunq; ad unã rem uult proficere, ut & caſtigatio in catholicis peccandi refrenet libidinẽ, & quãdoq; hæreticos patientia dei faciat plenã fidei noſcere ueritatẽ: maxime cũ ſciat eos forſitan catholica nõ indignos fide, quos uideat catholicis uitæ cõparatione præſtare. Omnes aũt iſti de quibus loquimur, aut Vuandali ſunt aut Gothi. Nam de Romanis hæreticis quorũ innumera multitudo eſt, nihil dicimus, neq; aut Romanis eos, aut barbaris cõparamus, quia & infidelitate Romanis ſunt deteriores, & fœditate uitæ barbaris turpiores. Sed hęc nos nõ ſolũ nõ iuuãt, ſed etiã ſupra id q̃d à nobis ipſis eſt grauamen, grauant, quia & ij quos tales cauſamur eſſe Romani ſunt. Vnde intelligere poſſumus quid mereat᷑ Romana Reſp. cũ pars Romanorũ offendat deũ uita, pars & infidelitate pariter & uita, ſaluo eo quod etiã ipſę quondã hæreſes barbarorũ de Romani magiſterij prauitate fluxerũt. Ac perinde etiã hoc noſtrũ crimẽ eſt, ꝙ populi barbarorum hęretici eſſe cœperũt. Porrò aũt quãtũ ad cõuerſationẽ Gothorũ, aut Vuandalorũ pertinet: quid eſt in q̃ eis aut præponere nos, aut etiã cõparare poſſimus? Ac primũ ut de affectu & charitate dicã, quã præcipuã dominus docet eſſe uirtutẽ, & quã nõ ſolũ p omnes ſcripturas ſacras, ſed etiã per ſe ipſe cõmẽdat, dicẽs: In hoc ſcie᷑ quod diſcipuli mei eſtis, ſi uos inuicẽ diligatis. (Ioan. 13) Omnes ſe ferè barbari, q modo ſunt unius gẽtis & regis, mutuo amant. Omnes penè Romani ſe mutuo perſequun᷑. Quis em̃ ciuis nõ inuidet ciui? Quis em̃ plenã uicino exhibet charitatẽ? Omnes quippe à ſe, etſi loco nõ abſunt, affectu abſunt: etſi habitatione iũgun᷑, mẽte diſiũcti ſunt. Atq; utinã hoc licet ſit peſſimũ malũ, utinã ciues tantũ atq; uicini: illud eſt grauius,

quod nec propinqui quidem propinquitatis iura conſeruant. Quis enim ſe
proximis ſuis proximũ reddit? Quis ſoluit charitati quod ſe cognoſcit de-
bere uel nomẽ? Quis hoc eſt animo quo uocatᷓ, quis tam propinquus cor-
de quàm ſanguine, in quo non liuidus maleuolentiæ zelus ardet, cuius non
ſenſum liuor inuaſit, cui non proſperitas aliena ſupplicium eſt? Quis non
bonum alterius, malum ſuũ credit? Cui ita ſufficit felicitas ſua, ut etiam ali-
Inæſtimabi um uelit eſſe felicem? Nouum & inæſtimabile, nũc in plurimis malum eſt.
le malum Parum alicui eſt, ſi ipſe ſit felix, niſi alter fuerit infelix. Iam uero illud quale,
quàm ſæuum, ex hac ipſa impietate deſcendens, quàm alienum à barbaris,
quàm familiare Romanis, quod ſe inuicem exactione proſcribunt: immo
non inuicem, nam hoc tolerabilius fermè eſſet, ſi pateretur quiſq; quod fe-
Exactiones cerat: illud eſt grauius quod plurimi proſcribuntur à paucis, quibus exa-
ctio publica peculiaris eſt præda, qui fiſcalis debiti titulos faciunt quæſtus
eſſe priuatos: & hoc non ſummi tantum, ſed penè infimi. Non iudices ſo-
lum, ſed etiam iudicibus obſequentes. Quæ enim ſunt nõ modo urbes, ſed
etiã municipia atq; uici, ubi non quot curiales fuerint tot tyranni ſint? quan
quam forte hoc nomine ſibi gratulentur, quia potens & honoratus etiã ui-
detur. Nã & latrones fermè omnes gaudẽt & gloriantᷓ, ſi atrociores admo-
dum q̃ ſunt eſſe dicantᷓ. Quis ergo, ut dixi, locus eſt ubi nõ à principalibus
Sancti ciuitatũ, uiduarũ, & pupillorũ uiſcera deuorentᷓ, & cũ his fermè ſanctorum
omniũ? Nam & hos quaſi uiduas & pupillos habent, quia tueri ſe aut pro
ſtudio profeſſionis ſuæ nolunt, aut innocentia atq; humilitate nõ poſſunt.
Nemo itaq; tutus horum eſt, nec ullus admodum præter ſummos à uaſta
tione latrocinij populantis immunis, niſi qui ipſis latronibus par eſt in hac
Mali tantum conditione: immo in hoc ſcelus res deuoluta eſt, ut niſi quis malus fuerit, ſal
ſalui uus eſſe non poſſit. Sed uidelicet cum tot ſint qui bonos uaſtant, ſunt for-
Pſal. 81 taſſe aliqui, qui in hac uaſtatione ſuccurrant, qui, ut ſcriptũ eſt, eripiant ege-
& 52 num, & pauperem de manu peccatoris. Non eſt qui faciat bonum, non eſt
Bonorum penè uſq; ad unum. Ideo dixi penè uſq; ad unum, quia tanta eſt raritas bo
raritas norũ, ut penè unus eſſe uideatᷓ. Quis enim uexatis atq; laborãtibus opem
tribuat, cum improborum hominum uiolentiæ etiam ſacerdotes domini
non reſiſtant? Nam aut tacent plurimi eorum, aut ſimiles ſunt tacentibus
etiam ſi loquantur, & hoc multi nõ inconſtantia, ſed conſilio, ut putant, atq;
ratione. Exertam enim ueritatem proferre nolunt, quia eam aures impro-
borum hominum ſuſtinere non poſſunt: nec ſolum refugiunt, ſed etiam
odiunt & execrantur: & non modo auditam non reuerentur aut metuunt,
ſed maiore etiam ſuperbientis peruicaciæ perduellione contemnunt. Et
ideo tacent etiam qui loqui poſſunt, dum ipſis interdum male parcunt: nec
uolũt eis uim apertæ promere ueritatis, ne faciant eos ingeſta acrius uerita
te peiores. Interea uaſtantur pauperes, uiduæ gemũt, orphani proculcantᷓ

intantum,

intantum, ut multi eorum & non obſcuris natalibus editi, & liberaliter inſtituti ad hoſtes fugiant, ne perſecutionis publicæ afflictione moriantur: quęrentes ſcilicet apud barbaros Romanam humanitatem, quia apud Romanos barbaram inhumanitatem ferre nõ poſſunt. Et quamuis ab his ad quos confugiunt diſcrepent ritu, diſcrepent lingua, ipſo etiam, ut ita dicam, corporum atq; induuiarum barbaricarũ fœtore diſſentiant, malunt tamen in barbaris pati cultum diſſimilem, quàm in Romanis iniuſtitiam ſæuientem. Itaq; paſſim uel ad Gothos, uel ad Baogandas, uel ad alios ubiq; dominantes barbaros migrant, & cõmigraſſe non pœnitet. Malunt enim ſub ſpecie captiuitatis uiuere liberi, quàm ſub ſpecie libertatis eſſe captiui. Itaq; nomen ciuium Romanorũ aliquando nõ ſolũ magno æſtimatum, ſed magno emptum, nunc ultro repudiatur ac fugitur: nec uile tantũ, ſed etiã abominabile penè habetur. Et quod eſſe maius teſtimoniũ Romanæ iniquitatis poteſt, q̃ quod plerią; & honeſti, & quibus Romanus ſtatus ſummo & ſplendori eſſe debuit & honori, ad hoc tamen Romanæ iniquitatis crudelitate compulſi ſunt ut nolint eſſe Romani? Hinc eſt etiã, quod hi qui ad barbaros non confugiunt, barbari tamen eſſe coguntur, ſcilicet ut eſt pars magna Hiſpanorũ, minima Gallorũ. Omnes deniq; quos per uniuerſum Romanũ orbem fecit Romana iniquitas iam non eſſe Romanos: de Baogandis nunc mihi ſermo eſt, qui per malos iudices & cruentos ſpoliati, afflicti, necati, poſtq; ius Romanæ libertatis amiſerãt, etiã honorem Romani nominis perdiderant. Et imputatᵉ his infelicitas ſua, imputamus his nomẽ calamitatis ſuæ, imputamus nomen quod ipſi fecimus. Vocamus rebelles, uocamus perditos, quos eſſe cõpulimus criminoſos. Quibus enim alijs rebus, Baogandæ facti ſunt, niſi iniquitatibus noſtris, niſi improbitatibus iudicũ, niſi eorũ proſcriptionibus & rapinis, qui exactionis publicę nomen in quæſtus proprij emolumenta uerterant, & indictiones tributarias prædas ſuas etiã fecerunt: qui in ſimilitudinem immanium beſtiarum non rexerunt traditos ſibi, ſed deuorarunt: nec dum ſpolijs hominum, ut pleriq; latrones ſolent, ſed laceratione etiã, &, ut ita dicam, ſanguine paſcebantur: ac ſic actum eſt, ut latrocinijs iudicum ſtrãgulati homines & necati, inciperent eſſe quaſi barbari, quia non permittebantur eſſe Romani: acquieuerunt enim eſſe quod non erant, quia non permittebantur eſſe quod fuerant: coactiq́ue ſunt ſaltem uitam defendere, quia iam libertatem uidebant penitus perdidiſſe. Aut quid aliud etiam nunc agitur, quàm tunc actum eſt, id eſt, ut qui adhuc Baogandæ non ſunt, eſſe cogantur: quantum enim ad uim atq; iniurias pertinet compelluntur, & uolunt eſſe, ſed imbecillitate impediuntur ut non ſint. Sic ſunt ergo, quaſi captiui iugo hoſtium preſſi: tolerant ſupplicium neceſſitate, non uoto: animo deſiderant libertatem, ſed ſummam ſuſtinent ſeruitutem: ita ergo & cum omnibus fermè humilioribus agitur.

Boagandæ

Ciuium Romanorum nomen

agitur. Vna enim re ad duas diuerſiſſimas coartantur: ſumma ſeruitus exigit, ut aſpirare ad libertatem uelint, ſed eadem uis poſſe non ſinit, quæ uelle compellit. Sed imputari his poſſet forſitan, quod hoc uelint homines, qui nihil magis cuperent, quàm ne cogerentur hoc uelle. Summa enim infelicitas eſt quod uolunt. Nam multo cum his melius agebatur, ſi nõ compellerentur hoc uelle. Sed quid poſſunt aliud fieri miſeri, qui aſſiduum, imò continuum exactionis publicæ patiuntur excidiũ, quibus imminet ſemper grauis & indefeſſa proſcriptio, qui domos ſuas deſerant, ne in ipſis domibus torqueãtur? Exilia petunt, ne ſupplicia ſuſtineant. Leuiores his hoſtes quàm exactores ſunt: & res ipſa hoc indicat, ad hoſtes fugiunt, ut uim exactionis euadant. Et quidem hoc ipſum quamuis durum & inhumanũ, minus graue tamen atq; acerbum erat, ſi omnes æqualiter atq; in cõmune tolerarent. Illud indignius ac pœnalius, quod omnia non omnes ſuſtineant: imò quod pauperculos homines tributa diuitum premant, & infirmiores ferunt ſarcinas fortiũ: nec alia cauſa eſt quod ſuſtinere nõ poſſunt, niſi quia maior eſt miſerorum ſarcina q̃ facultas. Res diuerſiſſimas diſſimillimasq; patiuntur, inuidiam & egeſtatem. Inuidia eſt enim in ſolutione, egeſtas in facultate. Si reſpicias quod defendũt, abundare arbitreris: ſi reſpicias quod habent, egere reperies. Quis exiſtimare rem huius iniquitatis poteſt? Solutionem ſuſtinent diuitum, & indigentiam mendicorum: plus multo eſt quod dicturus ſum, indictiones tributarias ipſi interdũ diuites faciunt, pro quibus pauperes ſoluunt. Sed dicas, cum ipſorũ maximus cenſus ſit, & ipſorum maximæ penſiones, quomodo id fieri poteſt, ut ipſi ſibi augeri debitũ uelint? neq; ego id dico quod ſibi augeant. Nam & ideo augent, quia nõ ſibi augent. Dicã quomodo: Veniũt plerũq; noui nuncij nouarũ epiſtolarũ à ſummis ſublimitatibus miſſi, qui cõmendantᷓ illuſtribus paucis ad exitia plurimorũ: decernuntᷓ his noua munera, decernũtur nouæ indictiones, decernũt potentes, q̊d ſoluant pauperes, decernit gratia diuitũ, q̊d perdat turba miſerorũ. Ipſi enim in nullo ſentiũt quod decernunt. Sed non poſſunt, inquis, nõ honorari, & liberalius accipi, q fuerint à maioribus miſſi. Eſtote ergo uos diuites primi in cõferendo, qui eſtis primi in decernendo. Eſtote primi in largitate rerũ, qui primi eſtis in liberalitate uerborũ. Qui das de meo, da & de tuo: tametſi rectiſſime quiſquis ille es, qui ſolus uis capere gratiã, ſolus patereris expenſam. Sed acquieſcamus pauperes ueſtræ diuites uolũtati, q̊d pauci iubetis, ſoluamus omnes. Quid tã iuſtũ, quid tã humanũ? grauant nos nouis debitis decreta ueſtra, facite ſaltẽ debitũ ipſum nobiſcũ eſſe cõmune. Quid enim iniquius eſſe aut indignius poteſt, q̃ ut ſoli ſitis immunes à debito, qui cunctos facitis debitores? Et quidem miſerrimi pauperes ſic totum hoc quod diximus ſoluunt, quod qua re uel qua ratione ſoluant penitus ignorant. Cui enim licet diſcutere cur ſoluatur, aut cui permittitur

explorare quod debeat? ſed tunc id euidentiſſime proditur, cum inuicem ſi bi diuites iraſcuntur, cum indignantur aliqui eorum, quod ſine cõſilio ac tra ctatu ſuo aliqua decreta ſint: tunc à quibuſdã eorum audias dici, ô facinus indignum, duo aut tres ſtatuunt quod multos necet, à paucis potentibus decernitur, quod à multis miſeris depẽdatur. Honori enim ſuo unuſquiſq; diuitum hoc præſtat, ut nolit aliquid ſe abſente decerni: non iuſtitiæ, ut ini qua nolit ſe præſente conſtitui. Deniq; quod in alijs reprehendunt, ipſi po ſtea aut pro contemptus præteriti ultione, aut pro poteſtatis præſumptio ne cõſtituunt. Ac per hoc infeliciſſimi pauperes ſic ſunt quaſi inter cõcertan tes procellas in medio mari poſiti, nunc iſtorũ ſcilicet, nunc illorũ fluctibus obruuntur. Sed uidelicet qui in hac parte iniqui ſunt, in alia moderati inue niuntur & iuſti: ac prauitatẽ unius rei, alterius probitate cõpẽſant. Nã ſicut in onere nouarũ indictionũ pauperes grauant, ita in nouorũ remediorum opitulatione ſuſtentant. Sicut tributis nouis minores maxime deprimunt, ſic remedijs nouis maxime ſubleuantur. Imò par eſt iniquitas in utroque. Nam ſicut ſunt in aggrauatione primi pauperes, ita in releuatione poſtre mi. Si quando enim, ut nuper factum eſt, defectis urbibus imminuẽdas in aliquo tributarias functiones potentes ſumme exiſtimauerunt, illico reme dium cunctis datum, ſoli inter ſe diuites partiuntur. Quis tunc pauperum meminit, quis ad communionem beneficij humiles & egeſtuoſos uocat, quis eum qui primus eſt ſemper in ſarcina, uel ultimo eſſe loco patitur in medela? Et quid plura? tributarij omnino pauperes non putantur, niſi cum his tributi cumulus imponitur. Extra numerum autem tributariorum ſunt, cum remedia diuiduntur. Et putamus, quod pœna diuinæ ſeueritatis indi gni ſumus, cum ſic nos ſemper pauperes puniamus: aut credimus cum ini qui nos iugiter ſimus, quod deus iuſtus in nos omnino eſſe non debet? Vbi enim, aut in quibus ſunt niſi in Romanis tantum hæc mala, quorum iniuſtitia tantum niſi ueſtra? Franci enim hoc ſcelus neſciunt, Hunni ab his ſceleribus immunes ſunt. Nihil horum eſt apud Vuandalos, nihil horum apud Gothos. Tam longe enim eſt, ut hæc inter Gothos barbari tole rent, ut ne Romani quidem, qui inter eos uiuunt iſta patiantur. Itaque unum illic Romanorum omnium uotum eſt, ne unquam eos neceſſe ſit in ius tranſire Romanum. Vna & conſentiens illic Romanæ plebis ora tio, ut liceat eis uitam quam agunt, agere cum barbaris. Et miramur, ſi non uincantur à noſtris partibus Gothi, cum malint apud eos eſſe quàm apud nos Romani. Itaque non ſolum transfugere ab eis ad nos fratres noſtri omnino nolunt, ſed ut ad eos confugiant, nos relinquunt. Et quidem mi rari ſatis non poſſum, quod hoc non omnes omnino faciunt tributarij pau peres & egeſtuoſi, niſi quod una cauſa tantũ eſt qua nõ faciunt, quia tranſ ferre illuc reculas atq; habitatiũculas ſuas familiasq; nõ poſſunt. Nam cũ

pleriq;

pleriq; eorum agellos ac tabernacula ſua deſerant, ut uim exactionis eua-
dant: quomodo non quæ cópelluntur deſerere uellent, ſed ſecum ſi poſſibi-
litas pateretur auferrẽt? ergo quia hoc nõ ualent quod forte mallent, faciũt
quod unũ ualent. Tradunt ſe ad tuendũ protegendumq; maioribus, & de-
ditios ſe diuitũ faciunt, & quaſi in ius eorũ ditionemq; tranſcendunt. Nec
tamen graue hoc eſſe aut indignum arbitrarer, imò potius gratularer hanc
potentum magnitudinem quibus ſe pauperes dedunt, ſi patrocinia iſta nõ
uenderent, ſi quod ſe dicunt humiles defenſare, humanitati tribuerent non
cupiditati. Illud graue ac peracerbum eſt, quod hac lege tueri pauperes ui-
dentur ut ſpolient: hac lege defendunt miſeros, ut miſeriores faciant defen-
dendo: Omnes enim hi, qui defendi uidentur, defenſoribus ſuis omnem fe-
rè ſubſtantiam ſuam prius quàm defendantur addicunt: ac ſic, ut patres ha-
beant defenſionem, perdunt filij hæreditatem. Tuitio parentum, mendici-
tate pignorum comparatur. Ecce quæ ſunt auxilia ac patrocinia maiorum.
Nihil ſuſceptis tribuunt, ſed ſibi hoc etiã pacto aliquid à parẽtibus tempo-
rarie attribuitur, ut in futuro totũ filijs auferatur. Vendunt utiq; & quidem
grauiſſimo precio uendunt, maiores quidã, cunctaq; pręſtant. Et quid dixi
uendũt? utinã uenderẽt uſitato more atq; cõmuni, aliquid forſitan remane-

Nouũ genus uenditionis et emptionis

ret emptoribus. Nouũ quippe hoc genus uẽditionis & emptionis eſt. Ven-
ditor nihil dat, & totũ accipit. Emptor nihil accipit, & totũ penitus amittit.
Cumq; fermè omnis cõtractus hoc in ſe habeat, ut inuidia penes empto-
rem, inopia penes uenditorem eſſe uideatur: quia emptor emit ad hoc ut ſub-
ſtantiam ſuam augeat, uenditor ad hoc uendit ut minuat: inauditũ hoc cõ-
mercij genus eſt, uenditoribus creſcit facultas, emptoribus nihil remanet ni-
ſi ſola mendicitas. Nam illud quale? quàm nõ ferendũ? & quod nõ dicam
pati humanæ mentes, ſed quod audire uix poſſunt: quod pleriq; paupercu-
lorum atq; miſerorũ ſpoliati reculis ſuis, & exterminati ab agellis ſuis cum
4 rem amiſerint, amiſſarũ tamen rerum tributa petuntur: cũ poſſeſſio ab his
receſſerit, capitatio non recedit. Proprietatibus carent, & uectigalibus obru-
untur. Quis æſtimare hoc malum poſſit, rebus eorum incumbunt inuaſo-
res, & tributa miſeri pro peruaſoribus ſoluunt. Poſt mortem patris nati, ob-
ſequijs iuris poſthumi, iuris ſui agellos nõ habent, & ad agrorũ munus ene-
cantur. Ac per hoc quid aliud ſceleribus tãtis agitur, niſi ut qui priuata per-
uaſione nudati ſunt, publica afflictione moriantur: & quibus rem deprӕda-
tio tulit, uitã tollat exactio? Itaq; nõnulli eorũ de quibus loquimur, qui aut
conſultiores ſunt, aut quos cõſultos neceſſitas fecit, cum domicilia atq; agel-
los ſuis aut peruaſoribus perdunt, aut fugati ab exactoribus deſerũt, quia

Simile

tenere non poſſunt, fundos uiarum expetunt, & coloni diuitũ fiunt. Aut ſi-
cut ſolent hi qui hoſtium terrore cõpulſi, ad caſtella ſe cõferunt, aut qui per-
dito ingenuę incolumitatis ſtatu ad aſylũ aliquod deſperatione cõfugiunt:

ita

ita & iſti qui habere amplius uel ſedem, uel dignitatem ſuorum natalium
non queunt, iugo ſe inquilinæ abiectionis addicũt: in hanc neceſſitatem re
dacti, ut exactores non facultatis tantum, ſed etiam conditionis ſuæ, atque
exulantes non à rebus tantum ſuis, ſed etiam à ſeipſis, ac perdentes ſecum
omnia ſua, & rerũ proprietate careant, & ius libertatis amittant. Et quidem
quia ita infelix neceſſitas cogit, ferenda utcunq; erat extrema ſors eorum, ſi
nõ eſſet aliquid extremius. Illud grauius & acerbius, quod additur huic ma
lo ſeruilius malum. Nam ſuſcipiuntur aduenæ, fiunt præiudicio habitatio-
nis indigenæ, exemplo quodam illius maleficæ potẽtis, quæ transferre ho- 5
mines in beſtias dicebatur. Ita & iſti omnes, qui intra fundos diuitum reci-
piuntur, quaſi Circei poculi transfiguratione mutantur. Nam quos ſuſcipi
unt ut extraneos & alienos, incipiunt habere quaſi proprios: quos eſſe con-
ſtat ingenuos, uertunt in ſeruos. Et miramur, ſi nos barbari capiunt, cum
fratres noſtros nos faciamus eſſe captiuos. Nil ergo mirum eſt, tot uaſta-
tiones atque excidia ciuitatum: diu id plurimorum oppreſſione elaboraui-
mus, ut captiuãdo alios etiam ipſi inciperemus eſſe captiui. Sentimus enim
etſi tardius multo quàm merebamur, ſentimus tamen illa quæ fecimus, &
iuxta ſermonem ſacrum, labores manuum noſtrarum manducamus, ac iu- Pſal.127
ſto iudice deo ſoluimus quæ debemus. Miſerti quippe exulum non ſumus,
ecce ipſi exules ſumus: peregrinos fraude cepimus, ecce ipſi peregrinamur.
Præiudicijs temporum ingenui ſtatus homines circumuenimus, ecce ipſi
nuper quidẽ in alieno ſolo uiuere cœpimus, ſed præiudicia iam timemus.
Et ô quanta eſt infideliſſimarum mentium cæcitas: damnationem perferi-
mus iudicantis dei, & necdum nos agnoſcimus iudicari. Et mirantur aliqui
ſanctorum, quod exemplo noſtro cæteri non emendentur, qui nihil adhuc
tale tolerarunt, cum tormentis noſtrarum iniquitatum nec ipſi quidem qui
iam à deo plectimur corrigamur. O ſuperbiam non ferendam, plurimi pœ
nas peccatorum ſuorum perferunt, & intelligere cauſas peccatorum nemo
dignatur. Sed eſt cauſa euidens, quæ hanc ſuperbiam facit: ſcilicet quia etſi
aliqua iam patiamur, nondum tamen patimur qualia meremur. Tanta eſt
enim miſericordia dei, ut & ſi nos uult pati aliqua de piaculis noſtris, nolit
tamen cuncta tolerare: quia caſtigat malos, non reddit mala: agnoſcere
nos peccata noſtra mauult, quàm ſuſtinere: ſcilicet ut & pijs ac ſalubribus
flagellis oſtendat nobis quæ ferre mereamur, ſed tamen non inferat quæ
meremur, iuxta illud ſcilicet beati Apoſtoli dictum, quo ait: Ignoras quo- Rom.2
niam bonitas dei ad pœnitentiam te adducit? ſecũdum duritiam tuam, &
impœnitens cor theſaurizas tibi iram in die iræ. Et uere ita agimus, ut di-
cit Apoſtolus: Deus enim uocat nos ad pœnitentiam, ſed nos theſauriza-
mus iram. Deus nos inuitat ad ueniam, ſed nos quotidie cumulamus of-
fenſam. Vim deo facimus iniquitatibus noſtris, ipſi in nos iram diuinitatis

armamus. Cogimus ad ulciſcendas criminum noſtrorum immanitates no-
lentem deum. Propè eſt, ut eum non permittamus ut parcat. Nam cum in
eum nullum unquam iniuſtitiæ ſignum cadere aut apparere poſſit, ſic agi-
mus, ut ſi enormitates noſtrorum ſcelerum nõ ulciſcitur, iniuſtus eſſe uidea-
De uita priuſ tur. Sed uidelicet peccator fuit aliquando aliquis, fortaſſe iam non eſt: aut
quàm de ini- eſt ullus criminũ modus, & non prius eſt, ut de uita homines quàm de ini-
quitate homi- quitate diſcedant. Quis enim nõ cum ſuis iniquitatibus moritur, & cũ ipſis
nes diſcedunt. admodum atque in ipſis ſceleribus ſepelitur? ut uere propheticum illud de
Pſal. 48 his rectiſſime dici poſſit: Sepultura eorum domus eorum in ęternũ, & com-
parati ſunt iumentis inſipientibus, & ſimiles ſunt illis, atq; utinam iumen-
ris. Melius quippe fuerat beluina imprudẽtia deuiaſſe. Illud peius & crimi-
noſius, quia non ignorantia dei, ſed deſpectione peccarunt. Atq; hoc uide-
licet laici tantummodo, non quidam etiam clericorum ſeculares, non multi
Religioſi etiam religioſi, imò ſub ſpecie religionis uitijs ſecularibus mancipati: qui ſci-
licet poſt ueterum flagitiorum probroſa crimina titulo ſanctitatis ſibimet
inſcripto, non conuerſatione alij, ſed profeſſione nomen tantum demutaue-
re, non uitam: & ſummam diuini cultus habitum magis quàm actum
Veſtem exu- exiſtimantes, ueſtem tantummodo exuere, non mentem. Vnde illi ſe mi-
unt, nõ mentẽ nore inuidia criminoſos putant, qui cum pœnitentiam quaſi egiſſe dicant,
ſicut mores priſtinos, ita etiam habitum nõ relinquunt. Nam taliter fermè
omnia agunt, ut eos non tam putes antea pœnitentiam criminum egiſſe,
quàm poſtea ipſius pœnitentiæ pœnitere: nec tam prius pœnituiſſe, quod
male uixerint, quàm poſtea quod ſe promiſerint bene uicturos. Sciunt me
uerum loqui, & teſtimonium mihi etiam conſcientia ſua dicunt, cum multi
alij, tum præcipue illi nouorum honorum religioſi ambitores, & poſt acce-
ptum pœnitentiæ nomen, ampliſſimæ, ac prius non habitæ poteſtatis em-
ptores: adeò non ſeculares tantum, ſed plus etiam quàm ſeculares eſſe uo-
luerunt, ut non ſufficeret eis quod ante fuerant, niſi plus eſſent quàm fuiſ-
ſent. Quomodo igitur tales iſtos pœnitentiam ſe egiſſe non pœnitet? ſicut
etiam illos de conuerſione ac deo aliquid cogitaſſe, qui à coniugibus pro-
prijs abſtinentes, à rerum alienarũ peruaſione ſe non abſtinuerunt: & cum
profiteantur continentiam corporum, in incontinentiam debacchantur ani-
morum. Nouum prorſus eſt conuerſionis genus, licita non faciunt, illicita
cõmittunt. Temperant à concubitu, & non temperant à rapina. Quid agis
ſtulta perſuaſio? peccata interdixit deus, non matrimonia, non conueniunt
ueſtris ſtudijs facta ueſtra: non debetis eſſe amici criminum, qui dicitis uos
effectores eſſe uirtutum. Præpoſterum eſt quod agitis, non eſt conuerſio,
ſed auerſio: qui iam pridem ut fama eſt, opus etiam honeſti matrimonij re-
liquiſtis, tandem à ſcelere ceſſate. Et quidem iuſtum eſt, ut ab omni ſcelere:
ſed tamen ſi non ab omni, quia hoc fortaſſe durum & impoſſibile eſſe cre-
ditis

ditis,certe uel maximo & prodigioſo. Eſto iuxta te, quicunque ille es, boni manere non ualeant. Eſto pauperes habitare non poſſint. Eſto ſis perſecutor multorum inopum,uaſtatorq́ miſerorum.Eſto ſis afflictor omnium,dummodo extraneorum.Tandem quæſo uel tuis parce:& ſi nõ omnibus tuis, quia etiam hoc forſitan oneroſum tibi & graue iudicas, ſi omnibus tuis parcas: parce ſaltem uel illis tuis,qui te non affinibus tantum, aut alijs propinquis, ſed perſonis etiam clementiſſimis & pignoribus chariſſimis prætulerunt. Et quid dicam pignoribus ac filijs? prætulerunt te etiam animabus penè ac ſpebus ſuis:non quidem laudabiliter, & errorem ſuum qui ita egit ipſe cognoſcit. Sed quid ad te tamen, cui ipſum hoc præſtitit quod errauit.Hoc enim plus ei debes,quia dilectionis tuæ nimietate peccauit. Cæcus quidem factus eſt affectu tuo, & notatur à cunctis atq́ reprehenditur, ſed tu tamen hoc magis ei obnoxius factus es, quia ſe ab omnibus fecit pro tuo amore culpari.Quid ergo ſimile apud barbaros Gothos, quis eorum amantibus nocet? quis diligẽtem inſequitur? quis chari ſui mucrone iugulatur? tu amantes perſequeris, tu offerentibus munera manus amputas,tu diligentes proximos necas,non metuis,non expaueſcis. Quid faceres, ſi iudicium dei præſens in proxima flagellatione ſenſiſſes? Addis inſuper & adiungis malis prioribus noua crimina. Conſidera quæ te maneant grauiora facientem, cum minora ſoleant etiam per dæmones uindicari. Contentus eſto iam quæſumus amicorum tuorum ſodalium latrocinijs, ſufficiat uexatos fuiſſe pauperes, ſufficiat ſpoliatos à te fuiſſe mẽdicos, penè iuxta te nullus intrepidus,nullus poteſt eſſe ſecurus:facilius præcipitati ex alpina rupe torrentes, aut incendia uentis agitata tolerantur: non ſic pereũtes,ut ita dixerim,nautæ charybdis uoracitate aut ſcylleis,ut aiunt,canibus deuorantur. Exturbas poſſeſſiunculis ſuis uicinos tuos, habitatione ac facultate proximos tuos. Nunquid, ut ſcriptum eſt, ſuper terram ſolus habitabis? Hoc unum quippe eſt quod obtinere non poteris: quamlibet enim cuncta peruadas,uicinum ſemper inuenies.Reſpice quęſo alios,quos uelis nolis,& ipſe ſuſpicis.Reſpice alios,quos uelis nolis etiam ipſe miraris: altiores ſunt cæteris dignitate, & minores humilitate. Scis profecto etiam ipſe ad quem nunc loquimur,de quo loquamur: & idem de quo nunc querimur,debes agnoſcere,quem hac laude ueneramur:atque utinam multi eſſent qui laudarentur, ſalubritas eſſet omnium, generoſitas plurimorum. Sed eſto nobis ille ſit laudabilis, cur tu uis eſſe quæſo damnabilis? Cur inimicitia nil amicius? cur auaritia nil iocundius,cur rapacitate nil carius? Cur nil iudicas precioſius quàm nequitiam? Cur nil præſtantius quàm rapinam? Diſce uel à pagano homine uirum bonum, Charitate enim, inquit, & beneuolentia ſeptum oportet eſſe non armis. Fallunt te itaq́ opiniones tuæ,fallit prauæ & cæcæ mentis improbitas. Si uis probus, ſi uis potens, ſi

Eſa.5

Vicinum ſemper inuenies

Charitate ſeptum eſſe, nõ armis

uis magnus eſſe,honeſtate debes cæteros,non malignitate ſuperare. Legi
Nemo malus niſi ſtultus ex Stoicorũ placitis quondam in quodam loco, Nemo malus, niſi ſtultus:ſi enim ſaperet, bonus eſſe mallet. Et tu ergo, ſi redire tamen adhuc ad ſanitatem potes, exue nequitiam,ſi uis habere ſapientiam. Si enim optas uel ſapiens omnino eſſe,uel ſanus, exuendus tibi omnino & cõmutandus es. Abdicare itaq; à te ipſo, ne abdiceris à Chriſto. Repudia te, ut recipiaris à Chriſto. Perde te
Luce 9 ipſe,ne pereas. Qui enim, ſaluator inquit, perdiderit animam ſuam propter me,inueniet eam. Dilige itaque hanc tuam ſalubrem perditionem, ut adſequaris ueram ſalutem. Liberandus enim à deo ipſo omnino non eris, niſi te ipſe prius damnaueris.

SALVIANI MASSYLIENSIS EPISCOPI DE VERO IVDICIO ET PROVIDENTIA DEI, LIBER SEXTVS.

1 PERSONANTER diu locuti ſumus,& exceſſiſſe uidemur regulam diſputandi. Cogitat enim abſq; dubio is
2 qui legit, ſi fuerit tamen aliquis qui hæc Chriſti amore conſcripta,ob Chriſtum legat: cogitat, De me forte ille dicit. Cum cauſa generalis ſit quam exequitur, quid negocio huic contulit, quod in perſonam unius tanta congeſſit? Eſto enim ille,de quo locutus eſt,talis. Sed num quid officit bonitati unius,crimen alterius: aut quod fortius multo eſt, nunquid læditur ſcelere perſonali,cauſa cunctorum? Poſſum quidem euidentibus teſtimonijs
Ioſue 7 approbare quia læditur. Achar enim quondam de anathemate quippiam
2.Reg. 24 furto abſtulit,& crimen unius hominis plaga omnium fuit. Dauid numerari plebem Iſraëliticam iuſſit, & errorem illius dominus clade totius po-
Eſa. 36 puli uindicauit. Rabſaces locutus quædam eſt in contumeliam dei, & centum octoginta quinque milia hominum ſtragem pertulerunt, quod unius prophani hominis procax lingua maledixit. Et ideo non immerito etiam beatus apoſtolus Paulus eijci de eccleſia peſtilentem iubet, & cur iubeat
1.Cor. 5 oſtendit,dicens: Quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit. In-
3 de euidenter agnoſcimus etiam unum ſæpiſſime malum hominem, perdi-
Vnus improbus perditor multorum torem eſſe multorum. Nec iniuria. Intelligere is quicunque legerit debet, non ſuperflue me ſuperius de uno malo aliqua dixiſſe, cum ſcilicet frequentiſſime diuinæ maieſtatis iracundia etiam per unum legatur accenſa. Sed ego nõ ago hac deſcriptione id quod dico. Neq; enim neceſſe eſt,ut unum obeſſe omnibus putem, cum omnes mutuo ſibi obſint. Non conuenit, ut per unum cunctos periclitari putem,cum per ſe cuncti periclitẽtur. Omnes

enim

enim admodum in perditionem ruunt, aut certe, ut aliud dicam leuius, penè omnes. Vnde enim hoc bonum populo Chriſtiano, ut aut certe minor, aut certe uel idem eſſet malorum numerus qui bonorum? O miſeriam lachrymabilem, ó miſeriam luctuoſam, quàm diſſimilis eſt nunc à ſeipſo populus Chriſtianus, id eſt ab eo qui quondam fuit. Tunc princeps apoſtolorum Petrus Ananiam & Sapphyram quia mentiti eſſent, morte mulctauit. Act. 5 Beatiſſimus quoque Paulus etiam de eccleſia malum expulit, ne contactu ſuo plurimos inquinaret. Nunc nos etiam pari utriuſque partis numero contenti ſumus. Et quid contenti dicam? Exultare nos potius ac tripudiare gaudio conueniret, ſi parilitas nobis iſta contingeret. Ecce in quid recidimus, ecce in quid poſt illam Chriſtiani populi puritatem, qua omnes quondam immaculati erant? Ecce in quid redacti ſumus, ut beatam fore eccleſiam iudicemus, ſi uel tantum in ſe boni habeat quantum mali. Nam quomodo beatam non arbitremur, ſi mediam plebis partem haberet innoxiam, quam penè totam nunc eſſe plangimus criminoſam? Vnde ſuperflue dudum de uno malo locuti ſumus, ſuperflue unius ſcelera defleuimus: aut omnes enim, aut omnes penè flendi atque lugendi ſunt. Nam aut plurimi tales ſunt, aut certe quod non minus criminoſum eſt, cupiunt tales eſſe, & laborant actu malorum operum nō impares uideri: ac per hoc etiam ſi minora mala faciunt, quia minus poſſunt, non minus tamen mali ſunt, quia nollent minus eſſe ſi poſſent. Denique quod unum poſſunt, uel uoto tales ſunt, ac uoluntate non cedunt: & inquantum facultas ſuppetit, ſuperare contendunt. Eſt enim licet in diſſimillimis rebus hæc illorum æmulatio quæ bonorum, ut ſicut boni optant cunctos honeſtate mentium uincere, ſic mali cupiant prauitate ſuperare. Nam ſicut hæc bonorum gloria eſt, ut quotidie meliores ſint, ſic malorum omnium, ut deteriores: & ſicut optimi cupiunt uirtutum uniuerſarum culmen aſcendere, ſic peſſimi optant palmas ſibi uniuerſorum ſcelerum uendicare. Et hoc utique in malum noſtrum, maxime noſtri, hoc eſt Chriſtiani, qui ſcilicet, ut iam diximus, malitiam ſapientiam putant. Et de quibus deus ſpecialiter dixit: Perdam ſapientiam ſapientum, & intellectum prudentium reprobabo. 1. Cor. 1 Cumqúe Apoſtolus clamet: Si quis uidetur ſapiens, ſtultus fiat, ut ſit ſapiens: hoc eſt ibidem dicere, Si quis uult eſſe ſapiens, ſit bonus: quia nemo uere ſapiens eſt, niſi uere bonus. Nos ediuerſo malarum mentium uitio, & ut diuinitas ait, reprobo ſenſu, bonitatem pro ſtultitia repudiantes, & nequitiam pro ſapientia diligentes, tanto quotidie prudentiores eſſe nos credimus, quanto peiores ſumus. Et quæ tandem rogo ſpes emendationis in nobis eſt, qui non errore opinionis ad malum ducimur, ſed ſtudio malæ uoluntatis adnitimur, ut ſemper peiores eſſe uideamur? Et hinc eſt, quod dudum queſtus ſum deteriores nos multo eſſe, quàm barbaros: quia illos ignorantia le-

gis excuſat,nos ſcientia accuſat. Illi per imperitiam ueritatis, quia quæ ſunt
bona neſciunt, mala pro bonis diligunt. Nos cum ſcientiam ueritatis ha/
beamus,quæ ſunt bona optime nouimus, & hoc multis modis. Primum,
Aduerſus ſpectaculorũ incommoda quod nihil fermè uel criminum,uel flagitiorum eſt, quod in ſpectaculis nõ
ſit: ubi ſummum deliriarum genus eſt mori homines, aut quod eſt morte
grauius acerbiusq́ꝫ,lacerari,expleri ferarum aluos humanis carnibus,come
di homines, cum circumſtantium lætitia,conſpicientium uoluptate:hoc eſt
4 non minus penè hominum aſpectibus, quàm beſtiarum dentibus deuora
ri. Atque ut hoc fiat,orbis impendium eſt. Magna enim cura id agitur, &
elaboratur:adeuntur enim loca abdita,luſtrantur inuij ſaltus, peragrantur
ſyluæ inexplicabiles, conſcenduntur nubiferæ alpes, penetrantur niuiferæ
ualles.Et ut deuorari poſſint à feris uiſcera hominum,non licet naturam re
rum aliquid habere ſecretum.Sed hæc,inquis, non ſemper fiunt. Certum
eſt,& præclara eſt erroris excuſatio, quia non ſemper fiunt: quaſi uero un/
quam fieri debeant,quæ deum lædant:aut ideo quæ mala ſunt bene fiant,
quia non iugiter fiant. Nam & homicidæ homines non ſemper occidunt,
& homicidæ tamen ſunt etiam quando non occidunt, quia interdum pol/
luuntur homicidio:& latrones omnes non ſemper latrocinantur,ſed latro/
nes tamen non eſſe deſinunt: quia etiam cum rebus ipſis latrocinia non
agunt, animis tamen à latrocinio non recedunt. Sic utique omnes hi, qui
ſpectaculis huiuſmodi delectantur,etiam quando non ſpectant,innoxij ta
men à ſpectaculorum piaculis mente non ſunt, quia ſemper uellent ſpecta/
re ſi poſſent.Nec ſolum hoc, ſed ſunt etiam alia maiora. Quid enim? nun/
quid non uolantis pennæ auguria quæruntur, ac penè omnia fiunt, quæ
etiam quondam pagani ueteres friuola atque irridenda duxerunt?Et cum
hæc omnia ipſi agant, qui annis nomina tribuunt, & à quibus anni ipſi
exordium ſumunt: credimus nobis bene annos poſſe procedere, qui à re/
bus omnibus potius quàm à deo ordiantur. Atque utinam ſicut hæc pro/
Conſules pter conſules tantum fiunt, ita illos tantum inceſtarent propter quos fiunt.
Illud eſt feraliſſimum & grauiſſimum, quod dum conſenſu publico agun/
tur,honor pauciſſimorum, fit crimen omnium:ac ſi ex ſingulis bini inaugu
rentur, prope eſt ut in omni mundo nullus euadat. Sed de his putamus
hoc ſatis dictum eſſe, quod ea quoq́ꝫ,ut ipſi excuſatis, nõ ſemper fiunt.De
quotidianis tamen obſcœnitatibus loquamur, quas tales ac tam innume/
ras legiones dæmonum excogitauerunt, ut etiam honeſtæ ac probæ men/
tes,etſi nonnullas earum ſpernere ac calcare poſſint,omnes tamen penitus
Simile ſuperare uix poſſint.Sicut enim exercitus pugnaturi ea loca,per quę uentu
ras hoſtium turmas ſciunt, aut foueis intercludere, aut ſudibus præfigere,
5 aut tribulis infeſtare dicuntur,ſcilicet ut etiam ſi non in omnia ea quiſpiam
incidat,nullus tamen penitus euadat,Ita etiam dæmones tam multas in ui

ta iſta

ta iſta humano generi illecebrarum inſidias prętenderunt, ut etſi plurimas earum aliquis effugiat, tamen ab aliqua capiatur. Equidem quia longum 6
eſt nunc dicere de omnibus,amphitheatris ſcilicet, odeis,luſorijs, pompis, 7
athletis,petaminarijs, pantomimis, cæteriſq; portentis: quiaquę piger di- 8
cere malum tale,uel noſcere,de ſolis circorum ac theatrorum impuritatibus dico. Talia enim ſunt,quæ illic fiunt,ut ea non ſolum dicere,ſed etiam recor Theatrorũ
dari aliquis ſine pollutione non poſſit. Alia quippe crimina ſingulas ſibi impuritas
fermè in nobis uendicant portiones,ut cogitationes ſordidæ animos, ut impudici aſpectus oculos, ut auditus improbi aures: ita ut cum ex his unum aliquid errauerit, reliqua poſſint carere peccatis. In theatris uero nihil horum reatu uacat, quia & concupiſcentijs animus, & auditu aures, & aſpectu oculi polluuntur. Quæ quidem omnia tam flagitioſa ſunt,ut etiam explicare ea quiſpiam atq; eloqui ſaluo pudore non ualeat. Quis enim integro uerecundię ſtatu dicere queat illas rerum turpium imitationes,illas uocum acuerborum obſcœnitates, illas motuum turpitudines, illas geſtuum fœditates? quę quanti ſint criminis,uel hinc intelligi poteſt,quod religionē ſui interdicunt. Nōnulla quippe etiam maxima ſcelera incolumi honeſtate referuntur,& nominari,& argui poſſunt,ut homicidium,latrociniũ, adulterium,ſacrilegium,cæteraq; in hunc modum. Solæ theatrorum ſunt impuritates,quæ honeſte non poſſunt uel accuſari:ita noua in arguenda harum turpitudinum probroſitate res euenit arguenti: ut cum abſq; dubio honeſtus ſit qui accuſare ea uelit, honeſtate tamen integra ea loqui & accuſare non poſſit. Alia quoque omnia mala agentes polluunt, non uidentes uel audientes. Siquidem etſi blaſphemum quendam audias, ſacrilegio non pollueris,quia mente diſſentis. Et ſi interuenias latrocinio, non inquinaris actu, quia abhorres animo. Solæ ſpectaculorum impuritates ſunt, quæ unum admodum faciunt & agentium & aſpicientium crimen. Nam dum ſpectantes hæc comprobant ac libenter uident, omnes ea uiſu audituque agunt, ut uere in eos apoſtolicum illud peculiariter cadat: quia digni ſunt Rom.1
morte non ſolum qui faciunt ea,ſed etiam qui conſentiunt facientibus. Itaque in illis imaginibus fornicationum, omnis omnino plebs animo fornicatur. Et qui forte ad ſpectaculum puri uenerant, de theatro adulteri reuertuntur. Non enim tunc tantummodo quando redeunt,ſed etiam quando ueniunt fornicantur. Nam hoc ipſo quod aliquis rem obſcœnam cupit, dum ad immunda properat, immundus eſt. Quæ cum ita ſint, ecce qualia aut omnes, aut pene omnes Romani agunt. Et cum hæc ita ſint, qui talia agimus negligi nos à diuinitate cauſamur, relinqui nos à domino noſtro dicimus, cum ipſi dominum relinquamus. Fingamus enim, quod reſpicere nos dominus noſter uelit, etiam non merentes, uideamus ſi poteſt. Ecce innumera Chriſtianorum milia in ſpectaculis quotidie re-

rum turpium commorantur. Poteſt ergo deus illos reſpicere, qui tales ſunt? Poteſt ad eos reſpicere, qui bacchantur in circis, qui mœchantur in theatris? An forte hoc uolumus, & hoc dignum putamus, ut cum in circis nos & in theatris deus uideat, ea quæ nos aſpicimus aſpiciat quoque ipſe nobiſcum, & turpitudines quas nos cernimus, cernat & ipſe nobiſcum? alterutrum enim fieri neceſſe eſt: quod ſi nos uidere dignatur, conſequens eſt, ut etiam illa ubi nos ſumus uideat: aut ſi ab illis, quod non dubium eſt, auertit oculos, etiam à nobis qui illic ſumus pariter auertat. Et cum hæc ita ſint, facimus hæc tamen, ac ſine ceſſatione quæ dixi. An forte in morem ueterum paganorum, theatrorum & circorum nos deum habere arbitramur? Faciebant enim hæc illi quondam, quia has idolorum ſuorum delitias eſſe credebant. Nos quomodo hæc facimus, qui odiſſe deum noſtrum hæc certi ſumus? Aut certe ſi placere has turpitudines deo nouimus, non prohibeo, quin ſine ceſſatione faciamus. Si uero in conſcientia noſtra hoc eſt, quod deus horret, quod execratur, quod ſicut in his ſit paſtus diaboli, ita offenſio dei: quomodo nos in eccleſia deum colere dicimus, qui in obſcœnitate ludorum ſemper diabolo deſeruimus, & hæc generaliter ac ſcientes, de conſilio & induſtria? Et quæ nobis quæſo, quæ ſpes erit apud deum, qui non caſu aut imprudentia deum lædimus, ſed

Theatrorũ ac circorum deus

9 exemplo illorum quondam gigantum, quos inſanis conatibus ſuperna tentaſſe, & quaſi in nubes gradum tuliſſe legimus. Sic nos per iniurias quas in omni mundo deo ſemper inferimus, quaſi conſenſu publico cœlum oppugnamus. Chriſto ergo, ó amentia monſtruoſa, Chriſto circenſes offerimus & mimos, & tunc hoc maxime cum ab eo aliquid boni capimus, cum proſperitatis aliquid ab eo attribuitur, aut uictoria de hoſtibus à diuinitate præſtatur. Et quid aliud hac re facere uidemur, quàm ſi quis homini beneficium largienti iniurioſus ſit, aut blandientem conuicijs cædat, aut oſculantis uultum mucrone transfigat? Interrogo enim omnes potentes ac diuites mundi huius, cuius piaculi reus ſit ſeruus ille, qui pro bo ac bono domino malum cogitat, qui bene merenti conuicium faciat, & pro libertate quam accipit, contumeliam reddat: abſque dubio maximi criminis reus creditur, qui malum pro bono reddit, cui etiam malum pro malo reddere non liceret. Hoc ergo etiam nos, qui Chriſtiani dicimur facimus: irritamus in nos miſericordem deum impuritatibus noſtris, propitiantem ſordibus lædimus, blandientem iniurijs uerberamus. Chriſto ergo, ó amentia monſtruoſa, Chriſto circenſes offerimus & mimos. Chriſto pro beneficijs ſuis theatrorum obſcœna reddimus, Chriſto ludicrorum turpiſſimorum hoſtias immolamus. Videlicet hoc nos pro nobis in carne natus ſaluator mũdi noſter edocuit. Hoc uel per ſeipſum, uel per apoſtolos prædicauit. Propter hoc humanæ natiuitatis uerecundiam ſubijt, & contu-

Gigantes

contumelioſa terreni ortus principia ſuſcepit. Propter hoc in præſepio iacuit, cui ſeruierunt angeli cum iaceret. Propter hoc inuolui ſe pannorum crepundijs uoluit, qui cœlum regebat in pannis. Propter hoc in patibulo pependit, quem pendentem mundus expiauit. Qui propter nos, inquit Apoſtolus, pauper factus eſt, cum diues eſſet, ut illius inopia uos honeſtaremini. Et cum in forma dei, inquit, eſſet, humiliauit ſemetipſum uſque ad mortem, mortem autem crucis. Iis nos uidelicet Chriſtus imbuit, cum pro nobis iſta toleraret. Præclaram paſſioni eius reddimus uiciſſitudinem, qui cum morte ipſius redemptionem acceperimus, uitam turpiſſimam rependamus. Apparuit enim, inquit beatiſſimus Paulus, gratia domini noſtri Ieſu Chriſti, erudiens nos ut abnegantes impietatem & ſecularia deſideria, ſobrie ac iuſte, ac pie uiuamus in hoc ſeculo, expectantes beatam ſpem & aduentum domini gloriæ magni dei, & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti: qui dedit ſemetipſum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret populum ſibi acceptabilem, ſectatorem bonorum operum. Vbi ſunt qui hæc faciant, propter quæ ueniſſe Chriſtum Apoſtolus dicit? Vbi ſunt qui non deſideria ſeculi faciant, ubi qui uitam pie ac iuſte agant, ubi qui ſperare ſe ſpem beatam bonis operibus oſtendant? Et immaculatam uitam agentes, hoc ipſo ſe perhibent regnum dei expectare, quia merentur accipere. Venit, inquit, dominus Ieſus Chriſtus, ut mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum. Vbi eſt populus ille mundus, ubi populus acceptabilis, ubi populus boni operis, ubi populus ſanctitatis? Chriſtus, inquit ſcriptura, pro nobis paſſus eſt, nobis exemplum relinquens, ut ſequamur ueſtigia eius. Videlicet ueſtigia ſaluatoris ſequimur in circis, ueſtigia ſaluatoris ſequimur in theatris. Tale nobis ſcilicet Chriſtus reliquit exemplum, quem fleuiſſe legimus, riſiſſe non legimus. Et hoc utrunque pro nobis, quia fletus compunctio eſt animæ, riſus corruptio diſciplinæ. Et ideo dicebat: Væ uobis qui ridetis, quoniam flebitis: & beati qui fletis, quoniam ridebitis. Nobis autem ridere & gaudere non ſufficit, niſi cum peccato atque inſania gaudeamus, niſi riſus noſter impuritatibus, niſi flagitijs miſceatur. Quis rogo hic error eſt, quæ ſtultitia? Nunquid lætari aſſidue, & ridere non poſſumus, niſi riſum noſtrum atque lætitiam ſcelus eſſe faciamus? An forte infructuoſum putamus gaudium ſimplex, nec delectat ridere ſine crimine? Quod rogo hoc malum eſt, aut quis furor? Rideamus quæſo quantumlibet immenſuratim, lætemur quamlibet iugiter, dum modo innocenter. Quæ uecordia eſt & amentia, ut non putemus riſum & gaudium tanti eſſe, niſi dei in ſe habeat iniuriam? Iniuriam utiq; & maximam. In ſpectaculis enim quędā apoſtatatio fidei eſt, & à ſymbolis ipſius & cœleſtibus ſacramentis letalis præuaricatio. Quæ eſt enim in baptiſmo ſalutari Chriſtianorum prima confeſſio?

quæ

2. Cor. 8

Phil. 2

Tit. 2

1. Pet. 2

Fleuit Chriſtus, non riſit.

Luce 6

quæ ſcilicet,niſi ut renunciare ſe diabolo ac pompis eius atq; ſpectaculis & operibus proteſtentur? Nam ſpectacula & pompæ, etiam iuxta noſtram profeſſionem,opera ſunt diaboli.Quomodo igitur ô Chriſtiane, ſpectacula poſt baptiſmum ſequeris,quæ opus eſſe diaboli confiteris . Renunciaſti ſemel diabolo & ſpectaculis eius , ac per hoc neceſſe eſt , prudens & ſciens dum ad ſpectacula remeas,ad diabolum redire te cognoſcas. Vtriq; enim rei ſimul renunciaſti,& unum utrũq; eſſe dixiſti. Si ad unum reuerteris,ad utrunq; remeaſti:abrenuntio enim,inquis,diabolo,pompis, ſpectaculis,& operibus eius.Et quid poſtea?credo,inquis,in deum patrem omnipotentẽ, & in Ieſum Chriſtum filium eius. Ergo primum renũciatur diabolo, ut credatur deo:quia qui non renunciat diabolo,nõ credit deo:& ideo qui reuertitur ad diabolum,relinquit deum.Diabolus autem eſt in ſpectaculis,pompis ſuis:ac per hoc cum redimus ad ſpectaculum, relinquimus fidem Chriſti.Hoc itaq; modo omnia ſymboli ſacramenta ſoluuntur , & totum quod in ſymbolo ſequitur,labefactatur & inquinatur.Nihil enim ſequens ſtat,ſi principale non ſteterit.Dic mihi tu Chriſtiane,quomodo tenere te ſequentia ſymboli putas,cuius principia perdidiſti: membra ſine capite nihil proſunt,& ad exordia ſui cuncta reſpiciunt: quæ utiq; ſi perierint , omnia peſſum trahunt. Siquidem ſtirpe ſublata, aut non ſunt reliqua:aut ſi ſunt,ſine emolumento ſunt,quia ſine capite nihil conſtat.Sicut itaq; leue ſpectaculorum crimen uidetur,reſpiciat cuncta iſta quæ diximus, & uidebit in ſpectaculis nõ uoluptatem eſſe,ſed mortem.Quid enim eſt aliud, quàm mortem incurrere,uitæ originem perdidiſſe?Vbi enim fundamẽtum ſymboli euertitur,uita ipſa iugulatur. Rurſum ergo neceſſe eſt redeamus ad illud quod ſæpe diximus:Quid ſimile apud barbaros,ubi apud illos circẽſes, ubi theatra,ubi ſcelus diuerſarum impuritatum? Hoc eſt ſpei ueſtræ ac ſalutis excidium,quibus illi etſi utpote pagani uterentur,minore tamen culpa ſacræ offenſionis errabant:etſi eſſet impuritas uiſionis,præuaricatio tamen nõ erat ſacramenti.Nos uero quid reſpondere pro nobis poſſumus?tenemus ſymbolum,& euertimus,confitemur munus ſalutis pariter & negamus. Ac per hoc ubi eſt Chriſtianitas noſtra, qui ad hoc tantũmodo ſacramentum ſalutis accipimus,ut maiore poſtea præuaricationis ſcelere peccemus?Nos eccleſijs dei ludicra anteponimus , nos altaria ſpernimus, & theatra honoramus. Omnia deniq; amamus, omnia colimus, ſolus nobis in cõparatione omnium deus uilis eſt . Deniq; præter alia quæ id probant , indicat etiam hoc res ipſa quam dico.Si quando enim uſu uenerit, quod ſcilicet ſæpe euenit , ut eodem die & feſtiuitas eccleſiaſtica , & ludi publici agantur , quæro ab omnium cõſcientia,quis locus maiores Chriſtianorum uirorum copias habeat,caueãne ludi publici, an atrium dei ? & templum omnes magis ſectentur,an theatrum?dicta Euãgeliorum magis diligant,an thymelicorũ uerba

Nihil conſtat ſine capite

uerba uitæ,an uerba mortis: uerba Chriſti,an uerba mimi?Non eſt dubium quin illud magis amemus, quod anteponimus. Omni enim feralium ludicrorum die, quamlibet eccleſiæ feſta fuerint, non ſolum ad eccleſiam non ueniunt, qui Chriſtianos ſe eſſe dicunt: ſed ſiqui inſcij forte uenerunt, dum in ipſa eccleſia ſunt, ſi ludos agi audiunt, eccleſiam derelinquunt. Spernitur dei templum,ut concurratur ad theatrum.Eccleſia uacuatur, circus impletur, Chriſtum in altario dimittimus, ut adulteranres uiſu impuriſſimo oculos ludicrorum turpium fornicatione paſcamus. Sed uidelicet qui poſtea corrumpimur rebus proſperis, faciendum aliquid in principio putamus. Et ideo rectiſſime ad nos dominus deus dicit: Propter ſpurcitiam exterminati eſtis exterminio. Et rurſum: Exterminabuntur, inquit, aræ huius riſus. Sed uidelicet reſponderi ad hæc poteſt, non in omnibus hoc Romanorum urbibus agi. Verum eſt, etiam plus ego addo, ne illic quidem nunc agi,ubi ſemper ſunt acta antea.Non enim hoc agitur iam in Maſſylienſium ciuitate, ſed quia exciſa & deleta eſt. Non enim Agrippinæ, ſed quia hoſtibus plena. Non agitur Treuirorum urbe excellentiſſima,ſed quia quadruplici uaſtatione eſt proſtrata. Non agitur denique in pluribus urbibus Galliarum & Hiſpaniarum, & ideo uæ nobis atque impuritatibus noſtris,uæ nobis atque iniquitatibus noſtris. Quæ ſpes Chriſtianorum plebibus eſt ante deum?Quandoquidem ex illo tempore in urbibus Romanis hæc mala non ſunt,ex quo in barbarorum iure eſſe cœperunt.Ac per hoc uitioſitas & impuritas,quaſi germanitas quædam eſt Romanorum hominum,& quaſi mens atque natura: quia ibi præcipue uitia, ubicunq; Romani.Sed grauis forſitan hæc atq; iniqua conqueſtio:grauis ſi falſa. An quomodo inquis, quomodo non falſa, cum in paucis nunc fermè Romanis urbibus fiant iſta quæ diximus? Plurimas iam autē harum impuritatis labe non pollui, ubi licet ſint loca ipſa ac domicilia erroris antiqui,nequaquam tamen aguntur illa quæ prius acta ſunt.Conſiderandum ergo utrunq; eſt, id eſt quid ſit quod adhuc loca ipſa ac diuerſoria ludicrorum ſint,ludicra autem eſſe ceſſauerunt: loca enim & habitacula turpitudinum idcirco adhuc ſunt,quia illic impura omnia prius acta ſunt:nunc autē ludicra ipſa ideo non aguntur, quia agi iam præ miſeria temporis atq; egeſtate non poſſunt.Et ideo quod prius actum eſt uitioſitate fuit,quod nunc nō agitur neceſſitate.Calamitas enim fiſci & mendicitas iam Romani ærarij non ſinit, ut ubiq; in res nugatorias perditæ profundantur expenſæ.Pereant adhuc quamlibet multa, & quaſi in cœnum proijciantur: ſed modo tamen perire iam tanta non queunt,quia nō ſunt tanta quę pereant.Nam quantū ad uotū noſtræ libidinis atq; impuriſſimę uoluptatis attinet,optaremus profecto uel ad hoc tātūmodo plus habere,ut poſſemus in hoc turpitudinis lutū plura conuertere. Et res probat quanta prodigere uellemus, ſi opu-

Eſa.16

Mendicitas Romani ærarij

Labes præſentium morum. ſi opulenti eſſemus, ac ſplendidi, cum prodigamus tanta mendici. Ea eſt enim labes præſentium morum atque perditio, ut cum iam non habeat paupertas quod poſſit perdere, adhuc tamen uelit uitioſitas plus perire. Non ergo quidem blandiri nobis aliquid in hac re poſſumus, ut dicamus non in omnibus nunc urbibus agi illa quæ acta ſunt. Ideo enim non in omnibus iam aguntur, quod urbes ubi agebantur illa, iam non ſunt: & ubi quidem acta ſunt, id effecerunt, ut ubi illa agebantur diu eſſe non poſſent: ſicut ipſe deus ad peccatores locutus eſt per prophetam, quia horum recordatus eſt dominus: Aſcendit, inquit, ſuper cor eius, & non poterat ultra dominus portare propter malitiam ſtudiorum noſtrorum, & propter abominationes quas feciſtis, & facta eſt terra noſtra in deſolationem & ſtuporem, & in maledictum. Per hoc ergo iam factum eſt, ut maior pars Romani orbis in deſolatione eſſet, & in ſtuporem, & in maledictũ. Atq; utinam acta tantummodo prius eſſent, & agere hæc Romana uitioſitas aliquãdo
Pſal. 102 ceſſaret, forſitan, ut ſcriptum eſt, propiciaretur deus peccatis noſtris. Sed nequaquam ita agimus, ut propitietur. Mala enim malis inceſſabiliter addimus, & peccatis peccata cumulamus: & cum maxima pars noſtri iam perierit, hoc agimus ut pereamus omnes. Quis rogo interfici alterum iuxta ſe uidet, & ipſe non metuit? Quis domum uicini ſui ardere cernit, & non efficere omnibus modis nititur, ne ipſe incendio concremetur? Nos non uicinos noſtros tantum ardere uidimus, ſed ipſi iam maxima parte noſtrorum corporum arſimus. Et quid hoc, proh nephas, mali eſt, arſimus, & tamẽ flammas quibus iam arſimus, non timemus. Nam quod non ubiq;, ut dixi, quę prius acta ſunt agantur, miſerię eſt beneficium, non diſciplinæ. Deniq; hoc facile próbo. Da enim prioris temporis ſtatum, & ſtatim ubique ſunt quæ fuerunt. Plus addo: quantum ad uota hominũ pertinet, & ſi iam non ubiq;
Turpis rei cupiditas ſunt, ubiq; adhuc ſunt: quia ubique ea populus uellet eſſe Romanus. Cum enim ab homine mala res ſola neceſſitate non agitur, ipſa rei turpis cupiditas pro actione damnatur. Nam, ſicut dixi, iuxta domini noſtri dictum:
Matth. 5 Qui mulierem uiderit ad concupiſcendum, reus eſt adulterij corde conceptí. Intelligere poſſumus, quod etiam ſi res turpes atq; damnabiles neceſſitate non agimus, ipſa tamẽ rerum turpium uoluntate damnamur. Et quid dicam de uoluntate? per omnes hæc fermè cum poſſunt aguntur. Denique cuiuslibet ciuitatis incolæ Rauennam aut Romam uenerint, pars ſunt Romanæ plebis in circo, pars ſunt populi Rauennatis in theatro. Ac per hoc nemo ſe loco aut abſentia excuſatum putet. Omnes turpitudine rerũ unũ ſunt, qui ſibi rerum turpium uoluntate ſociantur. Et blandimur nobis inſuper de probitate morum, blandimur nobis de turpitudinum raritate. Ego amplius dico, non ſolum agi nunc illas ludicrorum infamium labes, quæ prius actæ ſunt, ſed criminoſius multo agi, quàm prius actæ ſunt. Tunc

enim

enim integra Romani orbis membra florebant,anguſta eſſe horrea publi ca opes fecerant cunctarum urbium,ciues diuitijs ac delitijs affluebant,uix poterat religionis autoritas inter tantam rerum exuberantiam, morum te nere cenſuram. Paſcebantur tunc quidem paſſim in locis plurimis autores turpium uoluptatum,ſed plena ac referta omnia erãt.Nemo ſumptus Rei pub.cogitabat,nemo diſpendia,quia non ſentiebatur expenſa. Quærebat quodammodo res ipſa publica ubi perderet,quod penus poſſet iam uix re cipere:& ideo cumulus delitiarum, qui iam ferè modum exceſſerat, etiam in res nugatorias redundabat. Nũc autem quid dici poteſt?Receſſerunt à nobis copiæ ueteres,receſſerunt priorum temporum facultates.Miſeri iam ſumus,& necdum nugaces eſſe ceſſamus. Cumq; etiam pupillis prodigis uel prodigioſis ſoleat ſubuenire paupertas, ſimulq; ut deſtiterint eſſe diui tes, deſinunt quoque eſſe uitioſi: nos tantum nouum genus pupillorum ac perditorum ſumus, in quibus opulentia eſſe deſijt, ſed nequitia perdurat: adeo nos non ut alij homines cauſas corruptelarum in illecebris, ſed in cor dibus habemus:& uitioſitas noſtra,mens noſtra eſt,ut ad emendãdos nos non facultatum ablatione, ſed malarum rerum amore peccemus. Quanta autem uitia Romanorum ſint,quibus barbaræ gentes non coinquinantur, licet hactenus ſatis dixerim,addam tamen multa quæ deſint: ſed illud ad moneo tamen antequàm dico,ne ullum penitus culpę genus,quod ad con tumeliam dei pertinet,cuiquam leue eſſe uideatur.Si enim illuſtrem ac prę potentem uirum nequaquam exhonorari à quoquam licet, & ſi quiſquam exhonorauerit, decretis legalibus reus exiſtit, & iniuriarum actor iure da mnatur. Quanto itaq; maioris piaculi crimen eſt, iniurioſum quempiam deo eſſe?Semper enim per dignitatem iniuriam perferentis,creſcit culpa fa cientis: quia neceſſe eſt quanto maior eſt perſona, quæ contumeliam pati tur,tãto maior ſit noxia eius qui facit.Et hinc eſt quod legimus in lege, etiã eos qui uidentur contra mandatum ſacrum leuia feciſſe, ſeueriſſime tamen eſſe punitos:ut intelligeremus ſcilicet,nil ad deum pertinens,leue eſſe dicen dum: quia etiam quod uidebatur exiguum eſſe culpa, grande hoc faciebat diuinitatis iniuria.Deniq; Ozias ille Leuites dei,qui contra mandatum cœ leſte fecit, quod uacillantem arcam domini ſuſtinere tentauit, nihil enim hinc erat lege præceptum, & ſtatim dum tenebat percuſſus eſt: non quia ut uidetur ad ſpeciem contumaci aliquid aut inofficioſa ſaltem mente com miſerit,ſed ipſo officio inofficioſus fuit,qui iniuſſa præſumpſit.Homo Iſraë liticæ plebis cum ligna ſabbatis collegiſſet,occiſus eſt,& hoc iuſſu & iudicio dei, pijſſimi ſcilicet ac miſericordiſſimi iudicis, & qui parcere abſque dubio quàm occidere maluiſſet, niſi rationem miſericordiæ ſeueritatis ratio uiciſ ſet:perijt,ne multi per incautelam poſtea deperirent. Et quid de ſingulis di cam,uniuerſa gens Hebræorum cum per eremum iter ageret, quia conſue

Res Romana adhuc integra

Pupillos prodigos emẽdat paupertas

Dignitas iniuriam perferẽtis

Exo.31 Num. 20 & 25

1.Par.13

Num.15

& 11

tudinarias carnes deſiderauit,partem ſuæ plebis amiſit.Et quidem interdi-
ctum nondum fuerat ne deſideraret,ſed legali, ut reor,obſeruantiæ profice
re deus uoluit,ut rebellem cõcupiſcentiam coherceret : quo facilius cunctus
populus agnoſceret,quantum euitare deberet,quę deus ſcriptis cœleſtibus
interdiceret , quando etiam illa eum admiſſa læderent , quæ needum lege
Exo.1 uetuiſſet.Laborem quoque ſe ſuſtinere idem populus ingemuit,& propter
hoc plagis cœleſtibus uerberatur : non quia laboranti gemere non liceat,
ſed ingratus ſcilicet fuit gemitus , dominum quaſi autorem immaculati la-
boris accuſans:ex quo intelligi conuenit quantum placere deo debeat , qui
rerum iocundarum beatitudine fruitur , quando etiam de his queri non li-
cet quæ ingrata uideantur . Quæritur forſitan , quorſum iſta pertineant?
quorſum,abſque dubio,niſi ut nihil leue exiſtimetur quo deus lęditur.De
ludis enim publicis dicimus,ludibrijs ſcilicet ſpei noſtræ,ludibrijs uitæ no-
ſtræ . Nam dum in theatris & circis ludimus , deperimus , ſecundum illud
Prouerb.13 utiq; dictum ſermonis ſacri:Stultus per riſum operatur ſcelus.Et nos itaq;
dum inter turpia ac dedecoroſa ridemus,ſcelera committimus . Et quidem
ſcelera non minima, ſed in hoc ipſo pœnaliora: quia cum uideantur ſpecie
Duo maxima mala eſſe proba,rebus ſunt exitioſis peſtilẽtiſſima . Nam cum duo ſint maxima
mala,aut ſi homo ſe perimat,aut deum lędat,hoc utrunq; in ludis publicis
agitur.Nam per turpitudines criminoſas æterna illic ſalus Chriſtianæ ple-
bis extinguitur , & per ſacrilegas ſuperſtitiones maieſtas diuina uiolatur.
Dubium enim non eſt,quod lædunt deum,utpote idolis conſecratæ.Coli-
tur nanq; & honoratur Minerua in gymnaſijs,Venus in theatris, Neptu-
nus in circis , Mars in arenis, Mercurius in palæſtris : & ideo pro qualitate
autorum,cultus eſt ſuperſtitionum.Quicquid immunditiarũ eſt,hoc exer-
cetur in theatris, quicquid luxuriarum in palæſtris . Quicquid immodera-
tionis in circis, quicquid furoris in caueis . Alibi eſt impudicitia , alibi laſci-
uia,alibi intemperantia,alibi inſania. Vbiq; dæmon, imò per ſingula ludi-
crorum loca,uniuerſa dæmonum monſtra.Præſident enim ſedibus ſuo cul
tui dedicatis. Ac per hoc in ſpectaculis huiuſmodi nõ ſola eſt illecebra, nec
ſola uitioſitas : admiſceri enim huic Chriſtianum hominem ſuperſtitioni,
genus eſt ſacrilegij: quia eorum cultibus communicat , quorum feſtiuitati-
bus delectatur.Quod quidem licet ſemper admodum graue ſit,tũc tamen
magis intolerabile,cum pręter conſuetudinarium uitæ uſum hoc uel aduer
ſa noſtra faciunt criminoſius uel ſecunda , quia & magis placandus eſt in
aduerſis deus, & minus lædendus in proſperis . Placari quippe debet cum
iraſcitur,lædi nõ debet cum placatur. Aduerſa enim nobis per iracundiam
Sua ipſius miſericordia deus exoratur dei ueniunt,ſecunda per gratiam.Nos autem ediuerſo omnia agimus. Di-
cis,Quomodo? Accipe,ac primum ſi quando exoratus ſua ipſius miſericor
dia deus (neq; enim unquam nos ita uiuimus , ut exorari mereamur) ſed ſi
quando,

quando,ut dixi,à ſeipſo exoratus pacificos nobis dies,prouentus uberes,diuitem bonis omnibus tranquillitatem, & abundantiam dederit ſuper uota creſcentem: tanta ſecundarum rerum proſperitate corrumpimur, tanta morum inſolentium prauitate uitiamur, ut & dei penitus obliuiſcamur & noſtri: & cum omnem fructum datæ à deo pacis in hoc conſiſtere Apoſtolus dicat, ut quietam & tranquillam uitam agamus in omni pietate & caſtitate:ad hoc tantum à deo data quiete utimur, ut in ebrietate, ut in luxuria,ut in flagitijs, ut in rapinis, ut in omni ſcelere atque improbitate uiuamus: quaſi uero beneficium datæ pacis, uacatio ſit probroſitatis,& ad hoc inducias tranquillitatis deo donante capiamus, ut licentius atque ſecurius peccemus. Indigni itaque cœleſtibus donis ſumus, qui beneficijs dei non bene utimur:qui facimus rem operum bonorum,materiam tantum eſſe uitiorum: quo fit ut ipſa pax contra nos ſit, quia ſic agitur à nobis ne expediat rem accipere qua deteriores ſumus.Quis hoc credere queat,mutamus naturam iniquitatibus noſtris:& quæ deus bona fecit munere pietatis ſuę, ea nos nobis facimus mala eſſe moribus malis. Sed uidelicet qui corrumpimur rebus proſperis, corrigimur aduerſis: & quos intemperantes pax longa fecit, turbatio facit eſſe moderatos. Nunquid populi ciuitatum, qui impudici rebus proſperis fuerant, aſperis caſti eſſe cœperunt? Nunquid ebrietas quæ in tranquillitate & abundantia creuerat,hoſtili ſaltē depopulatione ceſſauit? Vaſtata eſt Italia tot iam cladibus: ergo Italorum uitia deſtiterunt? Obſeſſa eſt urbs Roma, & expugnata: ergo deſierunt blaſphemi & furioſi eſſe Romani? Inundarunt Gallias gentes barbaræ:ergo quantum ad mores perditos ſpectat, non eadem ſunt Gallorum crimina quæ fuerunt? Tranſcenderunt in Hiſpaniæ terras populi Vuandalorum: mutata quidem eſt ſors Hiſpanorum, ſed non mutata uitioſitas. Poſtremo nequa pars mundi ab exitialibus malis eſſet immunis, nauigare per fluctus bella cœperunt:quæ uaſtatis urbibus mari clauſis,& euerſis Sardinia ac Sicilia, id eſt fiſcalibus horreis abſciſſis,uelut uitalibus uenis, Africam ipſam, id eſt quaſi animam cepere Reipub. Ecquid ingreſſis barbaris gentibus terram illam, forſitan uel metu uitia ceſſarunt: aut ſicut corrigi ad præſens etiam nequiſſimi quidam ſeruorum ſolent, modeſtiam ſaltem ac diſciplinam terror extorſit? Quis æſtimare hoc malum poſſit,circumſonabant armis muros Carthaginis populi barbarorum: & eccleſia Carthaginenſis inſaniebat in circis, luxuriabat in theatris: alij foris iugulabantur,alij intus fornicabantur:pars plebis erat foris captiua hominum, pars intus captiua uitiorum. Cuius peior fuerit captiuitas,incertum eſt. Illi quidem erant extrinſecus carne, ſed iſti intus mente captiui: & ex duobus letalibus malis, ut reor,leuius eſt captiuitatem corporis,quàm captiuitatem animæ ſuſtinere, ſecundum illud quod docet ſaluator ipſe in Euangelio,grauiorem multo

Res ſecundæ — *1. Tim. 2* — *Indigni ſumus cœleſtibus donis* — *Bella nauigare cœperunt* — *Carthago à barbaris obſeſſa* — *Luce 9*

to animarum mortem eſſe, quàm corporum. An credímus forte, quod captiuus animus populi illius non fuerit, qui lætus tunc in ſuorum captiuitatibus fuit? captiuus corde & ſenſu non erat, qui inter ſuorum ſupplicia ridebat, qui iugulari ſe in ſuorum iugulis non intelligebat, qui ſe in ſuorum mori mortibus non putabat? Fragor, ut ita dixerim, extra muros, & intra muros, præliorum & ludicrorum confundebatur: uox morientium uoxq; bacchantium: ac uix diſcerni forſitan poterat plebis eiulatio quæ cadebat in bello, & ſonus populi qui clamabat in circo. Et cum hæc omnia fierent, quid aliud talis populus agebat, niſi ut cum eum deus perdere adhuc fortaſſe nollet, tamen ipſe exigeret ut periret? Sed quid ego loquor de longe

Saluiani patria

poſitis, & quaſi in alio orbe ſubmotis, cum ſciam etiam in ſolo patrio, atque in ciuitatibus Gallicanis omnes fermè præcellentiores uiros calamitatibus ſuis factos fuiſſe peiores. Vidi ego ipſe ſiquidem Treueros domi nobiles, dignitate ſublimes, licet iam ſpoliatos atque uaſtatos, minus tamen euerſos rebus quàm moribus. Quamuis enim depopulatis iam atque nudatis aliquid ſupererat de ſubſtantia, nihil tamen de diſciplina: adeo grauiores in ſemet externis hoſtibus erant, ut licet iam à barbaris euerſi eſſent, à ſe tamen magis euerterentur. Lugubre eſt referre quæ uidimus, ſe-

11 nes honoratos, decrepitos Chriſtianos, imminente iam admodum excidio ciuitatis, gulæ ac laſciuiæ ſeruientes. Quid primum accuſandum eſt? quod honorati, an quod ſenes, an quod Chriſtiani, an quod periclitantes? Quis enim hoc fieri poſſe credat, uel in ſecuritate à ſenibus, uel in diſcrimine à pueris, uel unquam à Chriſtianis. Iacebant in conuiuijs obliti honoris, obliti ætatis, obliti profeſſionis, obliti nominis ſui. Principes ciuitatis cibo confecti, in uinolentia diſſoluti, clamoribus rabidi, baccha-

Sui ſenſus

tione furioſi, nihil minus quàm ſenſus ſui: immo quia prope iugiter tales, nihil magis quàm ſenſus ſui. Sed cum hæc ita eſſent, plus multo eſt quod dicturus ſum, finem perditioni huic nec ciuitatum excidia fecerunt. De-

Treueris quater expugnata

niq; expugnata eſt quater urbs Gallorum Treueris opulentiſſima. Promptum eſt de quo dicam. Sufficere utique debuerat emendationi prima captiuitas, & inſtauratio peccatorum non inſtauraſſet excidium. Sed quid plura? Incredibile eſt quod loquor, aſſiduitas illic calamitatum, augmen-

12 tum illic criminum fuit. Sicut enim anguinum illud monſtrum, ut fabulæ

Anguinum monſtrum

ferunt, quod multiplicabat occiſio, ita etiam in Gallorum excellentiſſima urbe quibus ipſis cohercebantur ſcelera ijs creſcebant, ut putares pœnam ipſorum criminum non aliud quàm matrem eſſe uitiorum. Et quid plura? Ad hoc quotidie malorum pullulantium multiplicatione peruentum eſt, ut facilius eſſet urbem illam ſine habitatore, quàm ullum penè habitatorem eſſe ſine crimine. Igitur hoc in illa. Quid in alia non longe, ſed prope eiuſdem magnificentiæ ciuitate? nónne eadem & rerum ruina pariter & morum?

morum? Nam præter cætera, cum duobus illic præcipuis & generalibus malis auaritia & ebrietate omnia concidiſſent, ad hoc poſtremo rabida ui/ni auiditate peruentum eſt, ut principes urbis ipſius ne tūc quidem de con/uiuijs ſurgerent, cum iam urbem hoſtis intraret: adeò etiam deus ipſis eui/denter, ut credo, manifeſtare uoluit cur perirent, cum per quam rem ad per/ditionem ultimam uenerant, eam ipſam agerent cum perirent. Vidi ego illic res lachrymabiles, nihil ſcilicet inter pueros differre & ſenes. Vna erat ſcurrilitas, una leuitas, ſimul omnia luxus, potationes, perditiones, cuncta omnes pariter agebant: ludebant, inebriabantur, enecabantur, laſciuiebant in conuiuijs, uetuli & honorati, ad uiuendum propè iam imbecilli, ad ui/num præualidiſſimi. Infirmi ad ambulandum, robuſti ad bibendum: ad greſſum nutabundi, ad ſaltandum expediti. Et quid plura? In hoc per cun/cta illa quæ diximus deuoluti ſunt, ut compleretur in eis dictum illud ſer/monis ſacri: Vinum & mulieres apoſtatare faciunt à deo. Nam dum bi/bunt, ludunt, mœchantur, inſaniunt, Chriſtum negare cœperunt. Et mira/mur poſt omnia iſta, ſi ruinam rerum ſuarum paſſi ſunt, qui tanto ante mentibus corruerunt. Nemo itaque urbem illam excidio ſuo tantum pe/riiſſe credat. Vbi enim talia acta ſunt, prius iam perierant quàm perirent. Dixi de urbibus præclariſſimis: quid reliquæ in diuerſis Galliarum parti/bus ciuitates? nunquid non conſimilibus habitatorum ſuorum uitijs con/ciderunt? Non ita cunctos crimina ſua preſſerant, ut nec metuerent peri/culum ſuum? Prænoſcebatur captiuitas, nec formidabatur: ablatus quip/pe erat à peccatoribus timor, ne poſſet eſſe cautela. Itaque barbaris penè in conſpectu omnium ſitis, nullus metus erat hominum, non cuſtodia ci/uitatum. Tanta animorum uel potius peccatorum cæcitas fuit, ut cum abſ/que dubio nullus perire uellet, nullus tamen id ageret ne periret. Totum incuria & ſegnities, totum negligentia & gula, totum ebrietas & ſomno/lentia poſſidebant, ſecundum illud ſcilicet quod de talibus ſcriptum eſt: So/por domini irruerat ſuper eos. Sopor quidem infunditur, ut perditio ſub/ſequatur. Cum enim, ut ſcriptum eſt, completis iniquitatibus ſuis peccator quis meretur ut pereat: prouidentia ab eo tollitur, ut periturus non euadat. Sed hæc hactenus. Satis, ut arbitror, quod propoſui euidenter oſtendi, ne in ſummo quidem rerum diſcrimine ceſſaſſe unquam uitia ciuium, uſque ad excidia ciuitatum. Atque hæc fuerunt fortaſſe, iam non ſunt, aut un/quam eſſe ceſſabunt. Videlicet ſiqua adhuc hodie aut ciuitas, aut prouin/cia uel plagis cœleſtibus afficitur, uel hoſtili populatione uaſtatur, humi/liatur, conuertitur, emendatur. Et non cunctos fermè Romani nominis po/pulos prius eſt interire, quàm corrigi: non prius ipſos, quàm in ipſis uitia non eſſe. Denique id breuiter probari poteſt. Exciſa ter continuatis euerſio/nibus ſumma urbe Gallorum, cum omnis ciuitas buſtum eſſet, malis &

Eccl 19

Prius perie/rant quàm pe/rirent

1. Reg. 26

Gen. 15

Prius intere/unt quàm cor/rigantur.

poſt excidia creſcentibus. Nam quos hoſtis in excidio non occiderat, poſt excidium calamitas obruebat, cum id quod in excidio euaſerat morti, poſt excidium ſupereſſet calamitati: alios enim impreſſa altius uulnera longis mortibus necabant, alios ambuſtos hoſtium flammis etiam poſt flāmas pœna torquebat. Alij interibant fame, alij nuditate, alij tabeſcentes, alij rigentes, ac ſic in unum exitum mortis per diuerſa genera corruebāt. Et quid plura? unius excidio urbis affligebātur aliæ quoq; ciuitates. Iacebant ſiquidem paſſim, quod ipſe uidi atq; ſuſtinui, utriuſq; ſexus cadauera nuda, lacera, urbis oculos inceſtantia, auibus canibuſq; laniata: lues erat uiuentium, fœtor funereus mortuorū, mors de morte exhalabatur, ac ſic etiam qui excidijs ſupradictæ urbis non interfuerant, mala alieni excidij perferebant. Et quid poſt hæc, inquam, quid poſt hæc omnia? quis æſtimare hoc amentiæ genus poſſit? Pauci nobiles, qui excidio ſuperfuerant quaſi pro ſummo

Honeſtiſſimū uotum

deletæ urbis remedio, circenſes ab imperatoribus poſtulabant. Vellem mihi in hoc loco ad exequendum rerum indignitatem parem negocio eloquentiam dari, ſcilicet ut tantum uirtutis eſſet in querimonia, quantum doloris in cauſa. Quis enim exiſtimare poſſit, quid primum in his de quibus diximus accuſandum ſit, irreligioſitas, an ſtultitia, an luxuria, an amentia: totum quippe in illis eſt. Quid enim aut irreligioſius, quàm petere aliquid iniuria dei: aut quid ſtultius, quàm quid pietas non conſiderare: aut quid tam perditi luxus, quàm in luctu res deſiderare luxurię: aut quid amentius, quàm in malis eſſe, & malorum intelligentiam non habere? Quanquam in ijs omnibus nulla res minus culpanda eſt, quàm amentia: quia uoluntas crimen non habet, ubi furore peccatur. Quo magis hi de quibus loquimur ac

Sani inſaniebant

cuſandi ſunt, quia ſani inſaniebant. Circenſes ergo Treueri deſideratis & hoc uaſtati, hoc expugnati, poſt cladem, poſt ſanguinē, poſt ſupplicia, poſt captiuitatem, poſt tot euerſæ urbis excidia: quid lachrymabilius hac ſtultitia, quid luctuoſius hac amentia? fateor miſerrimos uos eſſe credidi, cum excidia paſſi eſtis: ſed miſeriores uos uideo, cum & ſpectacula poſtulatis. Putabam enim uos in excidijs rem tantum atq; ſubſtantiam, neſciebā etiam ſenſum atq; intelligētiam perdidiſſe. Theatra igitur quæritis, circum à principibus poſtulatis: cui quæſo ſtatui, cui populo, cui ciuitati? urbi exuſtæ & perditæ, plebi captiuæ, & interemptæ, quæ aut perijt, aut luget. De qua etiā ſiquid ſupereſt, totum calamitatis eſt: quæ cuncta aut mœſtitudine eſt anxia, aut lachrymis exhauſta, aut orbitate proſtrata: in qua neſcias penè cuius ſit ſors peior ac deterior, interfectorum, aut uiuentium. Tantæ enim miſeriæ ſunt ſuperſtitum, ut infelicitatem uicerint mortuorū. Ludicra ergo publica Treuir petis, ubi quæſo exercenda? an ſuper buſtum & cineres, ſuper oſſa & ſanguinem peremptorū? Quæ enim urbis pars his malis omnibus uacat, ubi non cruor fuſus, ubi non ſtrata corpora, ubi non conciſorum

membra

membra lacerata? Vbiq; facies captæ urbis,ubique terror captiuitatis,ubique imago mortis. Iacent reliquiæ infeliciſſimæ plebis ſuper tumulos mortuorum ſuorum,& tu circenſes rogas. Nigra eſt incendio ciuitas, & tu uultum feſtiuitatis uſurpas. Lugent cuncta, tu lætus es. Inſuper etiam illecebris flagitioſiſſimis deum prouocas, & ſuperſtitionibus peſſimis iram diuinitatis irritas. Non miror planè, non miror, tibi eueniſſe mala quæ conſecuta ſunt. Nam quia tua te excidia non correxerunt, quarto perire meruiſti. Hæc autem omnia ideo copioſius paulo prolata ſunt, ut probaremus ſcilicet, omnia quæ pertulimus, non improuidentia nos dei atq; neglectu, ſed iuſtitia, ſed iudicio, ſed æquiſſima & digniſſima diſpẽſatione toleraſſe. Neque ullam penitus Romani orbis, aut Romani nominis portionem, quãlibet grauiter plagis cœleſtibus cæſam, unquam fuiſſe correctam. Et ideo nequaquam ſtri meremur proſperis, quia non corrigimur aduerſis: quamuis nobis etiam indignis interdum tribuantur bona, quia bonus dominus, quaſi indulgentiſſimus pater, etſi nos nonnunquam ſinit pro peccatis noſtris humiliari, non diu tamen patitur affligi: & ideo nunc aſperis rebus caſtigat ſuos pro diſciplina, nunc tranquillis fouet pro indulgentia. Sicut enĩ optimi ac peritiſſimi medici diſſimilibus morbis curas diſpares præſtant, atq; alijs per dulcia medicamina, alijs per amara ſuccurrunt, & quoſdam curant cauteriorum aduſtione, quoſdam malagmatum placabilitate, alijs adhibent duram ferri ſectionem, alijs blandam infundunt olei lenitatem, & tamen diuerſiſſimis licet curis eadem ſalus quæritur: Ita etiam deus noſter, ſi quãdo nos plagis auſterioribus coherecet, quaſi cauterijs & ſectionibus curat: quãdo autem rebus proſperis refouet, quaſi oleo ac malagmatibus conſolatur. Per diuerſam enim opem, ad unã nos uult perducere ſanitatem. Solent quippe etiam nequiſſimos ſeruos, quos ſupplicia non correxerunt, blandimenta corrigere: & quos dominis ſuis uerbera non ſubmiſerint, beneficia ſubmittũt. Infantes quoq; & omnes ferè paruulos cõtumaces, quos morigeros minæ ac ferulæ nõ efficiũt, interdũ πάνχξνσα atq; blan- 14
ditiæ ad obedientiã trahũt. Vnde intelligere debemus nos & ſeruis nequiſſimis nequiores, & inſipientibus paruulis ſtultiores eſſe, quos nec quaſi malos ſeruos tormẽta corrigũt, nec quaſi infantulos blandimẽta cõuertunt. Et quidẽ quẽadmodũ nullã Romani nominis partẽ pœna correxerit, ſatis, ut arbitror, iã probauimus. Supereſt ut quẽadmodũ nec munera, nec blandimenta nos dei corrigãt cõprobemus. Munera autẽ dei & blandimẽta quæ nam ſunt? quę ſcilicet niſi pax noſtra & quies noſtra, & famulantes uotis ac uoluptatibus noſtris rerũ ſecũdarũ trãquillitates. Aliquid ergo, quia res exigit, etiã ſpeciale dicamus. Igiť quoties in metu, in anguſtijs, in periculis ſumus, cũ aut ciuitates ab hoſtibus obſidenť, aut prouinciæ populatione uaſtanť, aut quibuſcunq; rerum aduerſitatibus Reipub. membra cæduntur,

simile

Munera dei blandimenta quædam ſunt.

& opem cœleſtis manus uotis precamur, ſi quo ſacræ miſerationis auxilio aut ſeruatæ urbes fuerint, aut finita populatio, aut hoſtiles exercitus fuſi, & metus omnis dono diuinitatis ablatus, quid ſtatim poſt hæc omnia facimus? compenſare credo domino deo noſtro, cultu, honore, reuerentia, beneficia, quæ ab eo accepimus adnitimur. Hoc enim eſt conſequens, atq; id etiam uſus uitæ humanæ habet, ut referatur gratia fœneratoribus gratiarum, & recipiant uicem munerum munerantes: ita ergo nos forſitan facimus: atque humanis ſaltem cum deo noſtro retributionibus agentes, cum ab eo bona accepimus, bona reddimus: ad domos uidelicet ſtatim dominicas currimus, corpora humi ſternimus, mixtis cum fletu gaudijs ſupplicamus. Illuſtramus donarijs ſacra limina, aras muneribus. Et quia ipſi dono illius feſti ſumus, templum quoque ipſius uultu noſtræ feſtiuitatis induimus: aut certe quod ei non minus eſt, prioribus ex ipſo corde uitijs renunciamus, operum bonorum uictimas cædimus, & pro gaudijs nouis nouæ conſeruationis hoſtias immolamus. Omnibus denique immunditijs bellum ſanctum indicimus. Circorum inſanias fugimus, fœditates theatralium ludorum execramur. Vouemus domino nouam uitam, & ad obtinendam eius perpetuo protectionem, noſmetipſos deo ſacrificamus. Cum hęc ergo quæ diximus pro recentibus beneficijs dei debeant fieri, uideamus quæ fiant: ad ludos protinus curritur, ad inſanias conuolatur, in theatris populus diffunditur, in circis plebs tota bacchatur. Ille nobis ad hoc bona præſtat, ut boni ſimus: nos ediuerſo quoties bona accepimus, mala noſtra cumulamus: ille nos beneficijs ſuis uocat ad probitatem, nos ruimus in improbitatem: ille beneficijs ſuis prouocat ad compunctionem, nos ruimus in diſſolutionem: uocat ille ad caſtitatem, nos ruimus in impuritatem. Præclare uidelicet ſacris muneribus reſpondemus. Præclare dona eius uel agnoſcimus, uel honoramus, qui quantum ab eo beneficij accepimus, tantum ei iniuriarum repenſamus: aut iniuria dei hoc forte non eſt, aut eſſe indignior poſſit, aut multis & magnis opus ſit: ſed inueterata in nobis malorum omnium labe aliter iam non uitioſi eſſe non poſſumus, niſi ut omnino nõ ſimus. Quæ in nobis rogo ſpes bonæ frugis eſt? Qui ignorantia peccant, errore agnito corriguntur. Qui religionis expertes commutauerunt ſectam, mutare incipiunt diſciplinam. Poſtremo, ut dixi, qui aut abundantia nimia, aut ſecuritate uitiantur, deſinunt eſſe perditi cum deſtiterint eſſe ſecuri. Nos nec ignorantia labimur, nec religionis expertes ſumus, nec proſperitate rerum ac ſecuritate corrumpimur. Omnia ſiquidẽ ediuerſo ſunt. Religionem nouimus, ignorantia nõ excuſamur. Pacem & diuitias priorũ temporũ nõ habemus. Omnia quæ fuerant, aut ablata, aut immutata ſunt, ſola tãtũ uitia creuerũt. Nihil nobis de pace & proſperitate priſtina reliquũ eſt, niſi ſola omnino crimina, quæ proſperitatẽ nõ eſſe fecerũt. Vbi nanq; ſunt

Referenda gratia

Ironicũs

Sola uitia creuerunt

antiquæ

antiquæ Romanorum opes, & dignitates? Fortiſſimi quondam Romani erant, nunc ſine uiribus. Terrebant Romani ueteres, nos timemus: uectigalia illis ſoluebant populi barbarorum, nos uectigales barbaris ſumus. Vendunt nobis hoſtes lucis uſuram, tota admodum ſalus noſtra commercium eſt. O infelicitates noſtræ, ad quid deuenimus? & pro hoc gratias barbaris agimus, à quibus nos ipſos precio comparamus. Quid poteſt eſſe nobis uel abiectius, uel miſerius: & uiuere nos poſt iſta credimus, quibus uita ſic conſtat? Inſuper etiam ridiculos ipſi nos facimus, aurum quod pendimus, munera uocamus. Dicimus donum eſſe quod precium eſt, & quidem precium conditionis duriſſimæ ac miſerrimæ. Omnes quippe capti ui cum ſemel redempti fuerint, libertate potiuntur: nos ſemper redimimur, & nunquam liberi ſumus. Illorum more dominorum nobiſcum barbari agunt, qui mancipia obſequijs ſuis non neceſſaria mercedibus promerendis locant. Similiter enim non unquam ab hac ſumus liberi functione quam pendimus. Ad hoc quippe mercedes iugiter ſoluimus, ut ſine ceſſatione ſoluamus.

Romani quondam fortes

Simile

SALVIANI MASSYLIENSIS EPISCOPI DE VERO IVDICIO ET PROVIDENTIA DEI, LIBER SEPTIMVS.

CVM autem de infirmitate ac miſeria Romanorũ nonnulla dixerim, contraria forſitan negocio quod nũc agimus dixiſſe uidebimur. Scio enim poſſe hoc loco ſubijci, Hinc maxime probari, quod non reſpiciat humanas res deus: quia cum Romani quondam pagani & uicerint, & regnauerint, nunc Chriſtiani & uincantur, & ſeruiant. Sufficere quidem ad confutationem obiectionis iſtius poterant illa, quæ dudum de cunctis ferè paganis gentibus dicta ſunt: id eſt magis peccare eos qui ſcientes negligant legem dei, quàm qui non faciunt neſcientes. Sed tamen ſi deus annuit, cum ad eam negocij partem acceſſerimus, ut de ueteribus Romanis aliqua dicantur, euidenter diuino munere approbabimus, tam iuſtum tunc erga illos fuiſſe domini fauorem, quàm nunc erga nos iuſtam ſeueritatem. Et tam dignum illud fuiſſe, quod Romanos tunc deus auxilio ſuo extulit, quàm nũc dignum eſſe quod puniuntur. Atque utinam pœna ipſa prodeſſet. Illud grauius ac luctuoſius multo, quod poſt pœnam nulla correctio eſt. Curare nos uult caſtigationibus ſuis dominus, ſed curam non remedia ſequuntur. Quid hoc mali eſt? iumenta ac pecudes ſectione curantur. Et putrefacta mulorum, aſinorum, porcorum uiſcera, cum aduſta cauterijs fuerint, munus medicæ aduſtionis agnoſcunt, ſtatimq́;

Poſt pœnam nulla correctio

Dißimile

ſtatimq́ ubi aut cremata, aut deſecta fuerit uitiatorum corporum labes, in locum demortuæ carnis uiua ſuccedit. Nos & urimur, & ſecamur: ſed nec ferri deſectione, nec cauteriorum aduſtione ſanamur: immo quod eſt grauius, cura ipſa deteriores ſumus. Et ideo non fruſtra nobis euenit, quod euenire pecudibus & iumentis ſolet, quæ irremediabiles morbos ferunt. Nam in omnibus partibus mundi quia curis medicantibus non corrigimur, morte atque occiſione finimur. Ecce enim, ut non repetam, quæ multo ante iam dixi, hoc ipſum quale eſt quod paulo ante memoraui, ſcilicet quia & miſeri pariter & luxurioſi ſumus? Eſto enim ſint uitia iſta felicium, quamuis nemo quidem probroſus poſſit eſſe & felix: quia ubi non eſt uera honeſtas, non eſt uera felicitas. Sed modo, ut ſupra dixi, eſto ſint uitia iſta felicium, & longe flagitioſius laborauerunt ad exacerbandum. An forte falſum eſt, & odioſe potius, quàm uere iſta dicuntur? Non oratoria probatione qua uti alij in cauſis ſolent, ut producam quoſcunque ad probandum aut paucos, aut extraneos, aut minus idoneos teſtes: ipſos interrogemus à quibus acta ſunt: falſum ſit quòd diximus, ſi negarint: fatentur etiam. Et quidem quod eſt grauius ſic fatentur, ut in ipſa confeſſione non doleant: idem enim nunc eſt animus in fatentibus, qui in agentibus fuit. Sicut tunc non puduit flagitia committere, ſic nunc omnino non pœnitet flagitioſa feciſſe. Exceptis tamen perpaucis fermè ſanctis atque inſignibus uiris, qui, ut quidam de numero ipſorum ait: Sparſis rede-

1 merunt crimina nummis. Exceptis, inquam, his quos loquor, utique etiam in illa tunc generali admodum colluuione uitiorum, recte minorum criminum reos fuiſſe credimus, qui corrigi à diuinitate meruerunt. Non penitus enim dominum lædit ſuum, cui propitiatio reſeruatur. Et quid plura? puto quod ſemper & in ipſo errore reſpexerit, à quo hoc obtinere potuit, ne diutius erraret. Cæteri autem & plurimi fermè ac nobiliſſimi, propè idem omnes: unus gurges, omnium gula: penè unum lupanar, omnium uita. Et quid dicam de lupanaribus? minoris etiam criminis lupanar puto. Meretrices enim quæ illic ſunt, fœdus connubiale non norunt, ac per hoc non maculant quod ignorant. Impudicitiæ enim piaculo ſunt obnoxiæ, ſed reatu tamen adulterij non tenentur. Adde huic quod & pauca fermè ſunt lupanaria, & paucæ quæ in his uitam infeliciſſimam uiuunt. Damnauere meretrices apud Aquitanos: at ubi ea ciuitas in locupletiſſima ac nobiliſſima ſui parte non quaſi lupanar fuit? Quis potentum ac diuitum non in luto libidinis uixit? Quis non ſe barathro ſordidiſſimæ colluuionis immerſit? Quis coniugij fidem reddidit? immo quantum ad

2 paſſiuitatem libidinis pertinet, quis non coniugem in numerum ancillarum redegit? & ad hoc uenerabilis connubij ſacramenta deiecit, ut nulla in domo eius uilior uideretur in maritali deſpectione, quàm quæ erat

Vera felicitas

Hemiſtichiũ ex Poëta quopiam

Lupanaria

Aquitani

princeps matrimonij dignitate. Cogitat forte aliquis non ita ad plenum
eſſe ut loquor, habuiſſe enim illic matresfamilias ius ſuum, & dominarum
honorem poteſtatemq; tenuiſſe. Verum eſt, habuerunt quidem multæ in
tegrum ius dominij, ſed nulla fermè impollutum ius matrimonij: & nos
modo non quærimus quæ mulierum poteſtas, ſed quàm uirorum corru-
pta fuerit diſciplina. Quamuis nec poteſtatem quidem illic matresfamilias
integram habuiſſe dicam, quia quæcunq; ius connubij inuiolatum ac ſal-
uum non habet, nec dominium ſaluum habet. Haud multum enim matro
na abeſt à uilitate ſeruarum, ubi paterfamilias ancillarũ maritus eſt. Quis
autem Aquitanorum diuitum non hoc fuit, quem non ſibi ancillæ impu-
diciſſimæ, aut adulterum, aut maritum iure dixerunt? Equi enim emiſſa- *Hiere.5*
rij, ut propheta ait, in fœminas facti ſunt. Vnuſquiſque enim ad uxores
proximi ſui irruebat: atque illi de quibus hæc ſcripta legimus, & minore for
taſſe crimine, & minore, ut reor, numero criminum ac paſſiuitate pecca-
bant. Hi autem uere ut emiſſarij equi non ad paucas tantum, ſed penè ad *Emiſſarij*
omnes uernulas ſuas, id eſt ad greges proprios irruebant, & in morem eo- *equi*
rum pecudum, qui mariti gregum appellantur, feruidæ libidinis debaccha 5
tione graſſantes, in quamcunque eos primum fœminam ardens impudici-
tiæ furor traxerat, irruebant. Hic iam quæro à ſapientibus, cum hæc ita eſ-
ſent, quales putent fuiſſe illic familias, ubi tales erant patresfamilias? Quan
ta ſeruorum illic corruptela, ubi dominorum tanta corruptio? Morbido *Morbidum*
enim capite, nil ſanum eſt: neque ullum omnino membrum officio ſuo fun *caput*
gitur, ubi quod eſt principale nõ conſtat. In domo autem ſua pacis & opu-
lentiæ ſecuritas. Cur quæſo illic ſunt, ubi iam nulla pax, ubi nulla ſecuritas.
In omni enim fermè urbe Romana, pax & ſecuritas non ſunt. Cur ſola ui-
tia tantum perdurant? quis rogo ferre poſſit in homine egeſtuoſo eſſe la-
ſciuiam? Criminoſior quippe eſt luxurioſa paupertas, & maioris eſt inui- *Luxurioſa*
diæ miſer nugator. Quis captiuitatem expectans de circo cogitat? Quis *paupertas*
metuit mortem, & irridet? Nos & in metu captiuitatis ludimus, & poſiti in
mortis timore ridemus. Sardonicis quodammodo herbis omnem Roma- 4
num populum putes ſaturatum. Moritur & ridet, & ideo in omnibus ferè *Riſus Sardo*
partibus mundi riſus noſtros lachrymæ conſequuntur: ac uenit etiam in *nius*
præſenti ſuper nos illud domini noſtri dictum: Væ uobis qui ridetis, quo- *Riſum lachry*
niam flebitis. Sed forſitan cum de ludicris ac fœditatibus publicis diutiſſi- *mæ cõſequun*
me dixerimus, in hoc tantum deteriores eſſe nos putes barbaris, quia illi *tur*
hæc non agunt, nos agimus, cæterum ipſo carnalis libidinis ſcelere & for-
nicationis funeſtæ cœno nõ ita pollui. Comparemus, ſi placet, cęteris natio
nibus etiam in hac parte Romanos: & quidem neſcio an ullis rectius cõpa
rentur, q̃ his quos deus in medio Reip. ſuæ poſitos, poſſeſſores fecit ac do
minos ſoli eſſe Romani. Vnde quãuis nihil diſputari de iudicio dei poſſit,

tamen

tamen cum ablatam nobis iuris noſtri optimam partem barbaris dederit,
uideamus an id quod nobis tulit & illis tradidit, iuſto iudicio tradidiſſe ui-
5 deatur. Nemini dubium eſt Aquitanos omnes populos medullam ferè o-
mnium Galliarum, & uber totius fœcunditatis habuiſſe: nec ſolum fœcun-
ditatis, ſed quæ præponi interdum fœcunditati ſolent, uoluptatis, iocundi-
tatis, pulchritudinis: adeò illic omnis admodum regio aut intertexta uine-
is, aut florulenta pratis, aut diſtincta culturis, aut conſita pomis, aut amœ-
nata lucis, aut irrigata fontibus, aut interfuſa fluminibus, aut circundata
meſſibus fuit: ut uere poſſeſſores & domini terræ illius, non tam ſoli iſtius
6 portionem, quàm paradiſi imaginem poſſediſſe uideantur. Quid ergo
poſt iſta omnia? officioſiores abſq; dubio deo eſſe debuerant, quos ſpecia-
liter deus abūdantiſſima beneficiorum ſuorum dote ditauerat. Quid enim
rectius aut quid dignius, quàm ut quibus per munera ſua dominus quaſi
ſpecialiter uidebatur placere uoluiſſe, iidem quoq; ſpecialius domino cultu
ac religione placuiſſent? præſertim cum à nobis deus nil onerofum, nil gra-
ue exigat. Non enim nos ad aratra, aut ad ligones uocat, non ad ſcinden-
das terras, neq; ad uineas paſtinandas, non denique illa exigit à ſuis ſeruis
Matth. 11 quæ nos exigimus à noſtris. Quid nanq; ait? Venite ad me omnes, qui la-
boratis & onerati eſtis, & ego reficiam uos. Tollite iugum meū ſuper uos,
& diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde, & inuenietis requiem ani-
mabus ueſtris. Iugum enim meum ſuaue, & onus meum leue. Non ergo
nos ad laborem uocat dominus, ſed ad refectionem. Quid nanq; à nobis
exigit, quid præſtari ſibi à nobis iubet, niſi ſolam tantummodo fidem, caſti
tatem, humilitatem, ſobrietatem, miſericordiam, ſanctitatem? quæ utiq; o-
mnia non onerant nos, ſed ornant: nec ſolum hoc, ſed adeò uitam præſen-
tem ornant, ut futuram plus ornare poſſint. O pium, ô inæſtimabilis miſe-
ricordię dominum, qui ad hoc nobis in præſenti religionis munera tribuit,
ut ipſa in nobis poſtea quę nūc dat munera muneretur. Tales igitur etiam
omnes abſq; dubio Aquitani eſſe debuerant. Et quidem, ut diximus, ſpe-
cialius tales, quia ſpecialia dei munera poſſidebāt. Et quid poſt hęc omnia,
quid ſecutum eſt? quid, niſi cuncta quæ diuerſa ſunt? in omnibus quippe
Gallijs ſicut diuitijs primi fuere, ſic uitijs. Nuſquam enim improbior uolu-
ptas, nuſquam inquinatior uita, nuſquam corruptior diſciplina. Hanc pro
muneribus ſacris dederunt domino retributionem: ut inquantum eos be-
neficijs ſuis ille ad ſe illexerat ad propitiandum, intantum illi ab eo recede-
rent. Dominus quaſi corporis ſui caput eſt, & uita eius cunctis quaſi nor-
ma uiuendi. Peſſimumq; eſt hoc in hoc negocio, quod libentius omnes de
teriora ſectantur: & facilius mala inſtitutio damnat bonos, q̄ bona emen-
dat malos. Porrò autem cum etiam boni atque honeſti patresfamilias fa-
mulos bonos facere non poſſint, quantam illic putamus fuiſſe labem fami
liarum.

liarum,ubi domini erant impuritatis exemplum? Quamuis nō exemplum illic tantummodo fuerit,ſed uis ac neceſſitas quædam: quia parère impudiciſſimis dominis famulę cogebantur inuitæ:& libido dominantium,neceſſitas ſubiectarum erat. Ex quo intelligi poteſt,quantum cœnum impudicarum ſordiū fuerit, ubi ſub impuriſſimis dominis caſtas eſſe etiamſi uoluiſſent fœminas non licebat. Sed uidelicet difficile hoc probari poteſt,& nulla omnino extant præteritarum turpitudinum flagitiorumq; ueſtigia. Ecce etiam nunc multi ex eis licet patria careant, & in comparatione præteritarum opum pauperes uiuant, peiores fermè ſunt quàm fuerunt. Peiores autem non uno modo,quia etſi eadem faciunt quę ante faciebant,hoc ipſo tamen deteriores ſunt quia à ſcelere non ceſſant. Siquidem facinora eorum etſi maiora non ſunt,attamen plura ſunt: ac per hoc etſi criminum nouitate non creſcunt,pluralitate cumulantur. Adde autem quod hæc,ut dixi,faciunt iam ſenes, adde quod pauperes. Vtrunq; enim ſceleris augmentum eſt: minus ſiquidem prodigioſum eſt peccare iuuenes, peccare locupletes. Quæ autem in ijs ſpes aut remedium eſt,qui ab uſitata impuritate,nec miſeriarum egeſtate, nec uitæ extremitate reuocantur? Eſto enim quoſdam aut ſtulta præſumptio longæ uitæ, aut ſpes quandoq; agendæ pœnitentiæ conſoletur: nónne nouum hoc monſtri genus eſt, eſſe aliquos etiam in morte uitioſos? Quæ cum ita ſint, nunquid eſt aliquid quod dici amplius poſſit? Sed adhuc tamē addamus,ſcilicet quod multi hæc agunt hodie etiam inter hoſtes ſiti,& quotidiano diſcrimine ac timore captiui. Cum q; ob impuriſſimam uitam traditi à deo barbaris fuerint,impuritates tamē ipſas etiam inter barbaros non relinquunt. Sed tales forte hoſtes ſunt inter quos agunt, ut eos iſta delectent, & offendantur grauiſſime, ſi cum impudici ſint,uideant caſtos eſſe Romanos:quod ſi ita eſſet,nequaquam tamen facere nos improbos improbitas deberet aliena: quia quemlibet hominū magis ſibi præſtare conuenit ut ſit bonus, quàm alteri ut ſit malus: & plus id laborandum eſt ut placeamus deo per honeſtatem, quàm ut hominibus per impuritatem: ac perinde etiam ſi inter impudicos quis barbaros uiuat, magis tamen pudicitiam amet, ſiquidem quæ ſibi expedit, quàm impudicitiam,quæ impuris hoſtibus placet. Sed quid accidit inſuper ad mala noſtra? Inter pudicos barbaros impudici ſumus. Plus adhuc dico, offenduntur barbari ipſi impuritatibus noſtris. Eſſe inter Gothos non licet ſcortatorem Gothum, ſoli inter eos præiudicio nationis ac nominis permittuntur impuri eſſe Romani. Et quæ nobis rogo ſpes ante deum eſt? impudicitiam nos diligimus, Gothi execrantur: puritatem nos fugimus,illi amant: fornicatio apud illos crimen atq; diſcrimen eſt,apud nos decus. Et putamus nos ante deum poſſe conſiſtere? Putamus nos poſſe ſaluos eſſe,quando omne impuritatis ſcelus,omnis impudicitiæ turpitudo à Romanis admittitur,&

Inter pudicos barbaros impudici

h à bar-

à barbaris uindicatur? Hic nunc illos requiro, qui meliores nos putant eſſe quàm barbaros. Dicant quid horum uel paucisſimi Gothi faciũt, uel quid non horum Romani omnes, uel penè omnes: & miramur, ſi terrę uel Aquitanorum, uel noſtrum omnium à deo barbaris datæ ſunt: cum ea quæ Romani polluerãt fornicatione, nũc mundent barbari caſtitate. Sed forte hoc in Aquitanicis tantum: tranſeamus etiam ad alias mundi partes, ne de ſo-
Hiſpaniæ lis tantummodo Gallis dixiſſe uideamur. Quid Hiſpanias? nónne uel eadem, uel maiora forſitan uitia perdiderunt? Quas quidem cœleſtis ira etiã ſi alijs quibuslibet barbaris tradidiſſet, digna tamen flagitiorum tormenta tolerauerunt puritatis inimici. Sed acceſſit hoc ad manifeſtandã illic im-
Vuandali pudentiæ damnationem, ut Vuandalis potiſſimum, id eſt publicis barbaris traderentur. Dupliciter in illa Hiſpanorum captiuitate deus oſtendere uoluit, quantum & odiſſet acrius libidinem, & diligeret caſtitatem, cum & Vuandalos ob ſolam maxime pudicitiam illis ſuperponeret, & Hiſpanos ob ſolam uel maxime impudicitiam ſubiugaret. Quid enim? Nunquid nõ erant in omni orbe terrarum barbari fortiores, quibus Hiſpaniæ traderentur? multi abſq; dubio, imò ni fallor, omnes. Sed ideo ille infirmiſſimis ho-
Non uires ualere, ſed cauſam ſtibus cuncta tradidit, ut oſtenderet ſcilicet nõ uires ualere, ſed cauſam: neque nos tunc ignauiſſimorum quorundam hoſtium fortitudine obrui, ſed ſola uitiorum noſtrorũ impuritate ſuperari: ut uere in nos uenerit dictum illud, quod ait ad Iudæos dominus: Secundum immunditias ſuas & ſecundum iniquitates ſuas feci illis, & auerti faciem meam ab eis. Et alibi ad gen-
Deut. 28 tem ipſam: Adducet dominus ſuper te gentem de longinquo, & ungulis, inquit, equorum ſuorum omnes plateas conculcabunt, & populum tuũ gladio interficient. Completa ergo in nos ſunt omnia quæ ait ſermo diuinus, & iura uerborum cœleſtium luit pœna cunctorum: ſed tamen cum omnes ferè barbaræ gentes Romanum ſanguinem biberint, omnes uiſcera noſtra lacerauerint, quid eſt quod deus noſter maximas Reipub. opes & locupletiſſimos Romani nominis populos in ius potiſſimum ignauiſſimorũ quorundam hoſtium dedit? Quid, niſi ut cognoſceremus ſcilicet quod ſupra dixi, meritorum hoc fuiſſe, non uirium: utq; ipſum quoq; hoc nobis in confuſionem caderet ac pœnam, quod ignauiſſimis traderemur: & uel ſic plagam cœleſtis manus agnoſceremus, quia nos non fortiſſimi, ſed ignauiſſimi ſubiugarẽt. Sic euidẽter deus intelligi uoluit, magna opera ſæpe patrari per paucos. Ita per infirmos res acta eſt, ne opus cœleſtis dexteræ uirtu-
Iudicũ 4 et 9 ti aſſignetur humanæ, ſed diuinæ: ſiquidem & dux Siſara, quem Hebræus timebat exercitus, à muliere proſtratus eſt. Et Abimelech ciuitatum expugnatorem fœminea manus perculit, & ferratæ Aſſyriorum acies uidua opi-
3. Reg. 20 tulante ceciderunt. Et ne de ſolis fœminis tantum loquar, Benadab regem Syriæ, cui præter innumera populi ſui milia, & triginta duo reges, exercitusq;

tusq́ꝫ eiuſdem numeri ſeruiebant, nónne ideo à paucis principum pediſſe quis dominus uinci uoluit, ut qui eſſet autor talis uictoriæ noſceretur? Contra Madianitas quoque, qui, ut libet Iudicum refert, inſtar locuſtarum cuncta compleuerant: Gedeon iubetur pugnare cum paucis, non quia plures in exercitu non haberet, ſed uetatur multos ad bellum ducere, ne multitudo ſibi poſſit aliquid de uictoria uſurpare. Vnde cum triginta milia armatorum congregaſſet, ſic ad eum dominus locutus eſt: Multus eſt tecum populus, nec tradetur Madian in manus eius. Et quid poſtea? homini aduerſum innumera barbarorum milia pugnatuto C C C tantum uiros reliquit. In eam quippe exiguitatem redigi agmen militum iuſſit, ut ſibi de parato diuinitus belli opere paucitas uſurpare nihil poſſet: denique cur hoc dominus faceret, ita ipſe euidentiſſime declarauit, dicens: Ne glorietur contra me Iſraël & dicat, uiribus meis liberatus ſum. Audiant, inquam, hoc omnes improbi, audiant omnes præſumptuoſi, audiant præpotentes, audiant cuncti quid deus dicit: Ne glorietur, inquit, contra me Iſraël, & dicat: Meis uiribus liberatus ſum. Audiant, inquam, omnes contraria & blaſphema iactantes, audiant hæc ſpem ſuam in homine ponentes, loqui uniuerſos aduerſum ſe deus dicit, qui liberari ſe uiribus ſuis poſſe præſumunt. Quis autem eſt Romanorum non ita dicens? Quis eſt non ita ſentiens? Quis noſtræ partis non propè iugiter in hac parte blaſphemat? Nullas eſſe iam Reipub. uires, omnium conſcientia eſt, & ne ſic quidem agnoſcimus, cuius hoc beneficijs, quod adhuc uiuimus, debeamus. Siquãdo enim nobis proſperi aliquid præter ſpem noſtram & meritum deus tribuit, alius aſſcribit hoc fortunæ, alius euentui, alius ordinationi ducum, alius conſilio, alius magiſtro, alius patrocinio, nullus deo. Et miramur ſi nobis cœleſtis manus aliqua non præſtet, cui quicquid præſtiterit derogamus. Quid enim aliud facimus, cum bona quæ præſtat, nos uel euentibus caſuum, uel uirtutibus ducum, uel quibuſcunque alijs rebus friuolis deputamus? Hoc enim modo & terris nos oportet gratias agere quod fruges annuas metimus, & uineis quod uindemiamus, & mari quod piſces capimus, & ſyluis quod ligna cædimus, & ouibus quod ueſte tegimur, & pecudibus cæteris quod carne ſaturamur. Nam quæ ratio eſt, ut ei pro muneribus alijs grati eſſe uelimus, cui maximorum beneficiorum gratiam derogamus? Aut quis contentus eſt homo noſtræ conditionis, ut ei quis acceptum referat, cui de donis ſuis detraxerit ſumma? Ita & nos licet deo in nullo digne gratias agamus, parum tamen erat ſi pro his tantummodo grati eſſe uellemus, quæ ad uſum uiuendi dedit: Cur hanc gratiam tollimus, quod nos in anguſtijs iuuat, & in periculis liberat, & in medio barbararum gentium ſuos iugi protectione conſeruat? At non ita Gothi, non ita Vuandali, malis licet doctoribus inſtituti, meliores tamen in hac parte quàm noſtri. Offen-

Victoria autor *Iudic. 7* *Ibidem* *Audiant improbi* *Omnia deo ſunt accepta ferenda*

Veritas di quoſdam quamuis ſuſpicor his quæ diximus: ſed quia ueritas magis
quam offenſio cogitanda eſt, dicam, & ſæpe dicam: non ita Gothi, non
ita Vuandali, qui & in diſcrimine poſiti opem à deo poſtulant, & proſpe-
ritatis ſuæ munus diuinis nominibus appellant. Denique probauit hoc
bello proximo infelicitas noſtra. Cum enim Gothi metuerunt, præſum-
pſimus nos: nos in uiribus ſpem ponere, illi in deo: cum pax ab illis po-
Epiſcopi ſtularetur, à nobis negaretur: illi epiſcopos mitterent, nos repelleremus:
illi etiam in alienis ſacerdotibus deum honorarent, nos etiam in noſtris
contemneremus: prout actus utriuſque partis, ita & rerum terminus fuit.
Illis data eſt in ſummo timore palma, nobis in ſumma elatione confuſio.
Vere & in nobis tūc & in illis euidenter probatum fuit illud domini noſtri
Lucæ 14 dictum, Quoniam qui ſe exaltat humiliabitur, & qui ſe humiliat exalta-
bitur. Illis enim exaltatio data eſt pro humilitate, nobis pro elatione de-
iectio. Nanque agnouit hoc ille dux noſtræ partis, qui eandem urbem
hoſtium quam eodem die uictorem ſe intraturum eſſe præſumpſit, ca-
Prouerb. 16 ptiuus intrauit. Probauit ſcilicet quod propheta dixit, quia non eſt ho-
& 20 minis uita eius, nec uiri eſt ut ambulet & dirigat greſſus ſuos. Nam quia
uiam ſuam iuris ſui exiſtimauit, nec greſſum directionis habuit, nec ui-
Pſal. 106 am ſalutis inuenit. Effuſa eſt, ut legimus, abiectio ſuper principem, ſe-
ductus eſt in inuio, & non in uia: & ad nihilum deductus eſt, uelut aqua
decurrens: in quo quidem præter ipſam rerum infelicitatem præſens iu-
dicium dei patuit, ut quicquid facturum ſe uſurparat pateretur. Nam
quia ſine diuinitatis auxilio ac dei ductu capiendum à ſe hoſtem credidit,
ipſe captus eſt: conſilij ac ſapientiæ ſummam uſurpauit, ignominiam te-
meritatis incurrit: uincula quæ alijs parauit, ipſe ſuſtinuit. Et quod ro-
go euidentius dei iudicium eſſe potuit, quàm ut habens prædatoris fidu-
ciam, præda fieret: triumphum præſumens, triumphus eſſet, circunda-
retur, corriperetur, alligaretur, retorta brachia tergo gereret, manus quas
bellicoſas putabat, uinctas uideret. Puerorum ac mulierum ſpectaculum
fieret, illudentes ſibi barbaros cerneret, irriſionem ſexus promiſcui ſuſti-
neret: & qui maximum habuerat ſupercilium fortis uiri, mortem ſubiret
ignaui: atque utinam hoc ipſum breue remedium malorum eſſet, non diu-
turna toleratio. Ille autem, quantum ad pœnarum longitudinem pertinet,
longo tempore & diuturna in ergaſtulo barbarorum tabe conſumptus,
in hanc miſeriam redactus eſt, ut quod plerunque homines etiam pœnis
7 ipſis grauius atque acerbius putant, in miſerationem hoſtium deueniret.
Et hoc cur abſque dubio, niſi quia, ut iam dixi, illi deo humiles, nos re-
belles: illi crediderunt in manu dei eſſe uictoriam, nos in manu noſtra.
immo in ſacrilega atque impia, quod eſt peius nocentiuſque quàm nati-
ua. Denique ipſe rex hoſtium, quantum res prodidit ac probauit, uſque
ad

ad diem pūgnæ ſtratus cilicio preces fudit, ante bellum in oratione iacuit, ad bellum de oratione ſurrexit. Priuſquàm pugnam manu capeſſeret, ſupplicatione pugnauit, & ideo fidens proceſſit ad pugnam, quia iam meruerat in oratione uictoriam. Non diſſimiliter autem illud etiam apud Vuandalos, ad quos cum in ijs partibus ſitos noſtra pars pergeret, tantamcꝫ ad debellandos eos præſumptionis fiduciam ferret, quantam etiam proxime ad Gothos, pari ſuperbiæ, pari faſtus exitu corruerunt. Venitcꝫ ſuper exercitum noſtrum prophetæ dictum: Obruet dominus confidentiam tuam, *Hiere.2* & nihil habebis proſperum. Confidebamus enim in ſapientia noſtra & fortitudine, contra dei mandata dicentis: Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, nec fortis in fortitudine ſua, ſed in hoc glorietur qui gloriatur, ſcire & *& 9* noſſe me quia ego ſum dominus. Non immerito itaque metu numinis ad meliora ſe illi ſubſidia contulere quàm noſtri: nam cum armis nos atcꝫ auxilijs ſuperbiremus, à parte hoſtium nobis liber diuinæ legis occurrit. Ad hanc enim præcipue opem timor & perturbatio tunc Vuandala confugit, ut ſeriem nobis cœleſtis eloquij opponeret, & aduerſum aduenientes ora reſeraret. Hic nunc requiro, quis hoc unquam è noſtris partibus fecerit, aut quis non irriſus fuerit ſi putaſſet eſſe faciendum, irriſus utique, ſicut à noſtris omnia fermè religioſa ridentur. Et ideo quid prodeſſe nobis prærogatiua illa religioſi nominis poteſt, quod nos catholicos eſſe dicimus, quod ſi *Prerogatiua religioſi nominis* deles eſſe iactamus: quod Gothos ac Vuandalos hæretici nominis comprobatione deſpicimus, cum ipſi hæretica prauitate uiuamus. Itacꝫ rectiſſime nobis dicitur illud quod Iudæis in lege fidentibus dixit ſermo diuinus: Quomodo dicitis, ſapientes ſumus, & lex domini nobiſcum eſt? Nolite, in- *Hiere.8* quit, confidere in uerbis mendacij, dicentes, templum domini, templum do- *& 7* mini, templum domini eſt: quoniam ſi benedixeritis uias ueſtras & ſtudia ueſtra, ut aduenæ, & populo, & uiduæ non feceritis calumniam, nec ſanguinem innocentum effuderitis in loco hoc, Habitabo uobiſcum in loco iſto à ſeculo uſcꝫ in ſeculum. Quo uticꝫ oſtenditur, quod ſi iſta non facimus, ſuperflua nobis catholici nominis præſumptione plaudamus, ubi dei iuge iudicium eſt. Illi creſcunt quotidie, nos decreſcimus: illi proficiunt, nos deprauamur: illi floreſcūt, nos areſcimus, ut uere in nos ueniat dictum illud quod de Saul ac Dauid ait ſermo diuinus: quia Dauid erat proficiens, & ſemper *2.Reg.3* ſeipſo robuſtior, domus autem Saul decreſcēs quotidie: Iuſtus eſt enim, ut propheta ait, iuſtus eſt dominus, & rectum iudiciū ſuum. Iudicamur itacꝫ *Pſal.118* etiā præſente iudicio à deo, & ideo excitata eſt in perniciem noſtrā ac dedecus gens ignauiſſima, quæ de loco in locum pergens, de orbe in orbē tranſiens, uniuerſa uaſtaret. Ac primum de ſolo patrio effuſa eſt in Germaniam *Germania* primam, nomine barbaram, ditione Romanam, poſt cuius exitium primū

arſit regio Belgarum,deinde opes Aquitanorum luxuriantium. Et poſtea quid fuit totum Africæ territorium, quàm domus una uitiorum, aheno il/
Ezech.24 li ſimilis,de quo propheta dicit: Væ ciuitati ſanguinum, ollæ cuius rubigo in ea eſt,& rubigo eius non exiuit de ea. Ciuitatem,ut uidemus, aheno, & iniquitatem ſanguini comparauit, ut intelligamus ſcilicet ſic eſſe in ciuitate
& 22 populi iniquitatem,ſicut in aheno ſanguinē bullientem. Non diſſimile eſt autem huic illud ſacri ſermonis: facti ſunt mihi domus Iſraël commixti o/mnes æramento,& ferro,& ſtagno,& plumbo, & in medio argentum per/mixtum eſt.Propterea ſic dicit hæc dominus deus: Pro eo quod facti eſtis omnes in permixtionem unam,conflabo uos & inſufflabo uos in igne iræ.

Diuerſitas metallorum Diſſimillima inter ſe genera metallorū ſacer ſermo memorauit. Et quomodo in eodem conflatorio res diuerſæ conflantur? ſcilicet quod in diuerſitatibus metallorum diſſimilitudo hominum deſignatur. Et ideo etiam argentum,id eſt nobilioris materiæ metallum iiſdem ignibus datur,quia naturę nobilioris ingenium uita degenerante damnatur. Sicut etiam de principe
Ezech.27 Tyri dixiſſe legimus deum per prophetam:Fili hominis accipe lamentum ſuper principem Tyri,& dic illi:Hæc dicit dominus deus, tu conſignatio ſimilitudinis,& corona decoris in delitiis paradiſi fuiſti:omnem lapidem pretioſum indutus es,Sardonicem,& Topazium,& Smaragdum. Et iterum:
& 28 Argento,inquit,& auro impleſti theſauros tuos,à multitudine negociationis impleſti promptuaria tua. Quæ omnia nunquid non talia ſunt, ut uel
Africæ diuitiæ ſpecialiter de Africis dicta uideantur: ubi enim maiores theſauri, ubi maior negociatio,ubi promptuaria pleniora? Auro, inquit,impleſti theſauros tuos à multitudine negociationis tuæ. Ego puto adeò diuitem quondam Africam fuiſſe,ut mihi copia negociationis ſuæ nō ſuos tantum, ſed etiam mundi theſauros uideatur impleſſe. Et quid poſt hæc? Exaltatum eſt,inquit,cor tuum in decore tuo,propter multitudinem peccatorum tuorum in terram te proieci.Quomodo Africanæ potentiæ & hoc competit, aut quomodo proiecta eſſe uidetur in terram? Quomodo,niſi quando amiſit potentiæ ueteris altitudinem, quaſi cœleſtem perdidit dignitatem. Et educam,inquit,ignem de medio tui, hic te deuorabit. Quid hac re uerius? de media quippe eorum iniquitate ignis peccati exiit, qui felicitatem prioris temporis deuorauit.Et omnes,inquit, qui te nouerunt inter nationes, contriſtabuntur ſuper te.Conuenire illis hoc non putemus, ſi non euerſio Africani ſoli,luctus eſt generis humani. Perditio, inquit, factus es, & non eris amplius in æternum. In perditionem illic iam deducta omnia ſatis conſtat. Supereſt ne malorum præſentium pœnas etiam æterna continuatio conſequatur: non patitur hoc autem pro affectu ſuæ miſericordiæ deus. Nam quātum ad meritum noſtrorum criminum pertinet, ita ſe res habet, ut pati

ut pati poſſe uideatur. Quid enim piaculorum eſt non illic ſemper admiſ-ſum? ne de omnibus dicam, quia & enormia ferè ſunt, & ſciri & dici tanta nõ poſſunt, de ſola uel maxime obſcœnitate impuritatum loquor: & quod eſt grauius, ſacrilegiorum. Pretermitto in aliquo rabiem cupiditatis, uitium totius generis humani. Prætereo auaritiæ inhumanitatem, quod propriũ eſt Romanorum penè omnium malum. Relinquatur ebrietas, nobilibus ignobilibusq; communis. Taceatur ſuperbia & tumor, tam peculiare hoc diuitum regnũ eſt, ut aliquid ſorſitan de iure ſuo ſe putent perdere, ſi hinc ſibi alius quicquam uoluerit uendicare. Tranſeatur denique propè omne fraudum, falſitatum, periuriorum nephas, nulla unquam his malis Romana ciuitas caruit, ſed ſpecialius hoc ſcelus Afrorũ omnium fuit. Nam ſi-cut in ſentinam profundæ nauis colluuiones omnium ſordium: ſic in mores eorum, quaſi ex omni mundo, uitia fluxerũt. Nullam enim improbitatem ſcio quæ illic non redundauerit, cum utiq; etiam paganæ ac ferinæ gentes, etſi habeant ſpecialiter mala propria; non eſt tamen in his hoc corpus omnium.† Galliarũ, ſed paulatim id ipſum tamen, ut dum pars clade cædi-tur, pars exemplo emendetur. Sed ubi apud nos emendatio, aut quæ pars Romani orbis, quamuis afflicta corrigitur? Omnes enim, ut legimus, declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt. Et ideo propheta clamat ad deum, & dicit: Percuſſiſti eos, & non doluerunt: attriuiſti eos, & renuerunt accipere diſciplinam. Indurauerunt facies ſuas ſuper petram, & noluerunt reuerti. Quàm uere autem etiam in nos hoc cadat, res ipſa indicat. Vaſtata eſt diu Gallia, ergo emendata eſt cum uicina eſſet Hiſpania. Nec immerito, quia nullus erat omnino timor, nulla correctio, flammis quibus arſerant Galli, Hiſpani ardere cœperunt. In quo illud eſt, ut ſupra dixi, ſceleratiſſimum & grauiſſimum: quod cum arſerint, ut ita dicam, membra hominum peccatorum, curata non ſunt uitia peccantium. Et ideo compulſus eſt criminibus noſtris deus, ut hoſtiles plagas de loco in locum, de orbe in orbem ſpargeret, & excitatas penè ab ultimis terræ finibus gentes etiam trans mare mitteret, quæ Afrorum ſcelera punirent. Quid enim? Nunquid abdu-ctæ à ſolo patrio degere intra Gallias non potuerant? aut ne degerent, quem timebant, cum illæſæ à nobis uſq; ad tempus illud cuncta uaſtauerint? Sed eſto intra Gallias formidabant: quid in Hiſpania, ubi exercitus noſtros etiam bellando contriuerant, nunquid conſiſtere aut permanere metuebant iam uictores, iam triumphantes? quibus uſque ad hoc fortitudinis factum contingeret aſcendere, & poſt experimenta belli diu parati intelligerent ſibi Romanæ Reipub. uires etiam cum barbarorum auxilijs pares eſſe non poſſe. Potuerant ergo illic degere, nec timebant: ſed illa utiq; cœleſtis manus quæ eos ad punienda Hiſpanorum flagitia illuc

Simile

Pſal. 52

Hiere. 5

 traxerat,

traxerat,etiam ad uaſtandam Africam tranſire cogebat.Ipſi denique fate/
bantur non ſuum eſſe quod facerent, agi enim ſe diuino iuſſu ac perurgeri:
ex quo intelligi poteſt quanta ſint mala noſtra,ad quos uaſtādos atq; cru/
ciandos ire barbari compelluntur inuiti,ſecundum illud quod uaſtator ter/
Eſa.36 ræ Iſraëliticæ rex Aſſyriorum ait: Nunquid ſine domini uoluntate aſcendi
in locum iſtum? Dominus dixit mihi: Aſcende ad terram hanc,& demoli/
Hiere.25 re eam.Et alibi ſacer ſermo:Hoc dicit dominus exercituum deus Iſraël,ecce
ego mittam & aſſumam Nabuchodonoſor regem Babylonis ſeruum me/
um,ueniensque percutiet terram Ægypti. Vnde agnoſcere poſſumus cun/
cta quidem quæ affliguntur,iudicio dei percuti, ſed tamen ut ſæpe memo/
raui,propter peccata ſubuerti. Ac per hoc quicquid actum eſt, peccatis nō
deo aſſcribendum:quia recte illi rei factum aſſcribitur, qui ut ita fieret exe/
git. Nam & homicida cum à iudice occiditur, ſuo ſcelere punitur: & latro
aut ſacrilegus cum flammis exuritur, ſuis criminibus concrematur. Vnde
& quod Vuandali ad Africam tranſierunt, non eſt diuinæ ſeueritati, ſed
Afrorum ſceleri deputandum. Graui enim eos antequàm illuc pergerent
ac longa iniquitate traxerunt. Et ideo intelligere debemus, quia pietatis
diuinæ fuit, quod pœnam diu debitam diſtulit: piaculorum autem & cri/
minum,quod aliquando peccator populus quæ merebatur accepit: niſi for
te Afros hoc non meruiſſe credimus,cum utiq; nulli magis,utpote in quos
omnia ſimul improbitatum atque impuritatum genera confluxerint. Cæ/
teri enim homines etſi nonnullis flagitiorum uitijs obligati ſunt, quibuſ/
8 dam tamen non implicantur: etſi inuolentia non carent, maliuolentia ca/
Inuolentia no ue dictum rent:etſi libidine æſtuant, rapacitati non ſeruiunt. Multos denique etſi ac/
cuſat incontinentia corporum,ſimplicitas commendat animorum.In Afris
penè omnibus nihil horum eſt,quod ad utrunque pertineat, id eſt bonum
æque ac malum: quia totum admodum malum. Adeò excluſa naturæ
originalis ſynceritate, aliam quodammodo in his naturam uitia fecerunt.
Exceptis enim pauciſſimis dei ſeruis, ubi non omnia execratione digna?
Gothorum gens perfida,ſed pudica eſt: Alanorum impudica, ſed minus
perfida: Franci mendaces, ſed hoſpitales: Saxones crudelitate efferi, ſed
Omnium gentium peculiaria bona ac mala caſtitate uenerandi. Omnes denique gentes habent ſicut peculiaria ma/
la, ita etiam quædam bona. In Afris penè omnibus neſcio quid non ma/
lum. Si accuſanda eſt inhumanitas, inhumani ſunt. Si ebrietas, ebrioſi
ſunt. Si falſitas, fallaciſſimi. Si dolus, fraudulentiſſimi. Si cupiditas, cu/
pidiſſimi. Si perfidia, perfidiſſimi. Impuritas eorum atque blaſphemia
his omnibus admiſcenda nō ſunt: quia illis quæ ſupra diximus malis alio
rum gentium uitia, his autem etiam ſua ipſorum uicerunt. Ac primum,
ut de impuritate dicamus, quis neſcit Africam totam obſcœnis libidinum

tædis ſemper arſiſſe: non ut terram ac ſedem hominum, ſed ut æthnam putes impudicarum fuiſſe flammarum. Nam ſicut æthna inteſtinis quibuſdam naturæ feruentis ardoribus, ſic illa abhominandis iugiter fornicationum ignibus æſtuauit. Nec uolo in hac re aſſertionibus meis credi, teſtimonium requiratur generis humani. Quis non omnes omnino Afros impudicos generaliter ſciat, niſi forte ad deum conuerſos, id eſt fide ac religione mutatos. Sed hoc tam rarum eſt ac nouum, quàm rarum uideri poteſt quemlibet ganeonem non eſſe ganeonem, aut quemcunque ſæuum non eſſe ſæuum. Tam infrequens eſt enim hoc & inuſitatum, impudicum non eſſe Afrum, quàm nouum & inauditum, Afrum non eſſe Afrum. Ita enim generale in eis malum impuritatis eſt, ut quicunque ex eis impudicus eſſe deſierit, Afer non eſſe uideatur. Nec diſcurram per loca ſingula, aut cunctas diſcutiam ciuitates, ne ſtudioſe uidear quærere, aut inueſtigare quæ dicam: una tantum uniuerſarum illic urbium principe, & quaſi matre contentus ſum, illa ſcilicet Romanis artibus ſemper æmula, armis quondam & fortitudine, poſt ſplendore & dignitate. Carthaginem dico & urbi Romæ maxime aduerſariam, & in Africano orbe quaſi Romam, quæ mihi ideo in exemplum ac teſtimonium ſola ſufficit: quia uniuerſa penitus, quibus in toto mundo diſciplina Reipub. uel procuratur, uel regitur, in ſe habuit. Illic enim omnia officiorum publicorum inſtrumenta, illic artium liberalium ſcholæ, illic philoſophorum officinæ, cuncta denique uel linguarum gymnaſia uel morum: illic quoque etiam copiæ militares, & regentes militiam potentes, illic honor proconſularis, illic quotidianus iudex & rector, quantum ad nomen quidem proconſul, ſed quantum ad potentiam conſul: illic quoque omnes rerum diſpenſatores, & differentes inter ſe tam gradu, quàm uocabulo dignitates, omnium, ut ita dicam, platearum & compitorum procuratores, cuncta fermè & loca urbis, & membra populi gubernantes. Hac ergo tantum contenti ſumus ad exemplum ac teſtimonium cæterarum, ut intelligamus ſcilicet quales illæ fuerunt ciuitates, quæ minores habuerunt probi officij procurationes, cum uiderimus qualis extiterit ubi ſummi ſemper fuere rectores. Quo loco propè eſt, ut pœniteat me profeſſionis meæ, id eſt quod ſuperius ſpopondi, cunctis propè Afrorum criminibus prætermiſſis de impuritatibus præcipue ac blaſphemijs eorum me eſſe dicturum. Video enim quaſi ſcaturientem uitijs ciuitatem, uideo urbem omnium iniquitatum genere furentem, plenam quidem turbis, ſed magis turpitudinibus: plenam diuitijs, ſed magis uitijs: uincentes ſeinuicem homines nequitia flagitiorum ſuorum, alios rapacitate, alios impuritate certantes, alios uino languidos, alios cruditate diſtentos, hos ſertis redimitos, illos unguentis oblitos, cunctos uario luxus marcore perditos,

Aethna impudicarum flammarum

Afrorum impuritas

Carthago

tos, ſed penè omnes una errorum morte proſtratos: non omnes uinolentia temulentos, ſed omnes peccatis ebrios. Populos putares non ſani ſtatus, non ſui ſenſus, non animo incolumes, non gradu, quaſi in morem bacchanum crapulæ cateruatim inſeruientes. Iam uero illud cuiuſmodi, aut quàm graue, genere quidem diſpar, ſed iniquitate non diſpar, niſi forte in hoc diſpar quia maius, Proſcriptiones dico orphanorum, uiduarum afflictiones, pauperum cruces, qui ingemiſcentes quotidie ad deum, finem malorum imprecantes, & quod grauiſſimum eſt, interdum ui nimiæ amaritudinis etiam aduentum hoſtium poſtulantes, aliquando à deo impetrauerunt, ut euerſionem tandem à barbaris in commune tolerarent, quam ſoli ante à Romanis tolerauerant. Sed eſto hæc omnia prætermittantur, quia & in toto fermè aguntur orbe Romano, & ſpopondi me de his malis nec pauca dicturum. Quid ergo impudicitia atque impuritas de qua loquor, nunquid non ad euerſionem Afrorum ſola ſufficeret? quæ enim fuit pars ciuitatis non plena ſordibus, quæ intra urbem platea aut ſemita non lupanar? Adeò penè omnia compita, omnes uias, quaſi foueæ libidinum interceperant, aut quaſi retia prætexerant, ut etiam qui ab hac re penitus abhorrerent, tamen uitare uix poſſent. Latronum quodammodo excubias uideres, commeantium uiatorum ſpolia captantes, qui inſidiarum frequentium denſitate, ita omnes admodum calles, omnes anfractus, ac diuerticula ſepiſſent, ut nullus fermè tam cautus eſſet: qui non in aliquos inſidiarum laqueos incurreret, etiam qui ſe de plurimis expediſſet. Fœtebant, ut ita dixerim, cuncti urbis illius ciues cœno libidinis, ſpurcum ſibimetipſis mutuæ impudicitiæ nidorem inhalantes. Sed horrori eis tamen horrida iſta non erant, quia idem omnes horror infecerat. Vnam illic putes fuiſſe libidinum fornicationumq́ʒ ſentinam, cœnum quaſi ex omni platearum & cloacarum labe collectum. Et quæ illic ſpes eſſe poterat, ubi præter id quod in domini templo erat, nihil uideri penitus niſi ſordide licebat? Quãquam quid dicã in dei templo? hoc quippe totum ad ſacerdotes tantum & clerum pertinet, quos non diſcutio, quia domini mei miniſterio reuerentiã ſeruo: & quos ita
Gen.19 ſolos puros arbitror fuiſſe in altario, ſicut pereuntibus Sodomis ſolũ Loth fuiſſe in monte legimus. Cæterum quantum ad plebem pertinet, quis in illo numero caſtus fuit? Caſtũ dico: quis non fornicarius, non adulter, & hoc ſine ceſſatione, ſine termino? Rurſum clamitem itaque eſt neceſſe. Quæ ſpes in illo populo eſſe poterat, ubi cum unus interdũ adulter plebem eccleſiaſticam polluat, ubi inter tot milia ſi diligẽtiſſime quęreres, caſtum uel in eccleſia reperire uix poſſes. Plus multo dicam, utinã hæc eſſent ſola quæ diximus, & contenta illic uirorum impuritas fuiſſet ſolis ſordidarum mulierũ fornicationibus inquinari. Illud grauius & ſceleſtius, quod illa de quibus
Rom.1 beatus apoſtolus Paulus cum ſumma animi lamentatione conqueritur,

in Afris penè omnia fuerunt: ſcilicet quia maſculi relicto naturali uſu fœmi næ, exarſerunt in deſiderijs ſuis in inuicem, maſculi in maſculos turpitudinem exercentes, & mercedem quam oportuit erroris ſui in ſemetipſis recipientes. Et ſicut nō probauerunt deum ſe habere in noticia, tradidit illos in reprobum ſenſum, ut facerent quæ nō cōuenit. Nunquid hoc beatus Apoſtolus de barbaris aut feris gentibus dixit? nō utiq;, ſed de nobis, id eſt ſpecialiter de Romanis: quos quidē Afri, quia nequaquam olim uincere imperio ac ſublimitate ualuerunt, quod potuerunt unū, impuritate uicerunt. Quicunq; ergo iure ſe mihi iraſci putat, magis Apoſtolo iraſcatur, ſcilicet quia quod dicimus nos fuiſſe Afros, hoc ille dixit dominos eorū eſſe Romanos. Sed forte id uel occultum quod loquimur erat, & ſaltem hoc prouidebant procuratores, ne publicæ paſſim diſciplinæ oculos, ciuitatis ſcelera propalata pollueret. Quod ſi factum utiq; fuiſſet, quamuis multi extitiſſent opere ipſo ſordidi, non omnes tamen fuerant uiſu atque animo ſordidati: & ſolet res flagitioſa quando agitur occulte, fidem facinoris non mereri. Supra autem omnem monſtruoſi piaculi execrationem eſt, ſcelus ſummum admittere, & pudorem ſceleris non habere. Quid rogo fieri illic prodigioſius potuit? in urbe Chriſtiana, in urbe eccleſiaſtica, quam quondam doctrinis ſuis apoſtoli inſtituerant, quam paſſionibus ſuis martyres coronarāt, uiri in ſemetipſis fœminas profitebantur, & hoc ſine pudoris umbraculo, ſine ullo uerecundiæ amictu: ac ſi parum quippe piaculi eſſet, ſi malo illo malorū tantum inquinarentur autores: per publicam ſceleris profeſſionem, fiebat etiam ſcelus integræ ciuitatis. Videbat quippe hæc uniuerſa ciuitas, & patiebatur: uidebant iudices, & acquieſcebant: populus uidebat, & applaudebat: ac ſic diffuſo per totam urbem dedecoris ſceleriſq; conſortio, etſi commune hoc omnibus non faciebant actus, cōmune omnibus faciebat aſſenſus. Sed finis aliquis forſitā mali, aut emēdatio aliqua labis iſtius fuit. Quis credere aut audire etiam poſſit, conuertiſſe in muliebrem tolerantiam uiros, non uſum ſuum tantum atque naturam, ſed etiam uultum, inceſſum, habitum, & totum quicquid penitus aut in ſexu eſt, aut in uſu uiri: adeò uerſa in diuerſum omnia erant, ut cum uiris nihil magis pudori eſſe oporteat, quàm ſi muliebre aliquid habere uideantur: illic nihil uiris quibuſdam turpius uideretur, quàm ſi in aliquo uiri uiderentur. Sed paucorum hoc, inquis, dedecus fuit: & quod non à pluribus perpetratum eſt, cunctis nocere non potuit. Iam quidem ſupra dixi ſæpiſſime, in dei populo etiam unius facinus peſtem fuiſſe multorum: ſicut ex furto Achar fugit populus, ſicut ex zelo Saulis exorta eſt peſtilentia, ſicut ex Dauid numeratione mortalitas: ita eſt enim dei eccleſia quaſi oculus. Nam ut in oculum etiam ſi parua ſordes incidat, totum lumen obcæcat: ſic in eccleſiaſtico corpore etiamſi pauci ſordida faciāt, propè totum eccleſiaſtici ſplendoris lumen offuſcatur,

Oculi publicæ diſciplinæ — *Ioſue 7* — *1. Reg. 19* — *2. Reg. 24* — *Simile*

fuſcatur. Et ideo ſaluator ipſe principalem eccleſiæ partem oculum nomi-
Matth.6 nauit, dicens: Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſim-
plex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus nequam fue-
1.Cor.5 rit, totum corpus tuum tenebroſum erit. Vnde & Apoſtolus: Neſcitis, in-
quit, quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit: quamuis ego il-
lic non modicum de hoc malo, ſed nimis, bene dicam: non quia molles plu-
rimi fuerint, ſed quia mollicies paucorum, labes eſt plurimorum. Nam etſi
pauci ſunt, qui dedecoroſa ſuſtineant, multi tamen ſunt qui paucorum ſor-
Simile dibus polluantur. Quemadmodum enim una meretrix multos fornicato-
res facit, ſic plurimam populi partem inquinat paucorum effœminatorum
abominanda permixtio. Et neſcio qui eorum ante deum deteriores ſint,
1.Cor.6 cum æquali in ſcriptis ſacris ſorte damnentur. Neq; molles enim, inquit, ne-
que maſculorum concubitores regnum dei poſſidebunt. Illud ergo magis
ingemiſcendum atq; lugendum eſt, quod tale hoc ſcelus crimen etiam to-
tius Reipub. uidebatur. Et uniuerſa Romani nominis dignitas, facinoris
prodigioſi mouebatur infamia. Cum enim muliebrem habitum uiri ſume-
rent, & magis muliebrem gradum fingerent, cum indicia quędã ſibi mon-
ſtruoſæ impuritatis innecterent, & fœmineis tegminum illigamentis capi-
ta uelarent, atq; hoc publice in ciuitate Romana, urbe illic ſumma & cele-
berrima: quid aliud quàm Romani imperij dedecus erat, ut in medio Rei-
Poteſtas ſcelera permittẽs. pub. ſinu execrãdiſſimum nephas palàm liceret admitti? Poteſtas quippe
magna & potentiſſima, quæ inhibere ſcelus maximum poteſt, quaſi pro-
bat debere fieri, ſi ſciens patitur perpetrari. In cuius enim manu eſt ut pro-
hibeat, iubet agi, ſi non prohibet admitti. Iterum quia dolor exigit, ab his
qui iraſcuntur requiro, in quibus hæc barbaris gentibus aut facta ſint un-
quam, aut fieri publica impunitate licuerit. Denique ne longius de hac re
ambigere aut inueſtigare neceſſe ſit, ipſos illos Africæ uaſtatores, Afrorum
populis comparemus. Videamus quid ſimile in Vuandalis factum ſit: &
certe barbari elatione tumidi, uictoria ſuperbi, delitiarum ac diuitiarum af-
fluentia diſſoluti: qui profecto etiamſi continentiſſimi & caſtiſſimi ſemper
c fuiſſent, mutari tamen cum tanta rerum obſecundantium felicitate potue-
Exo.13 runt: ingreſſi ſcilicet, ut diuinis literis ſcriptum eſt, terram lacte & melle ma-
nantem, fœcundam, opulentiſſimam, omnium delitiarum copijs quaſi ebri-
am. In qua utiq; minime mirum fuerat, ſi luxuriaſſet gens barbara, ubi ſi-
Ipſa natura luxurians milis quodammodo luxurianti erat ipſa natura. Ingreſſos hæc loca Vuan-
dalos, quis non putet omni ſe uitiorum atq; impuritatum cœno immerſiſ-
ſe, aut ut leuiſſime dicam, ſaltem illa feciſſe, quæ ab Afris iugiter facta fue-
rant, in quorum iura migrarent: & certe ob ea tantum continentiſſimi ac
10 modeſtiſſimi iudicandi erant, quos non feciſſet corruptiores ipſa felicitas.
11 Quotus enim quiſq; ſapientium eſt, quem ſecunda non mutent, cui nõ cre-

ſcat

ſcat cum proſperitate uitioſitas:ac per hoc temperatiſſimos fuiſſe Vuanda
los eſt certum,ſi quales illi fuerant, qui capti ac ſubiugati ſunt,tales illi fuiſ/
ſent uictores.Igitur in tanta affluentia rerum atq; luxuria,nullus eorũ mol
lis effectus eſt.Nunquid parum uidetur?certe familiatitet etiam hoc nobi
les fecere Romani. Sed quid adhuc addo?in illis nullus uel qui Romano/
rum illic mollium pollueretur inceſtu. Certe hoc apud Romanos iam pri/
dem tale exiſtimatum eſt,ut uirtus potius putaretur eſſe quàm uitium:& il
li ſe magis uiribus præditos eſſe crederent,qui maxime uiros fœminei uſus
probroſitate fugiſſent. Vnde etiam illud fuit, quod lixis puerorum quon/ 12
dam exercitus proſequentibus, hæc quaſi bene meritis expeditionibus ſti/ *Lixæ puero/*
pendia laboris decernebantur, ut quia uiri fortes eſſent, uiros in mulieres *rum proſequẽ*
demutarent.Proh nephas & hoc Romani,plus addo,& hoc Romani non *tes exercitus.*
huius temporis:attamen ne ueteres accuſemus, Romani, ſed non antiqui,
iam ſcilicet corrupti,iam diſſoluti,iam ſibi & ſuis diſpares, & Græcis quàm
Romanis ſimiliores:ut(quod iam diximus) minime mirum ſit,ſi Romana
Reſpub.aliquando patitur quod iam diu meretur. Hæc ergo impuritas in
Romanis & ante Chriſti Euangelium eſſe cœpit: & quod eſt grauius, nec
poſt Euangelia ceſſauit. Et quis poſt hæc non admiretur populos Vuan/
dalorum, qui ingreſſi urbem opulentiſſimam, ubi hæc omnia paſſim age/
bantur, ita delitias corruptorum hominum adepti ſunt, quo corruptelas
morum repudiarent, & uſum bonorum poſſiderent, malorum inquina/
menta uitantes.Sufficere igitur ad laudem eorum hæc poſſunt talia,etiam
ſi alia non dicam, abominati enim ſunt uirorum impuritates. Plus adhuc
addo, abominati etiam fœminarum, horruerunt luſtra ac lupanaria, hor/
ruerunt concubitus contactuſq; meretricum. Nunquid hoc credibile ullis
uideri poteſt, Romanos hæc admiſiſſe, barbaros horruiſſe? aut nunquid
eſt poſt iſta quæ diximus,quod dici poſſe uideatur?Sed eſt tamẽ,& multo
plus eſt.Nam quod uitaſſe eos res fœdas diximus,minus eſt. Poteſt enim
quis inhoneſta horrere,non tollere: illud magni & ſingularis eſt meriti, nõ
ſolum ipſum labe non pollui, ſed prouidere etiam ne unquam alij polluan
tur. Procurator enim eſt quodammodo ſalutis humanæ, qui non tantum *Salutis huma*
id agit ut ipſe bonus ſit, ſed efficere hoc nititur, ut alij mali eſſe deſiſtant. *næ procura/*
Grande eſt profecto quod dicimus, grande ac ſupereminens. Quis credat *tor*
Vuandalos in ciuitatibus Romanis iſta feciſſe? Remota quippe eſt ab il/
lis omnis carnis impuritas. At quomodo remota? non ſicut remoueri ali/
qua à Romanis ſolet, qui ſtatuunt nõ adulterandum, & primi adulterant:
ſtatuunt non furandum,& furantur: quamuis penè nõ poſſim dicere quod
furentur:nõ enim ſunt quæ agunt furta,ſed latrocinia.Punit enim iudex in *Iudices ipſi*
alio peculatum,cùm ſit ipſe peculator: punit rapinam, cum ipſe ſit raptor: *nequam ſunt.*
punit ſicarium,cum ipſe ſit gladiator: punit effractores clauſtrorum & ho/

uiſum eſt, ut uiros fœminæ haberent, quæ ſine uiris eſſe non poſſent, ſed etiam ut per conſeruatores domeſticos ſaluæ eſſent, quæ ſeipſas ſeruare ne ſcirent, & adhærentes iugiter tabernaculo maritali, etiam ſi ad improbum eas facinus conſuetudo anteactæ impuritatis illiceret, coniugalis tamen cu/ ſtodia ab improbitate prohiberet. Addiderunt quoq; ad libidinem com/ primēdam, ſeueras pudicitiæ ſanctiones decretorum, gladio impudicitiam cohercentes, ut puritatem ſcilicet utriuſq; ſexus, & domi connubij ſeruaret affectus, & in publico metus legum: ac ſic duplici præſidio caſtimonia nite retur, cum & intus eſſet quod amaretur, & foris quod timeretur. Leges au/ tem illorum nequaquam illis ſunt legibus conſentaneæ, quæ ita partem im probitatis remouent, ut partem obſcœnitatis admittant, ut Romana illa decreta, quæ ſcortatores quidē ab alienis uxoribus remouerunt, ad omnes autem ſolitarias paſſim admiſerunt, adulteria uetantes, lupanaria ædifican tes. Timuerunt uidelicet ne nimis caſti homines ac puri eſſent, ſi ab omni eos penitus impuritate prohiberent. At non barbari, quoniā Romani non ſunt. Parum eſt quod dicimus. Quæ nobis rogo ante deum aut uitæ eſſe, aut ueniæ ſpes poteſt, quādo caſtitatem in barbaris cernimus, & nos ſic ca/ ſti ſumus? Erubeſcamus quæſo & confundamur. Iam apud Gothos impu dici non ſunt, niſi Romani, iam apud Vuandalos nec Romani. Tantum apud illos profecit ſtudium caſtimoniæ, tantum ſeueritas diſciplinæ, non ſolum quod ipſi caſti ſint, ſed ut rem dicamus nouam, rem incredibilem, rem penè etiam inauditam, caſtos etiam Romanos eſſe fecerunt. Si infirmi tas id humana pateretur exclamare ſuper uires meas cuperem, ut toto or/ 13 be reſonarem. Pudeat uos Romani ubiq; populi, pudeat uitæ ueſtræ, nul/ læ penè urbes luſtris, nullæ omnino impuritatibus uacant, niſi illæ tantum in quibus barbari eſſe cœperunt. Et miramur, ſi miſeri qui tam impuri ſu/ mus, miramur ſi ab hoſte uiribus uincimur, qui honeſtate ſuperamur. Mi/ ramur ſi bona noſtra poſſident, qui mala noſtra execrant. Nec illos natura le robur corporū facit uincere, nec nos naturæ infirmitas uinci. Nemo ſibi aliud perſuadeat, nemo aliud arbitret, ſola nos morū noſtrorū uitia uicerūt.

Vitia nos ui/ cerunt

SALVIANI MASSYLIENSIS EPISCOPI DE VERO IVDICIO ET PROVIDENTIA DEI, LIBER OCTAVVS.

ARBITROR, immo certus ſum faſtidioſam plurimis ſtyli huius prolixitatem fore, maxime quia morum no ſtrorum uitia caſtigat. Omnes enim admodum ſe lau/ dari uolunt. Nulli grata reprehenſio eſt, immo quod peius multo eſt quamlibet malus, quamlibet perditus mauult mendaciter prædicari, quàm iure reprehendi,

Reprehenſio omnibus in/ grata

& falſarũ laudũ irriſionibus decipi, quàm ſaluberrima admonitione ſer/
uari. Et cum hæc ita ſint, quid agendum eſt? nunquid uoluntati improbo/
rum hominum ſeruiendum? aut ſi ſibi illi etiam friuolas laudes deferri uo/
lunt, decet nos friuola atque irridenda deferre? maxime cum à fidelibus ui/
ris, nec illi quidem irrideri debeant, qui ſe rideri uolunt: ſicut ne illi quidem
mendaciter prædicari, qui ſe cupiunt titulo falſæ laudis ornari: quia non
tam illud quod unuſquiſque eorum cupiat audire, quàm quod nos dicere
Eſa.5 deceat conſiderandum eſt: præcipue cum propheta dicat: Væ illis qui di/
cunt dulce amarum, aut amarum dulce: ac per hoc modis omnibus tenen/
da ueritas, ut quod in re eſt, hoc & in uerbis ſit: quæ in ſe dulcedinem ha/
bent, dulcia: quæ amaritudinem, amara dicantur: præſertim nunc in nego/
cio ſacro, ubi à plurimis noſtræ iniquitates tanquam deo dulces exiſtiman
tur: & ne accuſabiles ipſi eſſe uideantur, deum accuſare præſumunt. Cum
enim eum incurioſum & negligentem, resq; humanas aut non ex iudicio
gubernare, aut etiam nec gubernare blaſphement: quid aliud utiq; deum,
quàm inertiæ, & abuſionis, & iniquitatis accuſant? O humanæ inſipientiæ
cæcitatem. O inſanæ temeritatis furorem. Deum ergo ô homo incurio/
ſum ac negligentem uocas: ſi quemlibet ingenuorum hominum hac contu
melia læderes, iniuriarum inſolentium reus eſſes: certe ſi illuſtriorem quem
Prodigorũ conuicium piam aut ſublimiorem, etiã cenſuram iuris publici ſuſtineres. Pupillis enim
uel maxime prodigis hæc obijciũtur obprobria, perditorum hoc adoleſcen
tium ſpeciale conuicium eſt, ut abuſores ſcilicet & incurioſi ac negligentes
rerum ſuarum eſſe dicantur. O ſacrilegæ uoces, O profanæ procacitates.
Deum ergo hoc eſſe dicimus, quod etiam inter homines non niſi perditiſſi
mos nuncupamus, quamuis non ſola iſta dicantur. Nota quippe ei, ut an/
te iam dixi, etiam iniquitatis impingitur. Si enim nos quæ patimur non
meremur, & indigni miſeriarum præſentium tolerantia ſumus, iniuſtum
utique deum dicimus, qui nos iubeat mala tolerare. Sed non tam, inquis,
iubet, quàm permittit: acquieſcamus hoc ita eſſe: ſed quàm longe quæſo eſt
à iubente permittens? qui enim ſinit nos iſta perferre, & prohibere poteſt
ne perferamus, probat abſque dubio debere perferre, & quæcunque pati/
mur ſuſtinere. Vnde uidemus quia iudicij eſt, ſed iuſta permiſſio: ita iſti de
quibus loquimur, qui ſic inhibuerunt ſcorta ut adulteria, qui & fœminas
nullis uoluerunt eſſe fœminas niſi maritis ſuis, & uiros nullis uoluerunt mu
lieribus eſſe maſculos, niſi uxoribus ſuis. Qui euagari obſcœnas libidines
extra legitimum thorum non ſinunt, leges ſuas ſcilicet ad diuinæ legis re/
gulam dirigentes, ut nihil ſibi in hac re crederent licere, quod deus uoluit
non licere. Et ideo non putauerunt à ſe ulli homini permittendum, ni/
ſi quod fuiſſet omnibus à diuinitate permiſſum. Scio quàm intolerabilia
quibuſdam uideantur iſta quæ diximus, ſed ratione rerum agendum eſt,

non libidine. Volo tantum dicat mihi quiſquis ille eſt, qui indignatur me iſta dicere, Num ita ſapientiſſimus omnium Socrates ſemper exiſtimatus teſtimonio ſcilicet Delphici dæmonis, qui quaſi princeps philoſophorũ ſicut ille dæmoniorum erat. Videamus ergo quas Socrates de pudicitia leges ſanxerit, & quas illi de quibus loquimur. Vxorem, inquit Socrates, propriam nullus habeat, matrimonia enim cunctis debent eſſe communia: ſic nanq; maior erit concordia ciuitatum, ſi omnes uiri fœminis ſine diſcretione omnibus miſceantur, & omnes fœminæ ſe omnibus uiris ſine diſtinctione ſubſternant: ac ſic fiant omnes uiri omnium mulierum mariti, omnes fœminæ uirorum omnium uxores. Nunquid ullum unquam aut freneticum, aut dęmoniacum uaria inſaniarum labe furioſum, tale aliquid locutum eſſe agnouimus? Tu dicis maxime philoſophorum hac ratione omnes uiros eſſe fœminarum omnium maritos, & omnes fœminas uirorum omniũ uxores, & paruulos omnes omnium filios: at ego hac ratione dico, neq; ullum uirum ullius fœminæ maritum, neque ullam mulierem ullius mariti uxorem, neq; ullum pignus ullius parentis filium. Vbi enim promiſcua omnia & confuſa ſunt, nemo eſt qui ſuum poſſit aliquid uendicare. Nec ſuffecit ſapientiſſimo, ut quidam aiunt, philoſopho docere hoc, niſi ipſe feciſſet, uxorem enim ſuam alteri uiro tradidit. Scilicet ſicut etiam Romanus Cato, id eſt, alius Italiæ Socrates. Ecce quæ ſunt & Romanæ & Atticæ ſapientiæ exempla, omnes penitus maritos, quãtum in ipſis fuit, lenones uxorũ ſuarum eſſe fecerunt. Sed uicit tamen Socrates, qui de hac re & libros condidit, & memoriæ hæc pudenda mandauit. Plus habet unde gloriari præceptis ſuis poſſit. Quantum ad doctrinam ſuam pertinet, lupanar enim fecit mundo. Iniuſte damnatus dicitur à iudicibus, & uerum eſt. Rectius enim hæc cum talia prædicantem genus damnaret humanum, ſicut abſq; dubio damnauit. Nam cum in hac re doctrinam eius omnes repudiauerint, omnes eam non ſolum ſententiæ autoritate, ſed quod multo maius eſt uitæ electione damnauerunt, & recte. Conferantur enim cum ijs quæ ille conſtituit illa quæ ſtatuerunt ij, quos dominari Africæ deus iuſſit. Statuit ille, ut nullus penitus haberet uxorem ſuam, iſti ut nullus penitus non ſuam: ille ut omnis fœmina uiris omnibus ſubiaceret, iſti ut nulla fœmina aliũ quàm ſuum uirum noſceret: ille generationem mixtam atq; confuſam, iſti puram & ordinatam: ille omnes domos ſcortari uoluit, iſti nullam: ille in cunctis habitaculis lupanaria eſt conatus ædificare, iſti etiam è ciuitatibus ſuſtulerunt: ille proſtare uoluit omnes uirgines, iſti caſtas fecere meretrices: atque utinam hic Socratis tantum error fuiſſet, nõ & complurium Romanorum ac penè omnium, qui etſi nequaquam Socratis uitam in cæteris, in hac re tamen Socratica inſtituta ſectantur: quia & complures uiri uxores pluri mas ſinguli, & innumeræ mulieres uiros complures ſingulę habent, omnes

Socrates de communibus uxoribus

Cato alter Italiæ Socrates

Leges Socratis cum Vuandalorum conſtitutionibus confert

Magnæ urbes impuriores

deniq; ciuitates, nunquid non luſtris plenæ ſunt, ac lupanaribus fœtent? Et quid dixi omnes? certe nobiliſſimæ quæq; ac ſublimi adeò dignitate: quæ etiam prærogatiua eſt honorum in magnis urbibus, ut quantum præcellũt cæteris magnitudine, tantum præſtent impuritate. Et quę eſſe rogo Roma noſtatui ſpes poteſt, quando caſtiores ac puriores ſunt de quibus dixi? ex ſententia ſuperna certe eſt quod patimur. Cum enim ſint omnia ditionis ſacræ, & nutu dei cuncta moderentur, quicquid malorum quotidie pœnarumq; perferimus, cenſura eſt diuinæ manus: quam utiq; cenſuram nos inardeſcere facimus, & peccatis noſtris iugiter commouemus. Nos cœleſtis iræ ignem accendimus, & excitamus incendia quibus ardeamus, ut recte utiq; quoties mala iſta perferimus, etiam ad nos dici illud propheticũ poſ-

Eſa. 50 ſit: Ite in flammam ignis quam accendiſtis. Ac per hoc iuxta ſententiã ſa-

Pſal. 7 cram: Ipſe ſibi parat peccator quiſq; quod patitur. Nihil eſt itaq; quod de calamitatibus noſtris deo imputare poſſimus. Nos calamitatum noſtra-

1. Tim. 2 rum autores ſumus. Deus enim pius eſt & miſericors, & qui, ut ſcriptum eſt, neminem uelit perire uel lædere. Nos ergo aduerſum nos omnia facimus. Nihil itaq; nihil eſt in nobis, crudelius nobis. Nos, inquã, nos etiam deo nolente cruciamus. Sed uidelicet aduerſum meipſum dicere arbitror, qui cum ſuperius dixerim, ob peccata noſtra nos puniri à deo, nunc dicam nos puniri à nobis ipſis. Vtrunq; uerum eſt, à deo quippe punimur, ſed ipſi facimus ut puniamur. Cum autem punire nos ipſi facimus, cui dubium eſt quin ipſi nos noſtris criminibus puniamus: quia quicunq; dat cauſam qua

Pſal. 11 puniatur, ipſe ſe punit, ſecundũ illud: Funibus peccatorũ ſuorũ unuſquiſq; cõſtringitur. Ergo ſi funibus peccatorũ ſuorũ peruerſi homines alligantur,

Afrorũ blaſphemiæ. ipſe ſe abſq; dubio alligat peccator quiſq; cũ peccat. Sed quia de impuritate Afrorũ iam multa diximus, nunc de blaſphemijs ſaltem pauca dicamus. Profeſſa enim illic iugiter plurimorũ paganitas fuit. Habent quippe intra

4 muros patrios inteſtinũ ſcelus. Cœleſtẽ illũ ſcilicet: Afrorũ dæmonẽ dico,

Cœleſtis Afrorum dæmon

cui ideo reor ueteres pagani tam ſpecioſæ appellationis titulũ dederunt, ut quia in eo nõ erat numen, uel nomen aliquod eſſet: & quia nõ habebat aliquam ex poteſtate uirtutẽ, haberet ſaltẽ ex uocabulo dignitatem. Quis ergo illi idolo nõ initiatus, quis non à ſtirpe ipſa, forſitan etiã à natiuitate, deuotus? nec loquor de hominibus ſicut uita ita etiã profeſſione ac uocabulo paganis, & qui ſicut profani erant errore, ſic nomine. Tolerabilior quippe eſt, & minus nepharia gentilitas in hominibus profeſſionis ſuæ: illud perniciosius ac ſceleſtius, q̃d multi eorũ qui profeſſionẽ Chriſto dicauerant, mente idolis ſeruiebãt. Quis enim nõ eorũ qui Chriſtiani appellant, Cœleſtẽ illum, aut poſt Chriſtũ adorauit, aut q̃d eſt peius multo ante q̃; Chriſtũ? Quis nõ dęmoniacorũ ſacrificiorũ nidore plenus, diuinę domus limẽ intrauit, & cũ fauore ipſorũ dęmonũ Chriſti altare cõſcendit? ut nõ tam imma-

nis.

nis criminis fuiſſet ad templũ domini non uenire,q̃ ſic uenire:quia Chriſti anus qui ad eccleſiã non uenit,negligentiæ reus eſt: qui autẽ ſic uenit, ſacri legij.Minoris enim piaculi res eſt,ſi honor deo nõ deferat̃,quàm ſi irroget̃ iniuria:ac per hoc quicunq; iſta fecerunt,nõ dederunt honorẽ deo,ſed dero garũt.Nam etiã ipſam quodãmodo eccleſiæ ſalutationẽ idolo præſtiterũt, quia ſecundi loci officioſitas honori illius proficit, cui principalia deferunt̃. Ecce quæ Afrorũ & maxime nobiliſſimorũ fides,quæ religio,quę Chriſtia nitas fuit:dicebãtur Chriſtiani ad contumeliã Chriſti, cũ Apoſtolus decla met:Nõ poteſtis calicem domini bibere,& calicem dæmoniorũ.Non pote ſtis menſę domini participare,& menſæ dæmoniorũ.Illis hoc ſatis nõ erat, ut cũ calice dei calicem biberent dæmoniorũ,niſi illum etiã ptętuliſſent:nec ſufficiebat,ut menſam dæmonũ menſæ dominicę compararẽt,niſi poſt ſu perſtitionũ nepharium cultum ad dei templa uenientes ſacroſanctis Chri ſti altaribus ductu ipſius diabolici ſpiritus ſpurciſſimũ nidorẽ inhalaſſent. At inquis,nõ omnes iſta faciebant, ſed potentiſſimi quiq; ac ſublimiſſimi. Acquieſcamus hoc ita eſſe. Sed cum ditiſſimæ quæq; ac potentiſſimæ do mus turbam faciant ciuitatis, uides perpaucorum potentiũ ſacrilega ſuper ſtitione urbem cunctam fuiſſe pollutam. Nemini autẽ dubium eſt omnes dominorum familias aut ſimiles eſſe dominis,aut deteriores:quamuis hoc uſitatius, ut deteriores:ac per hoc cum etiam domini boni ſeruos uel maxi me malos habeant,promptũ eſt intelligere, quales illic familiæ omnes fue rint,cum ſeruiles animos iam per ſe malos etiam dominorũ faceret nequi tia peiores. Eſto ergo illa quæ diximus ad potẽtiſſimos quoſq; ac nobiliſſi mos pertinuerũt, nunquid illa leuiora quæ nobilibus ignobilibuſq; cõmu nia?odia ſcilicet,atq; execrationes ſanctorũ omniũ dico.Sacrilegij qppe ge nus eſt,dei odiſſe cultores.Sicut enĩ,ſi ſeruos noſtros quiſpiã cædat, nos in ſeruorũ noſtrorũ cædit iniuria:Et ſi à quoquã filius uerberet̃ alienus,in ſup plicio filij pietas paterna torquet̃:Ita & cũ ſeruus dei à quocũq; lędit̃,maie ſtas diuina uiolat̃,dicente idipſum ad apoſtolos ſuos domino: Qui uos re cipit,me recipit:& qui uos ſpernit, me ſpernit. Benigniſſimus ac pijſſimus dominus cõmunem ſibi cum ſeruis ſuis & honorem ſimul,& contumeliam facit,ne quis cum læderet dei ſeruum, hominem tantum à ſe lædi arbitrare tur:cum abſq; dubio iniurijs ſeruorum dominicorum,dei admiſcetur iniu ria,teſtante id ſuis deo affectu indulgẽtiſſimo in hunc modum: Quoniam qui uos tangit,quaſi qui tangit pupillam oculi mei. Ad exprimẽdam tene ritudinem pietatis ſuæ,tenerrimam partẽ humani corporis nominauit, ut aperti ſſime intelligeremus eum tam parua ſanctorum ſuorum contumelia lædi,quàm parui uerberis tactu humani uiſus acies lęderetur.Inſectabant̃ itaq; Afri,atq; oderant ſeruos dei,& in ijs deũ.Sed quærit̃ forſitan,quibus modis probetur odiũ illorũ. Scilicet,quibus etiã Iudæorũ odia cõprobant̃

1.Cor.10

Sacrilegij genus dei cultores odiſſe Similia

Matth.10

Zach.2

Ioan.8 in Chriſtum, cum dicebant ad eum: Samaritanus es, & dæmonium ha-
bes, cum irridebant, cum maledicebant, cum inſufflabant in faciem eius, &
frendebant dentibus ſuper caput eius. Vnde etiam in Pſalmis dicit Salua-
Pſal.21 tor ipſe qui pertulit: Omnes qui conſpiciebant, aſpernabantur me, & locuti
Hiere.20 ſunt labijs, & mouerunt caput. Et alibi: Tentauerunt, inquit, me, & deriſe-
Monachi runt deriſu, frenduerunt in me dentibus ſuis. Ita igitur & in monachis, id
eſt ſanctis dei Afrorum probatur odium, quia irridebant ſcilicet, quia ma-
ledicebant, quia inſectabantur, quia deteſtabantur, quia omnia in illos pe-
nè fecerunt, quæ in ſaluatorem noſtrum Iudæorum impietas fecit, antea
quàm ad effuſionem ipſam diuini ſanguinis perueniret. Sed iſti, inquis,
ſanctos non occiderunt, ſicut Iudæos feciſſe legimus. An occiderint, neſcio,
non affirmo. Sed tamen magna defenſio, ſi hoc tantum in eis de pagano-
rum non fuit perſecutione, quod habet perſecutio ipſa poſtremum. Pute-
mus ergo occiſos illic non eſſe ſanctos: ſed quid faciemus, quod non ſunt
longe ab occidentibus qui animo occiſionis oderunt? præſertim cum domi-
1.Ioan.3 nus ipſe dicat: Qui odit fratrem ſuum ſine cauſa, homicida eſt, quamuis
non ſine cauſa perſecuti ſunt ſeruos dei. Nam quis dicere poſſit, quod ſine
cauſa homines ſcilicet omnibus à ſe uitæ ſtudijs diſcrepantes, in quibus ni-
Diuerſitas hil uidebant ſuum, quoniam dei totum. Maxima enim cauſa eſt diſcordia-
uoluntatum rum diuerſitas uoluntatum: quia fieri aut omnino non poteſt, aut uix po-
teſt, ut eam rem in alio quiſquam diligat, à qua ipſe diſſentit. Itaque eos
non ſine cauſa, ut dixi, oderunt, in quibus omnia ſibi æmula atque inimica
cernebant. Illi enim uiuebant iugiter in nequitia, iſti in innocentia: illi in li-
bidine, iſti in caſtitate: illi in luſtris, iſti in monaſterijs: illi propè iugiter
cum diabolo, iſti ſine ceſſatione cum Chriſto. Non ſine cauſa itaque iſtud
fuit, quod intra Africæ ciuitates, & maxime intra Carthaginis muros pal-
liatum & pallidum, & reciſis comarum fluentium iubis ad cutem tonſum
uidere, tam infelix ille populus quàm infidelis ſine conuicio atque execra-
tione uix poterat. Et ſi quando aliquis dei ſeruus, aut de Ægyptiorum cœ-
nobijs, aut de ſacris Hieroſolymorum locis, aut de ſanctis eremi ueneran-
diſꝙ ſecretis ad urbem illam officio diuini operis acceſſit, ſimul ut in popu-
lo apparuit, contumelias, ſacrilegia, & maledictiones excepit. Nec ſolũ hoc,
ſed improbiſſimis flagitioſorum hominũ cachinnis, & deteſtantibus riden-
5 tium ſibilis, quaſi taureis cædebatur, uere ut ſiquis ea inſcius rerũ fieri uide-
ret, non aliquem hominẽ ludificari, ſed nouum inauditumꝙ monſtrũ abi-
gi atqꝫ exterminari arbitraretur. Ecce Afrorũ, & præcipue Carthaginenſiũ
fidem: quondam apoſtolis paganas urbes licuit intrare, & minus primũ eo-
6 rum aduentũ atqꝫ cõſpectum feri illi ac barbari ſacrilegorũ coitus deteſta-
Act.17 bantur. Sanctum electionis uas Paulum apoſtolum de unius dei cultu ac
maieſtate ſuperſtitioſiſſimus licet Athenienſiũ populus patienter audiuit.

Lycaonij

Lycaonij aūtem intantūm etiam admirati ſunt, ut cūm apoſtolis diuinas *& 14* uirtutes ineſſe cernerent, eſſe eos homines non putauerint. Intra Carthaginem uero apparere in plateis & compitis dei ſeruos ſine contumelia atque execratione uix licuit. Perſecutionem hoc quidem fuiſſe non putant, quia non & occiſi ſunt. Latrones hoc quidem prouerbio uti ſolent, ut quibus nō *Latronum* auferant uitam, dediſſe ſe dicant. Sed in urbe illa non tam hominum fue- *prouerbium* runt hæc beneficia, quàm legum. Interfici enim indemnatum quemcunq; hominem, etiam duodecim tabularum decreta uetuerunt. Ex quo agno- *Duodecim ta* ſcitur, quod magna illic prærogatiua dominicæ religionis fuit, ubi ideo tan- *bulæ.* tum ſeruis dei licuit euadere, quia à pagano iure defenſi ſunt, ne Chriſtianorum manibus trucidarentur. Et miramur, ſi nunc barbaros illi perferunt, cum uideamus quod ſancti uiri in illis barbaros pertulerūt: iuſtus ergo eſt dominus, & iuſtum iudicium ſuum. Quæ enim, ut ſcriptum eſt, ſeminarūt, *Gal. 6* hæc & metunt, ut uere uideatur de improbitate illius gentis dixiſſe dominus: Reddite ei ſecundum opus ſuum, iuxta omnia quæ fecit, facite illi, quia *Hiere. 50* contra dominum erecta eſt. Miremur itaque aut indignemur, quod aliqua nunc illi ab hominibus mala perferant: multo illa maiora ſunt, quæ ipſi in deum ante fecerunt: iuxta perſonarum diuerſitatem exiſtimentur quæ patiantur, & quæ fecerunt.

OCTO LIBRORVM SALVIANI MASSYLIENSIS EPISCOPI DE VERO IVDICIO ET PROVIDENTIA DEI, FINIS.

ANNOTATIONES

ALIQVOT IN SALVIANI EPISCOPI DOCTISS. LOCA,
uel ſubobſcura,uel quæ propter exquiſitam elegantiam atq; re
conditam eruditionem digna uiſa ſunt,ut & attentius
obſeruarentur,& dilucidius etiam explicarentur,
Autore Ioanne Alexandro Braſſicano.

IN PROOEMIVM.

Ad Salonium.) Huius Salonij Viennæ Galliarum Epiſcopi, cui Sal- 1
uianus librum ſuum nominatim inſcripſit, ſæpiſſime meminit Sidonius
Apollinaris in Epiſtolis,& Gennadius etiam in Saluiano.

Omnes admodum homines.) Vſus eſt fermè Saluſtiano exordio. Vi- 2
detur autem hic admodũ particula uſus eſſe pro quidem uel equidẽ, nam
& in aliam partem non ſemel hac utitur Eucherius Lugdunenſis,& Saluia-
nus etiam noſter aliter uſus eſt,ut ſuo loco indicabimus.

Mundialium negociorum.) Videtur uſus eſſe dictione ſuo ſeculo fami- 3
liari,nam aliâs mundiale uix ſatisfacit auribus eruditorum. Neq; uero ob
unam aliquam uoculam,ut quidam ſolent, integrũ autorem damnare con
uenit. Quando in omni re ſit improba ac reprehendenda præteritis melio
ribus malorum ſelectio,ut Cicero in libris de legibus docuit.

Scholaſtici.) Scholaſticos uocat,niſi fallar,quemadmodum etiam Gen- 4
nadius, ſtylum tantum expolientes, nec animaduertentes interea quàm
ſplendidis illis uerbis, & exquiſitiore dictione minime dignum ſit argu-
mentum hoc quod tractandũ ſuſceperunt. Sic Prudentius Symmachum
damnat,quod eloquentia ſit abuſus,quando Gentilium deos eſſe recipien
dos ac ſeruandos,elegantiſſime quidem, ſed parum uere diceret,

Os dignum æterno tinctum quod fulgeat auro,
Si mallet laudare deum,cui ſordida monſtra
Prætulit,& liquidam temerauit crimine uocem.
Haud aliter quàm cum raſtris quis tentat eburnis
Cœnoſum uerſare ſolum, limoq; madentes
Excolere aureolis ſi forte ligonibus uluas,
Splendorem nitidi dentis ſcrobis inquinat atra,
Et precioſa acies ſquallenti ſordet in aruo, &c.

Cicero certe in primo Tuſcul. quæſt. libro ſcholas intelligi uoluit eruditas
diſertationes, quibus ultro citroq; habitis,ea quæ ad philoſophiam perti-
nent,exquirerentur. Seneca libro ſexto controuerſiarum appellat ſcholaſti
cos,qui tantum in umbra declamationum argumentis ſeſe exercitarint,nec
dum in fori lucem prodierint.

Latinitate ſunt tumida.) Sic conſtanter habet exemplar deſcriptum. 5
Proinde

Proinde nihil immutare uolui, atq; utinam omnes eadem religione præſertim in re ſacra, hoc eſt in caſtigandis ueterum libris uterentur. Neque uero latini ſermonis elegantiam damnat Saluianus, ſed ita latinitatem eleuat, ut Cicero etiam in primo libro de Oratore docet, ſi non ſcientia plurimarum & optimarum rerum illi coniuncta ſit, ſine qua uerborum uolubilitas inanis atq; irridenda eſt. Sed & hunc locum doctioribus rectius uel explicandum, uel reſtituendum (Sacrilegij enim genus eſt reſtituere uelle id quod neſcias) in medium relinquo.

IN LIBRVM PRIMVM.

1 Magiſtrum ſuum philoſophia.) Magna laus Pythagoræ. Quippe quē ipſa philoſophia magiſtrum ſuum agnouerit, id quod ſatis approbat uel unicum hoc uerbum de illo uulgatum αὐτὸς ἔφα.

2 Animus per omnes mundi partes.) Hoc fuſius explicat Plutarchus libro primo de placitis philoſophorum: & Vergilius libro ſexto Æneid. huc reſpexiſſe uidetur,

Principio cœlum ac terras, campoſq; liquentes
Lucentemq; globum lunæ, titaniaq; aſtra
Spiritus intus alit, totamq; infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet. &c.

3 Gubernatori.) Hoc elegantiſſime docet Ariſtoteles in libro quem ad Alexandrum Magnum ſcripſit de mundo, ſic dicens: καθόλου δὲ ὅπερ ἐν νηὶ κυβερνήτης, ἐν ἅρματι δὲ ἡνίοχος, ἐν χορῷ δὲ κορυφαῖος, ἐν πόλει δὲ νόμος, ἐν στρατοπέδῳ δὲ ἡγεμών, τοῦτο θεὸς ἐν κόσμῳ. πλὴν καθ᾽ ὅσον τοῖς μὲν, καματηρὸν τὸ ἄρχειν πολυκίνητόν τε καὶ πολυμέριμνον, τῷ δὲ ἄλυπον ἄπονόν τε, πάσης κεχωρισμένον σωματικῆς ἀσθενείας. &c. Latine ſic dixeris. Ad ſummā, quod in naui gubernator, in curru auriga, in choro præcentor, in ciuitate lex, in exercitu imperator, hoc idem in mundo eſt Deus: niſi quod illis ipſis principatus laborioſus, perturbatus, & anxius eſt: Deo autem expers omnis mœſtitiæ, laboris, nullamq; corpori afferens imbecillitatem, &c. Idem ferè ſcribit L. Apuleius in eiuſdem inſcriptionis & argumenti libro. Sic apud Prudentium deus ipſe loquitur:

Vnus ego ipſa elementa rego, nec mole laboris
Vt miſer, infirmuſq; aliquis, fragiliſq; fatigor.

4 Fabrij, Fabritij.) Eiuſmodi uirtutum & uirtute præſtantiū uirorū exempla, deprehendes apud Valerium Maximum Lib. IIII. Cap. III. & IIII.

5 Decem argenti libras.) Is fuit Cornelius Rufinus, ut Valerius Maximus docet Lib. II. Cap. IIII. de nota Cenſoria.

6 Etiam in catenis.) Hæc ſententia ad Stoicorum ἀπάθειαν pertinet. Et Horatius Poëta indicat libro primo Epiſtolarum ad Quintium nihil planè ſapienti uiro nocere poſſe,

Vir bonus & ſapiens audebit dicere, Pentheu

Rector Thebarum, quid me perferre, patiq́
Indignum coges? Adimam bona. Nempe pecus, rem,
Lectos, argentum: tollas licet. Et manicis, &
Compedibus ſæuo te ſub cuſtode tenebo.
Ipſe deus, ſimul atq́ uelim me ſoluet opinor.
Hoc ſentit, moriar, mors ultima linea rerum eſt. &c.

Anaxarchus etiam philoſophus cum piſtillis ferreis tunderetur, Tunde, inquit, Anaxarchi peram, neque enim Anaxarchum contundis. Poſſem hic multa congerere, niſi me non commentarios, ſed annotationes aliquot ſcripturum pollicitus fuiſſem.

Carnes.) Noue dixit habitius corpus, & nullo ualetudinis aduerſæ periculo offenſum aut imminutum. 7

Infirmitas carnis.) Galenus medicus in protreptico ſcribit ex Hippocratis ſententia, ſumme bonam corporis ualetudinem eſſe periculoſam. Vnde & Plato academiã locũ inſalubrẽ ſibi delegit, ut immodicã corporis incolumitatẽ & prorſus inoffenſam ualetudinẽ hoc ceu remedio reprimeret. Meminit eius rei Gregorius theologus in monodia in Baſilium Magnum. Et Baſilius magnus ad nepotes. Item Æneas Platonicus Chriſtianus in dialogo de immortalitate animæ. 8

Manus tendimus.) Hoc etiam Ariſtoteles in libro de mundo agnoſcit: 9
συνεπιμαρτυρεῖ δὲ καὶ ὁ βίος ἅπας τὴν ἄνω χώραμ ἀποδοὺς θεῷ. ἐπεὶ γὰρ πάντες οἱ ἄνθρωποι ἀνατείνομεμ τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸμ εὐχὰς ποιούμενοι, &c. Hoc eſt, confirmant etiam hoc uiuentes omnes. Quippe qui deo ſummum attribuant locum, omnes enim deprecaturi ad cœlum manus tollimus. Vnde toties eſt hoc repetitũ apud Homerum, θεοῖσι δὲ χεῖρας ἀνάχωμ.

Et apud Vergilium:

Et duplices cum uoce manus ad ſydera tendens.

IN LIBRVM TERTIVM, QVONIAM IN SECVNDO NIHIL NON APERTVM EST.

De quibus lis eſt, relinquere iubet.) Pudeat tandem nos Chriſtianos & uitæ & profeſſionis noſtræ, quando neq́ ſacra, neq́ profana, uel unius aſſis æſtimamus. Nam & Vlpianus iureconſultus in titulo II. de rei uindicatione teſtatur prætorem eius factum non improbare, qui tanti habuit re carere, ne propter eam ſæpius litigaret. Hæc enim uerecundia eius & cogitatio, ut ipſe inquit, qui lites execratur, non eſt uituperanda, &c. Quid ſimile reperias in noſtri ſeculi iureconſultis, quorũ ſutelis (cautelas dicere uolui) iam olim omnis æquitas corrupta eſt, lites creuerunt, & etiamnum creſcũt. Controuerſijs autem dirimendis tantũ abeſt, ut aliquis eorũ manus admoueat, ut multo libentius etiam frigidam ſuffundant: adeò ut uerum ſit quod ille dixit, Solis ijs uel in medio foro conceſſum eſſe latrocinium. 1

IN LIBRVM QVARTVM.

1 Implent canonem.) Summa cum elegantia dictum hoc eſt. Serui ita demenſum ſuum accipiunt, ut interea tamen ſtrenue cogantur eſurire. Ratio loquendi deſumpta eſt à canone frumētario. Cuius meminit Aſconius Pedianus, Suetonius, Lampridius, Spartianus, & alij. Extat etiam lib. XII. Codicis, Tit. de canone frumentario urbis Romæ.

2 Si extra conſcientiam ſuam ſunt.) Huc pertinet uulgata illa diui Hieronymi regula, Vbi generalis diſputatio de uitijs ſit, ibi nullius perſonæ iniuriam eſſe, neq; quenquam acerbius reprehendi quaſi malus ſit, ſed omnes admoneri ne ſint mali. Sic Martialis,

Hunc ſeruare modum noſtri didicere libelli,
Parcere perſonis, dicere de uitijs.

3 Naturæ admirabilis gemmas.) Nempe Magnetem lapidem, de quo Lucretius ita ſcribit in VI

Quem magneta uocant patrio de nomine Graij,
Magnetum quia ſit patrijs in finibus ortus. &c.

Meminit eius prolixe diuus Auguſtinus in XXI libro de Ciuitate dei. Hæc autem Saluiani ualde quàm elegans ſimilitudo ſumpta eſt ex Platonis dialogo, qui Ion, ſiue de furore Poëtico inſcribitur: eam quoniam Angelus Politianus in nutricijs non infeliciter expreſſit, nō grauabor aſſcribere,

Ceu ferreus olim
Annulus, arcana quem ui magneſia cautes
Suſtulerit, longam nexu pendente catenam
Implicat, & cæcis inter ſe conſerit hamis.

4 Impræſtabilem.) Noue dixit, ſed non inerudite, qui nihil præſtet pro rei dignitate, nam impij hoc de pientiſſimo deo conqueruntur.

5 Perſona peccantis.) Hoc Iuuenalis etiam attigit,

Omne animi uitium tanto conſpectius in ſe
Crimen habet, quanto maior qui peccat habetur.

6 Syricorum.) Sic conſtanter legitur. Quamobrem nihil temere uel radere, uel ſubſtituere uolui. Qui autem ſint Syrici, hactenus me nec legiſſe, nec audiſſe memini. Apparet tamen aliquod mercatorū genus ita dictū fuiſſe, niſi quis legere malit ex cōiectura, Syrorū, q celebres aliquādo ſunt habiti, autore Strabone, in omni mercatus genere. Verū & iſthic nihil ꝓnūciaſſe uolo, ſed doctorū iudicio, ne litem meam faciam, rem nō ita apertā delego.

7 Initia noſtræ religionis.) Hæc omnia nō minus uere quàm grauiter cōfutat Tertullianus in Apologetico, & Lactantius Firmianus non uno loco in libris diuinarum inſtitutionum.

IN LIBRVM QVINTVM.

1 Raritas bonorum.) Ita Iuuenalis,

Rari

Rari quippe boni, numero uix ſunt totidem, quot
Thebarum portæ, uel diuitis hoſtia Nili.

Baogandas.) Dictio eſt mere barbara, ſed ſeculo ſuo familiaris ac recepta, ut eiuſmodi multa uocabula Gothorum impreſſio tam multis regnis quàm etiam linguæ latinæ colonijs intulit. Sic autem appellabant transfugas prorſus inculpatos, qui ob inclementem potentiorum dominationem, ob crebras & intolerabiles exactiones, ad hæc ſeruitutem quauis morte duriorem ad barbaros profugiſſent. 2

Noui nuncij nouarum epiſtolarum.) Iuſtinianus Imperator lib. XII. Cod. Tit. ultimo, grauiſſimam pœnam in eos ſtatuit, qui uel bella regum, ubi deſinant, uel ubi uictoria feliciter euenerit, aut ubi faſtus honor quibuſdam datus fuerit, ſi compoſitam pacis tranquillitatē, ſi princeps ſacros uultus (ſic enim ipſe de ſe loquitur) inhiātibus forte populis inferat, immodico precio nuntiauerint, &c. ne eiuſmodi εὐαγγέλια nihil aliud ſint, quàm pauperum præda. 3

Capitatio.) Capitationem noue, ſed eleganter dixit, quādo tributa ſingulis per capita imponūtur. Vſus eſt ea uoce, niſi me memoria deficiat, alibi Iulius Capitolinus. 4

Maleficæ potētis.) Circen ueneficam intelligit, quæ ſolebat homines in canes & porcos, & eiuſmodi immunda animalia demutare. De qua re copioſe ſcribit Homerus, & poſt eum noſter Vergilius. Plutarchus autem in uita Homeri figmentum hoc doctiſſime ut omnia explicat. 5

IN LIBRVM SEXTVM.

Perſonanter.) Noue dixit, hoc eſt in perſonam tantum unius, nemine interea ſuo nomine notato. Quod Cornelius Tacitus in dialogo de oratoribus expreſſit, Neminem nominabo, genus hominū ſignaſſe contentus. 1

Si fuerit tamen aliquis.) Reſpexit ad modeſtiam illam Vergilianam, 2
Siquis tamen hæc quoq; ſiquis
Captus amore leget. Sic Perſius Satyra 1
Quis leget hæc? min' tu iſtud ais? nemo Hercule. nemo?
Vel duo, uel nemo. &c.

Vnum ſæpiſſime malum.) Huc pertinet nobilis ille uerſiculus Heſiodi, ab Æſchyne rhetore aduerſus Timarchum honorifice citatus, 3
πολλάκι καὶ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ.

Admodum.) Admodum dixit, id eſt præcipiti curſu, & proclinatis animis in perditionem ruunt. 4

Beſtiarum dentibus.) Huc faciunt non aſpernanda illa uerba Iſidori: hæc quippe, inquit, ſpectacula crudelitatis, & inſpectio uanitatum, non tantum hominum uitijs, ſed & dæmonum iuſſis inſtituta ſunt: proinde nihil 5

commune eſſe debet homini Chriſtiano cum circenſi inſania, cum impudicitia theatri, cum crudelitate amphitheatri, cum atrocitate arenæ, cum luxuria ludi: deum enim negat, qui talia ſpectat, fidei Chriſtianæ præuaricator effectus, qui id denuo appetit, cui iam olim in lauacro renũciauit, id eſt diabolo, pompis, & operibus eius. Sic Prudentius lib. I contra Symmachum.

Nam quid ueſani ſibi uult ars impia ludi,
Quid mores iuuenum, quid ſanguine paſta uoluptas
Quid puluis caueæ ſemper funebris: & illa
Amphitheatralis ſpectacula triſtia pompæ?

Aduerſus eiuſmodi diram & execrandam ſpectaculorũ atrocitatem Tertullianus peculiare & iuſtum opus ſcripſit, quod & nos breui, dijs bene uolentibus, inuulgabimus. Sed & alia cũ primis ueneranda rei literariæ κειμήλια proferemus, ſi Saluianum hunc, uti iure ſuo meretur, à doctis atq; ſtudioſis exceptum uiderimus.

6 Tribulis.) Tribuli ſunt, uelut Græci uocant triboli, machinulæ ferreæ, doloſæ, tetragona forma, quæ in quamcunque partem incubuerint, unum aut plures infeſtos aculeos protendunt. Valerius Maximus, Q. Curtius, & Vegetius Murices uocant. Hoc ex fide multorum autorum, uti ſolet, locupletiſſime probat Guliel. Budæus in primis in ff. Annotationib.

7 Odeis.) Iulius Pollux, & Suetonius Tranquillus agnoſcunt ᾠδεῖον, id eſt odeum, locum cantoribus deſtinatum. Odei à Conſtantio extructi meminit etiam Ammianus Marcellinus.

8 Petaminarijs.) Nihil memini me de ijs uel apud Græcos, uel apud Latinos legiſſe. Iulius Pollux eiuſmodi uocabulorum locupletiſſimus autor, quod ego quidem deprehenderim nuſquam mentionem facit de petaminarijs. Neq; Politianus illos in Panepiſtemona ſuã retulit: apparet autem ſic appellatos fuiſſe circulatores quoſdam, noſtra etiam ætate non incognitos, qui ſeſe uolaturos eſſe promitterent: quemadmodum funerepi per extentum funem incedunt. πέτασθαι Græcis, eſt uolare, unde uox deriuata uideri poteſt: ſed & hic libenter cedam, ſiquis aliquid doctius, uel quod propius ad rem accedat, attulerit. Ego quod nec debui, neq; uolui, nihil temere immutandum eſſe arbitratus ſum.

9 Pantomimis.) Sic dicũtur omnium perſonatũ imitatores effictoresq;.

10 Gigantum.) Res eſt notior quàm ut de illa multa dicere debeam, certe gigantes nõ alios intellexit antiquitas, quàm qui contra naturam pugnarent, ut eſt apud Ciceronẽ in Catone maiore, & Macrobium lib. I Saturnal.

11 Thymelicorum.) Thymelici dicti ſunt à pulpito ubi cõſiſtebant, quod θυμέλη Græce dicitur. Ii erant citharœdi, citharistæ, lyriſtæ, & tibicines. Citharœdi qui & fidicines dicuntur, citharæ accinunt. Cithariſtæ citharã tacitum pulſant, non etiã accinunt: thymelici autẽ in Orcheſtra actiones ſuas peragebant.

peragebant,ut Iulius Pollux & Latini complures autores teſtantur.

Imminente iam admodum excidio.) Admodũ nunc dixit ualde quàm 12
proxime,& quod aiunt penè in ipſis foribus.

Anguinum illud monſtrum.) Hydram lernæam intelligit, cũ qua mul- 13
tum atq; diu conflictatus eſt Hercules. Propterea quod uno reciſo capite, complura renaſcerentur.

Mortis imago.) Ex Vergilio lib. II Æneid. 14

crudelis ubiq;
Luctus,ubiq; pauor,& plurima mortis imago.

Eſt & apud Hieremiam prophetam Cap. II

πάγχρυσα.) Dictio græca latinis literis erat deſcripta,ſic autem appellat 15
munuſcula quæpiam inſigni dulcedine ac ſuauitate commendata, quibus pueri non ſemel ad omne genus obſequij pertrahuntur,id quod & Quintilianus in primo docuit, & Horatius,

Vt quondam pueris dant cruſtula blandi
Doctores,elementa uelint ut diſcere prima.

Niſi quis alia coniectura aut diuinatione ductus legere malit,παιδικὰ,quę Suidas interpretatur res in delitijs habitas,& ex omni parte nobis charas.

IN LIBRVM SEPTIMVM.

Sparſis redemerunt crimina nummis.) Hemiſtichiũ eſt ex Poëta quo- 1
piam. Simile quiddam Plutarchus ſcribit in libello De uitanda uſura, de Philoxeno melopœo, qui domum opulentiſſimam in colonia Sicilia hæreditate nactus,cum delitias, uoluptates,ac indigenarũ conſideraſſet inelegantiam μὰ τοὺς θεοὺς εἶπεν, ἐμὲ ταῦτα τὰ ἀγαθὰ οὐκ ἀπολεῖ, ἀλλ' ἐγὼ ταῦτα. Hoc eſt,Per deos,inquit,bona hæc me non perdent,ſed ego illa:atq; ita relicta alijs hæreditate diſceſſit.

Paſſiuitatem.) Noue dixit, παθητικὸς Græcis paſſiuus eſt, nimirum 2
is, ut Simplicius in Categorias Ariſtotelis docet, in quem paſſio ſiue affectus aliquis ferendi, tolerandiúe cadere poſſit. Vnde facile licebit aſſequi, quid paſſiuitatem intelligi uelit, quanquam hic impuræ rei attribuatur.

Mariti gregum.) Apud Vergilium legimus,Vir gregis ipſe caper. Et 3
Papinius dixit,Stabuliq; maritus,cum de tauro admiſſario,hoc eſt ad initum electo loqueretur. Cicero in Piſonem, admiſſarium pro homine peruagatæ libidinis poſuit. Lucanus autem mariti uocabulo ualde quàm honeſte uſus eſt libro ſecundo,

Pater eſt,urbiq; maritus.

Cum de Catone loqueretur, qui Rempub. Romanam quaſi coniugali fide ac amore complectebatur.

4 Sardonicis herbis.) Hoc Eraſmus noſter in Adagiorum Chiliadibus locupletiſſime interpretatus eſt, quamobrem Solini tantum uerba aſſeribam. Is in Polyhiſtore Cap. x ubi de Sardinia agit, ita ſcribit: Huic incõmodo accedit & herba ſardonia, quæ in defluuijs fontaneis prouenit iuſto largius: ea ſi edulio fuerit, ueſcentibus neruos cõtrahit, rictu ora diducit, ut qui mortem oppetunt, uelut ridentium facie intereant. Sic Pacatus in Panegyrico Theodoſio Auguſto dicto. Serenos ergo nubilis mẽtibus uultus induebamus, & ad illorum uicem qui deguſtato ſardorum graminum ſucco feruntur in morte ridere, imitabamur læta mœrentes.

5 Vber totius fœcunditatis.) Sæpe eſt apud Homerum & Nicandrum in Theriacis, οὖθαρ ἀρούρης, id eſt uber terræ, quod Didymus interpretatur. τὸ πιότατον καὶ τροφιμώτατον τῆς γῆς, id eſt hoc quod è terra proueniat, & pinguius, & ad alimoniam magis appoſitum. Ita Vergilius in III Æneid.

quæ uos à ſtirpe parentum
Prima tulit tellus, eadem uos ubere læto
Accipiet reduces.

6 Paradiſi imaginem.) Eam Homerus in deſcribendo horto Alcinoi expreſſit, ut ſcribit Iuſtinus martyr & Philoſophus in Apologetico.

7 In miſerationem hoſtium.) Elegans & mire ſcita ſententia, omnibus ſupplicijs, ac grauiſſimis quibuſq; exemplis acerbiorem eſſe pœnam ita miſerum eſſe, ut ab hoſtibus etiam miſerationem extorqueas. Sic Diomedes apud Vergilium libro undecimo Æneid. uolens oſtendere quicunque tandem Troiano excidio interfuiſſent, cum nullo non malorum genere conflictatos fuiſſe. Quæ res Priamo etiam hoſti miſeranda uideri potuerit. Sic autem loquitur,

Quicunq; Iliacos ferro uiolauimus agros
(Mitto ea quæ muris bellando exhauſta ſub altis
Quos Simois premit ille uiros) infanda per orbem
Supplicia, & ſcelerum pœnas expendimus. Omnes
Vel Priamo miſeranda manus.

Quod Seruius ex illo Pacuuij ſumptum putat,
Si Priamus adeſſet, & ipſe eius commiſereſceret.

8 Inuolentia.) Noue dictum, ſunt enim qui non uelint alijs prodeſſe, ac interea minime ſunt maleuoli, quoniam non male uolunt, ſed non uolunt ut ita dixerim.

9 Viris nihil magis pudori.) Vlpianus etiam iureconſultus in ſecundo titulo de auro & argento legato docet: ijs quæ muliebria cenſeantur, uirum (ſi ſaltem id uult eſſe quod dicitur) non facile uti poſſe ſine reprehenſione. Vnde & eleganti prouerbio dicimus, Herculem in Lydia, qui cultu indecoro, & ſibi neutiquam accommodato utitur: ueluti ſi ſacerdos mili‑

tari

tari ſago, miles autem ſacris illis ueſtibus uteretur. Notum eſt enim, quàm
parum uiriliter Hercules apud Omphalen ſeruierit.

Ipſa felicitas.) Ita Annibalis uires infregit rerum omnium in Campa- 10
nia exuberantia, ut Liuius ſcribit.

Secunda non mutant.) Saluſtij ſententia eſt, res ſecundas etiam ſapien 11
tum animos fatigare. Et Liuius ſcribit, raro ſimul & bonam mentem, & bo-
nam fortunam hominibus à dijs immortalibus tribui. Proinde feliciſſimus
is eſſe dicitur ab Ariſtotele, cuius fortunæ ſapientia, & ſapiētiæ fortuna ſup
petit. Sic Vergilius in X

Neſcia mens hominum fati, ſortisq́ue futuræ
Et ſeruare modum rebus ſublata ſecundis.

Lixis.) S. Pompeius lixas interpretatur, qui exercitum ſequantur quæ- 12
ſtus gratia. Sic autem dicti ſunt, quod extra ordinem militiæ ſint, eisq́ue li-
ceat quod libuerit: eius autem obſcœnæ impuritatis, cuius hic mentionem
facit Saluianus, meminit etiam Quintilianus in declamationibus.

Exclamare ſuper uires meas.) Ita Socrates in Clitophonte Platonis 13
dialogo, & Crates apud Plutarchum de liberis educandis, ex altiſſima ur-
bis parte tanquam ex tragica quadam machina, inania ſtudia & perditiſ-
ſimorum hominum uitam reprehendunt.

IN LIBRVM OCTAVVM.

Quæ in ſe dulcedinem.) Reſpexit ad prouerbium, τὰ σῦκα σῦκα, τὴν 1
σκάφην σκάφην λέγων. Ficus ficus, ac ligonem appellans ligonem.

Vxorem, inquit Socrates, propriam nullus habeat.) Locus eſt apud 2
Platonem libro V de Repub.

Libros condidit.) Nuſquam certe uel apud Græcos aut Latinos ſcri- 3
ptores inuenio, Socratem aliquid ſcripſiſſe, ac ad poſteritatem tranſmiſiſ-
ſe. At Plato non uno loco fatetur ingenue ſeſe nihil aliud ſcripſiſſe, quàm
quod ex Socratis diſertationibus acceperit.

Cœleſtem.) Tertullianus in Apologetico, Cap. XXIII Cœleſtum 4
Africæ deū nominat, nos in Saluiano nihil immutare uoluimus, qui cœle-
ſtem eum, imò inteſtinum ſcelus appellat. Eſt autem aliâs non infelix an-
nominatio in duabus illis dictionibus cœleſtus & ſceleſtus.

Taureis.) Sic appellat lora ex taurino corio deſecta, quibus lorarij no- 5
xios cædebant.

Coitus.) Conuentus ita uocauit, & eiuſmodi improborū conuenticula. 6

ANNOTATIONVM IN OCTO LIBROS SALVIANI
MASSYLIENSIS EPISCOPI, FINIS.

ANTICIMENON LIBER PRIMVS, EX VETERI TESTAMENTO, quæſtiones de locis in ſpeciem pugnantibus, incerto Autore.

EX LIBRO GENESEOS.

INTERROGATIO

CVM in Geneſi ſeptem primi dies legantur, per quos deus uniuerſam creationem perfecit, iuxta quod ſcriptum eſt: Et requieuit die ſeptimo ab omni opere ſuo. Quomodo ecõtra ibi poſt aliqua unus dies tantum legitur, in quo uniuerſa mundana conditio ſit creata? Dicit enim: Iſtæ generationes cœli & terræ, quãdo creatæ ſunt in die quo fecit dominus cœlum & terram, & omne uirgultum agri? & cætera. RESP. Qui ſuperius per dies ſingulos condita omnia retulit, qualiter ſimul omnia uno die creata ſubiunxit, niſi ut liquido oſtenderet, quod creatura omnis ſimul per ſubſtantiam extitit, ſed non ſimul per ſpeciem proceſſit: rerum quippe origo ſimul creata, ſed ſimul ſpecies formata non eſt. Et quod ſimul extitit per ſubſtantiam materiæ, non ſimul apparuit per ſubſtantiam formæ. Cum enim ſimul factum cœlum & terra dicitur, ſimul ſpiritualia & corporalia, ſimul quicquid de cœlo oritur, ſimul factum quicquid de terra producitur indicatur. Sydera quippe quarto die in cœlo facta perhibẽtur, ſed quod quarto die proceſſit in ſpecie, primo die in cœli ſubſtãtia extitit per conditionem. Item in primo creata terra dicitur, & tertio arbuſta condita, & cuncta terræ uirentia ſcribũtur. Sed hoc quod die tertio in ſpecie apparuit, primo die in ipſa quo ortum eſt terræ ſubſtantia conditum fuit. Scriptum eſt enim: Qui uiuit in æternum creauit omnia ſimul.

INT. Cum ſcriptura Geneſis in ſexto die creatum hominem narret, quomodo poſt ipſam creationem hominis, uel euolutionẽ ſeptem dierum ibi ſcribitur: Non enim pluerat dominus ſuper terrã, & homo nõ erat quĩ operaretur eam. Cur non erat homo qui operaretur terram, qui iam ſexto die factus fuerat? RESP. Hoc recapitulãdo commemorat, quia quando fecit deus uiridia agri, nondũ pluerat, nondumq́ homo factus fuerat.

INT. Quomodo in illis primis diebus factum ueſpere & mane ſcribitur, cum in quarto die facta ſint ſydera per quę dies à noctibus diſtinguuntur. Sic enim in quarto die dixiſſe dominus legitur: Fiant ſydera in firma-

mento cœli, ut luceant ſuper terram, & diuidant inter diem ac noctem, & ſint in ſigna & tempora, & dies & annos: quomodo iam deus diuiſerat inter diem & noctem, ſi hoc quarto die ſydera faciunt? RESP. Reſtat ut intelligamus per tres illos dies, qui ſine ſole uel luna fuerũt, in ipſa quidem mora temporis diſtinctiones ipſas operum ſic appellatas: id eſt ueſperam propter tranſactionem conſummati operis: mane propter inchoationem futuri operis, de ſimilitudine ſcilicet humanorum operum: quia pleraque à mane incipiunt, & ad ueſperam deſinunt. Hoc autem quod in quarto die dicitur: Diuidam inter diem & noctem, &c. Sic debemus accipere, tanquã ſi diceretur: Sic inter ſe diuidant inter diem & noctem, ut ſoli dies detur, nox uero lunæ & ſyderibus cæteris. In tres ergo illos dies iam diuiſio facta fuerat inter noctem & diem, ſed nondum inter ſydera, ut iam certum eſſet de ſyderũ numero quid per diem, & quid per noctẽ appareret hominibus.

INT. Cum in Geneſi non inueniatur ſcriptum, quia deus in ſexto die fundauerit terram, ſed tantum animalia & hominem, quomodo Pſalmiſta in titulo Pſalmi nonageſimi ſecundi quaſi econtrario uidetur dicere: Laus cantici ipſi Dauid in diem ante ſabbatum, quando fundata eſt terra? RESP. AVGVST. Sexto die fecit deus hominem ad imaginem ſuam, & ſexto ſeculo uenit dominus Ieſus Chriſtus, ut reformaretur homo ad imaginem dei. Primum enim tempus tanquam primus dies ab Adam uſque ad Noë, ſecundum à Noë uſque ad Abraham, tertium tempus quaſi tertius dies uſque ad Dauid, quartum uſque ad tranſmigrationem Babyloniæ, quintum uſque ad prædicationem Ioannis, ſextum tempus tanquam ſextus dies à Ioanne uſque in finem. In hoc ſexto die Chriſtus de uirgine natus eſt, hoc die ſpiritualis terra fundata eſt, id eſt eccleſia. Fundamentum enim nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Cum ergo omnes qui credunt per uniuerſam terram, immobiles ſunt in fide, fundata eſt terra: & tunc fit homo ad imaginem dei, quia illic figuratum eſt.

INT. Cum primo die angeli, ſexto homo creatus ſit, quomodo dominus ad Iob loquitur, quaſi ſimul angelum & hominẽ creauerit, dicit enim: Ecce Beemoth, quem feci tecum. RESP. GREG. Simul creati ſunt, nõ unitate temporis, ſed cognitione rationis. Scriptum nanqꝫ de homine eſt: Faciamus hominẽ ad imaginẽ & ſimilitudinẽ noſtrã. Et per Ezechiel ad ſatan dicit: Tu ſignaculũ ſimilitudinis plenus ſapiẽtia, & perfectus decore in delitiis paradiſi dei fuiſti. In cuncta igitur creatura homo & angelus ſimul conditus extitit, quia ab omni creatura irrationabili diſtinctus proceſſit.

INT. Cũ poſt creationẽ Adæ ſpecialiter ſcriptura dicat: Immiſit deus ſoporẽ in Adã, & tulit unã de coſtis eius, & repleuit carnẽ ꝓ ea, & ædificauit deus coſtã quã tulerat de Adã in mulierem: quõ cõtra hoc tunc creata eſſe

dicatur

dicatur mulier quando & uir, eadem ſcriptura dicente de ſexto die: Creauit deus hominem ad imaginem ſuam. Ad imaginem dei creauit illum, maſculum & fœminam fecit eos. Ecce in ſexto die necdum facta Eua deſcribitur, & iam homo maſculus & fœmina perhibetur. RESP. Quia ex Adæ latere erat proculdubio fœmina proceſſura, in illo iam tunc computata fuit per ſubſtantiam, à quo fuerat producenda per formam.

INT. Cum in Geneſi ſcriptum ſit: In ſeptimo die requieuit deus ab omni opere ſuo, quomodo econtra Chriſtus in Euangelio dicit, Pater meus uſq; nũc operatur, & ego operor? RESP. Requieuit die ſeptimo, quia deinceps nullam creaturam nouam fecit: uſq; nunc operatur, quia omnia ex eis facit, quæ in illis ſex diebus myſticis fecit: quia quæ tunc primordialiter condidit, nunc potentialiter adminiſtrata regit. Ergo requieuit à condendis generibus creaturæ, non autem ceſſauit ab opere regendi uel adminiſtrandi omnia quæ creauit.

INT. Cum dominus ad Noë dixerit: Erunt dies hominis CXX anni, quomodo contra hoc decretum multo plures annos poſtea homines uixiſſe reperiunt? Sicut Iacob interrogatus à Pharaone CXXX annos uitæ ſuæ ſe habere reſpondit. RESP. Non ſic accipiendum eſt, quaſi prænuntiatum ſit poſthac homines CXX annos uiuendo non tranſgredi, cum & poſt diluuium etiam quingentos exceſſiſſe inueniamus. Sed intelligendum eſt hoc deum dixiſſe, cum circa finem D annorum eſſet Noë, id eſt quadringentos octuaginta uitæ annos ageret, quos more ſuo ſcriptura quingentos uocat, nomine totius maximam partem plerunq; ſignificans. Sexcenteſimo quippe anno uitæ Noë, ſecundo menſe factum eſt diluuiũ, ac ſic CXX anni prædicti ſunt futuri uitæ hominum præteritorum, quibus tranſactis diluuio delerentur.

INT. Cum in Geneſi deus ad Abraham dicat: Sciendo ſcies, quia peregrinum erit ſemen tuum in terra non ſua, & in ſeruitutem redigent eos, & affligent eos CCCC annis, quomodo econtra ſcribitur in Exodo: Habitatio filiorum Iſraël qua manſerunt in Ægypto fuit CCCC XXX annorum? RESP. Hæc duo ſi liquidius computentur, nec CCCC XXX annis, nec ſolum CCCC filij Iſraël in Ægypto ſub ſeruitute manſerunt, ſi tamen à die ipſo quo Iacob uel filij ſui Ægyptum ingreſſi ſunt, uſque ipſum ad ultimum diem quo inde Moyſe duce egreſſi ſunt ſupputentur. Nam manifeſtum eſt omnes annos quos Hebræi in Ægypto fecerunt ſecundum computationem Euſebij CXV eſſe. A prima tamen promiſſione Abrahæ, id eſt ab anno LXXV uitæ ſuæ uſque ad tempus illud quando Iacob Ægyptum cum filijs ingreſſus eſt, fuerunt anni CCXV. Poſt ingreſſionem autem Iacob in Ægyptum uſq; ad tempus illud quo omnes filij Iſraël in ſignis & prodigijs de Ægypto egreſſi ſunt, compu

tantur fuiſſe anni CC XV qui in ſummã redacti fiunt CCCC XXX Vt ergo utraque à ſe non diſcrepent, ſi ſupputes à LXXV anno ætatis Abrahæ, quo ad eum prima die promiſſio facta eſt, uſq; ad exitum filiorũ Iſraël de terra Ægypti, CCCC XXX reperies. Si autem ab anno V natiuitatis Iſaac uſq; ad exitum filiorum Iſraël de terra Ægypti annorum ſummã collegeris, ex quo paruulus ipſe Iſaac ſemen utiq; Abrahæ ab Iſmaele cœpit affligi, CCCC annos, ſecũdum quod dominus dixit, inuenies. Item Auguſtinus ſic: quod dictum eſt ad Abraham, Sciendo ſcies, quia peregrinũ erit, & reliqua, de populo Iſraël, qui erat in Ægypto ſeruiturus, apertiſſime prophetatum eſt: non quod in eadem ſeruitute ſub Ægyptijs affligentibus CCCC annos ille populus fuerat peracturus, ſed in ipſis CCCC annis prænunciatum eſt hoc futurum. Quemadmodũ enim ſcriptum eſt de Tara patre Abrahæ: Et fuerunt dies Taræ in Carra V & CC anni: non quia ibi omnes acti ſunt, ſed quia ibi completi ſunt. Ita & hic propterea interpoſitũ eſt, & in ſeruitutẽ redigent eos, & affligent eos CCCC annis: quoniã iſte numerus in eadẽ afflictione cõpletus eſt, nõ quia ibi uniuerſus peractus eſt. CCCC ſanè dicunt anni propter numeri plenitudinem, quãuis aliquanto amplius ſint, ſiue ex hoc tempore computent quo iſta promittebant Abrahæ: ſiue ex quo natus eſt Iſaac, propter ſemẽ Abrahæ, de quo iſta prædicunt. Cõputant ergo, ut ſupra diximus, à promiſſione Abrahæ uſq; ad exitũ Iſraël CCCC XXX, quorũ Apoſtolus ita meminit: Hoc autem dico, inquit, teſtamentũ confirmatũ à deo poſt CCCC & XXX annos facta lex non infirmata ad euacuandam promiſſionem. Iam ergo iſti CCCC XXX anni poterant nuncupari, quia nõ ſunt multo amplius: quanto magis cum aliquot iam ex iſto numero præteriſſent, quando illa in uiſu demonſtrata & dicta ſunt Abrahæ.

INT. Cum in Geneſi de coniugio corporali prior illa ſententia à domino prolata ſit, ubi mulierem ſubijci uiro uoluit, dicens: Ad ipſum erit cõuerſio tua, & ipſe dominabitur tui: quomodo econtrario dominus Abrahæ loquitur: Omnia quæcunq; dixerit tibi Sara, audi uocem eius? RESP. Prima illa utiq; ſententia de corporali coniugio à domino eſt prolata, ubi obtemperare uiro ſuo uxor iubet. Contra quã nihil hic contrarium dicit, quia non de corporali coniugio dictum eſſe uidetur: ſed Sara hic uxor quaſi pro uirtute animi ponitur, quam ſemper unuſquiſque uir audire præcipitur: id eſt, ut quodcunq; nobis uirtus animi ſuggeſſerit faciẽdum, per omnia à nobis, quaſi à uiris fortibus impleatur, manẽte illa ſententia de corporali coniugio, ut uxor ſemper ſubdita ſit uiro.

INT. Cum ante natiuitatẽ duorũ fratrũ Eſau & Iacob in Geneſi ſpiritus dei pro ipſis dicat: Maior ſeruiet minori: quomodo iuxta ipſius libri hiſtoriam minor maiorem adorauit, id eſt, quando Iacob minor de Meſopotamia

ta mia redijt,Eſau maiorem fratrem ſuum adorauit? RESP. Hoc quod dictũ eſt,Maior ſeruiet minori,hiſtoriæ ueritatem nõ impedit: ſed figurali ter illud ſpiritus dei prædixit,iuxta quod per Eſau populus Iudæorũ,per Iacob Chriſtianus ſignatur.Et ideo contraria ſibi nõ ſunt,cũ iuxta hiſtoriam minor maiorem adorauit,& iuxta allegoriam maior minori deſeruit.

INT. Cum ſcriptum ſit, Erant omnia ualde bona, quomodo in lege quædam animalia uocantur immunda? RESP. Immunda appellata ſunt uſui,non creationi. Horum enim in cibum uſus pro quibuſdam figuris diuina interdictus lege cognoſcitur.

INT. Cum in Geneſi omnia ualde bona dicãtur,& in alijs ſubſequentibus multa bonitatis nomine cenſeat,Chriſtus quoq; in Euangelio & bonum hominem,& bonum ſeruum pronuntiat:cur idem dominus econtrario loquitur,Nemo bonus niſi ſolus deus? RESP. Omnia quæ ſcriptura bona pronuntiat, ſecundum ſe bona eſſe dubium non eſt: tamen ſi reſpiciamus ad bonitatem dei, nullus eorum pronuntiabitur bonus, dicente domino: Nemo bonus niſi ſolus deus. Cuius intuitu etiam ipſi apoſtoli, qui electionis merito bonitatem generis humani multis excellerant modis, mali eſſe dicuntur, domino ad eos ita loquente: Si ergo uos cum ſitis mali,noſtis bona data dare filijs ueſtris,quanto magis pater ueſter, qui in cœlis eſt dabit bona petentibus ſe?

INT. Cum in Geneſi ſcriptum ſit,Fecit deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, quomodo propheta in Pſalmo LXX quaſi non ſit homo ad ſimilitudinem dei formatus dicit: Deus,quis ſimilis tibi? RESP. Aliud eſt ſi peruerſe quis uelit fieri ſimilis deo,id eſt per ſuperbiam,ſicut diabolus qui dixit: Ero ſimilis altiſſimo: & aliud ſi per obedientiã & ad impletionem præceptorum eius, ſimilitudinem dei in ſe repottet.Homo enim ſuadente diabolo, dum peruerſe uoluit fieri ſimilis deo, captiuus eſt ſub ſeductore ſuo.Ecce ipſe hic clamat,q ab illo ceciderat,& dicit:Deus, quis ſimilis tibi? quia in ipſo utiq; captiuo homine ſimilitudo dei perierat, cum per ſuperbiam deo eſſe ſimilis cupiebat. At uero ad ſuam nos deus ſimilitudinem facit,cum præceptis ſuis nos ammonet inhærere, cũ tales nos uult fieri ſicut ipſe eſt,cum per ſcripturam ſuam clamat:Sancti eſtote,quia & ego ſanctus ſum.Nam etiam cum dicit:Diligite inimicos ueſtros, orate pro eis qui uos perſequuntur,benefacite ijs qui oderunt uos: ad ſimilitudinem ſuam nos hortatur. Denique quid adiungit? Vt ſitis filij patris ueſtri qui in cœlis eſt.Quid enim? ipſe facit hoc? facit certe, quia ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos,& pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Qui ergo bene uult inimico ſuo,deo ſimilis eſt:nec iſta ſuperbia, ſed obedientia eſt. Quare? quia ad imaginem dei facti ſumus. Ergo quiſquis uult ita eſſe ſimilis deo,ut ad illũ ſtet, fortitudinem ſuam, ſicut ſcriptum eſt, ab illo cuſtodiat:

non ab illo recedat, ei cohęrendo ſignetur tanquam ex annulo cera:uere cu ſtodiet imaginem ad quam factus eſt. Porrò autem ſi peruerſe uoluerit imitari deum,ut quomodo deus non habet à quo regatur, ſic ipſe uelit ſua poteſtate uti: quid reſtat, niſi ut recedens ab eius colore torpeſcat, etiam quodammodo alienus redditus ab imagine dei,quaſi captiuus clamet:Domine quis ſimilis tibi? Tanquam ſi diceretur, Ecce ego uolui eſſe peruerſe ſimilis tibi, & factus ſum ſimilis pecori:nam ſub tua dominatione uere tibi ſimilis eram,ſed homo in honore poſitus non intellexi,comparatus ſum iumentis inſenſatis,& ſimilis factus ſum illis. Iam ergo hic non in ſimilitudinem dei poſitus, ſed in ſimilitudine iumentorum conſtitutus, clamat cum dicit:Deus, quis ſimilis tibi?

INT. Cum in Geneſi quando deus hominem fecit tantum ſimpliciter referatur, Fecit deus hominẽ de limo terræ,quomodo Pſalmiſta dicit,Manus tuæ fecerunt me & plaſmauerunt me? RESP. AVGVST. Cur inquit,quibuſdam uiſum fuerit uerbo deum feciſſe cætera, hominem uero uelut aliquid præcipuum feciſſe manibus ſuis,non uideo: niſi forte quia ex puluere formatum legitur hominis corpus, non potuiſſe fieri niſi manibus arbitrantur: nec attendunt quod in Euangelio de uerbo dei ſcriptum eſt, Omnia per ipſum facta ſunt, non poſſe conſtare, ſi non per uerbum factum eſt etiam corpus humanum. Sed adhibent teſtimonium Pſalmi, & dicunt:Ecce ubi apertiſſime clamat homo,Manus tuæ fecerunt me & plaſmauerunt me:quaſi non etiam aperte dictum ſit, Videbo cœlos opera digitorum tuorum.Et illud:Et opera manuum tuarum ſunt cœli. Multóque apertius,Et aridam terram manus eius finxerunt. Manus ergo ſunt poteſtas dei.Aut ſi pluralis numerus eos mouet, quia non dictum eſt, manus tua,ſed,manus tuæ: accipiant manus dei uirtutem, & ſapientiam dei quæ utraquę, unus dictus eſt Chriſtus: qui etiam intelligitur brachium domini,ubi legitur, Et brachium domini cui reuelatum eſt. Aut accipiant manus dei filium & ſpiritum ſanctum, quia & ſpiritus ſanctus cooperator eſt patris & filij. Vnde & Apoſtolus: Omnia hæc operatur unus atque idem ſpiritus. Propterea quippe unus dixit, ne tot ſpiritus quot opera putarentur,non quod ſine patre & filio ſpiritus operetur.

INT. Cum deus autor uel creator mali non ſit,dicente ſcriptura,quod creauerit omnia bona ualde, quomodo ipſe dominus loquitur per Eſaiam quaſi econtrario, dicens: Ego dominus,& non eſt alter, formans lucem & creans tenebras,faciens pacem, & creans mala? RESP. Bonus deus ſecundum quod in Geneſi legitur,bona cuncta creauit. Mala autem quæ ſe creare dixit,non ſimiliter per naturam ſe creare perhibuit:neque enim mala,quæ nulla ſua natura ſubſiſtũt,à deo creantur.Sed creare ſe mala dominus indicat,cum res bene conditas nobis male agentibus in flagellum format,

mat: ut ea ipſa & per dolorem quo feriuntur,delinquentibus mala ſint, & per naturam qua exiſtunt,bona. Vnde & uenenum mors quidem eſt homini,ſed uita ſerpenti. Bene itaque dicitur, Formans lucem,& creans tenebras: quia cum per flagella exterius doloris tenebræ creantur, intus per eruditionem lux mentis accenditur. Faciens pacem, & creans mala, quia tunc nobis pax cum deo redditur,cum hæc quæ bene ſunt condita,ſed non bene concupita, in ea quæ nobis mala ſunt flagella uertuntur. Per culpam quippe deo diſcordes exiſtimus:dignũ ergo eſt, ut ad pacem illius per flagella redeamus:ut cum unaquæq; res bene condita nobis in dolorem uertitur, correcti mens ad autoris pacem humiliter reformetur.

INT. Quomodo promiſſum ſit Abrahæ quarta generatione exire filios Iſraël de terra Ægypti, cum Moſes dicat quinta progenie exierunt filij Iſraël de Ægypto. RESP. Si quartã generationẽ cõputes, de Leui tribu eam numerare incipies,ſi quintã de Iudę,replica ergo genealogiã Leui. Leui genuit Caat, Caat genuit Amram, Amram genuit Aaron, Aaron genuit Eleazar, Eleazar genuit Finees. Caat cum patre ſuo Leui ingreſſus eſt Ægyptum. Rurſum Eleazar cum patre ſuo Aaron egreſſus eſt Ægypto. A Caat uſq; Eleazar generationes ſunt IIII. Si ergo uis oſtendere, quomodo ſecũdum Exodum quinta generatione egreſſi ſunt filij Iſraël de terra Ægypti, tribus tibi Iudæ ordo numeretur. Iuda enim genuit Fares, Fares Eſrom, Eſrom Aran, Aran Aminadab, Aminadab Naaſon, Naaſon Salmon. Fares enim cũ patre ſuo Iuda ingreſſus eſt Ægyptũ,Naaſon princeps tribus Iuda in deſerto deſcribitur, cuius filius Salmon terram repromiſſionis introiuit. A Fares ergo uſq; ad Naaſon generationes ſunt V quamuis nonnulli in Eſrom initium faciant,& ad Salmon perueniant. Similiter & ab Amram uſq; ad Finees. Hæc Hieronymus.

INT. Cũ in Geneſi Iacob deũ ſe uidiſſe teſtet̃,quomodo Ioannes Euãgeliſta dicit: Deũ nemo uidit unquã. Iob etiã ſibi cõcordãte,q ait: Dei ſapientia abſcõdita eſt ab oculis omniũ uiuentiũ. RESP. Vidit quippe Iacob deũ,q ait: Vidi deũ facie ad faciẽ. Vidit Moſes deũ,de q̃ ſcriptũ eſt: Loquebat̃ dominus ad Moſen facie ad faciẽ,&c. Vidit & Iob dominũ,quia dixit: Nũc aũt oculus meus uidet te. Vidit Eſaias dominũ,q ait: Vidi dominũ ſedentẽ ſuper ſoliũ excelſum & eleuatũ. Vidit & Micheas dominũ, qui ait: Vidi dominũ ſup ſoliũ ſuũ. Quid eſt ergo,q̃d tot Teſtamẽti ueteris patres deũ ſe uidiſſe teſtati ſunt,& tamẽ de hac ſapiẽtia quæ deus eſt dicit̃: Abſcõdita ab oculis omniũ uiuẽtium. Et Ioannes ait: Deũ nemo uidit unquã,niſi hoc quod patẽter dat̃ intelligi: quia quãdiu hic mortaliter uiuit̃, uideri per quaſdã imagines deus põt: ſed per ipſam naturæ ſuæ ſpeciẽ nõ põt: ut anima gratia ſpiritus afflata,per figuras quaſdã deũ uideat, ſed ad ipſam eius eſſentiã nõ pertingat. Hinc eſt enim,quod Iacob qui deũ ſe uidiſſe teſtatur,

hunc nõ niſi in angelo uidit. Hinc quod Moſes, qui cũ deo facie ad faciẽ lo quitᷣ, in ipſo uerbo ſuę locutionis dicit: Si inueni gratiã in cõſpectu tuo, oſtẽde mihi teipſum. Certe enim ſi deus nõ erat cũ quo loquebatᷣ, oſtẽde mihi deũ diceret, & nõ oſtende temetipſum. Si aũt deus erat cũ quo loquebatur, cur petebat uidere quem uidebat? Sed ex hac eius petitione colligitur, quia eum ſitiebat per incircũſcriptam naturæ ſuæ claritatẽ cernere, quẽ cœperat per quaſdam imagines uidere. Et uiderunt ergo ij dominum, & tamen Io annis uoce, Deum nemo uidit unquam: quia in hac mortali carne cõſiſten tibus uideri potuit per quaſdam circumſcriptas imagines, & uideri non po teſt per incircumſcriptum lumen æternitatis. Sin uero à quibuſdam poteſt in hac adhuc corruptibili carne uiuentibus ſanctis quodam contemplatio nis acumine uideri, hoc quoque à beati Iob ſententia quam protulimus non abhorret, nec illa Euangeliſtæ Ioannis, Deum nemo uidit unquam: quoniam quiſquis ſapientiam quæ deus eſt, uidet, huic uitæ funditus mo ritur, ne iam eius amore teneatur: nullus quippe eum uidet qui adhuc car naliter uiuit, quia nemo poteſt amplecti deum ſimul & ſeculum. Qui enim deum uidet, eo ipſo moritur, quo uel intentione cordis, uel affectu operis ab huius uitæ delectationibus tota mente ſeparatur.

INT. Cum inter cæteros patriarchas & prophetas Chriſti pollicentes aduentum, Iacob ſpecialiter de Chriſti incarnatione, & gentium uocatione prædicet, dicens: Non deficiet princeps de Iuda, nec dux de fœmoribus eius, donec ueniat qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio gentium: quo modo Paulus in epiſtola ad Epheſios pro eodem ſacramento incarnatio nis Chriſti dicit: Alijs generationibus non fuit notum filijs hominum, ſicut nunc reuelatum eſt ſanctis eius apoſtolis & prophetis in ſpiritu eſſe gentes cohæredes, & concorporales, & comparticipes promiſſionis in Chriſto per Euangelium. RESP. Aut illud eſt reſpondendum, quia caute Paulus ſignanterq́ teſtatur ſic filijs hominum ignotum fuiſſe myſterium, non fi lijs dei, ad quos dicitur: Ego dixi dij eſtis: quod ſcilicet ij qui ſpiritum ado ptionis acceperint, de quibus patriarchæ & prophetæ fuerint, dei ſcierunt ſacramentum. Aut notandum non definite & generaliter dixiſſe Paulum, alijs generationibus ignotum fuiſſe omnino domini ſacramentum: ſed ſic, quomodo nunc reuelatum eſt ſanctis eius & apoſtolis, neſciſſe patriarchas ueteres & prophetas. Aliud eſt enim in ſpiritu uentura cognoſcere, aliud ea cernere opere cõpleta. Vnde & Ioannes propterea maior prophetis omni bus dicitur, quia quem cæteri prophetauerunt, ipſe cõſpexerit, & digito de monſtrarit. Hoc etiam ſentiendum in eo, quia idem Apoſtolus in eadem Epiſtola hoc myſterium non ſolum gentibus, ſed & principatibus & pote ſtatibus per eccleſiã manifeſtatũ docet: propter quod idem doctor exequi tur, dicens: Si principatibus & poteſtatibus in cœlis ignota fuit multiplex

ſapientia dei,quæ nunc〈ijs per eccleſiã reuelata eſt:quãto magis patriarchis & prophetis ignota fuit,quos ſupra non ignoraſſe myſterium Chriſti, ſed ita ut apoſtolos neſciſſe monſtrauimus . Multiplex quippe ſapientia dei, per eccleſiam dei nunc & principatibus & poteſtatibus reuelata eſt, quam olim deus futuram in ſua mente decreuerat, & nunc eſſe perfectum ex eo quod uidemus cognoſcimus . Crux itaq; Chriſti non ſolum nobis , ſed & angelis cunctiſq; in cœlo uirtutibus profuit,& aperuit ſacramentum , quia antea neſciebant.Hæc Hieronymus.

INT. Cum in libro Geneſi uel in alijs locis ſcripturarum Iſraëlitico populo prohibitum ſit à deo,ne ſanguinem comederent,ſpecialiter tamen in libro Leuitici ubi dominus dicit : Dixi filijs Iſraël , ſanguinem uniuerſæ carnis non comedetis : quomodo in libro Numeri econtrario de ipſo eo- demq; populo Iſraëlitico ſcribitur,Non dormiet donec comedat prędam, & ſanguinem uulneratorum bibat. RESP. Dicant nunc Iudæi, Quis eſt iſte populus, qui in uſum habet ſanguinem bibere? Hæc quippe erant quæ in Euangelio audientes ſcandalizati ſunt,& dixerũt:Quis poteſt man ducare carnem,& ſanguinem bibere?Sed populus Chriſtianus audit hęc, & amplectitur,& ſequitur eum qui dicit : Niſi manducaueritis carnem me- am,& biberitis ſanguinem meum,non habebitis uitam in uobis ipſis:quia caro mea uere cibus eſt,& ſanguis meus uere potus eſt.Et utiq; quia hæc di cebat,uulneratus eſt pro peccatis noſtris,ſicut Eſaias dicit.Bibere autem di cimus ſanguinem Chriſti non ſolum ſacramentorum ritu, ſed & cũ ſermo- nes eius recipimus in quibus uita cõſiſtit,ſicut & ipſe dicit: Verba quæ ego locutus ſum,ſpiritus & uita ſunt.Eſt ergo ipſe uulneratus,cuius nos ſangui- nem bibimus , id eſt doctrinæ eius uerba ſuſcipimus . Sed & illi nihilomi- nus uulnerati ſunt,qui nobis uerbum eius prædicauerũt: & ipſorum enim, id eſt apoſtolorum eius uerba cum legimus , & uitam ex eis conſequimur, uulneratorum ſanguinem bibimus.

INT. Cum in Geneſi uel Exodo LXX tantum animæ cum Iacob Ægyptum ſcribantur ingreſſæ, quomodo in Actibus apoſtolorũ introiſſe in Ægyptum cũ Iacob LXXV animæ referuntur? RESP. Conſtat in Ægyptum cum Ioſeph Efraim & Manaſſe LXX tantum animas in- troiſſe,ubi LXXV animarum numerus refertur: quaſi pro anticipatione etiam filios nepoteſq; Efraim & Manaſſe enumerandos putauit, quos po ſtea in Ægypto natos diuina relatio lectionis oſtendit.

INT. Cum munda & immunda animalia diuina per Moſen lege di- ſcreta ſint , quomodo etiam ante diluuium de his quæ in arca recipienda erant,immunda appellantur animalia. RESP. Moſes inſpirante ſan cto ſpiritu pentateuchi ſcriptor & conditor eſt.Et quia in Leuitico de mun- dis immundiſq; animalibus erat proferẽda diſcretio,etiam in Geneſi,quia

utriuſq; libri idem autor eſt,eadem animalia appellauit immunda.

INT. Cum in Exodo dominus nomen ſuum Moſi indicaſſet, dicens: Hæc dices filijs Iſraël,qui eſt, miſit me ad uos: quomodo in ſubſequētibus aliud ſibi nomen eſſe, quaſi econtrario indicat,dicens: Vade dic filijs,deus Abraham,& deus Iſaac,& deus Iacob miſit me ad uos, hoc mihi nomē eſt in æternū. RESP. AVGVST. Hęc duo didicimus,diſtinguente Auguſtino,unum ad diuinitatis pertinere naturā, aliud humanitatem aſſumptam. Quod enim dixit deus Moſi: Ego ſum qui ſum, & qui eſt miſit me ad uos,diuinitatis ſubſtantiam ſignat.Quia autē dicit,ego ſum deus Abraham,& deus Iſaac,& deus Iacob,myſteriū ſuſceptę incarnationis inſinuat: quia de illis ſecundum carnem generatus agnoſceretur, quorū nomina ſub ſacramento hic poſuiſſe cognoſcitur.

INT. Cum in Exodo inter decem præcepta quæ data ſunt quartum præceptum reperiatur eſſe,Honora patrem tuū & matrem tuam: quomodo Chriſtus in Euangelio econtra dicit, Honora patrem tuum & matrem, quod eſt mandatum primum. RESP. Duæ tabulæ fuerunt in quibus Moſes decem pręcepta ſcripta accepit:de ipſis quoq; decem præceptis tria quæ in capite ponuntur pertinent ad dilectionem diuinę trinitatis,ſeptem uero reliqua ad dilectionē pertinent proximi.Tria ergo illa ad dei dilectionem pertinētia,id eſt,Dominus deus tuus deus unus eſt, &: Non aſſumes nomen dei tui inuanum,& ut dies ſabbati ſanctificetur.Hæc tria in una tabula fuerunt ſcripta.In ſecūda uero tabula ſeptem reliqua præcepta ſcripta ſunt. Et ideo honora patrem tuū & matrem inter ſeptem præcepta primū mandatum ſcriptum eſt. Si autem tota decem præcepta in unum computes,quartum hoc pręceptum inter decem inuenies.A parentibus enim ſuis homo aperit oculos,& hæc uita ab eorum dilectione ſumet exordium: inde hoc mandatū primū eſt inter ſeptem.Sed quomodo primū,quia quartum,niſi ut dictū eſt,quia primū eſt in altera tabula:uel quia decem præcepta primitus data ſunt,poteſt unūquodq; ex illis appellari primū mādatū.

INT. Quomodo in Exodo ſcribitur: Qui reddis iniquitatem patrū in filijs ac nepotibus,cum ecōtra in Ezechiel dicatur: Quid eſt quod inter uos parabolam uertitis in prouerbium iſtud in terra Iſraël,dicentes:Patres comederunt uuam acerbam,& dentes filiorum ſtupuerūt? Viuo ego dicit dominus deus, ſi erit ultra uobis parabola hæc in prouerbium in Iſraël, ecce omnes animæ meæ ſunt,ut anima patris,ita & anima filij mea eſt: anima quæ peccauerit, ipſa punietur. RESP. Reddunt̄ peccata patrū in filijs, dum pro culpa parentis ex originali peccato anima polluitur prolis: & rurſum nō reddunt̄ parentū peccata in filijs,quia cū ab originalis culpa per baptiſmū liberamur,nō iā parētū culpas,ſed quas ipſi cōmittimus habemus.

INT. Cum in Exodo dominus Moſi præcipiat, dicens: Solue calceamentum

mentum de pedibus tuis, locus enim in quo ſtas terra ſancta eſt: quomodo in eodem libro ueſcentibus paſcha præcipitur, Manducabitis illud lumbis ueſtris accinctis, & calceamenta ueſtra in pedibus ueſtris. Necnon & Paulus ad Epheſios calceatos pedes eſſe præcipit, in præparatione Euãgelij pacis. RESP. Si & perfectis calceamenta non eſſe neceſſaria, & imperfectis adhuc neceſſaria eſſe accipiamus, non erit forte contrarium, quod pro diuerſitate meritorũ eſt inſtitutum. Perfectiores etenim ſunt, qui ſicut Moſes & Ieſus deum iam uidere merẽtur, quàm hi qui ad ipſam uiſionem tendunt, & adhuc in uia poſiti, agnum in paſcha calceatis pedibus manducare iubentur. His ergo forſitan adhuc calceamenta ſunt neceſſaria, quibus in uia domini currentibus utilia eſſe iudicantur bonorum patrum exempla. Quid enim pedes noſtri niſi opera, quid uero calceamenta, niſi pelles mortuorum animalium? Calceamenta autem pedes muniunt: quæ uero ſunt mortua animalia ex quorum pellibus noſtri muniuntur pedes, niſi antiqui patres qui nos ad æternam patriam præceſſerunt? quorũ dum exempla perſpicimus, noſtri operis pedes munimus. Calceamenta uero in pedibus habere, eſt mortuorum uitam conſpicere, æterna ueſtigia à peccati uulnere cuſtodire: ut muniti eorũ exemplo uaſtam huius ſeculi eremũ tranſeamus, quamdiu deum facie ad faciem uideamus. Ergo iam ad dominũ perfecte uenientibus non erunt forte neceſſaria hæc calceamenta: quia uidelicet non ibi erunt forte neceſſaria patrum exempla, ubi deus eſt uidentibus ſe in omnibus plena notitia: quia ſi etiam calceamenta propter uitia accipiuntur, non hoc erit contrarium, cum nullus uidere deum poſſit, niſi qui terrena & mortalia uitia depoſuerit. Qui ergo adhuc ambulat, calcietur: qui uero iam Iordane trãſmiſſo terram repromiſſionis intrauit, nudet pedem, ſoluat calceamentum, locus enim in quo ſtat terra ſancta eſt. Si quis nõ eſt Ieſus Naue, nec apoſtolus, calciet pedes ſuos in præparatione Euangelij pacis. Siquis autem apoſtolus eſt, & inter duodecim enumerari poteſt, nequaquam tollat in uia calceamentum ſuum, nec ad ſcorpiones & colubros declinandos calcaneum tegat: ſed iam conſummatus atque perfectus, in terra ſancta uiuat in Chriſto, & ſequatur agnum quocunq; uadit.

INT. Cum dominus in Exodo honorantibus parentes ſuos longęuitatem uitæ promiſerit, dicens: Honora patrem tuum & matrem, ut bene ſit tibi, & ſis longæuus ſuper terram, quomodo Dauid hanc ipſam longæuitatem uitæ paruipẽderit, dicens: Heu me quia incolatus meus prolongatus eſt. Necnõ & Salomon mortẽ potius ꝙ̃ uitã amplectatᷣ, dicẽs: Laudaui omnes mortuos, qui olim mortui ſunt, ſuper uiuentes. Et Hieremias: Maledicta dies in qua natus ſum: præſertim cũ multos fuiſſe credamus, q & parẽtibus obſequẽtes, cito mortui ſint, & erga parẽtes impij, uſq; ad extremam uenerint ſenectutẽ. RES. Reſpõdeãt Iudęi & ſimiles Iudęorũ, ſi uitę iſtius longi

longitudo eſt in promiſſis, & diu in corpore commorari felicitas eſt: quid ſibi uult illud, quia incolatum uitæ ſuæ prolongatū Dauid gemit? Si enim ſecundum Salomonem laudantur ſuper uiuos mortui, & iuxta Hieremiā maledicta eſt dies in qua naſcimur, quomodo nūc repromittitur honorantibus patrem & matrem, quia longæui ſunt ſuper terram, quam dominus deus ſuus dederit eis? Quęrēda eſt ergo terra quā dominus deus promittit & tribuit ijs, qui ſpiritualem Ægyptum reliquerint, & cum omnipotentia magna & terribilia uitæ iſtius deſerta tranſierint, ij utiq; poſſidebunt terrā quæ manſuetis eſt præparata. Beati quippe mites, quoniā ipſi poſſidebunt terram, quæ uera eſt terra uiuentium, iuxta illud: Credo uidere bona domini in terra uiuentium.

INT. Cum in Leuitico dominus præcipiat, dicens: Ne cōtaminetur ſacerdos in mortibus ciuium ſuorum, niſi tantū in ſanguineis ac propinquis ſuis, id eſt ſuper patre & matre, & filio ac filia, fratre quoq; & ſorore, uirgine quæ non eſt nupta uiro, ſed nec in principe populi ſui contaminabitur. Quomodo poſt paululum econtra uidetur dicere: pontifex, id eſt ſacerdos maximus ad hominem mortuum non ingredietur omnino, ſuper patre quoque ſuo & matre non contaminabitur? RESP. Vnum ex his minoribus ſacerdotibus præcepit, ubi nō iubentur ingredi ad quemlibet mortuum, niſi ad eos cognatos & propinquos de quibus ſupra dictum eſt. Sacerdos autem magnus, id eſt pontifex plus aliquid habebat à cæteris ſacerdotibus, & ob hoc quia nec pietate illū, nec affectu flecti oportebat, ideo præceptum eſt illi ne immundus fieret in ſupradictis nominibus, & ab omni mortuo generaliter ſuum cohiberet affectū. Illud ergo quod primum eſt poſitum de minori ſacerdotum gradu, hoc uero quod ſequitur de ſolo magno ſacerdote accipi debet.

INT. Cum dominus in libro Leuitici præcipiat, dicens: Memento ut diem ſabbati ſanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua, ſeptima autem die ſabbata domini dei ſunt. Quomodo per Eſaiam econtrario dicit: Sabbata ueſtra odiuit anima mea? RESP. Sabbatum requies interpretaē, quod Iſraëlitæ ſpiritualiter in munere acceperunt, ut hac ſignificatione nullo in hac uita terrenorum deſideriorum appetitu fatigarentur: quod tamen Iudæorum ille populus non intelligens dominum ſpiritualiter præcepiſſe, conſumebant ſabbata in luxurijs, & ebrietate, & comeſatione. Vnde talia ſabbata odiſſe dominus dicit, quia nō ſunt illa quæ deus ſpiritualiter pręcepit, ſed quę ſibi populus carnaliter elegit. Nam de illis dixit: Sabbata mea profanaſtis. Vnde agnoſcimus ſabbatum temporale humanum eſſe, ſabbatum autem diuinum, illud æternum eſſe, de quo per Eſaiam dicitur: Et erit menſis ex menſe, & ſabbatum ex ſabbato. Ergo cum dicit, Sabbata ueſtra odit anima mea, non prioris præcepti immutat oraculum,

lum,ſed ſabbatum ipſum redarguit à carnali populo uitiatum.

INT. Cum in libro Leuitici iubente domino inſtituta ſit uictimarum oblatio,quomodo Eſaias ex uoce domini econtrario loquitur,dicens:Quò mihi multitudinem uictimarum ueſtrarum dicit dominus, plenus ſum ho locauſtis arietum, & adipe pinguium, & ſanguinem uitulorũ & agnorum nolui. RESP. Hoſtiæ & immolatio uictimarum nõ principaliter à deo quæſita ſunt, ſed ne idolis fierent, & ut à carnalibus uictimis quaſi per ty-pum & imaginẽ ad ſpirituales hoſtias tranſiremus. Dicendo autem ſe ho-ſtiam nõ quæſiſſe,oſtendit quia lex ſpiritualis eſt, & omnia quæ Iudæi car nalirer faciunt,à nobis impleri ſpiritualiter.

INT. Cum in Leuitico dominus fermentum penitus abiecerit de ſacri ficijs,dicens:Omnis oblatio quæ offertur domino,abſq; fermento fiet, nec quicquam fermenti ac mellis adolebitur in ſacrificio domini: quomodo in ſubſequentibus ſuper panes fermentatos ſacrificiũ iubet imponi? RESP. Diligentius intuere quia non ad ſacrificium, ſed ad miniſteriũ ſacrificij fer-mentatus panis aſſumitur.Quid ergo hoc ſit uideamus. Dominus in Euã-gelijs humanã doctrinã phariſæorũ, qui tradebant traditiones, præcepta hominũ,fermentũ appellat,cũ dicit diſcipulis:Obſeruate à fermento phari ſęorũ: ſimiliter ergo humana doctrina eſt. Verbi cauſa,grãmatica ars, uel rhetorica,uel etiã dialectica:ex qua doctrina ad ſacrificiũ qdẽ,hoc eſt ĩ his q̃ de deo ſentiẽda ſunt,nil ſuſcipiendũ eſt. Sermo uero lucidus & eloquẽtię ſplendor ac diſputandi ratio ad miniſteriũ uerbi dei decẽter iubeť admitti.

INT. Quomodo legi præcipienti,Diliges proximũ tuum, & odio ha-bebis inimicum tuum, non eſt cõtrarium quod Chriſtus dicit,Diligite ini-micos ueſtros? RESP. Vnuſquiſq; homo inquantum iniquus eſt,odio habendus eſt:inquantum homo eſt,diligendus eſt. Hæc inquã regula eſt, qua & oderimus inimicum propter id quod in eo malum eſt,id eſt iniqui-tatem: & diligamus inimicum propter id quod in eo bonum eſt, id eſt ſo-cialem rationalemq; creaturam.

INT. Cum dominus in Leuitico per Moſen,pontificem ordinans dua bus tunicis ueſtiendum præceperit,quomodo Chriſtus in Euangelio econ trario ſacerdotes ſuos & apoſtolos duas tunicas habere prohibuit? RES. Quod præcepit Ieſus duas tunicas non habendas,nõ eſt contrariũ legi,ſed perfectius lege:ſicut & cum lex homicidium uetat,Ieſus autem etiã iracun-diam reſecat: & cum lex prohibet adulterium, Ieſus etiam cõcupiſcentiam cordis abſcidit.Sic ergo uidebitur & duabus ibi tunicis pontificem,hic una apoſtolos induiſſe. Siquidẽ etiã ſenſus probabilis ſibi uidetur: ego tamen non intra huius intelligentiæ anguſtiam pontificalia ſacramẽta concludo, amplius mihi aliquid ex iſta forma uidetur oſtendi.Pontifex eſt,qui ſcien-tiã legis tenet, & uniuſcuiuſq; myſterij intelligit rationes, ut breuiter expli-

cem, qui legem & ſecundum ſpiritum & ſecũdum literam nouit. Sciebat ergo pontifex ille quem tunc ordinabat Moſes, quia eſſet circunciſio ſpiritualis: ſeruabat tamen & circũciſionem carnis, quia incircunciſus pontifex eſſe non poterat. Habebat ergo iſte duas tunicas, unam myſterij carnalis, & aliam intelligẽtiæ ſpiritualis: ſciebat quia & ſacrificia ſpiritualia offerri debent deo, offerebat tamen nihilominus & carnalia: non enim poterat eſſe pontifex, qui tũc erat, niſi hoſtias immolaret. Ita ergo conuenienter ille pontifex duabus indutus tunicis dicitur: apoſtoli uero qui dicturi erant, quia ſi circũcidamini, Chriſtus uobis nihil proderit: & qui dicturi erant, quia nemo uos iudicet in cibo aut in potu, aut in parte diei feſti, aut neomeniç, aut ſabbatorum, quæ ſunt umbra futurorum. Iſti ergo cũ huiuſmodi ſecundum literam legis obſeruantiã penitus repudiarent, nec occuparent diſcipulos Iudaicis fabulis, & imponerent eis iugum quod neq; ipſi, neq; patres eorum portare potuerunt, merito duas tunicas habere prohibentur, ſed ſufficit eis una & hæc interior: nam iſtã quæ foris eſt, & quæ deſuper apparet, legis tunicam nolunt, unam nanq; eis Ieſus, & ipſam interiorem habere permittit.

INT. Cũ in libro Numeri ſcriptũ ſit: Nõ eſt deus quaſi homo ut mẽtiatur, nec ut filius hominis ut mutetur: necnon & illud per Ezechielẽ: Verbũ quod locutus fuero implebitur, dicit dominus deus: quomodo econtrario plerunq; deus uidetur mutare ſentẽtiam ſuam, ſicut in Niniuitis factũ eſt, quando per Ionã dixit, Quadraginta dies, & Niniue ſubuertet᷑: ubi ſtatim ſubſequit᷑, nũquid & ego nõ parcã Niniue ciuitati magnæ? Et de Dauid in Regũ, ubi tribus diebus promiſſa fuerat mors, ut uaſtaret populũ, & intra unã diẽ uſq; ad horã prandij ceſſauit. RESP. Fortaſſe hæc quæ per interrogationẽ dicunt᷑, nõ penitus pro definito accipienda ſint: ſed talis quædam figura uerbi ſit, quæ mediũ aliquid uideatur oſtendere, non tamẽ definitæ & irreuocabilis ſententiæ declaret affectũ: quo temperantius aliquid dictũ uideat᷑, in eo quod ſcriptum eſt, ipſe cũ dixerit, nõ faciet? q; ſi ſcriptũ eſſet, ipſe cũ dixerit omnimodis faciet. Sed recenſeamus & ipſa ſcripturæ loca, quæ uel in Iona, uel in Regum libris poſita ſunt, ne forte & ibi, ut moris eſt ſcripturæ, diuini ſecreti aliquid habeat ſcriptũ. Ergo in Iona: Et factum eſt uerbum domini ad Ionam ſecundo, dicens: Surge, uade in Niniue ciuitatem magnam, & prædica in ea ſecũdum prædicationem quam ego locutus ſum ad te. Et Ionas quidem prædicauit, & dixit: Adhuc tres dies, uel ut Hebræi ſcriptũ habere ſe dicũt, adhuc quadraginta dies, & Niniue deſtruetur. Viri aũt Niniuitæ crediderũt deo, & prædicauerũt ieiuniũ, & induerũt ſe cilicijs à minimo uſq; ad maiorẽ ipſorũ. Et poſt pauca, Et uidit, inquit, deus opera eorũ quia conuerſi ſunt à uijs ſuis malis, & pœnituit ſuper malitiã quã locutus eſt facere eis, & non fecit. Obſerua igitur in his quæ aſſumpſimus de propheta, quod nõ inuenitur in ſermonibus dei, quibus ad prophetam

phetam locutus eſt dictum, quia adhuc tres dies & Niniue ſubuertetur, ut ſermo iſte qui dictus eſt, & non eſt factus ab Iona potius quàm à deo prolatus eſſe uideatur. Sed & de ſecūdo regnorum libro proferamus quæ ſcripta ſunt, ubi cum Dauid populum numeraſſet, factum eſt, inquit, uerbum domini ad Gad prophetam uidentem, dicēs: Vade, & loquere ad Dauid: Hęc dicit dominus, tria ego leuabo ſuper te, elige tibi unum ex his quod faciam tibi. Et introiuit Gad ad Dauid, & denunciauit ei, dicēs: Aut ueniet tibi tribus annis fames ſuper terram tuam, aut tribus menſibus ut fugias ante inimicos tuos, q te perſequunt᷑, aut triduo ut mors fiat in terra tua. Nūc ergo ſcito, & uide quid reſpōdeam ei qui miſit me. Et dixit Dauid ad Gad: Anguſtiæ mihi undiq;, ſed incidā in manus domini magis, quia multæ miſerationes eius ſunt, & in manus hominum nō incidam. Et dedit dominus in Iſraël mortem à mane uſq; ad horam prandij, & mortui ſunt de populo ex Dan uſq; Berſabee LXX milia uirorum. Et extendit angelus domini manum ſuam in Hieruſalem, ut corrumperet eam. Et deprecatus eſt dominus ſuper malitiam, & ait ad angelum qui exterminabat populū: Satis eſt, remitte manum tuam. Obſerua ergo, quomodo nec in his tribus comminationibus deus inuenitur dixiſſe de morte trium dierū. In uerbo enim Gad poſitum eſt, non in mandatis domini: & non ſemper ea quæ per prophetā dicuntur, quaſi à deo dicta ſuſcipiantur. Deniq; per Moſen multa quidem locutus eſt deus, aliqua tamē & Moſes propria autoritate mandauit: quod dominus in Euangelijs euidenti diſtinctione ſecernit, cum de repudio mulieris interrogatur: quia ad duritiam cordis ueſtri ſcripſit uobis hęc Moſes, ab initio autem non fuit ſic. Vides ergo & hic deum quidem nō præcepiſſe, nec fieri uoluiſſe diuortium, Moſen uero propter duritiam cordis Iudæorum ſcripſiſſe dandum eſſe repudium. Oſtēdit hæc & Paulus in literis ſuis, cum dicit de quibuſdam: Dominus dicit, & non ego. Et de alijs: Hæc autem ego dico, non dominus. Et iterum in alijs: Præceptum domini non habeo, ſed conſilium do. Et iterum: Quæ loquor, non loquor ſecūdum dominum. Vnde ſimiliter etiam in cæteris prophetis, aliqua quidem dominus locutus eſt & non prophetæ, alia uero prophetæ & non dominus: & ſic uidebitur obiectio intenta diſſolui, cum non tam ſua quàm prophetæ uerba dominus reuocat ac mutat in melius. Sed magis arbitror abſolutionem priorem totius ſcripturæ ſenſibus conuenire, ex illis præcipue dictis, quibus patiens & multæ miſericordię & pœnitens ſuper malitias dicitur deus, uel his maxime quæ generaliter ab Hieremia pronuntiantur: in quibus euidenter oſtēditur, pro multis miſerationibus & incōprehēſibili bonitate ſua deus, dicere & non facere, loqui & nō permanere. Ait ergo per Hieremiam deus: In finem loquar, hoc eſt ex definito loquar ſuper gentem & ſuper regnum, ut auferam eos & diſperdam. Et ſi conuertatur gens illa à malitijs ſuis, pœ-

nitebo de omnibus malis quæ cogitaui facere eis. Et in finem loquar ſuper gentem & regnũ,ut reædificem eos, & repleam:& ſi fecerit mala in conſpe/ ctu meo, ut non audiant uocem meam, pœnitebit me de omnibus bonis quæ locutus fueram,ut facerem eis. Quomodo ergo poſſumus his quæ ab ſolute per Hieremiã dicta ſunt,præferre illa quæ ſuſpenſe per prophetã di cuntur,niſi quia negligentibus & contemptoribus illa confirmanda, hęc ue ro perfectioribus ſecretius aduertẽda ſunt. INT. Quomodo dominus in Deuteronomio præcipiat,per nomen meum iurabitis,& econtra in Te/ ſtamento nouo uideatur præcepiſſe,nolite iurare. RES. Periurare quip pe graue peccatũ eſt, non iurare autem ſicut uerũ iurare nullum peccatum eſt:ſed longius remotus eſt à falſo iurando,qui nec iurare conſueuit, quàm qui uerũ iurare procliuis eſt. Vnde maluit nos dominus, & nõ iurantes nõ recedere à uero,quàm uerũ iurantes propinquare periurio. Ergo ammoni/ tio nõ iurandi,cõuerſio eſt à peccato periurij. Nam omnino qui uerũ iurat, non peccat. Vnde dominus omnẽ occaſionẽ uoluit amputare periurij,cum nos iurare prohibuit. Nã & Apoſtolus in ſermonibus quos habuiſſe nar/ ratur,neq; iurauit,neq; iurandi conſuetudinẽ habuit, ne aliquando uel ne/ ſcius in periurium laberetur. Scriptis autem,ubi eſt cõſideratio maior,atq; perpenſior,pluribus locis iuraſſe inuenitur:nequaquã quod putaret etiã iu rando peccare,ſed potius intelligeret humanæ fragilitatis corda non iuran do tutius à periurio cõſeruari. INT. Cum dominus in Deuteronomio præcipiat,dicẽs:Dominũ deũ tuũ adorabis,quomodo Pſalmiſta ecõtrario in Pſalmo XCVIII terrã nos iubet adorare,præcipiendo: Adorate ſca/ bellũ pedũ eius.Quod utiq; terra eſt,iuxta quod alius propheta dicit:Cœ/ lum mihi ſedes eſt,terra aũt ſcabellum pedũ meorũ. RESP. Illam terrã dicit adorãdã propheta,quã dominus Ieſus incarnationis aſſumptione ſu/ ſcepit. Itaq; per ſcabellũ terra intelligit̃,per terrã aũt crux Chriſti, quã quo tidieque in miniſterio adoramus,& quam apoſtoli in domino Ieſu adora/ runt.Suſcepit enim de terra terrã, quia caro de terra eſt, & de carne Mariæ carnẽ accepit.Et quia in ipſa carne hic ambulauit,& ipſam carnẽ nobis mã/ ducandã ad ſalutem dedit,nemo aũt illam carnẽ manducat,niſi prius ado/ rauerit: inuentũ eſt quemadmodũ adoret̃ ſcabellũ pedum domini, & non ſolum nõ peccemus adorando, ſed peccemus nõ adorando. INT. Quo modo in Deuteronomio Moſes dicat,Tentat uos dominus uester deus: & ecõtra Iacobus apoſtolus prædicet,Deus neminẽ tentat. RESP. Duas eſſe tentationes in ſcripturis ſanctis ſolet intelligi, una quæ decipit, altera quæ probat:ſecundũ eam quę probat dictũ eſt, Tentat uos dominus deus ueſter.Secundũ eam uero quæ decipit,Iacob apoſtolus prędicat,Deus ne/ minẽ tentat. INT. Cũ ſcriptũ ſit in libro Deuteronomij,Maledictus q nõ reliquerit ſemen in Iſraël: quomodo contra hanc diuinã ſententiã pluri

mi

mi, & in ueteri Teſtamento & in nouo nec coniugia ſortiti ſunt, nec ſemen ſuæ carnis ullo modo reliquerunt. Sicut in ueteri Teſtamento Helias, Hieremias, & Daniel: in nouo autẽ Ioannes Baptiſta, & Ioannes Euangeliſta, cæteriq́ꝫ quamplures feciſſe monſtrantur, qui ſemen ſecundum carnem nõ reliquerunt. RESP. Hæc duo quæ ſibi uidentur eſſe cõtraria, ita ab Origene reperimus explanata, ait enĩ: Qui cõſummatæ & perfectę uirtutis eſt, ſemper neceſſe eſt ut in aliqua eruditione uerſetur, quã eruditionẽ coniugẽ eius ſermo diuinus appellat: ſecundũ hoc puto, quod in lege celebs & ſteri lis maledicto ſubiacet: quia ſi hæc de carnali ſemine dici putent, omnes eccleſiæ uirgines ſub maledicto poſitæ uidebuntur. Similiter & Ioannes Baptiſta, & alij ſanctorũ plurimi: ſed certũ eſt illos ſpirituale ſemen reliquiſſe, & habuiſſe unũquenq́ꝫ coniugem ſapientiã, ſicut & Paulus per Euangeliũ generauit. INT. Cum in libro Regum primo deus ad domum Heli loquens promiſerit, dicens: Hæc dicit dominus, domus tua, & domus patris tui miniſtrabũt in cõſpectu meo uſq; in ſempiternũ: quomodo ecõtra quaſi mutata promiſſione ſubijciat, dicens: Ecce dies uenient, & præcidã brachium tuũ & brachium domus patris tui, & non ſit ſenis in domo tua. Et poſt aliqua ſubiungit: Suſcitabo mihi ſacerdotẽ fidelem, qui iuxta cor meum & animã meam faciat, & ædificabo ei domũ fidelem, & ambulabit corã Chriſto meo cunctis diebus. RESP. AVGVST. Cum hæc tanta tunc altitudine prænuntiata ſint, tanta nunc prænuntiatione clareſcant, nõ fruſtra tamen moueri quiſpiã poteſt ac dicere: quomodo cõfidimus uenire omnia quæ in illis libris uentura prædicta ſunt, ſi hoc ipſum quod ibi diuinitus dictum eſt, Domus tua & domus patris tui miniſtrabũt corã me in æternũ, effectũ habere non potuit: quoniã uidemus illud ſacerdotiũ fuiſſe mutatũ, & quod illi domui promiſſum eſt, nec ſperari aliquãdo cõplendum: quia illud quod ei reprobato mutatoq́ꝫ ſuccedit, hoc potius prędicat̃ æternũ. Hoc qui dicit nõdum intelligit, aut nõ recolit etiã ipſum ſecundũ ordinẽ Aaron ſacerdotium, tanquam umbram futuri & æterni ſacerdotij cõſtitutũ: ac per hoc quãdo ęternitas eius promiſſa eſt, nõ ipſi umbrę ac figuræ, ſed ei quod per ipſam adumbrabatur figurabaturq́ue promiſſum eſt: ſed ne putaretur ipſa umbra eſſe manſura, ideo etiam mutatio eius debuit prophetari.

INT. Cum in libro Regum ſcriptũ ſit, quod eleuatus fuerit Helias per turbinem in cœlum: quomodo dominus in Euãgelio dicit: Nemo aſcendit in cœlum, &c. RESP. Aliud eſt cœlum aẽreũ, aliud æthereum: cœlum quippe aẽreum terræ eſt proximũ. Vnde & aues cœli dicimus, quia eas uolitare in aẽre uidemus: in cœlum itaque aẽreum Helias ſubleuatus eſt, ut in ſecreta quadã terræ regione repente duceret̃, ubi in magna iã carnis & ſpiritus quiete uiueret, quouſq; ad finẽ mundi redeat, & mortis debitũ ſoluat.

INT. Quomodo Eſaias dicat, Spiritus domini ſuper me, uel cæteri pro

phetæ, ſiue Symeon, uel Zacharias per ſpiritum ſanctum futura pronunciaſſe credant, cum in Euangelio dicat, Nōdum erat ſpiritus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus. RESP. Vtiq; non ſine ſpiritu ſancto antiqui patriarchæ atq; prophetæ futura pronuntiauerūt. Sed quod dicit, ſpiritus nōdū erat datus, id eſt illa abundantia gratiæ ſpiritualis, adhuc antea illis ſic nunquā fuerat data: ſicut poſtea cū cōgregati in unum diſcipuli, linguis omniū gentium ſunt locuti, ac ſic in linguis omniū gentium futura eſt pronūtiata eccleſia. INT. Quomodo Eſaias pro Chriſto dicit, Qui peccatū non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius, cū Paulus econtra uideatur dixiſſe, eum qui non nouerat peccatū, pro nobis peccatum fecit. RESP. Quod enim Eſaias dicit, quia peccatū non fecerit, apertiſſime oſtendit quia perſona ipſa filij peccatis coinquinata nō extitit. Ipſe eſt em̄ agnus ſine macula, ſine peccato. Quod aūt Paulus dicit eum, qui nō nouerat peccatū, pro nobis peccatū fecit: hoc ipſum quia dixit fecit, ad patris perſonam retulit: id eſt quia deus pater filium ſuū qui peccatum non fecit, hoſtiā illum pro peccatis noſtris fecit, cum eum pro ſaluatione mundi immolari permiſit. Dicitur enim, quod eum pater peccatū fecit, quia eum hoſtiā pro peccato fieri uoluit: ſicut dicit, Peccata populi mei comedent, cum non peccata comedant, ſed oblationes quæ pro peccatis offerūtur. INT. Quomodo Eſaias de Chriſto dicit, Generationē eius quis enarrabit: cū Euangeliſta omnē Chriſti generationē dinumerans inter cætera dicat, Chriſti autem generatio ſic erat. RESP. Propheta de diuinitatis generatione prædixit, Euāgeliſta incarnationis myſterium ſequens, generationē Chriſti ſecundum humanitatem expoſuit. INT. Quomodo Eſaias dicat pro perſona Chriſti filij dei: non eſt ſpecies ei neq; decor: & uidimus eū, & nō erat aſpectus: & deſiderauimus eum, & nouiſſimum uirum dolorū, & ſcientem infirmitatē, & quaſi abſconditus uultus eius & deſpectus, unde nec reputauimus eum: & econtra Pſalmiſta dicit, Speciosus forma præ filijs hominum. RESP. Quod Eſaias dicit pro noſtro ſponſo Chriſto, quod nihil eſt pulchrius eo: q̃d quaſi fœdus apparuit, de interfectoribus Chriſti hoc dicit, q̄bus Chriſtus ipſe uilis apparuit: ſi enim cognouiſſent, nunquā dominum gloriæ crucifixiſſent. Quod aūt Pſalmiſta dicit, quod ſpecioſus fuerit præ filijs hominum, ad fidem credentium reputat, qui ſic illum uidere meruerunt, ut uerū illum deum & hominem fide integra faterent. Reſtat igitur quia & fœdus apud perſequentes, & ſpecioſus exiſtimatus eſt apud credentes. INT. Cum dominus Eſaiæ prophetę præcipiat, dicens: Clama, ne ceſſes: quomodo econtrario uidetur Apoſtolus clamorem prohibens dicere: Ira & indignatio, & clamor tollat a uobis. RESP. Alius eſt clamor qui de prædicatione uel poſtulatione, alius qui de ira deſcendit: & ideo clamorem hunc qui de ira deſcendit Apoſtolus prohibuit, non illum quo aut Eſaias prædicare

care iubetur, aut contritorũ corda ad dominũ gemebundos clamores emit tunt. INT. Cum Eſaias dicat pro Ægyptijs, Clamabũt ad dominum à facie tribulantis,& mittet eis ſaluatorem & propugnatorẽ qui liberet eos: quomodo quaſi econtrario ſtatim ſubiungit,dicens: Et percutiet dominus Ægyptũ plaga. RESP. Percuſſio hæc domini ſuper Ægyptios patien tis eſt,non perdentis: quæ potius per plagã pœnitentiæ, animã poſſit per/ ducere ad ſalutẽ: & ideo contrarium illud non erit,ubi à facie tribulantis ſal uator & propugnator eis miſſurus promittit̃: quia & hæc percuſſio uel pla ga quæ ſubijcitur, non ad reprobationem, ſed ad ſanitatem conuerſionis inducit̃. Hoc enim ualet ſupra quod dicit̃, Mittet eis ſaluatorẽ qui liberet eos:quia & hic ſubſequitur, Et percutiet dominus Ægyptũ plaga, & ſana/ bit eam:quod ut manifeſtius aperiretur,addidit dicens:Et reuertent̃ ad do minũ,& placabit̃ eis,& ſanabit eos. INT. Quomodo Hieremias utrun que dicat,quæ ſibi cõtraria eſſe uident̃:dicit enim ex uoce dei: Filij colligũt ligna,& patres ſuccendunt ignẽ,& mulieres cõſpergunt adipem, ut faciant placentas reginæ cœli, & libent dijs alienis, & me ad iracundiã prouocant, nunquid me ad iracundiã prouocãt dicit dominus? Vbi ſtatim quaſi econ trario ſubiũgit,Ecce furor meus & indignatio mea cõflatura locũ iſtũ ſuper uiros & ſuper iumenta,&c. Qui ſupra dixerat, Nunquid me ad iracundiam prouocant: quomodo nunc dicit, Ecce furor meus & indignatio mea ſtilla/ bit ſuper locũ iſtum. RESP. Iſte eſt ſenſus, ego quidẽ naturaliter non iraſcor,ſed illi ita agunt,ut me ad iracundiã prouocent,& meã uidear muta re naturã:ſentiant igit̃ iratum,quod quantũ in ſe eſt facere conant̃. INT. Cũ nouerimus,quod Hieremias propheta ſilentiũ ſibi prædicationis indi/ xerit per hoc quod dicit, Nõ recordabor eius, neq; loquar ultra in nomine illius: quomodo quaſi ecõtrario ſtatim ſubiungit, Factus eſt in corde meo quaſi ignis exæſtuans,clauſusq́ in oſſibus meis:& defeci ferre nõ ſuſtinẽs, audiui enim cõtumelias multorũ. RESP. Pro eo enim quod ſe minime audiri cõſpexit, ſilentiũ appetit:ſed cũ creſcentia mala cerneret,in eodẽ ſilẽ tio nõ permanſit:quia enim foris tacuit,ex tædio locutionis intus ignẽ per/ tulit de zelo charitatis. INT. Cũ multiplicia & dura peccata Iudæorũ ante aduentum Chriſti prophetarũ uocibus prædicata ſint,ſicut illud pec/ catũ ſuũ ſicut Sodoma prædicauerunt,nec abſcõderũt. Et in Hieremia pec/ catũ Iuda cõſcriptum eſt ſtylo ferreo in ungue adamantino,&c. quomodo Chriſtus in Euangelio quaſi ecõtrario uidetur de Iudæis dixiſſe, Si nõ ue/ niſſem,peccatum non haberent. Quid hoc eſt? nunquid ſine ullo peccato erant antequàm Chriſtus in carne naſceretur,& ex quo uenit, cœperũt ha/ bere peccatum? RESP. Peccatum quoddam certum,id eſt infidelita/ tis intelligi uoluit,quoniam non crediderunt in eum qui iuſtificat impium.

INT. Si iuxta uerba Ezechielis, Iuſtitiæ iuſti obliuioni tradentur, in

quacunq; die peccauerit:quomodo cõſequens eſt quia Paulus ſcribit, quia deus reddet unicuiq; ſecũdũ opera ſua,cũ ſi quid de iuſtitię operibus iuſtus habuit tunc id perdidit cũ deliquit,pręſertim cũ & Paulus ſcribat,quod uniuſcuiuſq; opus,id eſt & bona & mala per ignẽ ſint ponderanda. RESP. Videamus,ne forte abſolutionẽ ſui in ſeipſo ſermo diuinus inueniat, ſi obſeruemus quomodo ſcriptũ eſt,quia dicit:Cũ auerſus fuerit iuſtus à iuſtitia ſua:& non ſufficit ut diceret,cũ auerſus fuerit à iuſtitia ſua:ſed addidit, & fecerit omnem impietatẽ ſecundũ omnes iniquitates quas fecerit iniquus: in quo uidet̃ latenter huiuſmodi inſeruiſſe intellectũ, ut ſi forte nõ ſecundũ omnes iniquitates quas fecit iniquus, fecerit & iuſtus,nõ omnes iuſtitiæ eius de memoria auferant̃.Si uero omnes iniquitates fecerit quas fecit iniquus, tunc demũ omnes iuſtitiæ in lapſu eius de memoria ſubtrahunt̃.Hæc quãuis occultauerit in ſcripturis ſpiritus ſanctus, propter hos qui diuitias bonitatis & patientiæ eius cõtemnunt,nõ tamẽ penitus abſtulit. Si igit̃ ſub iſto intellectu accipiat̃ illud quod Paulus dixit,nõ erit omnino cõtrarium:nam & beatus Gregorius iuxta tranſlationẽ nouã hoc teſtimoniũ ſub iſto intellectu ediſſerit,dicens:Cum dicit̃,iuſtus in peccato ſuo morieẗ,& non erunt in memoria iuſtitiæ eius quas fecit: hoc nobis maxime cõſiderandum eſt, quia cum mala cõmittimus, ſine cauſa ad memoriã bona noſtra tranſacta reuocamus: quoniã in perpetratione malorum,nulla debet eſſe fiducia bonorum præteritorũ. INT. Quomodo Ezechiel propheta motus animalium narrat,dicens:Nõ reuertebant̃ cũ incederent: & paulo poſt quaſi ecõtrario ſubijciens dicit, Et animalia ibant & reuertebant̃. RESP. Sãcta quippe animalia aliquando uadunt,& minime redeunt:aliquando uadũt, & protinus reuertunt̃:quia electorum mẽtes cum per collatã ſibi actiuę uitæ gratiam erroris uias deſtruunt,redire ad mala mundi neſciunt,quæ reliquerunt.Cum uero per cõtemplationis aciem,& ab hac ſe eadẽ actiua uita ſuſpendunt,eunt & redeunt: quia per hoc quandiu perſiſtere minime in cõtemplatione ſufficiunt,ſeſe iterum ad operationẽ fundunt: ut in his quæ ſibi iuxta ſunt,ſe exercendo refoueant, & ſuper ſe rurſum ſurgere cõtemplando cõualeſcant. INT. Cum dominus per Ezechielem dicat, Ego dedi eis præcepta nõ bona:quomodo Paulus quaſi ecõtrario dicit, Lex quidem ſancta,& mandatum ſanctum & iuſtum,& bonum. RESP. Mala eñ quaſi mala eſſe deſinunt cõparatione peiorũ: & bona quaſi bona non ſunt comparatione meliorum: nam ſicut peius delinquenti Iudææ de Sodoma atq; Samaria dicit̃, Iuſtificaſti ſorores tuas in omnibus abominationibus tuis quas operata es: ita melioribus teſtamenti noui præceptis ſubſequentibus,præcepta bona quæ rudibus data ſunt, non bona eſſe memorantur.

INT. Cum in Ezechielis libro de uolumine quod acceperat ſcriptum ſit, Et factum eſt in os meum ſicut mel dulce, qua ratione poſtmodum

Ezechiel

Ezechiel ipſe de ſe loquat̃,dicẽs: Abiȷ amarus in indignatione ſpiritus mei.
RESP. Mirũ quippe ualde eſt,ſi dulcedo ſimul & amaritudo conueni/
ant: ſed ſciendũ eſt,quia cui ſermo dei in ore dulceſcere cœperit,huius pro/
culdubio contra ſemetipſum animus amareſcit. Quo enim in illo ſubtilius
diſcit qualiter ſe reprehendere debeat, eò ſe durius per amaritudinem pœ/
nitentiæ caſtigat: quia tanto ſibi magis diſplicet, quãto in ſacro uolumine
amplius de omnipotẽte deo uidet quod amet. INT. Cũ in uiſione ſpi/
ritualis ædificiȷ Ezechiel propheta prius dicat ſe uidiſſe, quod gazophyla/
cia ad auſtralẽ uiã facies haberent:qua ratione poſt ſubiȷcit,quia gazophy
lacium quod reſpicit uiam meridianã ſacerdotũ eſt, qui excubant in cuſto/
diȷs templi:& gazophylaciũ q̊d reſpicit uiam aquilonis,ſacerdotũ qui excu
bant ad miniſteriũ altaris. Si utraq; facies ad auſtralem uiã tendebat, quo
modo nũc unũ ad meridianã, atq; aliud ad aquilonis uiã reſpicere dicitur?
RESP. In his uerbis agnoſcimus,quia gazophylaciũ ſacerdotũ qui excu/
bant in cuſtodiȷs templi,ita poſitũ fuerat ut ſolã meridianã uiam reſpice
ret:gazophylaciũ uero ſacerdotũ qui excubabant ad miniſteriũ altaris, ita
erat in atrio,ut auſtralem uiã & aquilonis faciẽ intenderet:quatenus & cum
gazophylacio ſacerdotũ,qui excubant in cuſtodiȷs templi,meridianã uiam
reſpiceret,& tamen ſine gazophylacio eorundẽ ſacerdotũ ab aquilonis uia
uideret.Sed quid eſt hoc,q̊d his uerbis myſticis poſſumus intueri, niſi hoc
quod ſecundũ ea quæ præmiſſa ſunt,iam ſpiritualis auditor intelligit: quia
ſacerdotes maioris ordinis qui excubãt in cuſtodiȷs tẽpli,ſolã meridianã ui
am reſpiciũt:q̊niã ſolis ſtudiȷs ſpiritualibus occupati ſunt,pro his quę amo
ris dei ſunt ſolicitè intendũt.Sacerdotes aũt minoris ordinis,qui diſcutiẽdis
peccatis delinquentiũ præſunt,etiã ad aquilonis uiã oculos reflectunt:ut in
mẽte peccantiũ quæ ſint torporis frigora uideãt, & hæc uerbis correctionis
uſq; ad pœnitentiæ gemitus reducẽtes, quaſi carnes in altare domini incen
dant.Reſpiciebãt etiã cũ magnis ſacerdotibus ad meridianã uiã:quia quã/
tum ad ſemetipſos eſt, feruent igne charitatis, & ſuccẽſi ſunt flammis amo
ris dei: ſed quia peccatũ delinquentiũ crebro corrigũt,etiã ad aquilonis uiã
oculos reducũt. INT. Si poſt tres annos,ſicut in principio Danielis ſcri
ptum eſt,pueri ipſi ingreſſi ſunt in cõſpectu Nabuchodonoſor, quomodo
in ſubſequenti uiſione ſcribit̃,Anno ſecũdo Nabuchodonoſor uidit Nabu
chodonoſor ſomniũ? Hæc magnã inter ſe uident̃ habere contrarietatẽ,pro
eo quod pueri ipſi,qui nuſquã antea niſi poſt tres annos in cõſpectũ prædi
cti regis primũ introducti atq; interrogati ſunt:nũc in ſecũdo Nabuchodo
noſor anno & ipſum Nabuchodonoſor ſomniũ uidiſſe, & Danielẽ inter/
pretationẽ ſomniȷ ipſius aperuiſſe ſcriptura cõmemorat. RES. HIERO.
Hoc ita ſoluũt Hebræi:ſecũdũ hic annũ dici regni eius,omniũ gẽtiũ barba/
rarũ nõ Iudeæ tantũ & Chaldæorũ,ſed Aſſyriorũ quoq; & Ægyptiorum,
& Moa/

& Moabitarũ, & reliquarũ nationum, quas domino cõcedente ſuperarat; Vnde & Ioſephus in X Antiquitatum ſcribit libro, poſt annum ſecundũ Ægyptiæ uaſtitatis rex Nabuchodonoſor uidit mirabile ſomnium.

INT. Cum Daniel ſententiam dei quam incõmutabilem nouerat, iam prius Nabuchodonoſor regi de ultione regni ſui prædixiſſet implendam, dicens: Eijcient te ab hominibus, & cum beſtijs feris erit habitatio tua: quomodo in ſubſequentibus eundẽ Nabuchodonoſor pro immutatione eiuſdem ſententiæ ad pœnitentiam cohortatur, dicens: Quamobrem rex conſilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperum, forſitan ignoſcat deus delictis tuis. RESP. Hoc facile ſoluitur Ezechiæ regis exemplo, quem Eſaias dixerat moriturum eſſe. Et Niniuitarum, adhuc tres dies, & Niniue ſubuertetur: & tamen ad preces Ezechiæ & Niniue dei ſententia commutata eſt: non uanitate iudicij, ſed eorum conuerſione, qui meruerunt indulgentiam. Alioquin & in Hieremia loquitur deus, ſe mala minari ſuper gentem, & ſi bona fecerit, minas clementia commutare. Rurſum bona agenti ſe aſſerit polliceri, & ſi mala fecerit, dicit ſe ſuam mutare ſententiam, non in homine, ſed in operibus quæ mutata ſunt: neq; enim deus hominibus, ſed uitijs iraſcitur: quæ cũ in homine non fuerint, nequaquam punit, quia mutatum eſt.

INT. Cum in Danielis libro in fine primæ uiſionis pro ipſo Daniele ſcribatur: Fuit Daniel uſq; ad annum primum Cyri regis: quomodo in eodem libro econtrario ſcribitur: Anno tertio Cyri regis Perſarum uerbũ reuelatum eſt Danieli? RESP. Quod dicitur fuiſſe Danielem uſq; ad annum primũ Cyri regis, non uitæ illius tempus accipiendum eſt, ſed hoc ſignificatur quia uſq; ad primum annum Cyri regis, qui Chaldæorum deſtruxit imperium, Daniel potẽs fuerit in Chaldæa. Poſtea uero à Dario in Medos translatus eſt. Itẽ in expoſitione Ezechielis idem Hieronymus ſic dicit: fuiſſe Danielem apud Chaldæos in priſtina dignitate purpura byſſoque ueſtitum, uſque ad primum annum Cyri regis intelligimus, quando ſubuertit Chaldæos: & poſtea cœpit eſſe cum Dario filio Aſſueri de ſemine Medorum, qui imperauit ſuper regnum Chaldæorũ: aut certe iam Dario mortuo, cuius anno primo LXX hebdomadarum ſacramẽta cognouerat, nunc tertio anno Cyri regis hæc uidiſſe narrantur.

INT. Cum in Danielis libro ſcriptum ſit, pro uiſione quam angelo interpretante cognouit, ubi ait: Cum uiderem ego Daniel uiſionem, & quærerem intelligentiam, audiui uocem uiri dicentis: Gabriel, fac intelligere iſtã uiſionem uirum iſtum: quomodo ſtatim econtrario ſubiungitur, ubi ipſe Daniel ait: Et ſtupebam ad uiſionẽ, & non erat qui interpretaretur: ſi non erat qui interpretaret, quomodo ſupra interpretatus eſt angelus? RESP. Quod dicit hoc eſt: reges audierat, & eorũ nomina neſciebat, futura cognouerat,

uerat,& quo futura eſſent tempore dubius fluctuabat. INT. Cũ dominus per Oſee prophetã de reprobis regibus dicat: Ipſi regnauerũt,& nõ ex me principes extiterũt,& nõ cognoui: quomodo ecõtrario Iob dicit: Qui regnare facit hypocritã propter peccata populi: quis enĩ recte ſentiens dicat, quia fecit dominus q̃d minime cognoſcit? RESP. Scire dei, approbare eſt: neſcire, reprobare. Vnde quibuſdã quos reprobat, dicit: Neſcio uos unde ſitis. Et aliquãdo facere dei, eſt id q̃d fieri prohibet iraſcẽdo permittere. Vnde & regis Ægypti cor ſe obdurare aſſeruit, qa uidelicet obdurari permiſit: miro modo hypocritas dominus & regnare facit & neſcit, facit finendo, neſcit reprobãdo. INT. Quomodo Amos propheta inquiſitus reſpondit: Nõ ſum propheta, cũ & prophetã cũ nouerimus,& uerba prophetiæ illius teneamus. RESP. Eadẽ hora qua requiſitus eſt, prophetiæ ſibi ſpiritum deeſſe ſenſit,& de ſemetipſo teſtimoniũ ueraciter intulit, dicẽs: Nõ ſum propheta: qui tamen ſecutus adiunxit, Et nũc audi uerbũ domini, hæc dicit dominus, uxor tua in ciuitate fornicabitur,& filij tui & filię tuæ in gladio cadẽt,& humus tua funiculo metietᷣ, & tu in terra polluta morieris. Quibus prophetę uerbis aperte oſtenditᷣ, quia dũ de ſe illa loqueretᷣ, impletus eſt, & mox habere prophetãdi ſpiritũ meruit, quia ſe prophetã nõ eſſe humiliter agnouit. INT. Cũ Zacharias dicat pro deriſoribus Chriſti, Videbũt in quẽ pupugerũt: quomodo quaſi ecõtrario de ipſis uidetᷣ Eſaias dixiſſe, Tollatᷣ impius, ut nõ uideat claritatẽ domini? RESP. Excitatur impius, ut aliq̃d nõ uideat. Viſurus eſt formã hominis, de qua dictũ eſt, ſic ueniet. Non uiſurus eſt formã dei, de qua dicitᷣ: Oſtendã meipſum illi: quã non impij, ſed ſoli iuſti uidebũt. Vnde propter ſolã formã hominis, quæ & à iuſtis & ab iniuſtis uidenda eſt, dictũ eſt, Videbunt in quẽ pupugerunt: propter formã aũt domini, quæ ſolis iuſtis uidebitᷣ dictum eſt, Tollatᷣ impius, ne uideat,&c. INT. Cũ Dauid in Pſalmo quarto dicat, Iraſcimini & nolite peccare: quomodo Paulus in Epiſtolis ſuis dicit, Deponite omnẽ iram & indignationẽ? RESP. Alia eſt ira qua zelo iuſtitię cõmouemur, alia qua irrationabili motu ferimur. Non ergo illã Apoſtolus quæ de iuſtitia deſcẽdit, abſcindere uoluit, præſertim cũ idipſum teſtimoniũ de Pſalmo in epiſtola ad Epheſios aſſumpſerit, dicẽs: Iraſcimini,& nolite peccare: ac ſi dixiſſet, ſic iraſcimini, ut à culpa abſtineatis: ſed omnẽ potius irã quæ de irrationabili motu procedit, uoluit amputari. INT. Quõ Dauid in Pſalmo XV dicat, Caro mea requieſcit in ſpe, quoniã non derelinques animã meã in infernũ, nec dabis ſanctũ tuũ uidere corruptionẽ: cũ quaſi ecõtra uideatᷣ dicere in Pſal. 29. Quæ utilitas in ſanguine meo, dũ deſcẽdo in corruptionẽ? RES. Quod dicit, caro mea reqeſcit in ſpe, quoniã nõ derelinques animã meã,&c. Vtiq; Pſalmiſta ex perſona Chriſti id affirmatiue pronũtiat: ac ſi diceretur, ex uoce filij ad deũ patrẽ: caro mea in ſpe reſurrectionis obdormiet,

obdormiet,quia non dabis animam meam inferis poſſidendam,neq; ſanctificatum corpus meum,per quod & alij ſanctificandi ſunt, corrumpi patieris. Hoc autem quod uidetur eſſe contrarium , hoc eſt quod & illud, nec diuerſum eſt. Dicit enim quodammodo Chriſtus ad patrem: Quę utilitas in effuſione ſanguinis mei,ſi ſic fuerit corrupta caro mea,quomodo cæterorum hominum,ut in fine reſurgam?nunquid confitebitur tibi puluis,id eſt turba impiorum,quæ niſi me reſurgente iuſtificari non poterit? Ergo ſic intellecta non ſunt contraria.

INT. Cum Pſalmiſta dicat,Dolores inferni inuenerunt me,necnon & illud,Deus noſter refugium & uirtus,adiutor in tribulationibus,quæ inuenerunt nos nimis: quomodo immutato alio locutionis genere non ſe à tribulationibus inuentum eſſe,ſed ſe tribulationē potius inueniſſe teſtatur,dicens: Tribulationem & dolorem inueni. RESP. Aliæ ſunt tribulationes uel dolores quas nos inuenimus, aliæ quæ nos inueniunt. Nam quando ſine alicuius admonitione uel percuſſione homo conſiderat factum ſuum,& rogans deum plangit & contremiſcit, iſte utiq; tribulationem & dolorem inuenit. Qui autem aut alio increpante, aut altero admonente, aut percutiente conteritur,hunc tribulationes & dolores inueniunt.

INT. Cum Dauid propheta in XXI Pſalmo nō exauditum ſe conqueratur,dicēs:Deus meus clamabo per diem,nec exaudies & nocte, quomodo econtra in eodem Pſalmo teſtatur,dicens:Non auertit faciem ſuam à me, & dum clamarem ad eum,exaudiet me? RESP. Dominus Chriſtus ex perſona ueteris hominis cuius mortalitatem portabat, uerbis delictorum clamare ſe dicit die ac nocte, & non exaudiri: uerba enim delictorum ſunt,& non iuſtitiæ:cum clamatur ad dominū per diem, id eſt in proſperitate,ut hæc ipſa proſperitas nō mutetur:& cum clamatur nocte, ut aduerſitas proſperetur. Hæc igitur talis petitio longe eſt à ſalute. Nam inde & ſequitur,& non ad inſipientiam mihi: id eſt neq; hoc facias ad inſipientiam mihi,ſed potius ut ſapiam quid me clamare uelis,non uerbis delictorum & deſiderio temporalis uitæ, ſed uerbis conuerſionis, atq; in uitā æternam. Ex his igitur uerbis cōuerſionis atq; iuſtitiæ in ſubſequentibus idem exauditum ſe commemorat,dicens:Nō ſpreuit neq; deſpexit precem pauperis,neq; auertit faciem ſuam à me: & dum clamarem ad eum, exaudiuit me:id eſt non illius qui uerbis delictorum clamans ad deum,uitam iſtam, id eſt proſperitatem tranſire nolebat,ſed precem pauperis exaudiuit. Qui ergo uerbis delictorum ſuperius clamaſſe, & non exauditum ſe cōteſtatur, ipſe uerbis iuſtitiæ deprecans ſe commemorat exauditum. Clamauit ſuperius uerbis delictorum ex perſona ueteris hominis,exauditus non eſt. Clamauit ſubterius uerbis iuſtitiæ & conuerſionis ad deum,ex perſona hominis ad nouam uitam pertinentis,& exauditus eſt.

INT. Cum Pſalmiſta in pſalmo XXIIII dicat, Vniuerſæ uiæ domini miſericordia & ueritas: quomodo in alio pſalmo econtra dicit, Omnes uiæ tuæ ueritas, uel ſicut in alia translatione legitur, Omnia mandata tua ueritas? RESP. Erga ſanctos & uniuerſæ uiæ domini miſericordia, & uniuerſæ uiæ domini ueritas: quia & in iudicando ſubuenit, atq; ita nõ deeſt miſericordia: & in miſerẽdo id exhibet quod promiſit, ne ueritas deſit. Erga omnes autem & quos liberat & quos damnat, omnes uię domini miſericordia & ueritas: quia ubi non miſeretur, uindictæ ueritas exhibet. Multos quippe immeritos liberat, immeritum autem neminem damnat.

INT. Quomodo Pſalmiſta in XXIX pſalmo contraria de ſe prædicare uideatur, ait enim: Ego dixi in mea abundantia, non mouebor in æternum. Et poſt modicum ſubiungit: Auertiſti faciem tuã à me, & factus ſum conturbatus. RESP. Quia de confidentia uirtutis intumuit, dicit: Ego dixi in mea abundantia, &c. Sed paulo poſt quid pertulit adiunxit, Auertiſti faciem tuam, &c. ac ſi aperte dicat, Fortem me inter uirtutes credidi, ſed quantæ infirmitatis ſim derelictus agnoui. Hic rurſus dicit: Iuraui, & ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ. Sed quia eius uirium non erat manere in cuſtodia quam iurabat, debilitatem ſuam protinus turbatus inuenit. Vnde ad preces & opem repente ſe contulit, dicens: Humiliatus ſum uſquequaq;, uiuifica me ſecundum uerbum tuum. INT. Quomodo Dauid dicat, Dixi, pronuntiabo aduerſum me iniuſtitias meas domino, & tu remiſiſti, &c. Et illud quod alibi dicitur, Peccator, cum ingemuerit, ſaluus erit: cum econtra in Euangelio ille cæcus dixerit, Nos ſcimus quia peccatores deus non exaudit. RESP. Quia deus peccatores audiat ex multis ſcripturarum locis monſtratur, ſicut de publicano illo, uel de alijs in Euãgelio ſcribitur. Hoc autẽ quia cæcus iſte dixit, quaſi adhuc inuictus loquitur: ac proinde non eſt ita accipiendum, quia deus peccatores non audiat: uel non exaudit in miraculis, exaudit pro culpis. INT. Cum Pſalmiſta in pſalmo XXXIII dicat, Semper laus eius in ore meo: quomodo econtrario ſpecialem numerum tenens in pſalmo CXVIII dicit, Septies in die laudẽ dixi tibi? RESP. Septenarium laudis numerum poſuit ptopter ſeptẽ dies, quibus mundus iſte peragitur, in quibus ſemper laus deo refertur.

INT. Quomodo Pſalmiſta in pſalmo XXXVII ex perſona Chriſti dicat, Vim fecerunt, qui quærebant animam meam: cum econtra ſimiliter ex perſona Chriſti in CXLI redarguens dicat, Non eſt qui quærat animam meam. Si quoſdã redarguit quaſi inimicos, qui non quęrant animam eius, ergo amici erant quærentes animam eius. RESP. Quæritur anima Chriſti, & bene & male: bene, qui incorporari cupiũt membris eius; male autem, qui uim faciunt & perſequuntur, uel illum uel membra ipſius. Quis eſt qui quærit bene animam ipſius? Qui eius paſſiones imitat. Qui

ſunt qui quærebãt male animã eius? Qui ei uim faciebãt & crucifigebãt eũ.

INT. Quomodo Dauid in pſalmo quadrageſimo tertio dicit:Exurge, quare obdormis domine: & quaſi econtra in pſalmo centeſimo uigeſimo,Ecce non dormitabit neque obdormiet qui cuſtodit Iſraël.Si non dormiuit, neque dormitat qui cuſtodit Iſraël, quomodo clamatur ad eum, Exurge, quare obdormis domine? RESP. Dormit dominus in cordibus infidelium, non dormit in cordibus Chriſtianorum. Ergo cum canitur,Exurge, quare obdormis domine, pro infidelibus hoc eccleſia clamat, qui Chriſtum mortuum,ſed reſurrexiſſe non credunt: & ideo quaſi in cordibus talium ſemper dormit Chriſtus, quia Chriſtum adhuc mortuum putant. Ab hoc petitur,ut reſurgat in illis,id eſt,ut fides illis præſtetur, qua credant eum reſurrexiſſe à mortuis. Cum autem canimus,quia nõ dormit, neq; dormiet qui cuſtodit Iſraël, quia Iſraël uidens deum interpretatur,ad ſolos fideles hoc teſtimonium refertur,qui Chriſtum à ſomno mortis ſuſcitatum non dormientem, id eſt mortuum,ſed uiuentẽ in ſecula confitentur.

INT. Cum in XLIIII pſalmo ex uoce aduocantis dei, animæ dicaẽ humanæ;Audi filia & uide, & inclina aurem tuam: quomodo alterius patris mentionem faciens ſubiungat econtrario dicens, Et obliuiſcere populũ tuum, & domum patris tui. RESP. Aduocat hic deus pater filiam, id eſt animã hominis,ut de domo alterius patris ſui,id eſt mũdi huius exeat, & ad ſpeciem patris,creatoris utiq; ſui,redire contendat. Quod ita fit,cum mortificati cum Chriſto ab elementis huius mundi,contemplamur,ſecundum Apoſtolum, iam non ea quæ uidentur, ſed quæ non uidentur: quæ enim uidentur,temporalia ſunt:quæ autem non uidentur,æterna.

INT. Quomodo unus idemq; propheta Dauid cũ dixiſſet, Immola deo ſacrificium laudis,& redde altiſſimo uota tua: quaſi econtrario uidetur dicere,Quoniam ſi uoluiſſes ſacrificiũ dediſſem utiq;,holocauſtis uero non delectaberis: quomodo & delectari & nõ delectari deũ humanis ſacrificijs dicit? RESP. Sacrificiũ uiſibile inuiſibilis ſacrificij ſacramentũ,id eſt ſacrum ſignũ eſt. Vnde ille pœnitens apud prophetã,uel ipſe propheta quærens deũ peccatis ſuis habere propitiũ,Si uoluiſſes,inqt,ſacrificiũ,dediſſem utiq;,holocauſtis nõ delectaberis. Sacrificiũ deo ſpiritus contribulatus, cor contritũ & humiliatũ deus non ſpernit. Intuemur quẽadmodũ ubi deũ dixit,nolle ſacrificiũ,ibi deũ oſtẽdit uelle ſacrificiũ:nõ uult ergo ſacrificiũ trucidati pecoris,ſed uult ſacrificiũ cõtriti cordis. Illo igiẽ quo eũ nolle dixit, hoc ſignificaẽ,quia cũ uelle ſubiecit: ac per hoc ubi ſcriptũ eſt,miſericordiã uolo, nõ ſacrificiũ,nihil aliud q̃ ſacrificiũ ſacrificio prælatũ oportet intelligi: quoniam illud q̃d ab hominibus appellaẽ ſacrificiũ,ſignũ eſt ueri ſacrificij. Porrò aũt miſericordia uerũ ſacrificiũ eſt,unde & Apoſtolus ait: Benefacere & communicatores eſſe nolite obliuiſci,talibus enim ſacrificijs placetur deo.

INT.

INT. Cum Dauid propheta dicat,peccatori dixit deus:Quare tu enarras iuſtitias meas:quomodo Paulus uideatur econtra præcipere,ubi etiam malos in prædicationem admittit,dicens:Siue per occaſionem,ſiue per ueritatem Chriſtus adnuntietur.Et illud Euangelicum , Quod dicunt, facite: quæ autem faciunt,facere nolite. RESP. Sed hæc dicta ſunt,ne timeant qui audiunt, à quocunq; audiant:non ut ſecuri ſint qui dicunt bona,& faciunt mala . Sed noluit deus ſine correptione dimittere illos qui dicunt: ne hoc ſolo quod dicunt ſecuri obdormiſcant in mala uita , & dicant ſibi, Neq; enim perdet nos deus , per quorum os uoluit tanta bona dici populo ſuo. Secundum hunc igitur intellectum prædicatores peccatores ammonentur ne uiuant male , & prædicent bene , non ut os ſuum prohibeant à prædicamento iuſtitiæ.

INT. AVGVSTINI, Cum in pſalmo quinquageſimo ſecundo ſcriptum ſit,Non eſt qui faciat bonum,non eſt uſque ad unum: quomodo ſtatim bonorum nomen ſubiungitur , dicendo , Qui deuorant populum meum. Si non eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum , quis eſt iſte populus,qui dei tantum populus nominatur? Nec enim poteſt dei populus dici, niſi bonum faciendo & inhærendo illi. RESP. Ecce in uno eodemq; pſalmo & boni, id eſt dei populus deſcribuntur: & quia non ſit qui faciat bonum uſque ad unum,ſentẽtia ſuperiori præfertur. Propheta enim uolens diſtinguere filios dei à filijs hominum,dixit, Non eſt qui faciat bonum,&c.quia pertinet ad filios hominum, qui adhuc filij dei nõdum ſunt. De his enim ſuperius dixerat,Dominus de cœlo proſpexit ſuper filios hominum,Idem dixit,Qui deuorant populum meum. Ecce hic populum dei nominauit , quod utiq; pertinet ad filios dei, iuxta Ioannis uocem,Filij dei ſumus . Tolle ergo homines qui filij dei ſunt , remanent qui filij hominum ſunt,id eſt reprobi & peccatores , de quibus dictum accipitur, Non eſt qui faciat bonum , non eſt uſque ad unum . Cum autem inter malos quidam boni inueniuntur , ipſi filij dei ſunt , qui hoc loco populus nominatur : qui etiam ſicut cibus panis à filijs hominum,id eſt ab iniquis deuoratur,cum à perſequentibus lacerantur . Cum autem & ipſi mali boni efficiuntur , iam non filij hominum , ſed filij dei ſunt. Si ergo ſuperiorem uerſum quo dicitur,Non eſt qui faciat bonum , filijs hominum tribueris: & ſubſequentem uerſum quo dicitur , Qui deuorant populum meum , filijs dei aſſcripſeris, nulla erit in his repugnantia quæſtionis.

INT. Cum Dauid in Pſalmo LIIII pro quibuſdam ſchiſmaticis imprecetur,dicens:Veniet mors ſuper illos:quomodo quaſi econtrario uideatur ſubiungere , Et deſcendant ad infernum uiuentes. RESP. Veteris hiſtoriæ factum, quod Dathan & Abiron uiuentes terra abſorbuit, populum autem illis conſentientem ignis conſumpſit , Pſalmus iſte replicans

 dicit:

dicit: Veniat mors ſuper illos, & deſcendant ad infernum uiuentes. Sed ſi iam mors ſuper eos uenerat, quomodo uiui ad inferos deſcendebant? aut quomodo poteſt fieri, ut prius ueniſſe uideantur in mortem, & poſtea approbentur uiuentes ad inferna deſcendere? Sed quia dicit, Veniat mors ſuper illos, ad populum pertinet illis conſentientem, qui igne conſumptus eſt. Quod autem ſubijcit, Deſcendunt ad infernum uiuentes, ad duces ipſorum malorum Dathan & Abiron pertinet, quos uiuos terra abſorbuit. Primum quippe illud ſchiſmatis initium noua mors perdidit. Vel uiuentes ad infernum deſcendere, eſt uiuentes ſentientesque per prauum opus ad inferni clauſtra deſcendere.

INT. Cum in ſexageſimo primo pſalmo loquatur propheta, dicens: Semel locutus eſt deus, quomodo quaſi econtra uidetur ſubiungere, duo hæc audiui: præſertim cum & Paulus apoſtolus ad Hebræos ſcribat, Multifariam multisque modis olim deus locutus eſt patribus noſtris in prophetis? RESP. Omnino inueſtigare difficile eſt, quemadmodum poſitum ſit prius, Semel locutus eſt deus. Deinde cũ ille ſemel locutus eſt, ego duo audiui. Si enim diceret, Semel locutus eſt deus, unum hoc audiui, uidebatur partem quæſtionis huius amputaſſe, ut tantummodo quæreremus quid ſit, Semel locutus eſt deus. Nunc uero quæſituri ſumus & quid ſit, Semel locutus eſt deus, & quid ſit, Duo hæc audiui, cum ille ſemel locutus ſit. Sed ſciendum, quia inter homines hominibus ſæpe multis modis multis partibus per multiformem creaturam locutus eſt deus: apud ſe ſemel locutus eſt deus, quia unum uerbum genuit deus: in illo uerbo ſunt omnia, quia per uerbum facta ſunt omnia: unum uerbum habet, ibi omnes theſauri ſapientię & ſcientiæ abſconditi. Duo uero quę audiſſe ſe dixit, iſta ſunt, poteſtas & miſericordia: iſta planè intelligite, poteſtatem dei, intelligite miſericordiam dei. His duobus continentur propè omnes ſcripturæ. Propter hæc duo prophetæ, propter hæc patriarchæ, propter hæc lex, propter hæc ipſe dominus noſter Ieſus Chriſtus, propter hæc apoſtoli, propter hæc annuntiatio: omnis celebratio uerbi dei in eccleſia, poteſtatem eius timete, miſericordiam eius amate: nec ſic de miſericordia præſumatis, ut poteſtatem contemnatis: nec ſic poteſtatem timeatis, ut de miſericordia deſperetis. Apud illum poteſtas, apud illũ miſericordia: hunc humiliat, & hunc exaltat: hunc humiliat poteſtate, illum exaltat miſericordia.

INT. Cum in pſalmo ſexageſimo octauo propheta ex perſona Chriſti dicat, Laboraui clamans, raucæ factæ ſunt fauces meæ: quomodo Euangelium dicit, quia in paſſione ſua dominus non reſponderit eis uerbum. Necnon & illud, quia Eſaias dicit: Sicut agnus coram tondente ſe, ſic non aperuit os ſuum. RESP. Ideo iam tunc tacebat, quia raucus erat qui ſine cauſa tantum clamauerat. Et illam quidem eius uocem de Pſalmo

alio

alio in cruce nouimus, Deus meus, deus meus, ut quid me dereliquiſti. Sed quanta illa uox fuit, aut quàm diuturna, ut in ea raucæ factæ eſſent fauces eius? Diu clamauit, Væ uobis ſcribæ & phariſæi. Diu clamauit, Væ mundo ab ſcandalis. Et reuera quomodo raucus clamabat, & ideo non intelligebatur quando dicebant Iudæi: Quid eſt quod dicit, Durus eſt hic ſermo, quis poteſt illum audire? Non ſcimus quid dicat ille, Omnia uerba dicebat: ſed illis raucæ fuerunt fauces eius, qui uoces eius non intelligebant. Hæc igitur ſub tali intellectu præmiſſa, non erunt ſibi contraria: ut iuxta quod ſuperius dicit, clamor ipſe unde raucæ fauces eius factæ fuiſſe dicuntur, non ipſo paſſionis tempore, ſed ante paſſionem actum accipiatur.

INTERROGATIO

Cum propheta ex perſona Chriſti in pſalmo ſexageſimo octauo præmiſerit primum, dicens: Veni in altitudine maris, & tempeſtas demerſit me: quomodo quaſi econtrario in ſubſequentibus deprecatur de profundo aquarum, non me dimergat tempeſtas aquæ, necnon & alia quæ ſuperius in eodem pſalmo contraria ſibi eſſe uidentur. Primum quod dixit, In limum profundi, aliudq́ econtra ſubſequitur, Saluum me fac de luto ut non inhęream.

RESPONSIO

Quod ſuperius dictum eſt, Tempeſtas dimerſit me, pro corpore, quod iam in paſſione tenebatur, hoc dictum accipitur. Quod autem ſequitur, Non me demergat tempeſtas aquæ, pro ſpiritu deprecari uidetur: ut quia corpus tenebatur ad paſſiones, ſaltem pro anima precaretur, ut in tempeſtate paſſionum non mergeretur. Hoc quippe & in his alijs duobus ſentiendum eſt, quibus ait: Infixus ſum in limo profundi: & quod repetijt, Saluum me fac de luto, ut non inhæream. Paulo ante dixerat, Infixus ſum: modo dicit, Saluum me fac de luto, ut non inhæream, cum ſecundum ſententiam priorem deberet dicere, Saluum me fac de luto ubi eram, eruendo me, non agendo ut non hæream. Ergo hæſerat carne, ſed non hæſerat ſpiritu. Dicit hoc ex infirmitate membrorum ſuorum: quando forte caperis ab eo qui te premit, ad iniquitatem tenetur quidem corpus tuum, ſecundum corpus infixus es in limum profundi: ſed quandiu non conſentis, non hæſiſti. Si autem conſentis, hæſiſti. Hæſiſti, oratio tua ibi ſit, ut quomodo iam tenetur corpus tuum, non teneatur & anima tua. Item & de profundo aquarum, Non me demęrgat tempeſtas aquæ. Sed iam dimerſus erat. Veni in altitudinem maris, tu dixiſti: & tempeſtas dimerſit me, tu dixiſti. Dimerſit ſecundum carnem, non dimerſit ſecundum ſpiritum. Quibus dictum eſt: Si uos perſecuti fuerint

in unam ciuitatem, fugite in aliam: hoc eis dictum eſt, ut nec carne hæ-
rerent, nec ſpiritu.

INTERROGATIO

Cum ueteris & noui Teſtamenti patres Moſen, Aaron, Eliam, Eliſęum, uel cæteros illius temporis ſanctos, atque ipſos Chriſti filij dei apoſtolos diuerſa mirabilia & ſigna legerimus feciſſe, cur econtrario in pſalmo ſeptuageſimo primo ſcribitur: Benedictus dominus deus Iſraël, qui facit mirabilia magna ſolus?

RESPONSIO

Deus facit mirabilia ſolus, quoniam quicunque faciunt, ipſe in eis operatur, qui facit mirabilia ſolus.

INTERROGATIO

De eo quod in pſalmo ſeptuageſimo quarto ſcriptum eſt, Quia calix in manu domini uini meri plenus eſt mixto, uidetur eſſe contrarium: quia & uini meri plenum ipſum calicem dixit, & mixto ſubſecutus adiunxit.

RESPONSIO

Prima quæſtio iuxta quod ſanctus Auguſtinus ait, iſta occurrit: uini meri plenus eſt mixto: quomodo meri ſi mixto? Nō ergo uos terreat, quia dicit, & merum, & mixtum: merum propter ſynceritatem, mixtum propter fecem. Calix enim uini meri plenus mixto, uidetur mihi eſſe lex quæ data eſt Iudæis, & omnis illa ſcriptura ueteris, quod dicitur, teſtamenti. Ibi ſunt pondera omnium ſententiarum: nam ibi nouum Teſtamentum abſconditum latet, tanquam in fece corporalium ſacramentorum. Circūciſio carnis, magni ſacramenti res eſt, & intelligitur inde circumciſio cordis. Templum illud in Hieruſalem magni ſacramenti res eſt, & intelligitur ex eo corpus domini: terra repromiſſionis intelligitur regnum cœlorum. Sacrificium uictimarum & pecorum magnum habet ſacramentum, ſed in omnibus illis generibus ſacrificiorum intelligitur unum illud ſacrificium & unica uictima in cruce domini: pro quibus omnibus ſacrificijs unum nos habemus quod illa figurabant, & hæc ex illis figurabantur. Accepit populus ille legem, accepit mandata iuſta & bona. Quid tam iuſtum quàm non occides, non mœchaberis, non furaberis, nō falſum teſtimonium dices, honora patrem & matrem, non concupiſces rem proximi tui, non concupiſces uxorem proximi tui, unum deum adorabis, & ipſi ſoli ſeruies. Omnia iſta ad uinum pertinent: illa uero carnalia quaſi reſederunt, ut remanerent apud illos, & funderet inde omnis ſpiritualis intellectus. Calix in manu domini, id eſt in poteſtate domini: uini meri, id eſt legis ſynceræ: plenus eſt mixto, id eſt cum fece corporalium ſacramentorum. Et quia hunc humiliat ſuperbum Iudæum, & hunc exaltat confitentem gentilem, inclinauit ex hoc in hunc, id eſt à Iudaico populo in gentilem populū. Quid inclinauit? Legem

eliquatus eſt inde ſpiritualis intellectus:ueruntamen fex eius non eſt exinaֹnita, quia omnia ſacramenta carnalia apud Iudæos remanſerunt. Bibent omnes peccatores terræ. Qui bibent omnes peccatores terræ? Iudæi erant quidem peccatores, ſed ſuperbi: & gentiles erant peccatores, ſed humiles. Omnes peccatores bibent, ſed uide qui fecem, qui uinum. Etenim illi bibendo fecem euanuerunt, iſti bibendo uinum iuſtificati ſunt.

INTERROGATIO

Cum Pſalmiſta in pſalmo octuageſimo quarto quaſi præterita narrans dicat: Benedixiſti domine terram tuam, auertiſti captiuitatem Iacob. Remiſiſti iniquitatem, &c. uſque, auerſus eſt ab ira indignationis tuæ: quomodo quaſi facta non fuerint, ſtatim ſubiungit: Conuerte nos deus ſalutaris noſter, & auerte iram tuam à nobis, ne in æternum iraſcaris nobis.

RESPONSIO

Quomodo narrat quaſi factum eſſe, & quomodo orat ut fiat, niſi quia uoluit oſtendere præterita uerba ſe in prophetia dixiſſe? nondum autem factum eſſe, quod dicebat iam factum, hinc oſtendit, quia orat ut fiat: nam ſic tibi propheta reſponderet, Illa dico quaſi facta, quæ uideo futura. Quia uero nondum facta ſunt, oro ut ueniant quæ iam uidi.

INTERROGATIO

Cum de deo propheticæ & apoſtolicæ literæ clament, quod ſit idem deus iuſtus & uerax, præſertim Pſalmiſta dicente in pſalmo octuageſimo quinto, Et tu domine miſerator & miſericors, &c. uſque, uerax: quomodo quaſi econtrario uidetur deus ipſe in libro Iob de ſe contra ſatan dixiſſe: Tu autem commouiſti me aduerſus Iob, ut affligerem illum fruſtra. Qui enim iuſtus eſt, affligere fruſtra non potuit, & rurſum quia uerax non potuit aliter dixiſſe quàm fecit.

RESPONSIO

Vt ergo iuſto & ueraci utraq; conueniant, quatenus & uera dicat, & iniuſta non faciat, cognoſcamus beatum Iob, & iuxta aliquid fruſtra, & rurſum iuxta aliquid non fruſtra percuſſum. Beatus ergo Iob & non fruſtra percutitur, quia nullum in eo punitur admiſſum. Deus ergo uerax ſecundũ modum illum locutus eſt, quo beatus Iob non pro puniendis culpis, ſed pro augendis meritis percuſſus eſſe cognoſcitur.

INTERROGATIO

Quæritur quomodo ſibi utraque concordent, id eſt iucunditas & timor, iuxta quod in pſalmo octuageſimo quinto ſcribitur, Iucundetur cor meum ut timeat nomen tuum: quomodo iocunditas ſit timor, nónne timor amarus ſolet eſſe?

RESPONSIO

Erit aliquando iocunditas ſine timore, modo iocunditas cum timore,

Non eſt enim plena ſecuritas nec perfecta iocunditas: ſi nulla iocunditas, defecimus: ſi plena ſecuritas, male exultamus. Ergo & iocunditatem aſpergat, & timorem incutiat: ut de dulcedine iocunditatis perducat nos ad ſedem ſecuritatis, dando timorem non nos faciat male exultare & recedere de uia. Ideo dicit in pſalmo: Seruite domino in timore, & exultate ei in tremore. Sic & Apoſtolus cum timore & tremore ueſtrã ſalutem operamini.

INTERROGATIO

Cum in pſalmo octuageſimo octauo legatur deus ad Dauid iuraſſe, dicẽs: Semel iuraui in ſancto meo, ſi Dauid mentiar, Semẽ eius in æternũ manebit: & ſedes eius ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta in æternum manebit, & teſtis in cœlo fidelis: quomodo econtrario ſubiungit, Tu uero repuliſti, & ad nihilum deduxiſti, diſtuliſti Chriſtum tuum, euertiſti teſtamentum ſerui tui, &c. perfudiſti eum confuſione. Nunquid ita falſum promittit deus, quod dici ſumma dementia eſt: aut falſum iurat? Quare ergo illa promiſit & iſta fecit?

RESPONSIO

Dauid poſitus erat cui promitterentur hæc omnia in ſemine eius, qui eſt Chriſtus implenda. Propter promiſſa ergo quæ dicta ſunt ad Dauid, expectabant homines ea impleri in Dauid. Proinde ne quiſquam Chriſtianus cum diceret, de Chriſto dixit: alius diceret non, ſed de illo Dauid dixit, & erraret dum diceret impleta omnia eſſe in Dauid: deſtruxit ea in Dauid, ut cum uides ea in illo non impleta, quæ neceſſe eſt impleri, quæras alterum in quo oſtenderentur impleri. Ita etiam & de Eſau & Iacob inuenimus, maiorem adoratum à minore, cum ſcriptum ſit, Maior ſeruiet minori: ut cum in illis duobus præcedentibus uideris non impletum, expectes duos populos in quibus impleatur, quia non mendax deus polliceri dignatur. Ecce ex ſemine tuo, dixit ad Dauid, ponam ſuper ſedem tuam. Promiſit ex ſemine eius in æternum aliquid, & natus Salomon factus eſt tantæ ſapientiæ, ut promiſſio dei de ſemine Dauid in illo putaretur impleta. Sed cecidit Salomon, & dedit locum ſperando Chriſto, ut quoniam deus nec falli poſſit nec fallere, quem ſciebat caſurum, non in eo poneret promiſſum ſuum: ſed poſt caſum eius reſpiceres tu dominum, & flagitares promiſſum tuum. Ergo domine mentitus es, non imples quod promiſiſti, non exhibes quod iuraſti? Forte hic dicturus erat tibi deus, Iuraui quidem & promiſi, ſed iſte noluit perſeuerare. Quid ergo tu domine deus? non præſciebas iſtum non perſeueraturum? utique ſciebas. Quare ergo hoc non perſeueraturo, mihi quia in æternum eſſet promittebas? Nonne tu dixiſti, Si dereliquerint legem meam, & man-

& mandata mea non cuſtodierint, & teſtamentum meum profanauerint, manebit tamen promiſſio mea, implebitur iuratio mea. Semel iuraui in ſancto meo, intus in ſecreto quodam, in ipſo fonte unde prophetæ biberunt, qui nobis hæc ructuauerunt. Semel, inquit, iuraui, ſi Dauid mentiar. Exhibe ergo quod iuraſti, redde quod promiſiſti: ſublatum eſt de iſto Dauid, ne expectaretur in iſto Dauid. Expecta ergo, quod promiſi, nouit illud & ipſe Dauid. Vide enim quid dicat, Tu uero repuliſti, & ad nihilum deduxiſti. Ergo ubi eſt quod promiſiſti, diſtuliſti Chriſtum tuum: quamuis triſtia quædam enumeret, in hoc tamen uerbo reficit nos. Manet omnino deus, quod promiſiſti: nam Chriſtum tuum non abſtuliſti, ſed diſtuliſti. In hoc ergo Dauid, In quo ſperabant ignari promiſſa ſua deum completurum, uidete quid accidit, ut promiſſa dei firmius in alio ſperata compleantur. Euertiſti teſtamentum ſerui tui. Vbi eſt enim Teſtamentum uetus Iudæorum? Vbi eſt terra illa promiſſionis, in qua habitantes peccarunt, qua deleta migrarunt? Regnum Iudæorum quæris, non eſt. Profanaſti in terram ſanctitatem eius. Sancta illa quæ habebant, terrena eſſe oſtendiſti. Deſtruxiſti omnes macerias eius quibus eum munieras. Quando enim diriperetur, niſi maceriæ dirutæ fuiſſent? Poſuiſti munitiones eius in formidinem. Quid eſt formidinem? Vt dicatur peccantibus, Si deus naturalibus ramis non pepercit, neque tibi parcet. Diripuerunt eum omnes tranſeuntes uiam, omnes ſcilicet gentes: per uiam, hoc eſt, per uitam iſtam tranſeuntes, diripuerunt Iſraël, diripuerunt Dauid. Primum uidete fruſta eius in omnibus gentibus, de ipſis enim dictum eſt, Partes uulpium erunt. Reges quippe impios uulpes appellauit ſcriptura, doloſos & timidos, quos terret uirtus aliena: ideo ipſe dominus cum de Herode comminante loqueretur, Dicite, inquit, uulpi illi. Rex qui neminem hominem timet, ipſe uulpis non eſt: leo ille de tribu Iuda, cui dicitur: Aſcendiſti recumbens, dormiuiſti ſicut leo, poteſtate aſcendiſti, poteſtate dormiuiſti, quia uoluiſti dormiſti. Vnde & illud, Ego dormiui. Ergo de quibus dictum erat, Partes uulpium erunt, de his nunc dictum eſt, Diripuerunt eum omnes tranſeuntes uiam, factus eſt obprobrium uicinis ſuis: exaltaſti dexteram inimicorum eius, iucundaſti omnes inimicos eius. Aduertite Iudæos, & uidete omnia impleta quæ prædicta ſunt. Auertiſti adiutorium gladij eius. Quomodo ſolebant pauci dimicare, multos proſternere, Auertiſti adiutorium gladij eius, & non es opitulatus ei in bello. Merito uictus, merito captus, merito à regno ſuo alienatus, merito diſperſus: eam enim terram perdidit, pro qua dominum occidit. Diſſoluiſti eum ab emundatione. Quid eſt hoc? Inter omnia mala magnus hic terror. Si enim diſſoluit ab emundatione, iam non habet mundandum, ſed proijciendum. A qua

ergo

ergo inundatione diſſoluitur Iudæus: à fide. Ex fide enim uiuimus, & fide dictum eſt, Fide mundans corda eorum. Et quia ſola fides Chriſti mūdat, non credendo in Chriſtum ſoluti ſunt ab emundatione: ſedem eius in terra colliſiſti merito & fregiſti, minuiſti dies ſedis eius: putabant ſe in æternum regnaturos, perfudiſti confuſione. Hæc omnia uenerunt Iudæis, non tamen ablato Chriſto, ſed dilato.

INT. Cum Pſalmiſta dicat, Quis eſt homo qui uiuit, & non uidebit mortem: quomodo Chriſtus in Euangelio econtrario uidetur promiſiſſe, dicens: Si quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non uidebit in æternum? RESP. De alia morte Pſalmiſta egit, de alia quoque ſaluator prędixit. Et Pſalmiſta quidem, dicens: Quis eſt homo qui uiuit, & non uidebit mortem? De morte carnis ſciſcitans loquebatur, & confirmans prænuntiauit, quia nullus omnino ſit qui uiuat, & non uideat mortem: tanquam ſi diceret, nullus eſt alius homo qui uiuit, & non uideat mortem, niſi ipſe ſolus, qui animam ſuam eruit de manu inferni, id eſt qui pro nobis mortuus eſt, & ultra non moriens reſurrexit. Quia uero dominus in Euangelio loquitur, promittens: Si quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non uidebit in æternum: non de hac corporali morte dixit, qua omnes moriuntur: ſed de morte æterna, id eſt morte damnationis cum diabolo & angelis eius, ipſa eſt uera mors, nam iſta migratio eſt. Secūdum hunc ergo ſenſum non ſunt hæc duo contraria.

INT. Cum Pſalmiſta dicat, Quis ſimilis erit deo inter filios dei: quomodo Apoſtolus dicit, Cum apparuerit ſimiles ei erimus, quoniam uidebimus eum ſicuti eſt? RESP. Vnde ergo ſimiles, & unde non ſimiles? niſi quia huic ſapientiæ & ſimiles erunt ad imaginem, & non erunt ſimiles ad æqualitatem. Aſpiciendo quippe æternitatem dei fit eis ut æterni ſint. Et dum uiſionis eius donum percipiunt, ex perceptione beatitudinis imitantur quod uident: & ſimiles ergo ſunt, quia beati fiunt: & tamen creatori ſimiles non ſunt, quia creatura ſunt: & habent itaque quandam dei ſimilitudinem, quia non habent finem: & tamen incircumſcripti æqualitatem non habent, quia habent circumſcriptionem.

INT. Cum Dauid de Chriſto dicat in pſalmo CIX, Dominus à dextris tuis, quaſi ſignificet deum patrem ad dextram adſiſtere filij: quomodo Paulus quaſi econtra in epiſtola ad Epheſios Chriſtum ad dexteram patris ſedere pronuntians dicat: Sedere eum fecit ad dexteram ſuam in cœleſtibus: præſertim cum id ipſum quod Paulus dicit, & Pſalmiſta in principio prædicti pſalmi teſtetur, dicens: Dixit dominus domino meo. RESP. Cum dicitur, Sede à dextris meis, pater filium ad dextram ſuam collocaſſe intelligitur: & cum dicitur, Dominus à dextris tuis, ad ipſum patrem ſermo dirigitur: quaſi ei dicatur: O deus pater, ecce dominus Chriſtus

ſtus à dextris tuis ſedens, confringet in die iræ ſuæ reges: & nihilominus utroque teſtimonio inſinuatur filius ad patris dexteram ſedens.

INT. Cum Pſalmiſta dicat, Superbo oculo & inſatiabili corde huic non conueſcebar: quomodo econtrario dominus in Euangelio legitur cum ſuperbis & peccatoribus manducaſſe? RESP. Quid eſt, non conueſcebar? non cum illo manducabam, ueſci enim manducare eſt. Cum ergo ipſum primo dominum inuenimus manducaſſe cum ſuperbis: nam ſuperbus quidam inuitauerat illum: ipſe eſt cui diſplicuit: quia mulier peccatrix, quæ erat in ciuitate famoſa, acceſſit ad pedes domini. Iſte phariſæus ſuperbus erat, conueſcebatur cum illo deus. Quomodo nobis proponit hæc, quando ipſe non fecit ad imitationem ſuam nos hortatur? Vid

demus eum conuiuatum eſſe cum ſuperbis, quomodo nos prohibet, ne conuiuemur cum eis? Conuiuamur nos quidem cum fratribus propter correctionem aliquam: tenemus nos etiam à fratribus noſtris, & non cum eis conuiuamur ut corrigantur. Cum extraneis potius conuiuamur, cum paganis, quàm cum his qui nobis hærent, ſi uiderimus eos male uiuere, ut erubeſcant & corrigantur, ſicut dicit Apoſtolus: Si quis non obaudit uerbo noſtro per Epiſtolam, hunc notate, & nolite commiſceri cum eo: & non ut inimicum exiſtimetis, ſed corripite ut fratrem. Facimus hoc plerunque propter medicinam, & tamen cum extraneis multis & cum impijs ſæpe ueſcimur. Quid eſt hoc, Superbo oculo & inſatiabili corde huic non conueſcebar? Habet epulas ſuas cor pium, habet epulas ſuas cor ſuperbum. Nam propter cibos ipſos cordis ſuperbi, ideo dixit, inſatiabili corde. Cor ſuperbum unde paſcitur? Si ſuperbus eſt inuidus eſt, & aliter non poteſt. Superbia mater inuidentiæ eſt. Omnis ergo ſuperbus inuidus eſt: ſi inuidus eſt, malis alienis paſcitur. Vnde dicit Apoſtolus: Si mordetis & comeditis inuicem, uidete ne ab inuicem conſumamini. Videntes ergo comedentes, nolite his conueſci, fugite tale conuiuium. Neque enim ſe ſatiant gaudendo de malis alienis, quia inſatiabili corde ſunt: caue ne capiaris in epulis eorum.

INT. Cum in pſalmo CVI Pſalmiſta dicat, Et benedixit eos, & multiplicati ſunt nimis, & iumenta eorum non ſunt minorata: quomodo quaſi econtrario uidetur ſubiungere, dicens: Pauci facti ſunt, & uexati ſunt? RESP. Iumenta & pecora dicuntur in eccleſia ſimpliciter ambulantia, ſed utilia: non multum docta, ſed fide plena. Ergo & ſpirituales & carnales benedixit eos, & multiplicati ſunt nimis, & iumenta eorum non ſunt minorata. Iſtud capitulū pſalmi ad fideles populos refertur: hoc autē quod ſubſequitur, pauci facti ſunt, & uexati ſunt, de hæreticis dicitur: quia omnes qui ſe diuidunt ab unitate, pauci fiunt. Multi enim ſunt, ſed in unitate, dum nō ſeparantur ab unitate. Cum enim cœperit ad eos non pertinere multitudo

unitatis

unitatis, in hæreſi & in ſchiſmate pauci ſunt. INT. Cum Pſalmiſta di-
cat, Non mortui laudabunt te domine: quomodo idem quaſi econtrario ui
detur dicere, Laudabo nomen tuum in æternum, & in ſeculum ſeculi. Nec-
non & illud, Beati qui habitant in domo tua, in ſecula ſeculorum laudabūt
te. RESP. Dictum eſt quidem, Non mortui laudabunt te domine, ſed
in illis de quibus dicitur, à mortuo uelut qui non ſit perijt confeſſio: nō illis
de quibus ait: Qui credit in me, licet moriatur, uiuit: quia & deus Abrahā,
& deus Iſaac, & deus Iacob non eſt mortuorum, ſed uiuorum. Si enim nun
quam niſi ipſius eris, nunquam à laude ipſius tacebis. Audi Apoſtolū, Ne-
mo enim, inquit, ſibi uiuit & ſibi moritur. Siue enim uiuimus, domino uiui-
mus: ſiue morimur, domino morimur. Ad hoc enim iterum inquit: Chri-
ſtus mortuus eſt, ut & mortuorum & uiuorum dominetur. Ergo quia ma-
gnitudinis eius nō erit finis, laudis quoq; noſtræ qui deo placebimus, etiā
cum mortui fuerimus finis non erit. INT. Cum Pſalmiſta dicat, Nō
enim qui operantur iniquitatem in uijs eius ambulabūt: quomodo creden-
dus eſt Paulus apoſtolus in uijs domini ambulaſſe, cum de ſe ipſe confitea
tur, dicens: Non enim quod uolo facio bonum, ſed quod nolo malum hoc
ago: præſertim cum econtra idem Paulus in uijs domini ſe ambulaſſe fixis
ſententijs proteſtatur, dicens: Nónne eodem ſpiritu ambulauimus? Et ad
Timotheum: Bonū certamen certaui, curſum conſummaui. Quid eſt hoc?
aut ergo ſancti domini non ambulant in uijs domini, aut ſi ambulant, non
operantur iniquitatem? Si non operantur iniquitatem, non habent pecca-
tum, quoniam peccatum iniquitas eſt: peccatum autem quomodo non ha-
bent, cum dicitur: Si dixerimus quia peccatum non habemus, noſipſos ſe-
ducimus, & ueritas in nobis non eſt. RESP. Audiamus ipſum apoſto-
lum Paulum de hac quęſtione, ſi placet, imò quia placet interrogemus. Dic
nobis Paule beatiſſime, utrum ambulaueris in uijs domini cū in carne ad-
huc uiueres? Reſpondet: Nónne eodem ſpiritu ambulauimus, nónne ijſdē
ueſtigijs? & illud, per fidē enim ambulamus, non per ſpeciem: & illud, bo-
num certamen certaui, &c. Satis ergo ſint iſta reſponſa, quibus apoſtolum
Paulum in uijs domini ambulaſſe didicimus. Sed ab illo & aliud inquira-
mus: Dic, obſecro, Paule, quando adhuc in carne uiuens in uijs domini am
bulabas, habebas peccatum, an ſine peccato eras? Et hic ergo reſpondet:
Nónne legiſtis ubi confiteor, dicens: Non enim quod uolo facio bonum,
ſed quod nolo malum hoc ago. Et hoc audiuimus: iam itaq; illud interro-
gamus: Quomodo in uijs domini ambulabas, ſi malū quod nolebas hoc
agebas, cum pſalmus ſanctus intonet, dicens: Non enim qui operātur ini-
quitatem, &c. Audi continuo reſpondentem per ſententiam cōſequentem:
Si quod nolo, hoc, inquit, facio: iam ego non operor illud, ſed quod habitat
in me peccatum. Ecce quemadmodum qui ambulant in uijs domini, non
operantur

operantur peccatum,& tamen non ſunt ſine peccato:quia iam nō ipſi operantur iniquitatem,ſed quod habitat in eis peccatum. Verum ita ſoluta eſt iſta quæſtio, ut facilior altera naſceretur, quomodo agat homo quod ipſe non agit: utrunq; enim dixit,& non quod uolo ago,& nō ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Vnde intelligere debemus,quando peccatum quod habitat in nobis operatur in nobis, tunc nos id non operari, quando nequaquam ei uoluntas noſtra conſentit, & tenet etiam corporis membra ne obediant deſiderijs eius. Quid enim operatur peccatum nolentibus nobis, niſi ſola illicita deſideria, quibus ſi uoluntatis non adhibeatur aſſenſus,mouetur quidem nonnullus affectus, ſed nullus ei relaxatur effectus. Hoc præcepit idem Apoſtolus ubi dicit, Non ergo regnet peccatū in ueſtro mortali corpore ad obediendum deſiderijs eius. Sunt itaque deſideria peccati quibus nos prohibuit obedire: operantur ergo peccatum hæc deſideria, quibus ſi obedimus,& nos operamur. Si autem obtemperantes Apoſtolo,non eis obedimus, non illud nos operamur, ſed quod in nobis habitat peccatū. Si autē deſideria nulla haberemus illicita,nec nos nec peccatum mali aliquid operaretur in nobis. Motum porrò illiciti deſiderij, cui non obediendo non eum nos operamur,ideo & nos agere dicimur,quoniam non eſt naturæ uigor alienæ,ſed languor eſt noſter: à quo languore omnimodo ſalui erimus, cū & animo & corpore immortales facti fuerimus: quapropter & quia in uijs domini ambulamus, non obedimus deſiderijs peccati: & quia non ſumus ſine peccato, habemus deſideria peccati:ac per hoc iam nos ea non operamur non eis obediendo,ſed quod in nobis habitat peccatum, eadem commouēdo. Non enim qui operantur iniquitatem, id eſt obediunt deſiderijs peccati, in uijs domini ambulauerunt. Et quoniam tētatio eſt uita humana ſuper terram, etiā ſi à criminibus longe ſimus, non tamen deeſt ubi deſiderijs peccati,uel facto,uel dicto,uel cogitato obediamus: quando aduerſus maiora uigilantibus, quædam incautis minuta ſubrepunt: quæ ſi aduerſus nos colligantur, etſi non ſingula ſuis motibus conterunt, omnia tamen aceruo nos obruunt. Et propter hæc etiam ij qui ambulant in uijs domini, dicunt, Dimitte nobis debita noſtra: quoniā ad uias domini & ipſa oratio pertinet & ipſa confeſſio,quāuis non ad eas peccata pertineant. Itaq; in uijs domini, quas omnes fides una complectitur, quia in eum creditur qui iuſtificat impium,qui etiam dixit:Ego ſum uia,nemo peccatum operatur,ſed confitetur. Deuiat ergo cum peccat, & ideo peccatū uiæ non tribuitur,quod à deuiante cōmittitur. Sed in uia fidei pro nō peccantibus habentur,quibus peccata non imputantur. De quibus apoſtolus Paulus iuſtitiam fidei commendans in pſalmis ſcriptum eſſe monſtrauit: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata: beatus uir,cui non imputauit dominus peccatum. In hac autem uia, id eſt

in fide pia,quiſquis ambulat, aut peccatum non operatur, aut ſi quid à de/uiante cõmittitur,propter uiam non imputatur,& tanquam nõ fuerit ope/ratus accipitur:& ideo bene etiã ſic intelligitur: Non em̃ qui operantur ini/quitatem in uijs eius ambulauerunt, ut hanc iniquitatem ſignificauerit qui recedit à fide, aut non accedit ad fidem. Qui ergo operantur iniquitatem, id eſt infidelitatem,non in uijs eius ambulauerunt,quia Chriſtum non cre diderunt. INT. Cum Pſalmiſta dicat, In corde meo abſcondi eloquia tua,&c.quomodo conſequens eſt,ut ſubiungere uideatur, dicens: Benedi/ctus es domine, doce me iuſtificationes tuas? RESP. Quomodo adhuc ea quærit diſcere,quæ abſcondita iam cuſtodit in corde, quod utiq; nõ feci ſſet,niſi ea didiciſſet: niſi quia eas uult faciendo diſcere, non loquendo, uel memoria retinendo. Quoniã ergo,ſicut in alio pſalmo legitur, benedictio nem dabit qui legem dedit: ideo benedictus es domine, doce me iuſtifica/tiones tuas: qui enim in corde meo abſcondi eloquia tua,ut non peccem ti/bi:legem dediſti,da etiam benedictionem gratiæ, ut faciendo diſcam quæ intimãdo iuſſiſti. INT. Quomodo Dauid dicit,In labijs meis pronun/tiaui omnia iudicia oris tui, cũ Paulus apoſtolus dicat,inſcrutabilia eſſe iu/dicia dei,& inueſtigabiles uias eius. Quis omnia iudicia dei enuntiare poſ/ſit,cum inueſtigare non poſſit. RESP. Nunquid iudicia dei neſcit eccle ſia?ſcit planè,nam ſcit utiq; qualibus dicturus ſit iudex uiuorum & mortuo rum,Venite benedicti patris mei,percipite regnum. Et qualibus dicturus ſit,Ite in ignem æternũ.Scit inquam,neq; fornicatores,neq; idolis ſeruien/tes,neq; illos atq; illos quos ibi apoſtolus Paulus enumerat, regnũ dei poſ ſeſſuros. Scit iram & indignationem, tribulationẽ & anguſtias in omnem animam hominis operantis malum,Iudęi primum & Græci:gloriam uero & honorem & pacem omni operanti bonũ, Iudæo primũ & Græco. Hæc atque huiuſmodi iudicia dei euidenter expreſſa nouit eccleſia, ſed non ipſa ſunt omnia, cũ ſint quædam inſcrutabilia,& ſicut multa abyſſus profunda & occulta. An & ipſa nota ſunt quibuſdã excellentioribus membris homi/nis huius,qui cũ ſuo capite ſaluatore totus eſt Chriſtus? Inſcrutabilia enim fortaſſe dicta ſunt homini,quia uiribus ſuis ea non poteſt perſcrutari. Sed cur non poſſit dono ſpiritus ſancti, cuicunq; hoc dominus conferre digna/tur? Sic enim & illud dictum eſt, Deus habitat lucem inacceſſibilem:& au/dimus tamen,Accedite ad me & illuminamini:quæ utiq; quæſtio ita ſolui/tur,ut inacceſſibilis ſit uiribus noſtris,accedatur autem ad eum muneribus ſuis.Quanquã & ſic nemini omnino ſanctorum,quandiu corpus quod cor rumpitur aggrauat animam, omnia iudicia dei ſcire conceditur: quia reue/ra multum eſt ad hominem: cum profecto, ut aliquid exempli gratia di/cam, unde iudiciorum dei conijciatur immenſitas, cum nemo ſine iudicio dei ſit tardus in animo, uel claudus in corpore. Habet tamen unde dicat ec

clesia, hoc eſt populus acquiſitionis, & ueraciter dicat: In labijs meis enun-
tiaui omnia iudicia oris tui: id eſt nihil iudiciorum tuorum tacui, quæ mihi
per eloquia tua innoteſcere uoluiſti, ſed omnia prorſus in labijs meis enun
ciaui. Hoc enim ſignificatur, quia non ait, Omnia iudicia tua: ſed, Omnia
iudicia oris tui, id eſt quod mihi dixiſti: ut per os eius eloquium eius intel-
ligamus, quod factum nos in reuelationibus ſanctorum pluribus & Teſta
mentis duobus ſcimus, quæ omnia iudicia uſquequaque in labijs ſuis enun
tiare non ceſſat eccleſia. INT. Cum Pſalmiſta in centeſimo decimo
octauo pſalmo dicat, A iudicijs tuis nō declinaui: quomodo in ſubſequen
tibus ipſe quaſi econtrario expetere uideatur, dicens: Iudicia tua doce me:
quomodo ergo à iudicijs non declinauit, ſi ea non nouerat? Porrò ſi noue-
rat, quomodo ea doceri ſe petebat? RESP. AVGVSTINVS hoc
ita exponit, dicens: Vt intelligeremus uerba proficientis, & addi ſibi ad id
quod acceperat poſtulantis. INT. Quomodo concordantia approben
tur, quæ contraria ſibi uidentur de his quæ Pſalmiſta dicit, Euangelium
econtra reſpondit. Sic enim de charitate Pſalmiſta ſcribit: Latum manda-
tum tuum nimis. Et iterum: Statuiſti in ſpatioſo loco pedes meos. Si igitur
lata eſt charitas per quam pergitur ad deum, quomodo econtra in Euan-
gelio dominus dicit: Intrate per anguſtam portam. Item alia duo ſimilia
quæ ſibi uidentur eſſe contraria, dicit enim Pſalmiſta: Propter uerba labio-
rum tuorum ego cuſtodiui uias duras: & quaſi econtra dominus in Euan-
gelio dicit: Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue: quomodo ergo la-
ta eſt charitas, ſi anguſta porta? quomodo iugum ſuaue eſt & onus leue, ſi
in pręceptis dei hæ uiæ duræ ſunt quę cuſtodiuntur? RESP. Sed hanc
nobis quæſtionem citius ipſa charitas ſoluit, quia uia dei & inchoantibus
anguſta eſt, & perfecte iam uiuentibus lata: & dura ſunt quæ contra uſum
ſpiritualiter in animo proponimus: & tamen onus dei leue eſt, poſtquàm
hoc ferre cœperimus, ita ut pro amore eius & perſecutio placeat, & omnis
pro eo afflictio in mentis dulcedine ueniat. Sicut ſancti quoque apoſtoli
gaudebant, cum pro domino flagella tolerabant. Ipſa ergo anguſta porta
amantibus lata fit, ipſæ uiæ duræ, ſpiritualiter currentibus molles & planæ
fiunt. Dum enim ſciat animus ſe pro temporalibus doloribus gaudia æter
na recipere, & hoc incipit per quod affligitur amare. INT. Cū Dauid
in pſalmo centeſimo quadrageſimo ſecundo dicat, Non iuſtificabitur in
conſpectu tuo omnis homo uiuens: quomodo quaſi econtrario Paulus ui-
detur dicere, Elegit nos in Chriſto ante conſtitutionem mundi, ut eſſemus
ſancti & immaculati corā ipſo. Aut enim ſancti & immaculati coram deo
Epheſij ſunt, quibus Apoſtolus ſcribit, & falſum eſt quod dicitur, Non iu-
ſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens. Aut ſi nemo iuſtificabitur in
conſpectu dei, falſum eſt quod præceſſit, ſanctos & immaculatos eſſe in cō

ſpectu dei. RESP. Ad hæc bifarie reſpondendũ eſt,non enim ait Paulus:Elegit nos ante conſtitutionem mundi, cũ eſſemus ſancti & immaculati:ſed,elegit nos ut eſſemus:hoc eſt, qui ſancti & immaculati ante non fuimus,ut poſtea eſſemus:quia & de peccatoribus ad meliora cõuerſis dici poteſt,& ſtat illa ſententia, Non iuſtificabitur in cõſpectu tuo omnis uiuens: id eſt in tota uita ſua,in omni quod in mũdo iſto uerſatus eſt tempore.Nõ enim eliguntur Paulus & qui ei ſimiles,non quia erant ſancti & immaculati:ſed eliguntur & prædeſtinantur,ut in conſequenti uita per opera & uirtutes ſancti & immaculati fiant.Deinde & ſic ſentiẽdum eſt,quia dixerit,Nõ iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens, id eſt, non iuſtificabitur omnis,iuſtificabuntur aliqui. INT. Cum in CXLIIII pſalmo ſcribatur de deo,Magnitudinis eius nõ eſt finis:quomodo in pſalmo LXXXVIII quaſi econtrario dicitur,Deus qui glorificatur in cõſilio iuſtorum, magnus & terribilis ſuper omnes q in circuitu eius ſunt? Si ubiq; deus,qui poterunt eſſe in circuitu eius, ut ille quaſi in mediũ poſitus ab alijs circũdetur? Si eñ habet aliquos in circuitu, quaſi undiq; finitus intelligitur. Porrò ſi uerũ dictum eſt de deo,magnitudinis eius non eſt finis,qui remanent, qui ſunt in circuitu eius? RESP. Niſi quia ille qui ubiq; eſt uoluit per carnẽ in uno loco naſci,in una gente conuerſari,in uno loco crucifigi, ex uno loco reſurgere,ex uno loco ad cœlũ aſcendere, ubi hoc fecit in circuitu eius gentes ſunt. Si ibi remaneret ubi iſta fecit,nõ eſſet magnus & terribilis in omnes qui in circuitu eius ſunt: quia uero ibi ſic prædicauit, ut inde ſui nominis mitteret prædicatores per omnes gentes toto orbe terrarum,faciendo miracula per ſeruos ſuos,factus eſt magnus & terribilis in omnes q in circuitu eius ſunt.

INT. Cũ Pſalmiſta dicat, Prope eſt dominus omnibus inuocantibus ſe in ueritate:quomodo Salomon dicit,Inuocabunt me,& non exaudiam? RESP. Multi dominũ inuocant,ſed nõ in ueritate,quærentes ab illo terrenarum rerũ lucra,uel prædia alia ab illo quærunt,& ipſum non quærunt. Qui autẽ dominũ ipſum à quo acceperunt de quibus gaudent,præponunt omnibus rebus quas acceperunt, & ipſum deum nõ propter aliud aliquid, ſed propter ſemetipſum quærunt,& amare uidentẽ:ij omnes qui in ueritate inuocant dominum,& prope eſſe eis dominus creditur:nõ omnibus ſcilicet qui & mala ab illo petunt,& tranſitoria quætũt: ſed hos tantũ omnes dicit quibus inuocantibus ſe in ueritate proximus fit, qui ea ſibi à domino dari expetunt, quæ ipſi domino placita ſunt. INT. Cũ in Prouerbijs Salomonis ſcriptura ex uoce dei loquaẽ,dicens:Inuocabunt me,& non exaudiã eos:quomodo in Pſalmo LXXXV ſcribiẽ,Tu domine ſuauis & mitis es, & multũ miſericors omnibus inuocantibus te. Si omnes inuocãtes ſe deus exaudit,quomodo hic dicit, Inuocabũt, & nõ exaudiã eos? RESP. Sũt enim qui deũ inuocãt propter deũ, & ſunt qui inuocãt propter aliud,quod

deus

deus dare nō uult. Illi qui ſecundū domini uoluntatē petunt quę deus utiq; iuſſit, inueniunť in pſalmi huius uerſu quo ſcribiť, Multū miſericors inuocantibus te. Illi aūt qui deū nō propter deū inuocāt, ſed aliquid ſibi dari cōtra dei uoluntatē petunt, hi reprobanť domini uoce qua diciť, Inuocabūt, & nō exaudiā eos. Quidam inuocātes nō inuocant dominū, de quibus diciť, Dominū nō inuocauerūt: ſed propterea inuocāt, ut ueniat ad eos pecunia hæreditas & ſecularis dignitas: qui ſic inuocat deū, ſibi adiutorē ponit cupiditatū, nō exauditorē deſideriorū. Vide inuocātē deū in alio pſalmo, Vnā petij à domino, hāc reqrā. Quid eſt q̄d petij? Vt inhabitē in domo domini per oēs dies uitæ meæ. Vt quid hoc? Vt contempler delectationē domini. Si ergo amator es, ſi ſynceriſſimis medullis caſtisq; ſuſpiras, ipſum dilige, ipſum ama, illi flagra, illi inhia, quo iucundius nihil inuenis. Si ergo ſic diligis & ſic inuocas deū, pertines ad iſtū uerſum, Et multū miſericors omnibus inuocātibus ſe. INT. Cū Salomon in Prouerbijs de uia iniquitatis loquať, dicens: Omnis qui ambulat in ea, nō reuerteť: quomodo Paulus à perſecutione & blaſphemia rediens, dicit: Qui fui blaſphemus & perſecutor. Et Petrus à negatione ad fletū cōuerſus, reſpectum Chriſti promeruit? RESP. Per ſeipſum homo poteſt in illa uia iniquitatis ambulare, nō poteſt aūt per ſeipſum redire, niſi gratia reuoceť. INT. Cū Salomon dicat, Iuſtus manducans replebit animā ſuā, animæ aūt impiorū in egeſtate ſunt: quomodo Paulus apoſtolus, qui utiq; iuſtus erat, quaſi ecōtrario dicebat, Vſq; ad hanc horā & eſurimus, & ſitimus: necnon & illud ubi dicit, In fame & ſiti, & in ieiunijs multis. RESP. Iuſtus ſine intermiſſione cibo ſermonis dei aliť, cū impius nō participať. Hoc pane cœleſti & iuſtus ſatiať, & impius abſtinetur: & ideo Paulus nō de iſto pane cœleſti ſe dicebat eſurire, de quo plenius ſatiatus erat: ſed de iſto corporeo pane, quo uita hominis ſuſtentať. INT. Cū Salomon dicat, Cor regis in manu dei eſt, & ubi uoluerit uertet illud: quomodo Daniel econtrario uidetur de Nabuchodonoſor dixiſſe, Quos uolebat interficiebat, & quos uolebat percutiebat, quos uolebat exaltabat, & quos uolebat humiliabat. Si in huiuſcemodi honoribus & percuſſionibus exaltatione & humiliatione nō eſt dei prouidētia, nec præceptū, ſed eorū uolūtas qui percutiūt quos uoluerint & exaltant: quomodo ergo accipiť cor regis in manu dei eſſe? RESP. Niſi forte ſanctū aliquē dicamus regē, cuius nō regnat peccatū in mortali corpore, & cuius ideo ſeruať cor, quia in manu dei eſt. Quicquid aūt in manu dei patris fuerit, nullus poteſt rapere ex ea: & quicunq; raptus fuerit, intelligiť in manu domini nō fuiſſe. INT. Quomodo Salomon pro diuiſione aquarum utrunq; præcipiat, id eſt & in plateis aquas ſuas quiſquis ille diuidat, & ecōtra ut ſolus eas habeat, ait eñ: Deriuenť fontes tui foras, & in plateis aquas diuide: & ecōtra, habeto eas ſolus, &c. RESP. Aquā prædicator

de ciſterna ſua bibet,cũ ad cor ſuũ rediẽs prius audit ipſe quod dicit, Bibet ſui fluenta putei,ſui irrigatione infunditur uerbi. Vbi bene ſubiungit,Deriuenť fontes tui foras,& in plateis aquas diuide. Rectũ quippe eſt, ut prius ipſe bibat,& tunc prædicando alijs influat. Fontes nãq; foras deriuare, eſt exterius alijs uim prædicationis infundere. In plateis autẽ aquas diuidere, eſt in magna auditorũ amplitudine iuxta uniuſcuiuſq; qualitatẽ diuina eloquia diſpenſare. Et quia plerunq; inanis gloriæ appetitus ſubrepit,dum ſermo dei ad multorũ notitiã currit,poſtq; dictum eſt, In plateis aquas diuide,recte ſubiũgitur, Habeto eas ſolus,nec ſint alieni participes tui. Alienos quippe malignus ſpiritus uocat,de quibus per prophetã tentati uoce hominis dicitur, Alieni inſurrexerunt in me. Ait ergo: Aquas in plateis diuide,& ſolus eas habe:ac ſi apertius dicat, Sic neceſſe eſt,ut prædicationi exterius ſeruias,quatenus per elationẽ te malignis ſpiritibus nõ coniũgas,ne in diuini uerbi miniſterio hoſtes tuos ad te participes admittas. Aquam ergo in plateis diuidimus,& tamen ſoli poſſidemus,quando exterius late prædicationem fundimus,& tamen per eam humanas laudes aſſequi minime ambimus. INT. Quomodo Salomon dicat, Peccatores perſequitur malũ, & econtra Hieremias,Bene eſt omnibus qui præuaricantur & inique agũt. RESP. Propheta cũ deo ſuper hac impiorũ proſperitate diſceptans, anxius pro afflictione ſanctorũ, uidens eos ærumnis uarijs ac tentationibus ſubiacere: & econtra peccatores non ſolum abſq; ullo humiliationis flagello curſum mũdi iſtius pertranſire,ſed etiã affluentia diuitiarum, ac ſumma rerum omnium proſperitate gaudere,intolerabili zelo ac ſpiritus ſui feruore ſuccenſus exclamat, Quare uia impiorũ proſperatur, bene eſt omnibus qui præuaricantur & iniq; agunt? Hæc propheta dicendo nõ approbauit quia bona præſentia peccatores pro meritis cõſequanť: ſed cur eis qui male agunt hic bene ſit,quodãmodo anxioſe conqueritur. Duo itaq; ſuperiora ſibi contraria nõ ſunt,dum peccatores ſic in præſenti ſeculo bona præſentia ſequantur,ut tamen futurum eos malũ excipiat, dum male uiuentes & bene in præſenti ſeculo habentes,ſubito ad inferna deſcendere prædicanť.

INT. Quomodo Salomoni præcipienti, Laudet te os alienũ & non tuum,extranei magis quàm labia tua,uideatur Iob contraria dixiſſe,cum laudes ſuas ſic enumerat,dicens: Oculus ſui cæco & pes claudo, &c. RESP. In eo quod dicit, Laudet te os alienũ & nõ tuũ,appetitũ uanæ gloriæ prohibet.id eſt cũ bona noſtra alijs nunciamus, nõ dei, ſed noſtrã gloriã augere cupiamus:quia qui plauſibiliter facere intẽdunt, ut uere immundi à domino reprobanť. Scriptũ eſt enim: Immundus eſt apud deũ omnis qui exaltat cor. Iã uero cũ uiri ſancti de ſe bona pronũtiant, nõ cõtra ſuperioris præcepti regulã agunt,qui in uirtutibus quas de ſe prædicãt,& in bonis quæ ſe egiſſe cõmemorant,nõ ſuã,ſed dei gloriã narrãt: nec ut ipſi apud homines

ſua

ſua oſtenſione proficiant,ſed ut eos quibus prædicāt, & exēplo ſuo ad uitā trahāt.Ergo cū ſic ſuas laudes nūtiant,nō ore ſuo ſe laudāt,quia nō ſuā, ſed domini gloriā in ſe prędicāt: unde nō erūt pręcepto ſuperiori cōtraria,quia nō ore ſuo,id eſt uitio affectandæ laudis de ſe bona pronuntiāt: ſed ſpiritu dei quo introrſus agunť, dona dei quæ in ſe cernūt utiq; narrāt:& ideo alie no quaſi ore laudanť, cū ſpiritu dei qui alienus eſt utiq; à mūdano cōtagio bona taliū prædicanť.Vnde & Apoſtolus,Qui gloriať, in domino glorie-tur:nō enim qui ſeipſum cōmēdat ille probatus eſt,ſed quē deus cōmēdat. Nā & Moſes nō ore ſuo,ſed alieno laudaſſe ſe uiſus eſt,cū ſpiritus ſancti ue getatione cōpulſus,ſic de ſe tanquā ſi de alio laudē protulit,dicēs: Erat Moſes uir mitiſſimus,ſuper omnes homines qui morabanť in terra. INT. Cū Salomon dicat,Generatio præterit,& generatio aduenit, terra uero in æternū ſtabit:quō Iob dicit,omnia hæc humiliari & auferri. RES. Quod tamē facile diſcutimus ſi terra & cœlū uel qualiter trāſeat,uel qualiter mane at diſtinguamus:utraq; nāq; hęc per eā quā nūc habēt imaginē trāſeūt,ſed tamen per eſſentiā ſine fine ſubſiſtunt.Hinc nāq; per Paulū diciť,Præterit em̄ figura huius mūdi,quę qdē nō alia cōdēda ſunt,ſed hęc ipſa renouanť: cœlū igiť & terra trāſijt,& erit,qa & ab ea quā nūc habet ſpeciē,per ignē ter giť,& tamē in ſua ſemper natura ſeruať. Vnde & per Pſalmiſtā diciť:Mutabis ea,& mutabunť,quā quidē ultimā cōmutationē ſuā ipſis nūc nobis ui ciſſitudinibus nuntiāt,quibus noſtris uiſibus indeſinēter alternāt: nā terra à ſua ſpecie hiemali ariditate deficit,uernali humore uireſcit, cœlū q̄tidie caligine noctis obduciť,& diurna claritate renouať. INT. Cū Salomon dicat,Nō permaneas in opere malo:quō in Apocalypſi angelus loquať ecō tra,qui nocet noceat adhuc,& qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc. RESP. Omnis qui deo ueraciter per timorē ſubdiť,nouit uolūtatē domini iubētis, ut declinet à malo,& faciat bonū.Ergo qa angelus Ioāni loquiť,dicēs: Qui nocet noceat adhuc,& qui in ſordibus eſt,ſordeſcat adhuc,nō præcipiendo ſed prædicēdo uel prophetādo id loquiť, nec præceptū inducit ut homini-bus expediat nocere uel ſordidare, ſed prædicit potius uel prophetat, quid ꝑ cōſummata iniqtate talibus euenire poſſit.Ad hoc etiā pertinet uerſus il le Pſalmi ubi diciť,Cōſummeť nequitia peccatorū, q̄d Auguſtinus ita ex-ponit,Cōſummeť,inquit,perficiať,ſecūdū illud quod eſt in Apocalypſi,Iu ſtus iuſtior fiat,&c. Videtur enim cōſummata nequitia hominū qui crucifi xerunt filiū dei,ſed eorū maior eſt qui nolunt recte uiuere,& oderūt præce-pta ueritatis pro quibus crucifixus eſt filius dei. Conſummeť ergo,inquit, neqtia peccatorū,id eſt perueniať ad ſummā neqtiā,ut poſſit iuſtū iā uenire iudiciū. INT. Cū una ſit eccleſia,teſtāte Salomone,Vna eſt pfecta mea, una eſt colūba mea,dicēte quoq; Apoſtolo,Eccleſia dei uiui quę eſt colūna & firmamētū ueritatis:q̄modo Ioānes in Apocalypſi ſeptē ſcripſit eccleſijs.

RESP. Niſi ut una catholica ſeptiformi plena ſpiritu deſignetur, ſicut & de domino nouimus dixiſſe Salomon: Sapientia ædificauit ſibi domũ,exciđit columnas ſeptẽ,quæ tamen ſeptẽ una eſſe non ambigiť,dicente Apoſtolo:Eccleſia dei uiui,quæ eſt colũna & firmamentũ ueritatis. INT. Cũ ſcriptũ ſit in libro Salomonis,Spiritus domini repleuit orbẽ terrarum:quõ econtrario in Ezechiele idẽ ipſe ſpiritus diſcurrens dicať, uel in libro ſapientiæ modo mobilis,modo ſtabilis nomineť. RESP. Cur iſte ſpiritus qui implet omnia ſimul mobilis & ſtabilis dicať,ſi ad uſum cõſuetudinis humanæ recurrimus,ſenſum citius loquẽtis inuenimus.Homo quippe quia in ea regione in qua eſt ubiq; diſcurrit,proculdubio ubiq; obuiã uenit, & repẽte ubi nõ crediť inueniť.Omnipotentis ergo ſpiritus ut ubiq; præſentia ſignareť,& mobilis & ſtabilis diciť.Stabilis,quia per naturã omnia cõtinet.Mobilis aũt dicitur,quia ubiq; etiã neſciẽtibus occurrit:tenens ergo omnia ſtabilis,præſentẽ ſe omnibus exhibens mobilis appellať.Poteſt & aliter intelligi:in ſanctorũ quippe cordibus iuxta quaſdã uirtutes ſemp manet, iuxta quaſdã uero receſſurus uenit,& uenturus recedit: in fide etem ſpe atq; charitate,& in bonis alijs ſine quibus ad cœleſtẽ patriã nõ poteſt perueniri, ſicut eſt humilitas,charitas,iuſtitia,atq; miſericordia,perfectorũ corda nõ deſerit.In prophetiæ uero uirtute,doctrinæ facundia,miraculorũ exhibitione electis ſuis aliquãdo adeſt,aliquãdo ſe ſubtrahit:adeſt ut eleuenť ad ſemet ipſum,ſubtrahit ut humilientur. INT. Cũ in utroq; Teſtamento ſpiritus dei bonus eſſe legatur, ſicut inter cætera illud in Salomone eſt, Spiritũ tuum bonũ dediſti eis domine:quomodo in libris Regũ ſcribitur, quia ſpiritus domini malus irruebat in Saul,utrunq; uidelicet ſonans,& domini & malus:ſi domini,cur malus: ſi malus,quomodo domini dicitur? RESP. Spiritus dei ſanctus qui tertia eſt in trinitate perſona,bonus eſt utiq;,de quo in libro Sapientiæ legitur,quod ſit multiplex,ſubtilis,mobilis,diſertus,incoinquinatus, certus, ſuauis, amans bonũ, acutus, qui nihil uetat benefacere. Hic aũt ſpiritus qui & domini dicitur & malus,nõ niſi diabolus debet intelligi:domini uidelicet per licentiã poteſtatis iuſtæ.Malus autẽ per deſideriũ uoluntatis iniuſtæ.Omnis enim uoluntas diaboli iniuſta eſt,& tamen permittente deo,omnis poteſtas iuſta.Nam & ipſe dicitur ſpiritus malus,propter nequiſſimã uoluntatẽ:ſpiritus domini,propter acceptã iuſtiſſimã poteſtatem. INT. Quomodo in Sapientiæ libro diciť deo,Cũ ſis iuſtus,iuſte omnia diſponis:cũ ſtatim econtra ibidẽ ſubiungatur, Ipſum quoq; qui nõ debet puniri cõdemnas,& exterum extimas à tua uirtute:quomodo iuſtus eſt & omnia iuſte diſponit,ſi eũ qui nõ debet puniri cõdẽnat? RESP. Mediator em̃ noſter puniri pro ſemetipſo nõ debuit,qa nullũ culpæ cõtagiũ perpetrauit:ſed ſi ipſe indebitã nõ ſuſciperet, nũquã nos à debita morte liberaret.Pater ergo cũ iuſtus ſit,iuſtũ puniẽs,omnia iuſte diſponit:quia

per hoc cũcta iuſtificat,quo eum qui ſine peccato eſt, pro peccatoribus da-mnat:ut eo electa omnia ad culmen iuſtitiæ ſurgerent, quo is qui eſt ſuper omnia, damna iniuſtitiæ noſtræ ſuſtineret. INT. Cũ Salomon dicat, Eſt confuſio adducens peccatũ:quomodo idem quaſi econtrario ibi ſubiungit, Eſt cõfuſio adducens gloriã. RESP. Sicut uerecũdia laudabilis eſt in malo,ita reprehẽſibilis eſt in bono.Erubeſcere enim malũ ſapientiæ eſt, bonũ uero erubeſcere fatuitatis. Qui enim erubeſcit pœnitendo mala quæ fecit,ad uitæ libertatem peruenit: qui uero erubeſcit bona facere, à ſtatu re-ctitudinis cadit, atq; ad damnationẽ tendit. INT. Cum Salomon di-cat, Ne iteres uerbum in tua oratione,quomodo Paulus quaſi econtra præcipit,dicens:Sine intermiſſione orate. RESP. Solerter debemus meminiſſe quod dicit,Ne iteres uerbũ in tua oratione, quo uidelicet dicto uir ſa-piẽs nequaquã nos prohibet ſæpe ueniã petere,ſed culpas iterare:ac ſi aperte dicat,Cum male geſta defleueris, nequaquã turſum facias quod in precibus iterũ plangas. Qui ergo uerbum in oratione iterari uetuit,nõ orationis frequentiã interdixit, ſed culpas iterare prohibuit. INT. Cum Ieſus fi-lius Sirach dicat,Initium omnis peccati ſuperbia:quomodo item Apoſto-lus dicit, Radix omniũ malorum cupiditas. RESP. Sermonẽ prophe-ticum Paulus apoſtolus hoc dicendo, ut ſolet,expoſuit, quandoquidẽ ſiue initium omnis peccati,ſiue radicem omniũ malorum dicas,unũ idemq; ſi-gnificas.Porrò cupiditas atq; ſuperbia intantũ unum eſt malum,ut nec ſu-perbus ſine cupiditate,nec ſine ſuperbia poſſit cupidus inueniri. Siquidẽ & diabolus in quo tenet ſuperbiæ principatũ, propriæ poteſtatis ac perditio-nis humanæ cupidus fuit: & ipſe homo per appetitũ arboris interdictæ ac diuinæ ſimilitudinis affectationẽ, morboſæ affectum cupiditatis oſtendit: ideoq; ſi uolumus cõſummare noſtri certaminis curſum, caueamus in pri-mis cupiditatẽ atq; ſuperbiã, non duo mala,ſed unũ,à quo trahunt omnes mali actus initium. Nã ſine ſuperbia quæ poſſunt ſaltẽ inchoari peccata, cũ dicatur, Initiũ omnis peccati ſuperbia: aut ſine cupiditate quæ eſt malo-rum omniũ radix,quę poſſunt fieri mala,cũ ſine radice omnia aut nulla deputenẽ,aut mortua? Deinde ſi quodlibet peccatũ perpetrare nõ poſſum,niſi meæ delectationi conſentiã,quod cupiditatis eſt propriũ:& dei pręcepta contemnam,quod eſt ſuperbiæ malum: quomodo non ex cupiditate quæ eſt malorum omnium,& ex ſuperbia quæ initiũ omnis peccati, dicitur procedit omne peccatum? De hoc etiam quidã alius doctor ita dicit, ait enim: Cum ſuperbia ſit amor excellentiæ propriæ,inuidentia uero ſit odium feli-citatis alienæ: quid unde naſcatur, ſatis in promptu eſt: amando enim quiſq; excellentiam ſuam uel paribus inuidet,qui ei coæquentur,uel inferioribus ne ſibi coæquentur,uel ſuperioribus,quia eis non coæquatur. Super-biendo igitur inuidus,non inuidendo quiſq; ſuperbus eſt: merito initium

omnis peccati ſuperbia. Cui teſtimonio non inconuenienter aptatur etiam illud quod Apoſtolus ait, Radix omnium malorum eſt auaritia: ſi auaritiam generalem intelligamus, qua quiſque appetit aliquid amplius quàm oportet, propter excellentiam ſuam, & quendam propriæ rei amorē: cui ſapienter nomen latina lingua indidit, cum appellauit priuatam, quod potius à detrimento quàm ab incremento dictum elucet, omnis enim priuatio minuit. Vnde itaq; uult eminere ſuperbia, inde in anguſtias egeſtatem quę contruditur, cum ad commune Reipub. damnum ſui amore redigitur. Specialis eſt autem auaritia, quæ uſitatius appellatur amor pecuniæ, cuius nomen Apoſtolus per ſpeciem genus ſignificans, uniuerſalem auaritiam uolebat intelligi, dicendo, Radix omnium malorum eſt auaritia. Hac enim & diabolus cecidit, qui utiq; non amauit pecuniam, ſed propriam poteſtatem. Proinde peruerſus ſui amor priuat ſancta ſocietate turgidum ſpiritum, eumq; coartat miſeria iam per iniquitatem ſatiari cupientem.

INT. Quomodo in Eccleſiaſtico habetur, Si benefeceris, ſcito cui benefeceris, & erit gratia in donis tuis multa: cum contrarium illud uideatur eſſe præceptum, Ne eligas cui benefacias. RESP. Hoc loco in quo ſcribitur, Ne eligas cui benefacias, nihil mihi probabilius aliud occurrit, quàm quod Chriſtus in Euāgelio dicit, ubi ait: Cum facis prandiū aut cœnā, noli uocare amicos tuos, neq; fratres tuos, neq; cognatos tuos, neq; uicinos diuites, ne forte & ipſi te inuitent, & fiat tibi retributio: ſed cum facis cōuiuium, uoca pauperes, debiles, claudos, cæcos, & beatus eris: quia non habent unde retribuere tibi. Ergo hoc eſt quod dicit, Ne eligas cui benefacias: quod & Chriſtus modo confirmat, dicendo, Noli uocare diuites. Dicitur ergo, Ne eligas cui benefacias: ac ſi diceretur, ne uſus eleemoſynæ tuæ in diuitum perſonis expendas, ne electione libitus tui non egentem conſiderando teſſeras, ſed perſonas eligendo diuitum paſcas. Nam, ut quidam ſapiens dixit, quid eſt aliud habenti dare, quàm perdere? Iam uero illud quod ait, Si benefeceris, ſcito cui benefeceris: ſic intelligitur, ut conſideretur in largiendo ætas, atq; debilitas, nonnunquam etiam uerecundia, quæ ingenuos prodit natales: ut ſenibus plus largiaris, qui ſibi labore iam non queunt uictū quęrere. Similiter & debilitas corporis, & hæc iuuanda promptius: tunc ſi quis ex diuite cecidit in egeſtatē, & maxime ſi non uitio ſuo, ſed aut latrociniјs, aut proſcriptione, aut calumniјs quæ habebat amiſit. Hæc ſi diligentius ſecundum quod dictum eſt conſiderentur, repugnari ſibi nullo modo uidebūtur: in uno enim eodemq; præcepto domini utraq; expoſita inuenimus: in eo enim q̄d dicit: Noli uocare amicos tuos, fratres, cognatos, uel diuites, intelligitur illud, Ne eligas cui benefacias. Quod autem in eadem Euangelica lectione ſubiungitur, Voca pauperes debiles, claudos, cæcos, ad hoc pertinet quod in Eccleſiaſtico ſcribitur: Si benefeceris, ſcito cui benefeceris. Ergo

go cum ſcribitur, Ne eligas, ſubaudire neceſſe eſt, habentes quibus beneſa-
cias. INT. Cum ſcriptum ſit in libro Ieſu filij Sirach, Da bono, & non
receperis peccatorem, beneſac humili, & non dederis impio, prohibe panes
illi dare: quomodo Chriſtus in Euangelio quaſi econtrario uidetur pręcipe
re dicens, Omni petēti te da. RESP. Hæc à beato Auguſtino ita reppe
rimus explanata, ait enim: Fac miſericordiam iniquo nō tanquam iniquo:
nam ipſum iniquum inquantum iniquus eſt ne ſuſcipias. id eſt ne quaſi in-
tentione & amore iniquitatis illius ſuſcipias eum. Occurrit enim tibi homo
peccator: cum dico occurrit tibi homo peccator, duo nomina dixi, hæc duo
nomina non ſuperflua ſunt. Duo nomina aliud homo, aliud quod pecca-
tor: quod homo, opus dei eſt: quod peccator, opus hominis eſt. Da operi
dei, noli operi hominis. Quid eſt dare operi hominis? Qui donat uenatori-
bus, qui donat hiſtrionibus, aurigis, meretricibus quare donat? nūquid do
mino & ipſis hominibus donant? non enim ibi attendunt naturam operis
dei, ſed nequitiā operis humani. Vis uidere quid honores in uenatore, quā
do illum ueſtis? Si tibi dicat, tales ſint filij tui, iniuria eſt inquis. Quare iniu
ria eſt, niſi quia illa iniquitas, quia turpitudo? nō ergo donas, cū donas, for
titudini, ſed turpitudini. Quoniam ergo qui uenatori donat, nō homini do
nat, ſed arti nequiſſimę: nam ſi homo tantū eſſet, & uenator nō eſſet, nō do
nares: honoras in eo uitium nō naturā. Sic cōtrà, ſi des iuſto, ſi des prophe
tæ, ſi des diſcipulo Chriſti aliquid cuius indiget, & nō ibi cogites quia diſci-
pulus Chriſti eſt, quia miniſter eſt dei, ſed cogites ibi aliquod cōmodū tem
porale, ut fortaſſe cauſæ tuæ neceſſarius quādoq; fuerit, quia ei aliquid por-
rexiſti: iam tu nō dediſti iuſto, ſi ſic dederis, quēadmodū ille non dedit ho-
mini quādo dedit uenatori. Qui tale miniſteriū de illo quæris, negabit tibi
dominus mercedē iuſti, niſi cū additamēto, ait enim: Qui receperit iuſtum
in nomine iuſti: id eſt ideo recipies, qui iuſtus eſt: amē dico uobis nō perdet
mercedē ſuā. Quomodo ergo intelligis, Qui receperit iuſtū in nomine iuſti,
mercedē iuſti accipiet: ſic intellige, qui recepit peccatorē in nomine peccato-
ris, perdet mercedē. Hoc ergo teſtimonio ſub generalitatē excepto q̄ præ-
cipit omni petenti te da, cætera nō erūt cōtraria, quia uolūtas dantis in his
attendit ſola: ſicq; & iuſtū & peccatorē paſcere nō erit cōtra præceptū, ſi &
iuſto propter quod iuſtus eſt, & peccatori nō propter hoc q̄d peccator eſt,
ſed propter hoc quia creatura dei eſt, ſalubriter & pie impendatur humani
tatis officiū. INT. Quomodo Salomon dicit, Ne credideris inimico tuo
in æternū: cū dominus in Euangelio præcipiat, eſto conſentiens aduerſario
tuo, dū es cū illo in uia. RESP. Quod Salomon nō credēdū inimico pręe
cepit, de diabolo accipitur, ne noſipſos ei unquam credamus: q̄d aūt domi
nus cōſentientes nos eſſe aduerſario præcepit, pro præcepto legis ſuæ hoc
dicit, ut cōſentiētes illi nō tradamur iudici, ab eo tanquā diſſidentes arſuri.

INT.

INT. Quomodo Salomon dicat, Beatus qui non eſt compunctus triſtitia delicti,cum Iacobus præcipiat,Miſeri eſtote,& lugete,& plorate. RESP. Beatum utiq; illum dicit, qui nullum attigit delictũ,cuius delicti triſtitia compũgeretur. Poteſt fieri ut nonnulli beate niuentes,non triſtitia flagitiotum,ſed æternorum deſiderio compungantur.Hoc autem quod Iacobus lugendum & plorandum præcepit, in utrũq; accipi poteſt,ſeu in his qui mala ſua deplorant, ſeu in illis qui ſolum de cœleſtis patriæ amore ſuſpirant. INT. Quomodo Salomon præcipit,dicens: Fili, præter dominum ne timeas alium,cum Apoſtolus in Epiſtola ad Epheſios quaſi econtrario prædicet,dicens:Serui, obedite dominis carnalibus cũ timore & tremore,necnõ uxor timeat uirum. RESP. Cum uxores uiris,& ſerui dominis cum timore ſeruire iubẽtur,quid aliud quàm ad deum timor ipſe refertur,à quo eis ſubiectio ipſa pręcipitur,& ut ſeruiant maritis ſuis & dominis imperatur. Sicut enim ſi bene obediatur dominis propter deũ,ad Dominum ipſa bona obſequia referuntur: ita ſi dominis contradicatur,nõ ad eos,ſed ad deũ ipſa iniuria refertur,dicente Moyſe:Nec contra nos eſt murmur ueſtrum, ſed contra dominum:nos enim quid ſumus? INT. Quomodo dicit Iob,Qui fundauit terram ſuper nihilum, cum Pſalmiſta dicat, Qui fundauit terram ſuper aquas? RESP. Vt hæc duo ſibi non uideantur eſſe contraria, id ex maiorum diſputatione collegimus. Dicit enim Ambroſius de terræ qualitate ſiue poſitione. Sufficiat ſecundum ſcripturam Iob,ſciendum quia ſuſpendit terram in nihilo:philoſophi quoq; ſimiliter opinantur aẽre denſo terram ſuſtineri, & quaſi ſpongiam in media aẽris mole ſua immobilem pendere:ſicque ut æquabili motu hinc atque inde ueluti alarum ſuffulta remigijs ex omni parte librata propendeat, nec in partem poſſit inclinari alteram. De hoc uero quod Pſalmiſta dicit, Qui fundauit terram ſuper aquas, ut ſuperiori intelligentiæ non uideatur eſſe contrarium: ſic beatus Auguſtinus diſputationis ſuæ texit oraculum, ait enim:Quid eſt,qui firmauit terrã ſuper aquas? Obſcura enim quæſtio eſt, quia terra grauior uidetur, ut non portari aquis, ſed aquas potius portare credatur.De qua re ne aduerſum eos,qui ſe putant iſta certis rationibus cõperiſſe,contentioſe ſcripturas noſtras defendere uideamur: ſiue illud ita, ſiue aliter ſit,habemus quod de proximo intelligamus: terra quæ habitatur ab hominibus,& terreſtria continet animalia, quæ alio modo in ſcripturis arida dicitur,ſuper aquas eſſe fundata dicitur,quia aquis circumfluentibus ſuperemineat. Non enim quæ dicitur litoraria ciuitas ſuper mare fundata, ita ſub ea mare eſt, quemadmodum ſunt aquæ ſub ſpeluncarum cameris, aut ſub nauibus ſupernatantibus.Sed ideo ſuper mare dicitur,quia inferiori mari ſupereminet.Sic dictus eſt Pharao exiſſe ſuper aquas, ita enim habet Græcus,quod quidam Latini habent,ad aquã.Sic dominus ſuper puteum

teum ſedebat,quod ambo ſuperiores eſſent,quàm flumen & puteus,ille iu
xta flumen,iſte iuxta puteum. Ergo ſi hæc ſecũdum prædictum intellectũ
rimentᷣ, in nullo ſibi contraria erunt. INT. Quomodo Iob dicit, ſatan
inter filios dei aſſiſtere coram domino, cum in Euangelio ſcribatur, quia
niſi mundo corde deum uidere non poſſint:dicit enim, Beati mũdo corde,
quoniam ipſi deum uidebunt.Satan mundo corde eſſe nõ poteſt:quomo/
do uidendo domino affuiſſe poteſt? RESP. Intuendũ quia affuiſſe co/
ram domino,non autem dominum uidiſſe perhibetur: uenit quippe ſatan
ut uideretur à domino, nõ ut uideret dominum:ipſe in conſpectu domini,
non autem in conſpectu eius dominus fuit:ſicut cæcus in ſole conſiſtit, ipſe
quidem radijs ſolis perfunditur,ſed tamen lumen nõ uidet quo illuſtratur.
Ita ergo etiam inter angelos in conſpectu domini ſatan affuit, quia uis di/
uina quæ intuendo penetrat omnia in ordine ſubtilioris naturæ,non ſe ui/
dentem immundum ſpiritum uidit. INT. Quomodo Iob dicat,Pecca/
ui,quid faciam tibi ô cuſtos hominum. Vel illud,Conſumere me uis pecca
tis adoleſcentiæ meæ:cum econtra idem uideatur dixiſſe, Neq; enim repre
hendit me cor meum in omni uita mea: quo pacto à corde ſuo reprehendi
ſe denegat, qui ſe peccaſſe ſuperius accuſat? RESP. Sciendum eſt quia
ſunt peccata quæ à iuſtis uitari nõ poſſunt. Cuius enim cor in hac corrupti
bili carne ſubſiſtens, in ſiniſtra cogitatione non labitur,uel ſi uſq; ad cõſen/
ſus foueã nõ mergatur? Et tamen hęc ipſa parua cogitare,peccare eſt.Sed
dum cogitationi reſiſtitur,à confuſione ſua animus liberatur:mens ergo iu
ſtorum etſi libera eſt à peruerſo opere, aliquando tamen corruit in peruer/
ſa cogitatione: ea in peccato ergo labitur, quia ſaltem in cogitatione dedi/
natur: & tamen unde ſemetipſam poſtmodum flendo reprehendat nõ ha
bet,quia ante ſe reparat, quàm per conſenſum cadat.Recte ergo is qui pec
catorem ſe faſſus eſt, nequaquam ſe à ſuo corde reprehendi cõfitetur, quia
etſi qua illicita cogitando fortaſſe defuit unquam rectitudini, forti tamen
mentis certamine reſtitit cogitationi. INT. Quomodo Iob deſperatio/
nem præmittens dicat,Deſperaui, nequaquam ultra iam uiuam: cũ ſtatim
ſubiungat,Parce mihi, nihil ſunt dies mei. Neq; enim duo ſibi hæc uerba
cõueniunt,deſperaui,& parce. Nam qui deſperat,nequaquã ſibi parci iam
poſtulat:& qui adhuc parci ſibi deſiderat,profecto minime deſperat.
RESP. Aliunde eſt quod deſperat,aliunde uero quod parci ſibi ſanctus
uir poſtulat:quia nimirum dum bona uitæ tranſeuntis per deſperationem
deſerit,ad obtinenda quæ permanent,in ſpe robuſtior exurgit.Deſperan/
do itaq; melius ad ſpem ueniæ ducitur,qui eo certius uentura appetit,quo
pͥſentia uerius & ex deſperatione derelinquit. Iuſto quippe deſperare eſt,
præſentis uitæ bona æternitatis electione deſerere:manſura quærere, & in
rebus temporalibus fiduciam non habere.Qui hæc agens nequaquã ſe ul/

tra uiuere aſſerit, quia uidelicet uiuificatrici morte quotidie à uita ſe paſſio-nis occidit:qui ergo tam ordinate deſperat,rectè ſibi parci deſiderat.

INT. Quomodo utrunq; Iob dicat, Scio quod non parcis delinquenti:& econtra, Tu greſſus meos dinumeraſti,& parcis peccatis meis. Si delinquenti non parcitur, quis ab æterna morte eripitur,cum à delicto mundus nemo reperit? RESP. Delinquenti dominus nequaquã parcit,quia delictũ ſine ultione nõ deſerit:aut enim ipſe hoc homo in ſe pœnitens punit, aut hoc deus cũ homine uindicans percutit.Nequaquã igit peccatum parcitur,quia nullatenus ſine uindicta laxat:ab electis enim ſuis deus iniquitatum maculas ſtudet tẽporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuũ nõ uult uidere.Parcit enim deus,& nõ parcit peccatis hominũ: nõ parcit enim in eo,quia delictũ ſine ultione non deſerit: parcit autẽ,cũ illatam ultionẽ ad expiationẽ delictorũ inducit.Bene ergo dicitur,quia deus delinquenti non parcat,quia delicta noſtra ſiue per nos, ſeu per ſemetipſum reſecat, etiã cũ relaxat. INT. Quomodo Iob qui iam ſuperius dixerat,nihil in terra ſine cauſa fit,uidetur poſt aliqua ecõtra ſubiungere,dicẽs: Multiplicauit uulnera mea etiã ſine cauſa. RESP. De hoc q̃d dicit, Nihil in terra ſine cauſa fit,Beatus Gregorius ita dicit,Idcirco enim ſæpe & deſidioſus ingenium accepit,ut de negligentia iuſtius puniat: quia quod ſine labore aſſequi potuit,ſcire cõtemnit:& idcirco ſtudioſus nõnunquã tarditate intelligẽtiæ premit,ut eo maiora prẽmia retributionis inueniat,quo magis in ſtudio inuẽtionis elaborat.Nihil ergo in terra eſt ſine cauſa, quando ea ſtudioſo tarditas ad prẽmiũ proficit,& deſidioſo uelocitas ad ſupplicium creſcit.Ergo hic intelligendũ eſt,nihil in terra fieri ſine cauſa, id eſt ſine cauſa diuinæ diſtrictionis,uel promiſſionis. Illud autẽ quod dicit, Multiplicauit uulnera mea etiã ſine cauſa,hoc modo intelligit. Beatus nãq; Iob uocẽ humani generis in ſe ſuſcipiẽs,pro illis hoc dixit,qui reatu culpæ originalis aſtricti ante moriuntur,quàm baptiſmi gratia expientur.Et qui prius à prẽſenti luce ſubtrahuntur,quàm ad promerenda bona maláue merita actiuę uitæ perueniãt. Quos quia à culpa originis ſalutis ſacramenta non liberant, & hic ex proprio nihil egerunt, illuc ad tormenta perueniunt.Quibus unum uulnus eſt corruptibiles naſci,aliud carnaliter mori. Sed q̃a poſt mortẽ quoq; æterna mors ſequit,occulto eis iuſtoq; iudicio,quãtũ ad humanã intelligentiã attinet,etiã ſine cauſa uulnera multiplicant. Qui itaq; nullũ propriũ adiũgens delictũ, ex ſolo originis reatu premitur, quid iſte niſi ſine cauſa uulnerat? Poteſt & aliter utrũq; intelligi.Beatus etẽ Iob nequaquã percuſſus eſt,ut in eũ percuſſio uitiũ tergeret, ſed ut meritũ augeret.Nihil ergo in terra ſine cauſa fit,quãdo pcuſſio diuina hominẽ aut ad emũdationẽ ferit,aut ad probationẽ.Hic uero beatus Iob uulneratũ ſe ſine cauſa aſſerit,quia non eſt ad hoc percuſſus,ut in eo percuſſio uitium tergeret, & hoc de ſe foris loquitur,

quod

quod de illo ueritas in occulto teſtatur, dicens: Cõmouiſti me aduerſus eũ, ut affligerem illum fruſtra. INT. Quomodo Iob dicat, Ipſe nouit & decipientem, & eum qui decipitur, cum dominus in Euãgelio iniquis dicere uideatur, Nunquam noui uos, diſcedite à me qui operamini iniquitatem. RESP. Scire dei aliquando cognoſcere dicit, aliquãdo approbare: & ſcit iniquum, quia cognoſcendo iudicat, & neſcit cũ non approbat: neq; iniquũ quempiam iudicaſſet, ſi nequaquam cognoſceret: & tamẽ iniquum neſcit, quia eius facta non approbat: & nouit ergo quia deprehendit, & nõ nouit quia hunc in ſuæ ſapientiæ ſpeciem non recognoſcit. Sicut de ueraci quolibet uiro dicitur, quia falſitatem neſciat: non quia uel cum ab alijs falſum dicitur, hoc reprehendere ignorat: ſed eandem ipſam fallaciam & ſcit in examine, & neſcit in amore, ut uidelicet ipſe hanc non agat, cum actam ab alijs damnat. INT. Cum Iob dicat, Non ueniet in conſpectu dei omnis hypocrita: quomodo quaſi econtra Euangeliſta uidetur dicere, & congregabũtur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos ab inuicem, oues à dextris, & hœdos à ſiniſtris ſtatuens. RESP. Sciendum eſt, quia duobus modis in cõſpectu domini uenimus: uno quidem, quod hic peccata noſtra ſubtiliter perpendentes, in eius nos cõſpectu punimus, & flendo dijudicamus: nam quotiens cõditoris noſtri potentiam ad ſenſum reducimus, totiens in conſpectu illius ſtamus. Vnde recte quoq; per uirum dei Heliam dicitur: Viuit dominus deus Iſraël, in cuius conſpectu ſto. Alio quoq; modo in cõſpectu domini uenimus, cum in extremo iudicio ante tribunal eius aſſiſtimus. Hypocrita igitur per examen ultimum ante cõſpectum iudicis ueniet. Sed quia modo culpas ſuas conſiderare & deflere diſſimulat, in conſpectum uenire domini recuſat, qui dum placere humanis oculis concupiſcit, diſtrictionem dei ante ſuos oculos nõ ponit. INT. Quomodo Iob dicat, Homo cum dormierit nõ reſurgit: cum Paulus dicat, Omnes quidem reſurgẽmus, ſed non omnes immutamur. RESP. Hæc quidem non erunt ſibi contraria, ſi ſubiuncta ſtatim in Iob attendatur ſententia. Nam ubi dicit, Homo cum dormierit, non reſurget: ſtatim ſubiungit, Donec atteratur cœlum non euigilabit, nec conſurget de ſomno ſuo. Liquet enim quia nõ reſurgit, ſed donec atteratur cœlum: quia niſi mundi huius finis aduenerit, humanũ genus à ſomno mortis ad uitam non euigilabit. Non ergo quia omnimodo non reſurgat, ſed quia ante cõtritionem cœli humanum genus minime reſurgat inſinuat. INT. Cum Iob dicat pro angelis, Nunquid eſt numerus militum eius: quomodo Daniel præfixum numerum angelorũ ſtatuens dicit, Decies milies centena milia aſſiſtebant ei. RESP. In cognitione humanæ rationis ſupernorum ſpirituum numerus nõ eſt, quia quanta ſit frequentia inuiſibilis exercitus neſcit: ſupernorum nanque ciuium numerus & infinitus eſt, & definitus exprimitur, ut qui deo eſt numerabilis,

eſſe nobis innumerabilis demonſtret. INT. Si pax in ſublimibus ſumma tenetur, dicente Iob, Poteſtas & terror apud eum eſt, qui facit cõcordiã in ſublimibus ſuis. Quid eſt quod per angelum Danieli dicitur, Ego ueni propter ſermones tuos, princeps autẽ regni Perſarum reſtitit mihi XXI diebus, & ecce Michaël unus de principibus primus uenit in adiutoriũ mihi. Et paulo poſt, Nunc reuertar ut prælier aduerſus principem Perſarum, cum enim egrederer, apparuit princeps Græcorum adueniens. RESP. Quos itaq; alios principes gentium niſi angelos appellat, qui ſibi reſiſtere excũti potuiſſent? Quæ ergo eſſe pax in ſublimibus poteſt, ſi inter ipſos angelicos ſpiritus præliandi certamen agitur, qui ſemper conſpectui ueritatis aſſiſtunt? Sed quia certa angelorũ miniſteria diſpẽſandis ſingulis quibuſq; gentibus ſunt prælata, cum ſubiectorum mores aduerſum ſe uiciſſim præpoſitorum ſpirituum ope merentur, ipſi qui præſunt ſpiritus contra ſe ueni re referuntur. Is nanq; angelus qui Danieli loquebat̃, captiuis Iſraëlitici populi in Perſida conſtitutis prælatus agnoſcitur, Michaël autem eorum qui ex eadem plebe in Iudææ terra remanſerant præpoſitus inuenitur. Vnde ab hoc eodem angelo paulo poſt Danieli dicitur, Nemo eſt adiutor meus in omnibus his, niſi Michaël princeps ueſter: de quo & hoc quod præmiſimus dicit: Et ecce Michaël unus de principibus primis uenit in adiutorium mihi: qui dum nequaquam ſimul eſſe, ſed uenire in adiutoriũ dicitur, aperte ei populo prælatus agnoſcitur, qui captus in alia parte tenebat̃. Quid eſt ergo angelum dicere, Ego ueni propter ſermones tuos, princeps autem regni Perſarum reſtitit mihi, niſi ſua ſub dicti opere nuntiare: ac ſi aperte dicat, Precum quidem tuarũ merita exigunt, ut Iſraëliticus populus iugo ſuæ captiuitatis exuatur: ſed eſt adhuc quod in eodem populo Perſarum dominio purgari debeat, unde ereptioni illius Perſarum princeps mihi iure contradicat, quamuis preces tuas eorum quoq; lachrymæ qui in Iudæa relicti ſunt adiuuent. Vnde hoc quoq; quod diximus adiũgit, Michaël princeps ueſter uenit in adiutorium mihi. Cumq; aduerſum Perſarum principem præliare egreditur, Græcorum ſibi princeps adueniens apparet. Qua ex re innuitur, quod aduerſum Græcos quoq; aliquid Iudæa commiſerat, quorum profecto cauſa ereptioni illius reſiſtebat. Prophetæ igitur preces angelus exaudit, ſed Perſarũ princeps reſiſtit: quia etſi iam uita iuſti deprecantis ereptionem populi exegit, eiuſdem tamen populi hanc uita contradicit: ut quia needũ plenè ij qui in captiuitatem fuerãt ducti, purgati ſunt, iure eis adhuc Perſæ dominentur. Michaël adiuuat, ſed Græcorum princeps ad prælium uenit: quia mereri quidem ueniam tam longa oppreſſorum captiuitas poterat: ſed ereptionis eorum beneficio, hoc quoq; quia in Græcos deliquerãt obuiabat. Recte ergo dicitur, quod contra ſe angeli ueniunt, quia ſubiectarum ſibi gentium uiciſſim merita contradicunt: nam

ſublimes

ſublimes ſpiritus eiſdem gentibus principantes, nequaquam pro iniuſte agentibus decertant,ſed eorum facta iuſte iudicantes examinant: cumqúe uniuſcuiuſque gentis uel culpa,uel iuſtitia ad ſupernæ curiæ conſilium duci tur, eiuſdem gentis præpoſitus obtinuiſſe, uel non obtinuiſſe perhibetur: quorum tamen omnium una uictoria eſt, ſui ſuper ſe opificis uolũtas ſum ma,quem dum ſemper aſpiciunt, quod obtinere non ualent nunquam uo/ lunt. INT. Cum paſtum diaboli Behemoth ad Iob loquens ſignificet, dicens:Fœnum ut bos comedit. Et de quo Eſaias, Leo quaſi bos comedet paleas: quomodo propheta de paſtu eius uideatur econtrario dicere, Eſca eius electa: quomodo Behemoth iſte fœnum uel paleas comedens, uitam ſpiritualium conſumere dicit: Si fœni & palearum nomine uita carnalium deſignatur.Eſca quoq; eius electa iam non erit,ſi fœnum comedens carna/ les ſapit. RESP. Nõnulli hominum & apud deum fœnũ ſunt, & apud homines ſanctitatis nomine cenſentur:cum & ante humanos oculos aliud oſtendit uita,& ante diuina iudicia aliud intendit conſcientia.Ii itaq; apud humana iudicia electi ſunt, ſed ad ſubtile domini examen fœnum.

INT. Cum Iob à domino reprehenſus,ipſe quoq; ſe reprehenderit,di cens:Idcirco ipſe me reprehendo:quomodo item dominus eum præferens amicis ſuis locutus ſit, dicens: Non eſtis locuti corã me rectum,ſicut ſeruus meus Iob:quomodo ſuperius beatus Iob reprehenditur, ſi in comparatio/ ne eius rectitudinis,amici illius nequaquam coram domino locuti rectum memorantur.An adhuc illa de eo ſententia confirmatur, qua antiquo ho/ ſti dicitur:Vidiſti ſeruum meum Iob,quia non ſit ei ſimilis ſuper terram? RESP. Quid eſt hoc,quod laudatur hoſti,& in ſeipſo reprehendit & ta men amicis loquentibus antefertur, niſi quia ſanctus uir cunctos merito/ rum ſuorum uirtute tranſcendit:ſed eo ipſo quia homo fuit,ante dei oculos eſſe ſine reprehenſione nõ potuit.In ſancto quippe homine in hac interim uita commorãte,diuini examinis regula habet adhuc quod iudicet, quam/ uis iam ex comparatione cæterorum hominum habeat quod laudet. Bea/ tus igitur Iob pro culpa ſe credidit, & nõ pro gratia flagellari:reſecari in ſe æſtimauit uitia, non autem merita augeri: & in eo reprehenditur quo in/ tentionem flagelli fuiſſe aliam ſuſpicatur, & tamen amicis reſiſtentibus in/ terni iudicij definitione prælatus eſt. Vnde apte colligitur,quantæ iuſtitiæ fuerit,in eo quod contra amicorum uerba innocentiam ſuæ operationis ad ſtruxit, qui diuino iudicio etiam ipſis eiuſdẽ diuini iudicij defenſoribus an/ tefertur. INT. Cum beatus Iob de ſe fateatur, Vias meas in cõſpectu dei redarguam: necnon & illud, Conſumere me uis peccatis adoleſcentiæ meæ:atq; illud, Signaſti quaſi in ſabulo delicta mea:quomodo quaſi econ tra uidet ſubterius dixiſſe,Si fuero iudicatus,ſcio quia iuſtus inueniar:neq; enim ſimul conueniunt peccata & iuſtitia. RESP. Sanctus iſte uir ſibi

iniquitatem tribuens,& omnipotenti domino purgationem ſuam,& peccatorem ſe cognoſcit ex ſe,& iuſtum ſe factum nõ ignorat ex munere:quia in recto quoq; opere poſitus,ex abundantia gratiæ meruit flagella ſuſtinere: iamq; in iudicium iuſtum uenire gaudet, qui ante iudicium percuſſum uidet. Vnde & cũ longe poſt dicat,Signaſti quaſi in ſabulo delicta mea, ſtatim ſubdidit, Sed curaſti iniquitatem meam. Qui ergo iuſtũ inueniri ſe in iudicio memorat,nequaquam ſe iuſte flagellatum negat,quamuis in flagello eius dominus non peccata ſtuduit tergere, ſed merita augere.

INT. Cum omnipotens deus, iuxta plurimas ſcripturæ ſacræ ſententias,fruſtra nihil faciat,cur beatum Iob fruſtra ſe afflixiſſe teſtatur?

RESP. Iuſtus conditor noſter tot uerberibus in beatum Iob non uitia curauit extinguere,ſed merita augeri. Æquũ ergo fuit,quod fecit per augmentum boni meriti:nõ tamen uidebatur æquum,quia credebatur cauſam punire peccati. Vnde & beatus Iob peccata ſua illis flagellis deleri credidit,nõ merita augeri:& idcirco non æquum iudicium uocat,quia uitia ſua cum flagellis examinat. Ergo ſi uita & flagella penſantur, non æquum fuit quod beatus Iob per iram diſtrictionis ſibi fieri credidit.Si uero miſericordia iudicis attendatur,quia per pœnã iuſti uiri uitæ eius merita cumulanť, æquũ uel potius miſericors iudicium fuit.

INT. Cum Iob clarificata carne reſurgere ſe ſperans dicat, In nouiſſimo de terra ſurrecturus ſum, & in carne mea uidebo deum, iuxta quod & Apoſtolus dicit: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem: quomodo quaſi ecõtrario idem ipſe Apoſtolus dicit, Caro & ſanguis regnum dei non poſſidebunt? RESP. Adę peccata reſpiciens Apoſtolus,quæ ueniunt de corruptione carnis & ſanguinis, ait: Caro & ſanguis regnum dei non poſſidebunt. Nam utiq; ſecundum fidem ueram eiuſdem apoſtoli caro ita reſurget, iuxta illud: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem,&c. Quia ergo corruptio iſta de peccato eſt,ipſius nomine appellantur & peccata. Ergo ſi nomine carnis & ſanguinis, corruptio uel peccata intelligantur,quæ de carne utique & ſanguine oriuntur, contraria ſibi non erunt.Ergo & caro noſtra in qua uiuimus,pro bene geſtis habitura dei regnum: & caro,id eſt corruptio quæ carnis & ſanguinis nomine nuncupata eſt, regnum non poſſidebit diuinum.

EX NOVO TESTAMENTO.

EX EVANGELIO SECVNDVM MATTHAEVM.

INTERROGATIO

QVOMODO Chriſtus dicit, Attendite ne iuſtitiam ueſtram faciatis coram hominibus,ut uideamini ab eis. Et alibi dicit: Videant opera ueſtra bona, & glorificent patrem ueſtrum. RESP. Quid ergo quod opus noſtrũ ita faciendum eſt ne uideatur, & tamen ut debeat uideri præcipitur: oſtendēda ſunt, ut laudem cœleſtis patris augeamus. Nam cũ nos iuſtitiã noſtrã corã hominibus facere dominus prohiberet, ilico adiũxit ut uideamini ab eis. Et cũ rurſum uidenda ab hominibus bona opera noſtra præceperit, protinus ſubdidit, ut glorificent patrem ueſtrũ qui in cœlis eſt. Qualiter igitur uidenda eſſent, uel qualiter nõ uidenda ex ſententiarũ fine monſtrauit: quatenus operantis mens opus ſuum & propter ſe uideri non quæreret, & tamen hoc propter cœleſtis patris gloriã non celaret. Vnde fit plerunq; ut bonum opus & in occulto ſit, cum fit publice: & rurſus in publico, cum agitur occulte.

INT. Cum dominus in Euangelio docens nos orare præcipiat, ut dicamus, Ne inducas nos in tentationem: quomodo apoſtolus Iacobus uidetur quaſi econtra prædicaſſe, dicens: Beatus uir, qui ſuffert tentationem. Nec non & illud quod alibi ſcribitur, Omnis uir qui non eſt tentatus, nõ eſt probatus. RESP. Vtilem eſſe tentationem quæ probat, non quæ in tentationẽ inducat, quis fideliũ neſciat? nam de his Caſſianus ita dicit, ait enim: Non ergo hoc ſonat, Ne inducas nos in tentationem, id eſt ut non permittas nos aliquando tentari, ſed ne permittas nos in tentatione poſitos ſuperari. Tentatus eſt enim Iob, ſed non eſt inductus in tentationem. Tentatus eſt Abraham & Ioſeph, ſed neuter illorum inductus eſt in tentationẽ, quia nullus illorum conſenſum præbuit tentatori. Denique ſequitur, Sed libera nos à malo, id eſt ne permittas nos à diabolo tentari ſupra id quod poſſumus, ſed fac cum tentatione & exitum ut ſuſtinere poſſimus.

INT. Quomodo dominus in Euangelio dicat, Non omnis qui dicit mihi, domine, domine, intrabit in regnum cœlorum: & econtra Paulus, Nemo in ſpiritu dei loquens dicit anathema Ieſu. Et nemo poteſt dicere dominum Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto. RESP. Ecce neque aliquos habentes ſpiritũ ſanctum poſſumus dicere, non intraturos in regnũ cœlorũ, ſi perſeuerauerint uſque in finem: neque illos qui dicunt, domine, domine, & tamen non intrant in regnum cœlorũ, poſſumus dicere habere ſpiritum

ſanctum: quomodo ergo nemo dicit dominũ Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto, niſi quia proprie Apoſtolus poſuit uerbũ, quod eſt dicit, ut ſignificet uoluntatem atq; intellectum dicentis: dominus uero generaliter poſuit uerbum quod ait: Non omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnũ cœlorum. Videtur enim dicere etiam ille qui nec uult, nec intelligit quod dicit. Sed ille proprie dicit, qui uoluntatem ac mentem ſuam ſono uocis enũtiat.

INT. Cũ dominus in Euangelio dicat, Nolite timere eos qui occidunt corpus, animã aũt non poſſunt occidere: quõ in pſalmo ex perſona Chriſti dicit, Repleta eſt malis anima mea? Audemus ne dicere animã Chriſti repletam malis, cum illa paſſionis afflictio in carne ualuerit quicquid ualuit? RESP. Occidi à perſecutoribus anima nõ poteſt, malis aũt repleri poteſt. Non enim uitijs per quæ homini dominat̃ iniquitas, animã illã repletam poſſumus dicere, ſed forte doloribus quibus anima ſuæ carni in eius paſſione cõpatitur. Nõ enim uel ipſe qui dicit̃ corporis dolor poteſt eſſe ſine anima, quẽ ineuitabiliter imminentem præcedit triſtitia, qui ſolius animæ dolor eſt. Dolere ergo anima etiã non dolente corpore poteſt, dolere aũt corpus ſine anima nõ poteſt. Cur itaq; nõ dicamus non humanis peccatis, ſed tamen humanis malis repletã fuiſſe animã Chriſti, de quo alius propheta dicit, quod pro nobis doluerit: & Euãgeliſta, Cœpit cõtriſtari & mœſtus eſſe: & ipſe dominus de ſeipſo, Triſtis eſt anima mea uſq; ad mortẽ. Hæc futura præuidens propheta pſalmi huiuſcemodi cõſcriptor, inducit eũ loquẽtem: quoniam repleta eſt, inquit, malis anima mea, & uita mea inferno appropinquauit. Nã ipſam omnino ſententiã uerbis alijs explicauit, quibus dictũ eſt: Triſtis eſt anima mea uſq; ad mortẽ. Quod enim ait, Triſtis eſt anima mea: hoc dictũ eſt, Repleta eſt malis anima mea. & quod ſequit̃, uſque ad mortẽ: hoc dictum eſt, & uita mea inferno appropinquauit. INT. Quõ Chriſtus in Euãgelio utrũq; dicat, ſi uos perſecuti fuerint in unã ciuitatẽ, fugite in aliã: & ecõtrario, Paſtor bonus animã ſuam dat pro ouibus, mercenarius aũt & qui nõ eſt paſtor, cuius nõ ſunt oues propriæ, uidet lupũ uenientẽ, & dimittit oues, & fugit, & lupus rapit, & diſpergit oues. RESP. Has duas dominicas, ueraſq; ſentẽtias ita intelligere debemus, ut cõtrarias inter ſe nullo modo prædicemus. Etenim ut breuiter exponatur: ſine culpa quiſq; corporaliter fugit, qui ſe à perſecutoribus nõ timore, ſed utilitate neceſſaria ſubtrahit: id eſt qui nõ ſpiritu fugit mortẽ, ſed ſe pro tẽpore utilitati eorũ ſeruat: ſicut Paulus dicit, Manere in carne neceſſariũ ꝑpter uos. Hęc eſt fuga licita, & à dño nobis permiſſa. Qui aũt timore perſecutionis uel poteſtatis cuiuslibet, terrore ſpiritus ſuperatus, aut ueritatẽ refugit prædicare, aut loci elegit mutationẽ appetere: hic quaſi mercẽnarius arguit̃, & talis fuga omnino culpat̃. His enim uerbis has duas ſentẽtias à beato Auguſtino explanatas reperimus, ait enim: Audiuimus in Epiſtola Paulũ fugientem

per

per murũ,& in ſporta ſubmiſſum,ut manus perſequẽtis euaderet. Nõ ergo illi cura fuit de ouibus,quas lupo ueniente deſerebat? Fuit planè,ſed eas paſtori in cœlo ſedẽti orationibus cõmẽdabat,ſe aũt ad utilitatẽ eorũ fugiẽdo ſeruabat:ſicut q̃dã loco ait,Manere in carne neceſſariũ propter uos:ab ipſo nanq; paſtore omnes audierãt,Si uos perſecuti fuerint in una ciuitate,fugite in aliã.Hanc quęſtionẽ nobis dominus digneť exponere.Domine,tu dixiſti eis quos fideles paſtores eſſe utiq; uolebas,quos tua mẽbra eſſe formabas,Si uos perſecuti fuerint,fugite.Iniuriã ergo illis facis quãdo reprehẽdis mercẽnarios fugientes.Rogemus indices nobis quid habeat altitudo quæſtionis.Pulſemus,aderit qui aperiat,ſed oſtiarius eſt oſtij q̃d eſt ipſe.Quis eſt mercẽnarius q uidet lupũ, & fugit? Qui ſua quærit,nõ Ieſu Chriſti,peccantẽ non libere audet arguere.Ecce neſcio quis peccauit,grauiter peccauit,increpandus eſt,excõmunicandus eſt.Sed excõmunicatus inimicus erit,inſidiabiť,nocebit cũ potuerit.Iam ille q ſua quærit,non quæ Ieſu Chriſti,ne perdat quod ſectať humanæ amicitiæ cõmoditatẽ,& inimicitiarũ humanarum incurrat moleſtiã,tacet,nõ corripit. Ecce lupus cui guttur apprehendit diabolus, fideli adulteriũ pſuaſit, tu taces,nõ increpas. O mercẽnarie,lupũ uenientem uidiſti & fugiſti.Reſpondit forte,& dicit: Ecce hic ſum,nõ fugi. Fugiſti, quia tacuiſti,quia timuiſti: fuga animi timor eſt . Corpore ſtetiſti, ſpiritu fugiſti:quod ille nõ faciebat,q dicebat , Etſi corpore abſens ſum, ſed ſpiritu uobiſcũ ſum. Quomodo enim ſpiritu fugiebat, qui etiã corpore abſens fornicatores literis arguebat? Affectiões noſtrę motus animorũ ſunt, lætitia,animi diffuſio,triſtitia animi,cõtractio,cupiditas, animi pgreſſio. Timor animi fuga eſt,diffunderis enim animo cũ delectaris,cõtraheris animo cũ moleſtaris,progrederis animo cũ appetis,fugis animo cũ metuis.Ecce unde mercẽnarius ille uiſo lupo diciť fugere. Quare? quia non eſt ei cura de ouibus.Quare nõ eſt illi cura de ouibus? quia mercẽnarius eſt.Quid eſt mercẽnarius? Temporalem mercedẽ quærit, in domo in æternũ nõ habitabit. INT. Quomodo Matthæus & Lucas cõmemorauerũt dixiſſe dominũ diſcipulis ſuis,ut nec uirgã ferrent:cũ dicat Marcus,Et præcepit diſcipulis ſuis,ne qd tollerẽt in uia,niſi uirgã tantũ. RES. Vtrũq; accipiendũ eſt à domino apoſtolis dictum.Hæc ergo loquẽs dñs diſcipulis, id agebat quod apoſtolus Paulus apertius ita explicat,dicẽs: Neſcitis, qď q in tẽplo operanť quæ de templo ſunt edũt: qui altari deſeruiunt,altari cõpartiunť? Sic & dominus ordinauit ijs q Euãgeliũ annũtiãt,de Euãgelio uiuere. Ego aũt nullius horũ uſus ſum. Cũ ita q; dicit,ita dominũ ordinaſſe,ſe aũt uſum nõ eſſe, utiq; oſtẽdit utendi poteſtatẽ datã, nõ impoſitã ſeruiẽdi neceſſitatem.Hoc ergo ordinãs dñs,qď eũ ordinaſſe dicit Apoſtolus, q Euangeliũ annũtiãt de Euãgelio uiuere; illa apoſtolis loq̃bať, ut ſecuri nõ poſſiderẽt, neque portarent huic uitæ neceſſaria,nec magna,nec minima. Ideo poſuit,

nec uirgam, oſtendens à fidelibus ſuis omnia deberi miniſtris ſuis, nulla ſuperflua requirentibus: ac per hoc addendo, dignus operarius cibo ſuo, prorſus aperuit & illuſtrauit, unde & quare hæc omnia loqueretur. Hanc ergo poteſtatem uirgæ nomine ſignificauit, cum dixit ne quid tollerent in uia niſi uirgam tantum. Potuit etiam ſic breuiter dici, Nihil neceſſariorum uobiſcum feratis, nec uirgam niſi uirgam tãtum, ut illud quod dictum eſt nec uirgam, intelligatur, nec minimas quidem res. Quod uero adiunctum eſt, niſi uirgam tantum, intelligatur quia per poteſtatem à domino acceptam, quæ uirgæ nomine ſignificata eſt, etiam quæ non portantur non deerunt.

INT. Cum Chriſtus in Euãgelio dicat, Bonus homo de bono theſauro cordis ſui profert bona: quomodo ibi quaſi ecõtra uidetur dicere, Nemo bonus niſi unus deus? RESP. Nónne ſtimulauit nos ad quærẽdum & ad diſtinguendum quid ſit bonum, alio bono bonum, & bonum ſeipſo bonum. Ergo quàm bonũ eſt per quod ſunt omnia bona, ut omnino nullum inuenias bonum, quod nõ ab ipſo ſit bonum, bonũ bona faciens. Ita enim deus dicitur bonus, ut in eius comparatione ea quæ facta ſunt, bona penitus non ſint. Illo autem non comparato bona omnia dici poſſunt, quæ à bono autore ſunt facta, illi uero comparata bona penitus non dicenda ſunt.

INT. Cum diabolus ſciens Chriſtum filium dei eſſe, euidẽter in Euangelio per turbam dæmoniorum locutus ſit, Quid nobis & tibi fili dei, ueniſti huc ante tempus torquere nos: quomodo econtra in illa tentatione ubi aſſumptus Chriſtus à ſpiritu legitur, dubitando eum an Chriſtus eſſet, explorauit & dixit: Si tu es Chriſtus filius dei, mitte te deorſum. RESP. Innotuit Chriſtus dęmonibus nõ per id quod eſt uita æterna, & lumẽ incõmutabile, quod illuminat pios, cum uidendo per fidem quæ in illo eſt corda mundantur: ſed per quædam temporalia ſuę uirtutis effecta, & occultiſſimę ſigna præſentiæ, quæ angelicis ſenſibus etiam malignorum ſpirituum potius quàm infirmitati hominum poſſint eſſe conſpicua. Deniq; quando ea paululum ſupprimenda iudicauit, & aliquanto altius latuit, dubitauit de illo dæmonũ princeps, eum'q; tentauit an Chriſtus eſſet, & explorãs quantum ſe tentari ipſe permiſit, ut hominem quem gerebat ad noſtræ imitationis temperaret exemplum. Poſt illam uero tentationem cũ angeli, ſicut ſcriptum eſt, miniſtrabant ei, boni utiq; & ſancti, ac per hoc ſpiritibus immundis metuendi & tremendi, magis magiſq; innoteſcebat dæmonibus quantus eſſet, ut ei iubenti quamuis in illo contemptibilis uideretur carnis infirmitas, reſiſtere nullus auderet. INT. Quomodo Chriſtus in Euãgelio dicit, Angeli eorum in cœlis ſemper uident faciem patris mei: cum Paulus econtra uideatur dicere, Nónne omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis: ſi ſemper aſſiſtunt, quomodo exterius mitti dicunt? RESP. Si angeli cõditoris aſpe

ctum

ctum excũtes amitterẽt, nec iacentes erigere, nec ignorãtibus uera nuntiare potuiſſent. Et mittunt̃ ergo & aſſiſtunt, qa & ad nos ſpirituali pręſentia foras excũt, & tamen ibi ſe unde receſſerãt per internã cõtemplationẽ ſeruãt.

INT. Cũ dominus interrogãti ſe iuueni, dicẽti: Magiſter bone, quid faciã ut habeã uitam æternã: reſponderit, Quid me dicis bonũ, nemo bonus niſi ſolus deus, quaſi nolens ſe aut bonũ, aut magiſtrũ debere intelligi: quõ quaſi ecõtrario ad apoſtolos dicit, Vos uocatis me magiſter & dñe, & bene dicitis, ſum etẽ. Necnõ & illud, Ne uocemini magiſtri, quia magiſter ueſter Chriſtus eſt. RES. Iuuenis eñ inſolens per obſeruãtiã legis, & finẽ legis qui eſt Chriſtus neſciẽs, tanquã eum omniũ præceptorũ & in lege ſcriptorũ magiſtrũ, interrogat dominũ, hominẽ tantũ illũ, nõ deũ exiſtimans: Chriſtus tamẽ hãc de ſe irreligioſam fidei profeſſionẽ exprobrans, q̃d tanquã magiſter legis interrogaret: reſpõdit, Quid me uocas bonũ? Atq; ut ſignificaret qualiter intelligẽdus eſſet, ſubiecit, Nemo bonus niſi unus deus. Nõ igit̃ bonitatis nomen refugit, neq; magiſtri honorẽ recuſauit: ſed fidẽ eius, qui in ſe nihil niſi corporeũ & carnale ſapuiſſet, coarguit. Vbi eñ Chriſtus cũ fide magiſter eſt, ibi adeo laudat, ut & profiteat̃ hoc nomẽ. Hic uero boni magiſtri nomen nõ recognoſcit, ubi nec dñs intellectus eſt eſſe nec Chriſtus. INT. Cũ Chriſtus præcipiat diſcipulis, dicẽs: Patrẽ nolite uocare uobis ſuper terrã, unus enim pater ueſter qui in cœlis eſt: quõ Paulus apoſtolus cõtra hoc audet dicere, Patres noſtri oẽs ſub nube fuerũt? RES. In his duabus ſentẽtijs, niſi fallor, claret, q̃d aliquãdo propter naturã pater dicat̃. Nã Chriſtus mundũ iſtũ patrẽ hominũ de imitamento uolens intelligi, dicit: Patrẽ nolite uocare uobis ſuper terrã, id eſt mũdũ iſtũ. Paulus aũt natura nominans patrẽ, ait: Patres noſtri ſub nube fuerunt. Pater enim hominũ hic mundus eſt, de q̃ carnaliter naſcunt̃, quicũq; carnaliter generant̃: qui mũdus ſi cõtemnat̃, ut ueraciter quis dicere poſſit, Mundus mihi crucifixus eſt, & ego mũdo, iam huic tali pater eſt mortuus, id eſt iſte mundus, & fit ueraciter pupillus, cui pater eſt dominus. Ergo q̃d dicit Chriſtus, Patrẽ nolite uocare uobis ſup terrã, mũdũ iſtũ inſinuare uidet̃ patrẽ, à q̃ eos auertere cupiebat, ut Chriſtus ipſe unus illis pater efficeret̃. Quod aũt Apoſtolus dicit, Patres noſtri oẽs ſub nube fuerũt, de carnali generatione iſtius mũdi loquebat̃. De qua & carnis originẽ mũdi trahebant, & hoĩes nati de hominibus inter homines cõſiſtebãt. Docet quippe dñs pupillos fieri diſcipulos ſuos, quibus dicit: Ne uobis dicatis patrẽ in terris. Cuius rei exẽplũ præbuit ipſe dicẽdo, Quæ mihi matres, aut qui fratres? De his nãq; pupillis dicit̃, Pupillo tu eris adiutor. De hoc Hieronymus ita dicit: Quærit̃ quare ad uerſũ hoc pceptũ doctorẽ gẽtiũ ſe eſſe Apoſt. dixerit. Aut quõ uulgato ſermone maxĩe in Palæſtinę & in Ægypti monaſterijs ſeinuicẽ patres uocẽt. Qd' ſic ſoluit̃, aliud eſſe patrẽ natura uel magiſtrũ, aliud indulgentia: nos ſi

hominẽ

hominem patrem uocamus,honorem ætati deferimus, non autorē noſtræ oſtendimus uitæ.Magiſter quoq; dicitur ex conſortio ueri magiſtri. Et ne infinita replicem,quomodo unus pater natura deus & unus filius non præiudicat cæteris, ne per adoptionem dij uocentur & filij:ita & unus pater & magiſter non præiudicat alijs,ut abuſiue appellentur patres & magiſtri.

INT. Cum Euangelium dicat, triſtes fuiſſe diſcipulos in paſſione domini,mulieres quoq; fleuiſſe,ita ut & de diſcipulis dicatur,Erant oculi eorū grauati præ triſtitia, & mulieribus ipſe dominus reſponderit: Nolite flere ſuper me: quomodo quaſi econtrario in pſalmo LXVIII Chriſtus ipſe de tempore paſſionis ſuæ dicit, Suſtinui qui ſimul mecum cōtriſtaretur, & non fuit,& conſolantes,& non inueni. RESP. Diſcipuli enim uel mulieres de paſſione corporea domini uel morte triſtabantur, dominus tamen alia triſtitia urgebatur,qua dicit: Suſtinui qui ſimul mecum contriſtaretur, & non inueni.Quia ipſe dominus uolebat ſaluare,& perſecutores cupiebāt ſæuire.Ille ut eis parceretur orabat, illi ut phrenetici medico bono iniuriā faciebant:& ideo alia triſtitia erat diſcipulorum & mulierū,quæ moriturā carnem domini uel mortuam lugebant:ideo qui ſimul cū eo contriſtaretur,nō fuit,quia comitem huius triſtitiæ non inuenit:cum neq; diſcipuli,neq; mulieres ea triſtitia,qua dominus doluit cōtriſtarentur, ſed prorſus carnaliter de uita Chriſti mortali,quę mutata fuerat morte,& reparanda reſurrectione.Non enim ait,Suſtinui qui contriſtaretur,& non fuit:ſed, qui ſimul contriſtaretur,id eſt ex ea re qua ego contriſtatus ſum non inueni qui cōtriſtaretur:in qua tamen triſtitia quia perſequentium ſe Chriſtus cæcitatem dolebat,conſolantes non inuenit,quia proficientes non habuit: ipſi enim nos conſolantur,qui proficiunt, & ipſi ſunt ſolatio omnibus prædicatoribus ueritatis. INT. Cum domino in paſſione,ſecundum quod Euangeliū loquitur,acetum cum felle mixtum oblatum fuiſſet ad bibendum, nō eſca ad manducandum:quomodo in pſalmo LXVIII ex perſona Chriſti commemoraŕ, quod & utiq; in paſſione domini teſtimoniū ipſum aſſumitur, ubi dicit:Dederūt in eſca mea fel, & in ſiti mea potauerūt me aceto. RES. Si eſcam domini unitatem corporis ſui accipiamus, quā tunc ſignificare uoluit,quando paſcha illud cū diſcipulis ſuis comedit,ubi aptiſſime ſacramentum ſui corporis demonſtrauit:& in hanc eſcam , id eſt in unitatē corporis Chriſti iniectum fel acceſſiſſe, non aliud quàm contradictores Euangelij, tanquam perſecutores Chriſti ſub fellis nomine accipiamus:contraria ſibi non erunt,quæ ſuperius lecta ſunt:non ipſum nanque quod dederunt eſca erat (Potus enim erat) ſed in eſcam dederūt,quia dominus iam eſcam acceperat,& in ipſam iniectum eſt fel. Acceperat autē ipſe eſcam ſuauem quando paſcha manducauit cum diſcipulis ſuis, ibi ſacramētum corporis ſui demonſtrauit.In hāc eſcam tam ſuauem tam dulcem unitatis Chriſti, quam

commendat

commendat Apoſtolus, dicens: Quomodo unus panis unum corpus multi ſumus: in hãc eſcam ſuauem quis eſt qui det fel, niſi cõtradictores Euangelij, tanquam illi perſecutores Chriſti? Minus enim peccauerũt Iudęi crucifigentes in terra ambulantem, quàm qui contemnunt in cœlo ſedentem. Quod ergo fecerunt Iudæi, in eſcam quã iam acceperat dantes bibendum amarum illum potum: hoc faciunt, qui male uiuendo ſcandalum inferunt eccleſiæ. Hoc faciunt hæretici amaricantes, ſed nõ exaltentur in ſeipſis: dant fel ſuper tam iocundum cibum, ſed quid facit dominus? Non admittit ad corpus ſuum. Hoc ſacramento ipſe dominus quando illi obtulerunt fel, guſtauit, & noluit bibere. INT. Quomodo Chriſtus in Euangelio dicit, Ecce ego uobiſcum ſum uſq; ad cõſummationem ſeculi: cum alibi idem dicat, Pauperes uobiſcum habetis, me autem nõ ſemper habebitis. RESP. Quod dicit, Ecce ego uobiſcum ſum uſq; ad conſummationẽ ſeculi, de maieſtatis ſuæ præſentia dicit, qua eccleſiam ſuam uſque in finem nullo modo ſe relicturum promiſit. Quod uero ait, Me autem nõ ſemper habebitis, de præſentia ſui corporis dixit. Recte ergo accipitur dictum eſſe unum propter preſentiam carnis, aliud propter præſentiã maieſtatis. INT. Cum Chriſtus in Euangelio diſcipulos pręmonens doceat, Ite, baptizate omnes gẽtes in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti: quomodo in Actibus apoſtolorum Petrus Iudæos alloquens, dicit: Pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque ueſtrum in nomine Ieſu Chriſti. Nam & ij qui à Philippo & Paulo inibi baptizati leguntur, non dicitur quia in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, ſed in nomine Ieſu tantum baptizati ſunt. RES. Numquid pręuaricatores mandati ſaluatoris apoſtoli effecti ſunt, & cõtradictione ſaluatoris baptizauerunt tantam multitudinem? Non enim ſcriptũ eſt, quia baptizauerunt in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, ſed tantũ in nomine domini Ieſu. Sed non ſunt præuaricatores, abſit: nam licet filij nomen tantummodo dicatur, habet tamen patrem & ſpiritum ſanctũ ſecum pronũtiatum, ſicut in ſcripturis ſanctis ſatis probatum eſt. INT. Cum dominus dixerit diſcipulis, Ite, baptizate omnes gẽtes in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti: cur Paulus ſolius Chriſti in baptiſmo nomen aſſumpſerit, dicens: Quicunq; baptizati ſumus in Chriſto: cum utiq; non habeatur legitimum baptiſmum, niſi ſub nomine trinitatis. RESP. Intuere prudentiam Pauli, quomodo quidem in præſenti loco non tam baptiſmatis rationem quàm mortis Chriſti diſcutere cupiebat: ad cuius ſimilitudinẽ etiam nos ſuaderet mori debere peccato, conſepeliri Chriſto: & non erat utiq; conueniens, ut ubi de morte dicebat uel patrem nominaret, uel ſpiritum ſanctum: uerbum enim caro factum eſt, & merito ubi caro eſt, ibi de morte tractatur: nec conueniebat ut diceret, Quicunq; baptizati ſumus in nomine patris uel ſpiritus ſancti, in morte ipſius baptizati ſumus.

INT. Cum iuxta Euangeliū Matthæi dicatur, Venit Ioannes nō manducans neq; bibens, & dicunt, Dæmoniū habet. Venit filius hominis manducans & bibens, & dicūt, Ecce homo uorax, & uinarius, amicus publicanorum & peccatorum: quomodo econtra de Ioanne dicitur, Eſca autem eius erat locuſta & mel ſyluestre? RESP. Ioannis quidem eſcam & potum nouimus. Non enim dictū eſt quod omnino nō biberet, ſed quod uinū & ſiceram non biberet. Bibebat ergo aquam, cibus autē eius non omnis, non nullus erat, ſed locuſta & mel ſylueſtre. Vnde ergo dictum eſt, non manducans, neque bibens, niſi quia illo uictu quo Iudæi utebantur, nō utebatur? Hoc ergo dominus niſi uteretur, non in eius comparatione, manducans bibensq; diceretur. Non ergo dominus Euangeliſtæ dicenti, quod locuſtas & mel ſylueſtre comediſſet, contraria dixit, cum nō de his, ſed de uictu quo Iudæi utebantur, nec comediſſe, nec bibiſſe illum narrauit. INT. Cum Marcus in Euangelio ſuo de Chriſto dicat, Sedet à dextris dei: quomodo econtrario Stephanus in Actibus apoſtolorū dicit, Video cœlos apertos, & filium hominis ſtantem à dextris dei. RESP. Quid eſt quod hunc Marcus ſedentem, Stephanus uero ſtantem ſe uidiſſe teſtatur? Sed ſcimus quia ſedere iudicantis eſt, ſtare uero pugnantis uel iuuantis. Quia igitur redemptor noſter aſſumptus in cœlum, & nūc omnia iudicat, & ad extremū iudex omnium uenit, hunc poſt aſſumptionem Marcus ſedere deſcribit, quia poſt aſcenſionis ſuæ gloriam iudex in fine uidebitur. Stephanus uero in laboris certamine poſitus ſtantem uidit, quem adiutorem habuit. Quia ut iſte in terra perſecutorum infidelitatem uinceret, pro illo de cœlo illius gratia pugnauit. INT. Cum angelus in Euangelio de Chriſto exponat, Dabit illi deus ſedem Dauid patris ſui, & Chriſtus ipſe in multis ſcripturarum locis filius eſſe dicatur Dauid: quomodo quaſi econtrario Chriſtus ipſe quærit à Iudæis in Euangelio, dicens: Si filius Dauid Chriſtus eſt, quomodo in ſpiritu uocat eū dominū? RESP. Dictū eſt hoc imperitis, qui quamuis uenturū Chriſtū ſperarent, ſecundū hominē tamen cū expectarent non ſecundū quod uirtus & dei ſapientia eſt. Docet ergo ibi fidē uerriſſimam & ſynceriſſimā, ut & dominus ſit regis Dauid ſecūdū quod eſt uerbum, in principio deus apud deum, per quod facta ſunt omnia: & filius, ſecundum quod factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundū carnem. Nō enim dicit, Nō eſt filius Dauid Chriſtus: ſed, ſi iam tenetis quod filius eius ſit, diſcite quomodo ſit dominus eius: ne teneatis in Chriſto, quod filius hominis eſt, ita enī filius Dauid eſt: & relinquatis q̄d filius dei eſt, ita enim dominus eius eſt. INT. Cū dominus inter cętera dicat, Si quis non odit uxorem ſuā, non poteſt meus eſſe diſcipulus: quomodo Paulus econtra uidetē dicere, Viri, diligite uxores ueſtras, ſicut Chriſtus eccleſiā. Nūquid aliud iudex nuntiat, aliud præco clamat? an ſimul & odiſſe poſſumus, & diligere?

RESP.

RESP. Si uim præcepti perpendimus, utrunq; agere per diſcretionē uale mus, ut eos qui nobis carnis cognatione cōiūcti ſunt, & quos proximos nouimus, diligamus, & quos aduerſarios in uia dei patimur, odiēdo & fugien do neſciamus. Quaſi enim per odiū diligitur, qui carnaliter ſapiens, dū pra ua nobis ingerit nō audit. Vt autē dominus demonſtraret hoc erga proxi mos odiū nō de inaffectione procedere, ſed de charitate, addidit protinus, dicens: Adhuc aūt & animam ſuā odiſſe. Itaq; præcipimur proximos odiſ ſe & animā noſtrā. Conſtat ergo quia amando debet odiſſe proximū, qui ſic cum odit ſicut ſemetipſum: etenim bene noſtram animam odimus, cum eius carnalibus deſiderijs non acquieſcimus, cum eius appetitū frangimus, eius uoluptatibus reluctamur. Quæ ergo contēpta ad melius ducitur, quaſi per odium amatur: ſic nimirum exhibere proximis noſtris odij diſcretionē debemus, ut in his & diligamus quod ſunt, & habeamus odio quod in dei nobis itinere obſiſtunt. INT. Quomodo in Euangelio interrogātibus ſe Ioannes dixerit, Non ſum Helias: cum dominus dicat, ipſe eſt Helias? RESP. Ioannes proprie reſpondit, dominus figurate dixit: Ioannes enim ſecundū proprietatem perſonæ non ſe eſſe Heliam reſpōdit. Dominus autem ſecundū præfigurationē ipſum Heliam prædixit, id eſt quia in eodem ſpiritu & uirtute Heliæ, Ioannes Chriſti aduentum uenerat nuntiare, quo Helias ſecundū Chriſti aduentū nuntiaturus adueniet. INT. Cū Ioannes Baptiſta uenientē ad baptiſma dominū oſtēderit, dicēs: Ecce agnus dei, &c. qui & humilitatē ſuā & diuinitatis eius potentiā conſiderans dicit: Qui eſt de terra, de terra loquit̃: q autē de cœlo uenit, ſuper omnes eſt. Cur in carcere poſitus mittens diſcipulos requirit, dicens: Tu es qui uenturus es, an alium expectamus? Tanquam ſi ignoraret quem oſtenderat, & an ipſe ſit neſciat, quem ipſum eſſe prophetando, baptizando, oſtendendo clamauerat. RESP. Hæc citius quæſtio ſoluitur, ſi geſtæ rei tempus & ordo penſatur. Ad Iordanis enim fluenta poſitus, quia ipſe redemptor mūdi eſ ſet aſſeruit. Miſſus uero in carcerem, utrum alium expectent an ipſe ueniat requirit: non quia ipſum mūdi redemptorem dubitat, ſed requirit ut ſciat, ſi is qui per ſe in mundo uenerat, per ſe etiā ad inferna clauſtra deſcendat. Quem enim præcurrens naſcendo mundo nuntiauerat, hūc moriendo ad inferos præcurrebat, ait ergo: Tu es qui uenturus eſt, an aliū expectamus: ac ſi aperte dicat, Sicut pro hominibus naſci dignatus es, an etiā pro hominibus mori digneris inſinua: ut qui natiuitatis tuæ præcurſor extiti, mortis etiam præcurſor fiam: & uenturū in inferno nunciem, quē iam ueniſſe mun do enuntiaui. INT. Cum ueritas in Euangelio dicat, Nemo aſcēdit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo filius hominis, qui eſt in cœlo: quomodo hæc eadem ueritas econtra uideatur dicere, cum ait: Pater, uolo ut ubi ego ſum, & ipſi ſint mecum. RESP. Hæc ſibi in uerbis ſuis non diſcrepant,

ſed ad requirenda hæc quaſi diſcordantia ſtudium noſtræ mentis inflam-mant. Omnes enim nos qui ad eius fidẽ nati ſumus,eius proculdubio cor-pus exiſtimus.Quia igitur mira diſpenſatione pietatis membrorũ ſuorum capur dominus factus eſt,repulſa reproborum multitudine ſolus eſt etiam nobiſcum.Nemo ergo aſcendit in cœlũ,niſi qui de cœlo deſcendit filius ho-minis qui eſt in cœlo.Quia dum nos unũ cum illo iam facti ſumus,unde ſo lus uenit,ſic illuc ſolus redit etiã in nobis: & is qui in cœlo ſemper eſt,ad cœ lũ quotidie aſcendit:quia q diuinitate ſuper omnia permanet,humanitatis ſuæ compage ſeſe quotidie ad cœlos trahit. INT. Quomodo Chriſtus dicat,Caro nõ prodeſt quicquã:cum econtrario dicat, Niſi quis manduca-uerit carnem meam,& biberit ſanguinem meum,non habebit in ſe uitam. RESP. Caro quippe ſine uiuificante ſpiritu ita nõ prodeſt quicquã, ſicut ſcientia ſine charitate inflat potius quàm ædificat. De hac fortaſſe Apoſto lus loquitur, Caro & ſanguis regnũ dei non poſſidebunt. Iam uero quod ait,Niſi quis manducauerit carnem meam,& biberit ſanguinem meũ,non habebit in ſe uitam:ſacramentum manducationis carnis ſuæ, & potationis ſanguinis ſui mauult intelligi, per quod & nos in illo maneamus, & ipſe in nobis. INT. Quomodo Chriſtus in Euãgelio dicat pro patre, Ego nõ quæro gloriã meam,eſt qui quærat & iudicet: & contrà, Pater non iudicat quenquã, ſed iudicium omne dedit filio. RESP. Iudiciũ in ſanctis ſcri-pturis duobus modis accipi ſolet,unũ pro damnatione, aliud pro diſcretio ne.Pro damnatione iudicium ponitur,ſicut in Euangelio dicitur, Procedũt qui male fecerunt in reſurrectione iudicij. Item iudicium pro diſcretione in Pſalmis ponitur,ubi dicit:Iudica me deus, & diſcerne cauſam meã de gen-te non ſancta. Vnde hic quod ſaluator dicit,Ego non quæro gloriã meam, eſt qui quærat & iudicet,Iudiciũ in hoc loco pro diſcretione poſuit, qua di-ſcretione iudicij pater gloriã filij ſui ab humana inflatione diſcreuit, & ſecũ dum hoc iudicium dictũ eſt quod iudicet pater. Nam illud quod dicit, Iu-dicium omne datum eſt filio,de futuro examinationis iudicio debet intelli gi. Ac per hoc cũ & hic pater per iudicium diſcretionis gloriã filij ſui à glo-ria hominũ ſecernat,& poſt filius iudiciũ uiuorũ & mortuorũ potentialiter exerat, in nullo hæc quæ dicta ſunt uidẽtur ſibi eſſe cõtraria. INT. Cũ Chriſtus in Euãgelio ſecundũ Ioannem dicat Iudæis,Scio quia filij Abra-hæ eſtis:quomodo quaſi ecõtrario uidetur eiſdem Iudæis in eodẽ Euange-lio ſtatim ſubijcere, dicens: Vos ex patre diabolo eſtis? RESP. Quod enim Iudæos filios Abrahæ dicit,de generatione carnali teſtatur,de qua il li utiqꝫ deſcendebãt.Quod aũt patrem eorũ eſſe diabolum aſſerit, de ope-re quod illi imitabantur innotuit. INT. Quomodo in Euangelio Chri ſtus pro ſe dixerit,Ego in iudiciũ in hunc mundũ ueni:& econtra, Non ue-ni ut iudicem mundũ. RESP. Hoc eſt quod dicit,Ego ueni, ut qui non

uident

uident uideant,& uidentes cæci fiant: diſcretionem ſcilicet iſtam per quam hoc fit, uocauit iudicium,quod diſcernit cauſam humiliũ credentiũ & confidentiũ,à ſuperbis ſe uidere putãtibus,& ideo grauius excæcatis. Qui enim uidere ſe putabant,de iuſtitia ſua confidentes,& ſuperbi & cæci erant,quia medicũ non credebant.Humiles uero credentes, quia ſe non uidere cõfeſſi ſunt,medicũ quæſierunt,ut uidere mereantur. Iam uero illo quod ait,Non ueni ut iudicem mundũ,pro futuro iudicio poſuit:ac ſi diceret, miſericordiã impartire ueni,nõ iudicio mundum diſcutere, ſicut in futuro agendum eſt.

INT. Cum dominus in paſſione ſua pro perſequentibus ſe, id eſt pro peccatoribus orauerit,& ante paſſionẽ Iudæis ipſis dixerit: Nunc uero peccatum ueſtrũ manet:quomodo Paulus apoſtolus, qui tanto poſt tempore ad fidẽ Chriſti acceſſit,dicere uideť,Chriſtus Ieſus uenit in hũc mundũ, ut peccatores ſaluos faceret,quorũ primus ego ſum.Si peccatores alij cũ præceſſerunt,quomodo iſte primũ ſe fuiſſe peccatorẽ eloquiť?nunquid ante illum non erant peccatores? RESP. Quid eſt ergo,Quorũ primus ego ſum,niſi antecedẽs omnes,nõ tempore,ſed malignitate. INT. Quomodo dominus dicit,Alias oues habeo quæ nõ ſunt ex hoc ouili:cũ dicat,Nõ ſum miſſus niſi ad oues quæ perierũt domus Iſraël. RES. Quid eſt,Nõ ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſraël, niſi quia præſentiam ſuã corporalẽ nõ exhibuit,niſi populo Iſraël:illud tamẽ quod dicit,Et alias oues habeo,pro gentibus hoc intelligi uoluit. Ad quas gentes nõ perrexit ipſe,ſed miſit: ad populũ uero Iſraël,& miſit,& per ſe uenit. INT. Quomodo utrunq; Chriſtus dicat,Ego & pater unũ ſumus: & quaſi ecõtra,Pater maior me eſt. RESP. Cum unũ ex his ſecundũ diuinitatis naturã, aliud ſecundũ humanitatis ſubſtantiã dixit,nequaquã cõtrarium prædicauit.Quod enim dicit,Ego & pater unũ ſumus,de ſubſtãtia diuinitatis egit, qua deus de deo, filius de patre, perfectus de perfecto, ſine initio uel fine natus eſt.Quod aũt dixit,Pater maior me eſt,de natura humanitatis egit, per quã filius à patre minor accipiť. INT. Cum Ioannes Euangeliſta uerba illa quibus Eſaias ſcribit,Vade,dic:Aure audietis, & nõ intelligetis, hũc ipſum qui ad Eſaiam loquebatur,in perſona filij dei ponat: quomodo Paulus quaſi econtrario ſpiritũ ſanctum eum qui ad Eſaiã loquiť eſſe teſtatus eſt? Nã ubi Ioannes filiũ dei uult intelligi,qui Eſaiæ ita dixiſſet, ſcribit: Propterea non poterant credere,quia dixit Eſaias,excæcauit oculos eorũ,& indurauit eorũ cor,ut non uideant oculis,& intelligant corde,& conuertanť & ſanem eos. Vbi etiam ipſam perſonam filij demonſtrans ſubiunxit, dicens:Hæc dixit Eſaias,quando uidit gloriam eius,& locutus eſt de eo.Paulus autem in Actibus apoſtolorum hoc teſtimonium locutum fuiſſe ſpiritum ſanctũ cõmemorat,ubi ait: Bene ſpiritus ſanctus locutus eſt per Eſaiã prophetam ad patres ueſtros,dicens:Vade ad populum iſtum & dic,aure

 audietis

audictis,& non intelligetis,&c. RESP. Hanc quæſtionem ſanctus Auguſtinus ſoluit, dicit enim contra hæreticos: Quem igitur hunc eſſe uolunt aſſerant. Dicent enim forte filium. In Euãgelio enim cata Ioannẽ ſcriptum eſt,& propterea nõ poterant credere in Ieſum, quia dixit Eſaias propheta: Excæcauit eorum oculos, & obdurauit eorum cor. Ne forte uideant oculis, & intelligant corde,& conuertant,&c. Hæc dixit Eſaias cum uidiſſet gloriã eius,& locutus eſt de eo.Et quid faciũt de Paulo, qui ſpiritũ ſanctum dicit in illa gloria uiſum eſſe Eſaiæ, & locutũ eſſe ei, & miſiſſe eum ad populum ſupradicta dicere? Scriptũ eſt enim in Actibus apoſtolorũ,Conuenientes autẽ alter ad alterutrum Iudæi dimittebant,dicente Paulo uerbum unum, quia bene ſpiritus ſanctus locutus eſt ad patres noſtros per prophetã Eſaiam,dicens: Vade ad populum iſtum,& dic ei,Aure audietis,& non intelligetis,&c.uſq; illos.Ecce Ioannes quidem filium, Paulus uero ſpiritũ ſanctũ eſſe dicit,qui ſit uiſus Eſaiæ, ſedens ſuper thronũ altum & eleuatum,qui & adoratur,& laudatur,& glorificatur à Seraphin. Eccleſiæ autem Chriſti omnes ab oriente uſq; ad occidentem,conuenienter patrem à Seraphin laudari profitentur in myſteriorum relatione. Dicant itaq; nobis,qui uenerationem ſpiritui ſancto abnegant, quid nam ex his cum dicit,aut quis fallit utrum Ioannes an Paulus:an uero omnes eccleſiæ patrẽ profitent eſſe,qui adoratur à Seraphin,Ioannes filium,Paulus uero ſpiritũ ſanctum? Si uero nemo eorũ fallit,ſed omnes ueritatem dicunt:manifeſte probatũ eſt, quod & ſolius patris nomen dicatur: habent tamen patrẽ & filium,ſi uenerentur, qui ſic adorant, uenerationẽ cœleſtium animantiũ imitati,& non ſuas cogitationes ſequantur. INT. Quomodo Chriſtus in Euangelio utraq; dicit,quæ ſibi uidentur eſſe contraria, dicit enim, Pacem meam do uobis: & econtra,Nõ ueni pacem mittere in terra, ſed gladium. RESP. Alia eſt pax Chriſti quam diſcipulis dedit,alia mundi. Iſtã pacem quã habet mundus,negat ſe dare Chriſtus,dicit enim: Pacem meã do uobis,meã pacem relinquo uobis:non ſicut hic mũdus dat pacem & ego do uobis. Negat ergo ſe pacem mundi dare diſcipulis ſuis,quia & alibi dicit: Non ueni pacẽ mittere,ſed gladiũ. Vis ergo uidere,quã pacem dat deus ſuper terram noſtrã? Si terra illa bona,quæ affert fructum centeſimũ,aut ſexageſimum,&c,illã pacem ſuſcipiet à deo,quam dicit Apoſtolus: Pax aũt dei quæ ſuperat omnẽ mentem,cuſtodiat corda ueſtra,& ſenſus ueſtros. Hæc eſt ergo pax quam dat deus ſuper terrã noſtram. INT. Quomodo in Euangelio dicit, Omnia quæcunq; audiui à patre meo,nota uobis feci: cum ipſe item ibi poſt paululum dicat,Adhuc multa habeo dicere uobis,ſed non poteſtis ea portare modo. RESP. Quod dicit,Omnia quæ audiui à patre meo, nota uobis feci,non quia ea nota iam feciſſet,ſed ea quæ ad futurum nota facere debuit dixit:ac proinde contrarium non eſt loco iſti ubi dicit: Adhuc mul-

ta habeo uobis dicere: quia utiq; multa nos utiliter neſcire in præſenti do-minus uoluit, quæ tamen ſalubriter nobis in futurum ſcienda ſeruauit.

INT. Cum dominus in Euãgelio dicat, quodcunque petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis: quomodo Paulus ter ſe rogaſſe dominum di-cit, ut ſpiritus ſatanæ ab eo deberetur auſſerri, quod tamen impetrare non potuit. RESP. Si omne quod petimus in nomine filij dat nobis pater, quid eſt quod Paulus ter dominum rogauit, & exaudiri nõ meruit: ſed di-ctum eſt illi: Sufficit tibi gratia mea, nam uirtus, &c. Nunquid ille tam egre gius prędicator in filij nomine nõ petijt? Quare autem nõ accepit quod pe tijt? Quomodo ergo uerũ eſt, quia quicquid petierimus in nomine filij dat nobis, ſi auſſerri à ſe angelũ ſatanæ petijt apoſtolus Paulus in nomine filij, & tamẽ quod petijt nõ accepit, niſi quia nomẽ filij Ieſus eſt, Ieſus aũt ſalua-tor, uel etiã ſalutaris dicit: ille ergo in nomine ſaluatoris petit, q ſalutaria pe-tit. Nã ſi id quod nõ expedit petitur, non in nomine Ieſu petitur pater. Vn de & eiſdẽ apoſtolis adhuc infirmantibus dominus dicit: Vſq; modo non petiſtis quicquã in nomine meo: ac ſi aperte diceretur, non petiſtis in nomi ne ſaluatoris, quia neſcitis petere æternam ſalutẽ. Hinc eſt quod & Paulus non exauditur, quia ſi liberaretur à tentatione, ei non proderat ad ſalutem.

INT. Cum in Euãgelio Ioannis agnoſcatur Chriſtum dixiſſe, Ego pa lãm locutus ſum mundo: quomodo quaſi econtra in eodem Euangelio ui-detur promiſiſſe, ad diſcipulos dicẽs: Hæc in prouerbijs locutus ſum uobis, uenit hora cũ iam non in prouerbijs loquar uobis, ſed palãm de patre meo annuntiabo uobis. Si ergo ipſis coniunctioribus diſcipulis non loquebatur palãm, ſed horam promittebat, quãdo palãm fuerat locuturus: quomodo palãm locutus eſt mundo? Deinde illis ipſis, ſicut aliorũ quoq; Euãgeliſta rum teſtatur autoritas, in eorũ comparatione qui diſcipuli eius non erant: multum utiq; manifeſtius loquebatur, quando cũ ſolis erat remotus à tur-bis: tunc enim eis & parabolas aperiebat, quas clauſas proferebat ad alios. Quid eſt ergo, In occulto locutus ſum nihil? RESP. Sed intelligẽdum ita cum dixiſſe, Palãm locutus ſum mundo: ac ſi dixiſſet, Multi me audie-runt: ipſum autem palãm modo quodam erat palãm: palãm quid fecerat quia multi audiebant: & quod ſeorſum diſcipulis loquebatur, non occulto utiq; loquebatur. Quis nanq; in occulto loquitur, qui coram tot hominibus loquitur: cum ſcriptum ſit, In ore duorum uel trium teſtiũ ſtabit omne uer-bum: præſertim ſi hoc loquitur paucis, quod per eos uelit innoteſcere mul-tis: ſicut ipſe dominus ait illis, quos adhuc paucos habebat: Quod dico uo-bis in tenebris, uſq; ſuper tecta. Ergo & hoc ipſum quod ab eo dici uideba-tur occulte, quodammodo non dicebatur in occulto, quia non ita dicebatur, ut ab eis quibus dictũ fuerat taceretur, ſed ita potius ut uſquequaque prędicaret.

EX NOVO TESTAMENTO.

EX EPISTOLIS PAVLI.

INTERROGATIO

QVOMODO Paulus apoſtolus utrunq; dicit de Chriſto, quæ ſibi uidentur eſſe contraria, id eſt qui natus ex ſemine Dauid ſecundum carnem, uel cætera talia: & econtra, Etſi noueramus Chriſtum ſecundum carnem, ſed iam nunc non nouimus. RESP. Quod filius dei ex ſemine Dauid homo natus eſt, nec idem Apoſtolus uno loco dicit, & ſanctæ ſcripturæ apertiſſime prædicant. Quod uero dicit, Etſi noueramus Chriſtum ſecundum carnem, ſed iam nunc non nouimus, ea ipſa circumſtantia ſcripturæ loci eius ſatis oſtendit quid loquitur Apoſtolus: ſuo quippe more uitam noſtram in futuram, quæ iam in ipſo homine mediatore Chriſto Ieſu capite noſtro reſurgente completa eſt, ita ſpe certa meditatur, tanquam iam adſit præſens quæ teneatur: quæ utique uita non erit ſecundum carnem, ſicut iam uita Chriſti non eſt ſecundum carnem. Carnem quippe hoc loco appellat, id eſt carnalem corruptionis qualitatem: quæ tunc iam nõ erit, quia mutata caro non corrumpetur. Noueramus ergo Chriſtum ſecundum carnem, id eſt ſecundum carnis mortalitatem antequàm reſurgeret: ſed nunc iam non nouimus, quia, ſicut dicit idem Apoſtolus, Chriſtus reſurgens à mortuis, iam non moritur, &c. Ergo utrunq; in nullo ſibi repugnari uidetur, quod Apoſtolus dixit: quia & antequàm Chriſtus reſurgeret, carnem eum nouerat habuiſſe mortalem, & poſtquàm reſurrexit, nulla eum attingi credidit mortis corruptione.

INT. Cum Paulus Romanis ſcribat Iudęos & Gręcos omnes ſub peccato eſſe definiens, atq; ſub hac occaſione omne genus hominum ſub peccato eſſe deſignet: quomodo ipſe quaſi ecõtrario loquitur, dicens: Vbi non eſt lex, nec præuaricatio. Aut quomodo de ſe dicat, Viuebam aliquando ſine lege, qui rurſum de ſemetipſo dicit, quod circunciſionem octaua die ſecundum legem ſuſceperit. RESP. Apud Iudæos quidem legem Moſi eſſe manifeſtum eſt, apud gentiles uero legem naturæ non dubium eſt, quæ teſtimonio conſcientiæ arguat delinquentem. Vbi ergo quæremus hominem in quo non ſit lex, & qui per hoc non uideatur in præuaricatione peccati? quia & ipſe Paulus de ſemetipſo dicit: Ego autem uiuebam ſine lege aliquando. Et quando Paulus ſine lege uixit, qui rurſum de ſemetipſo dicit, circunciſionem octaua die ſe habere Hebræus ex Hebræis? Quomodo ergo uerum erit eum aliquando ſine lege uixiſſe, qui octaua die natiuitatis ſuæ ſignũ circũciſionis ex lege ſuſcepit? Vnde cõſtat tũc fieri hominẽ

sub

ſub lege,quando ad id ætatis uenerit, ut eligere poſſit & diſcernere quid ſit lex,nec prius legis ullius extrinſecus iugum ſuſcipere, quàm interne & naturalis legis habere incipiat firmitatem. Deniq; in eo ubi dixit, Ego autē uiuebam ſine lege aliquando, addidit,ſed ubi uenit mandatum,peccatū reuixit.In quo hoc eſt quod oſtendit,quia in pueritia priuſquàm diſcretionem quis habeat boni & mali, ſine lege eſſe dicit: cū etiā ſi peccat, quia lex in eo non eſt, peccatū ei non imputatur: cū uero diſcretionem boni maliq; acceperit,ueniſſe ei dicitur lex,& ueniſſe mandata:ubi autē eſt uis mandati,hoc eſt cōſcientia redarguens peccatū,quod prius in eo mortuū erat dicitur reuixiſſe. INT. Cū Paulus apoſtolus ad Romanos ſcribat, Iudæos & Græcos omnes ſub peccato eſſe: quomodo idem in ſubſequentibus nō omnes, ſed multos per inobedientiam unius hominis peccatores conſtitui definit, dicens: Sicut per inobedientiam unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, ita & per unius obedientiā iuſti conſtituentur multi. RESP. Peccatores quomodo multi, & nō omnes uideantur: cum idem Apoſtolus dicit,quia omnes peccauerunt,debemus oſtendere. Aliud eſt peccaſſe, aliud peccatorem eſſe. Peccator dicitur is, qui multū delinquendo in conſuetudinem,& ut ita dicam,ſtudiū peccandi iam uenit.Sicut econtrario iuſtus non dicitur is, qui ſemel aut bis aliquid iuſtitiæ fecerit, ſed ille qui ſemper iuſte agendo uſu & conſuetudine iuſtitiam habet. Nam ſi quis in cæteris ferè omnibus iniuſtus ſit, ſemel autem uel bis aliquid iuſti operis gerit, iſte in eo quidem opere in quo iuſtitiam tenuit, iuſte egiſſe dicetur, non tamen ex hoc iuſtus appellabitur. Ita & iuſtus peccaſſe quidem dicitur,ſi aliquid cōmiſerit aliquando quod non licet: nō tamen ex hoc peccator appellabitur, qui peccandi uſum & conſuetudinem non tenet. Sicut & medicus non ille dicitur, qui & leuiter ruptæ capitis cuti ſcit imponere araneam, aut qui tumorem uulneris aqua calida fouere,quamuis etiam hoc medicinæ eſſe uideatur.Sed ille dicitur medicus, qui uſum ac ſtudium & diſciplinam habet medendi.Ex quibus omnibus puto ſufficienter oſtendi, quod aliud ſit peccare,aliud peccatorem eſſe. Omnes enim poteſt fieri ut peccauerint, etiam ſi ſancti fuerint, quia nemo mundus à ſorde, nec ſi unius diei fuerit uita eius. Quis eñ eſt qui non aut in facto,aut in uerbo, aut qui cautiſſimus certe eſt,uel in cogitatione peccauerit: & ideo dixi, peccaſſe quidem merito omnes dicentur,peccatores autem facti non omnes,ſed multi. INT. Quomodo Paulus ad Romanos ſcribens,legem ſe non deſtruere,ſed confirmare teſtetur, dicens: Legem deſtruimus per fidem? abſit, ſed legem ſtatuimus:cum econtrario in ſecūda ad Corinthios Epiſtola deſtructionem eiuſdem legis prædicet,dicens:Si miniſterium mortis in literis formatum,in lapidibus factum eſt in gloria,ita ut non poſſint intendere filij Iſraël in faciē Moſi,propter gloriam uultus eius qui deſtruit: quomodo non magis mi-

niſterium

niſterium ſpiritus erit in gloria? Et paulo poſt, Si enim quod deſtruitur per gloriam eſt, multo magis quod manet in gloria eſt: quomodo ergo Apoſtolus teſtatur ſe legem non deſtruere, ſed confirmare, cum gloriam uultus Moſi, quam legem eſſe demonſtrat, deſtrui prædicet. RESP. Non eſt idem quod dixit, Legem deſtruimus, & lex deſtruitur. Paulus ergo in præſenti loco hoc pronũtiat, quod legem ipſe non deſtruat. Nam etſi deſtruiť lex, per eam quæ ſupereminet gloriã, & non per Paulum, necꝗ per aliũ aliquem ſanctorum deſtruitur. Vnde & ipſe dominus dicebat: Non ueni ſoluere legẽ, ſed adimplere. Nullus ergo ſanctorũ, nec ipſe dominus deſtruet legem, ſed gloria eius temporalis & pertrãſiens, à gloria æterna permanente deſtruitur & ſuperatur. INT. Cum lex quæ à deo data eſt, nõ omnibus tunc gentibus tradita fuiſſet, quando & Iudæis, & ex hoc dicere uideať Apoſtolus, Vbi non eſt lex, nec præuaricatio. Quo pacto quod in Pſalmo legiť, uerũ ſit, Præuaricatores exiſtimaui omnes peccatores terrę. RESP. Si non eſt præuaricatio ubi lex nõ eſt, cur præuaricatores à propheta dicũtur, qui legẽ nõ acceperũt? Sed ſi cõſideremus omne genus hominũ de primo parente trahere originale peccatũ, ipſum ſolum & primũ teſtamẽtum eſt ſub quo omnes homines etiã ſine alia lege præuaricatores eſſe dicũtur. Sed cũ lex euidenter poſtea data ſit, & dicat Apoſtolus, Vbi nõ eſt lex, nec præuaricatio: quo pacto in pſalmo quod legiť uerũ eſt, Præuaricatores exiſtimaui, &c. niſi quia omnes legis eius præuaricatæ ſunt rei, qui aliquo peccato teneniť obſtricti: quãobrem etiã paruuli, quod uera fides habet, naſcũtur nõ proprie ſed originaliter peccatores. Vnde illis gratiã remiſſionis peccatorũ neceſſariã cõfitemur pro peccato, eo modo quo ſunt peccatores etiã pręuaricatores legis illius quæ in paradiſo data eſt agnoſcunť, ut uerum ſit utrunꝗ quod ſcriptũ eſt, Et peccatores exiſtimaui omnes peccatores terræ, & ubi lex non eſt, nec pręuaricatio. INT. Vtrũ ſine lege Moſi credatur Paulus aliquãdo uixiſſe, per hoc quod dicit: Ego aũt uiuebam ſine lege aliquando: cũ ſpecialiter ſe fateať Hebræum ex Hebræis, & octaua die circũciſum ſecũdũ legis præceptũ. RESP. Si lex naturalis à lege quæ Hebręo populo data eſt diſcreta agnoſciť, quid de qua lege dixerit facilius reperiť. Origenes ſine lege peccatum mortuum eſſe in nobis oſtendit, hoc eſt antequàm per ætatẽ rationabilis intra nos ſenſus uigeret: exemplũ quoꝗ pueruli percutientis patrem aut matrem, uel maledicentis adducens: in quo, ut aſſerit, ſecũdũ legem quidem prohibentẽ percuti uel maledici patrẽ aut matrem, peccatum fieri uidetur. Sed iſtud peccatũ mortuum eſſe dicit, quia lex nondum adeſt in puero, quæ cum doceat hoc quod facit fieri nõ licere. Sine hac aũt lege naturali, uel rationabili, & Paulum, & omnes homines certum eſt aliquãdo uixiſſe, hoc eſt in ætate puerili. Omnes enim ſimiliter per illud tempus nõdum capaces huius naturalis legis exiſtunt: nam utiꝗ non

uideretur

uideretur de hoc Pauli eſſe uera profeſſio qua dicit, Ego autem uiuebam ſi/ne lege aliquãdo. INT. Quomodo dicat Apoſtolus, Lex quidẽ ſancta & iuſta, & bona: cum contra uideatur dicere, Virtus peccati lex: quomodo bonam eam legem dicit, quam uirtutem peccati eſſe narrauit? RESP. A deo bona lex data, ſemper eſt bona: lex tamẽ ideo uirtus peccati eſt dicta, cum auget ipſius peccati noxiam delectationem per ſeueram exhibitionẽ, nec tamen etiã ſic mala eſt. INT. Cum Paulus dicat, Peccatũ nõ impu tatur cũ lex nõ eſt, necnõ & illud quod dicit, quia per legẽ fit agnitio pecca/ti: quomodo Cain cũ peccaſſet ait, Maius eſt peccatũ meum, q̃ ut remitta/tur. Sed & patriarchæ cũ ad Ioſeph deſcendiſſent in Ægypto, & ſimulata ab eo cõfutatione arguerent, ita ad alterutrum dicũt, In peccatis ſumus pro fratre noſtro, quia deſpeximus tribulationẽ animæ eius, cũ rogaret nos, & nõ exaudiuimus, en propter hoc uenit ſuper nos tribulatio hæc. Sed & Iob ante legẽ fuiſſe cõſtat, cũ ita dicit: Quod etſi peccaui inuitus, ſi occultaui pec catum meũ, aut confuſus ſum multitudine populi quo minus annuntiarem delictum meum: qui omnes euidẽter docentur agnouiſſe peccatum ſuum. RESP. Ex his colligitur Paulum apoſtolũ non de lege Moſi dixiſſe, ſed de naturali lege, quæ ſcripta eſt in cordibus hominũ. Secundum ergo hanc legem naturalem conſequenter Apoſtolus dixiſſe uidebitur, Omne os ob/ſtruendum, & omnem mũdum obnoxium deo: iudicio enim legis quæ na/turaliter hominibus ineſt, nullus eſt expers, neq; Iudæorũ, neq; gentilium.

INT. Quomodo Paulus apoſtolus duo hæc cõtraria ſibi dixiſſe uidea tur, ut illic ubi de corpore mortis huius loquebat̃ diceret, Quod em̃ operor non intelligo: & econtrario, Peccatum non cognoui, niſi per legem, & per le gem cognitio peccati: quomodo enim peccatum ignorabat, quod per le/gem ſciebat? RESP. Illud ubi ait Apoſtolus, Quod enim operor igno ro, quid eſt aliud quàm nolo, non approbo, non conſentio, non facio: alio/quin contrarium eſt his quæ ſuperius dixit, Per legem cognitio peccati, & peccatum non cognoui niſi per legem, & peccatum ut appareat peccatum per bonum mihi operatum eſt mortem. Quomodo enim peccatum per le gem cognouit quod ignorat, quomodo apparet peccatũ quod ignoratur? Sic ergo dictum eſt, ignoro, non facio, quia nulla cõſenſione id ego ipſe cõ/mitto: quomodo dicturus eſt deus impijs, Non noui uos, quem proculdu/bio latere nemo poteſt. Et ſicut dictum eſt, eum qui nõ nouerat peccatum, quod eſt, non fecerat. Neq; enim nõ nouerat quod arguebat. INT. Cũ Paulus apoſtolus dicat in ſpiritu ſancto nos clamare, Abba pater: quomo/do rurſum alio loco dicit, Dedit deus ſpiritum filij ſui in corda noſtra cla/mantẽ, Abba pater: quõ nos clamamus, ſi ipſe clamat in nobis? RESP. Niſi quia clamare nos facit dũ habitare cœperit in nobis: etiã hoc itaq; agit acceptus, ut largius accipiẽdus, petẽdo, quærẽdo, pulſando poſcat̃. Siue em̃ uita

uita bona petatur,ſiue ut bene uiuatur. Quotquot ſpiritu dei agũtur,ij filij dei ſunt.Siue ergo cum dicitur nos clamare per ſpiritum ſanctũ,ſiue ipſum in nobis clamare ſpiritum,non eſt contrarium: quia & cum nos clamare dicimur,non ex nobis,ſed ex illo clamare probamur: & cũ ille clamare in nos legitur, quid aliud niſi efficientia ſui operis quo nos agimus demonſtratur? INT. Cum ad Romanos ſcribens Apoſtolus adoptionem filiorũ dei,& redemptionẽ corporis ſui expectare ſe dicat:quomodo ibi quaſi iam ſit filius dei,& non ſit quod ultra expectet,uelut econtrario dicit,Quia ſpiritus teſtimonium reddet ſpiritui noſtro,quia ſumus filij dei.Et iterum, quomodo redemptionẽ corporis ſperat, qui alijs dicit, Chriſtus nos redemit. RESP. Hæc interim Origenes ſic ſoluit,Vt mihi uidetur,inquit, ipſe hoc ſoluit eo ſermone,qui in cõſequentibus habet. INT. Cũ Paulus ad Romanos ſcribens,Si deus pro nobis,quis aduerſum nos, quaſi abſolute pronuntiet neminem nobis eſſe aduerſarium: quomodo Petrus econtra uidet prædicare,dicens:Aduerſarius ueſter diabolus ſicut leo rugiens circuit quærens quem deuoret. RESP. Dicit quidem Apoſtolus:Si deus pro nobis, quis contra nos: non quo omnino nullum nobis ineſſe dicat aduerſarium:ſed hoc eſt quod oſtendit, quia deo agente pro nobis, cõtemptibilis & nullus efficitur aduerſarius noſter. INT. Dum Paulus dicat,Non eſt poteſtas niſi à deo: quomodo dominus per prophetam de quibuſdam loquitur,dicens:Ipſi regnauerunt,ſed non ex me. RESP. Quaſi diceret, non me propitio,ſed me irato. Vnde inferius per eundem prophetam dicit:Dabo,inquit, tibi regem in furore meo, quo manifeſtius elucet bonam malamq; ordinationem à deo ordinari:ſed bona propitius,mala iratus.

INT. Cum Paulus ad Romanos ſcribat, Vnuſquiſq; ueſtrum proximo ſuo placeat in bono ad ędificationem:quomodo in alijs dicit,Si hominibus placerem,Chriſti ſeruus non eſſem. RESP. Aliud eſt ſtudiũ habere placendi hominibus, ut laudem ab eis quærat: & aliud eſt ſtudiũ habere placendi hominibus,in eo quod uita ſua irreprehẽſibilis eſt apud homines:ſed proficiunt ex eo omnes,qui uel uident talem,uel audiunt. Ibi ergo placendum non eſt hominibus, ubi contra fidem, contra honeſtatem, contra religionem eſt in quo placeat,& ideo dicit: Quia ſi hominibus placerem,hoc eſt incredulis & infidelibus Iudæis,Chriſti ſeruus non eſſem.

INT. Cũ Paulus apoſtolus ad Corinthios ſcribens laudet eos in principio epiſtolæ ſuæ, dicẽs: Gratias ago deo meo ſemper pro uobis in gratia dei,quæ data eſt uobis in Chriſto Ieſu,Quia in omnibus diuites facti eſtis in illo, in omni uerbo & in omni ſcientia,ſicut teſtimonium Chriſti confirmatum eſt in uobis,ita ut nihil uobis deſit in ulla gratia: quomodo contra laudem à ſe prolatam ſubiungere uidetur, dicens: Obſecro autem uos fratres per nomen domini noſtri Ieſu Chriſti,ut idipſum dicatis omnes,& nõ

ſunt in uobis ſchiſmata, & illud: Significatũ eſt enim mihi de uobis fratres mei ab his qui ſunt Cloës, quia cõtẽtiones in uobis ſunt, &c. RESP. Ecce quos in omni uerbo, & in omni ſcientia laudauerat, quibus nihil deeſſe in ulla gratia dixerat, pauliſper loquens ad increpãdum leniter ueniens, diuiſos erga ſeipſos reprehẽdit: & quorũ prius ſalutem narrauerat, poſtmodum uulnera patefacit. Peritus enim medicus uulnus ſecandum uidens, ſed ægrum timidum eſſe cõſpiciens, diu palpauit, & ſubito percuſſit. Prius eñ blandam manum laudis poſuit, poſtmodũ ferrum increpationis fixit. Niſi enim uerecundæ mentes fuerint palpando reprehenſæ, ita ut ex alijs rebus audiant quod in conſolationem ſumant, per increpationẽ protinus ad deſperationem cadunt. Sed nunquid mentitus eſt Paulus, ut prius eis nil deeſſe in omni gratia diceret, quibus poſtmodum dicturus erat, unitatem deeſſe? Abſit. Quis de illo talia uel deſipiens credat? Sed quia erãt inter Corinthios quidam omni gratia repleri, & erant quidam in perſonarũ fauoribus excuſſi, cœpit à laudibus perfectorũ, ut modeſta inuectione adprehenſionẽ pertingeret infirmorũ. INT. Quomodo Paulus dicat, Nolite maledicere: uel illud, Neq; maledici regnũ dei poſſidebunt: cũ ipſe maledictionis ſententiã protulerit, dicendo, Alexander faber ferrarius multa mala mihi fecit, ſed reddet illi deus ſecundũ opera ſua: uel illud quod Ananię dixit, Percutiet te deus paries dealbate. RESP. Sciendũ eſt quod ſcriptura ſacra duobus modis maledictũ memorat, aliud uidelicet quod approbat, aliud quod damnat. Aliter enim maledictũ profertur iudicio iuſtitiæ, aliter liuore uindictæ. Maledictum quippe iudicio iuſtitiæ in ipſo primo homine peccante prolatũ eſt, cum audiuit, Maledicta terra in operibus tuis. Et illud quod ad Abraham dicitur, Maledicam maledicentibus tibi. Et rurſum quia maledictũ liuore uindictæ promitur, uoce Pauli prædicantis admonemur, Benedicite, & nolite maledicere. Deus ergo maledicere dicit, & tamen maledicere homo prohibetur: quia quod homo agit malitia uindictæ, deus non facit niſi examine & uirtute iuſtitiæ: cũ uero ſancti uiri maledictionis ſententiã proferunt, non hanc ex uoto ultionis, ſed ex iuſtitia examinis erumpunt: intus enim ſubtile dei iudiciũ aſpiciunt, & mala foras exurgẽtia quæ maledicto debeant ferire cognoſcunt, & eo in maledicto nõ peccant, quo ab interno iudicio nõ diſcordant. Hinc eſt quod Petrus in offerentẽ ſibi pecuniã Simonem ſententiã maledictionis intorſit, dicens: Pecunia tua tecũ ſit in perditione. Qui enim non ait, eſt, ſed ſit, non indicatiuo ſed optatiuo modo ſe hæc dixiſſe ſignauit. Hinc Helias duobus quinquagenarijs ad ſe uenientibus dixit: Si homo dei ſum, deſcendat ignis de cœlo, & cõſumat uos. Quorũ utrunq; ſententia quanta ueritatis ratione cõualuit, terminus cauſæ monſtrauit. Nam & Simon ęterna perditione interijt, & duos quinquagenarios deſuper ueniens flamma cõbuſſit. Virtus ergo ſubſequens te-

ſtificatur qua mente maledictionis ſententia promitur. Cum enim & male dicentis innocentia permanet, & tamen eum qui maledicitur uſq; ad interitum maledictio abſorbet, ex utriuſq; partis fine colligitur, quia ab uno & intimo iudice in reum ſententia ſumpta iaculatur. INT. Quomodo diuiſiones gratiarum, quæ nobis per ſpiritum dantur, ad menſuram dicat Apoſtolus: cum in Euangelio dicatur, Deus non dat ſpiritum ad menſuram. RESP. In hominibus datur ſecundũ Apoſtolum ad menſuram ſpiritus, alij quidem per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alij autem ſermo ſciẽtiæ ſecundũ eundem ſpiritum, &c. unico autem filio ſuo pater nõ dat ſpiritum ad menſuram, quia in ipſo omnis plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat.

INT. Cum Paulus in Epiſtola ad Corinthios prima de ſuis coapoſtolis dicit, Abũdãtius illis omnibus laboraui: quomodo in Epiſtola ad Epheſios extremũ ſe omniũ electorum exiſtimans, dicit: Mihi infimo omnium ſanctorum data eſt gratia hæc in gentibus euangelizare. RESP. Non puto apoſtolum Paulum cum mentis ſuæ cõcordaſſe ſecreto, ut uere omnibus ſanctis infimum ſe eſſe dixerit. Verbi cauſa his qui erant Epheſi, qui Corinthi, qui Theſſalonicæ, uel qui in toto orbe crediderãt. Quod cum humilitatis indicium ſit, ſe omnibus ſanctis infimum dicere, mendacium eſt reatus, aliud in pectore clauſum habere, aliud lingua promere: reperiendum ergo eſt argumentum, quod & Paulus uere omnibus ſanctis infimus fuerit, & tamen de apoſtolica nõ ceciderit dignitate. Loquitur dominus in Euangelio ad diſcipulos: Qui uult in uobis maior eſſe, ſit omnium minor: & qui uult eſſe primus, ſit omnium nouiſſimus. Quod Paulus opere complebat, dicens: Puto eñ quia deus nos apoſtolos nouiſſimos oſtendit quaſi morti deſtinatos. Omnibus igitur qui ſe propter Chriſtum infimos eſſe cupiebant, apoſtolus Paulus infimior erat, & idcirco maior. Omnibus enim, inquit, plus laboraui, non autem ego, ſed gratia dei quæ mecum eſt. Propter quam humilitatem, dum omnium ſanctorũ eſt infimus, data eſt hæc ei gratia in gentibus, ut euangelizaret inueſtigabiles diuitias Chriſti, & doceret diſpenſationem Chriſti myſterij, abſconditã à ſeculis in deo, qui uniuerſa creauit. INT. Cũ Paulus dicat de ſemetipſo in Epiſtola ad Corinthios, Non ſecundũ carnẽ uiuimus, neq; ſecundũ carnẽ militamus: quomodo ad Romanos ecõtrario ſcribit, dicens: Ego autẽ carnalis ſum: & cum alio loco dicat uiuere in ſe Chriſtũ & ſpiritũ ſanctũ, dicendo, propter inhabitantẽ ſpiritũ eius in nobis: quomodo quaſi ecõtrario loquit᷑, Quia nõ habitat in me, hoc eſt in carne mea bonũ. RESP. Si cui iſta quę dicuntur, cõtraria apoſtolicę dignitati eſſe uident᷑, ſi dicta accipiat, ut Apoſtolus hæc ipſa non de ſua perſona, ſed perſonam infirmorum in ſe ſuſcipiens dixerit, hæc fortaſſe contraria non putabit: qui & carnalem ſe nominans, & nõ habitare in ſe bonũ pronũtians, iuxta quod Origenes refert, nõ in ſua perſona

Apoſtolus

Apoſtolus dixit,ſed tanquam doctor eccleſiæ,perſonam in ſemetipſo ſuſcipiens infirmorum,elicuit:iuxta quod & alibi idem Apoſtolus dicit, Factus ſum infirmis infirmus,ut infirmos lucrater.Quanquam & beatus Auguſtinus ad Bonifacium Papam ſcribens, hoc ipſum de perſona Apoſtoli accipi poſſe teſtetur quod dicit, Ego autem carnalis ſum,uenundatus ſub peccato:quia nondum ſpirituale corpus habebat Apoſtolus, ſic ut poſſit dicere,Ego autem mortalis ſum: quod utiq; non niſi ſecundum corpus intelligi tur dixiſſe,quod nondum fuerat immortalitate ueſtitum: quod etiã etſi iuxta hunc modum ſentiatur,nec ſic erit bene intelligenti contrarium.

INT. Cum Paulus dicat,Deus erat in Chriſto,mundum reconcilians ſibi:quomodo Chriſtus in paſſione ſua clamauit, Deus deus meus, quare me dereliquiſti? RESP. Vox iſta qua Chriſtus clamauit, Deus deus meus,&c. non ex perſona uerbi qua unus cũ patre & ſpiritu ſancto permanet deus,ſed ex ueteri homine,non quem ipſe ſuſceperat,accipienda eſt. Ille nãq; qui per potentiã magnæ diuinitatis, qua patri æqualis eſt, reſuſcitauerat mortuos,ſubito in manus inimicorum infirmus factus eſt,& quaſi nihil ualens apprehenſus eſt, Sed quando prenderetur, niſi primo illi in corde ſuo dicerent,deus dereliquit eum? Vnde illa uox eſt in cruce,Deus deus meus,ut quid me dereliquiſti.Nunquid deus dereliquit Chriſtum,cũ deus eſſet in Chriſto, mundum reconcilians ſibi,cum eſſet & Chriſtus deus, ex Iudæis quidem ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia deus benedictus in ſecula, deus dereliquit illum? Abſit, ſed in ueteri noſtro uox noſtra eſt: quia ſimul crucifixus eſt uetus homo noſter cum illo,qui de ipſo ueteri noſtro corpus acceperat,quia Maria de Adam erat:ergo quod illi putauerũt, hoc de cruce dixit,Quare me dereliquiſti. INT. Quomodo Paulus apoſtolus dicat,Si adhuc hominibus placerem,Chriſti ſeruus non eſſem:cum idẽ alio loco præcepit, Placete omnibus per omnia, ſicut ego omnibus per omnia placeo. RESP. Hæc qui non intelligunt, cõtraria putant,ſed nõ eſt ita:nam & non ſe placere hominibus recte dicebat, quia in eo ipſo non ut hominibus,ſed ut deo placeret intuebatur.Item placendum eſſe hominibus recte præcipiebat,non ut hoc appeteretur, tanquã merces recte factorum:ſed quia deo placere non poſſit,qui non ſe his quos ſaluos fieri uellet, præberet imitandum. Placet ergo Paulus,& nõ placet:quia in eo quod placere appetit,non ſe,ſed ipſe hominibus placere ueritatem quærit.

INT. Cum Paulus apoſtolus in Epiſtola ad Galatas referat per ordinem,ubi primum poſt conuerſionem ſuam acceſſerit, dicens: Abij in Arabiam,& iterum reuerſus ſum Damaſcũ: quomodo Lucas in Actibus apoſtolorum eundem Paulum poſt acceptam fidem Chriſti nõ in Arabiam, ſed in Damaſco prius commoraſſe teſtatur. RESP. Hæc à beato Hieronymo ſic explanata reperimus,de eo quod Apoſtolus dixit,Abij in Ara

biam,& iterum reuerſus ſum Damaſcũ,non ſibi uidetur hiſtoriæ ordo con uenire, referente Luca in Actibus apoſtolorum, quod cũ Paulus poſt fidẽ Chriſti per dies multos Euangelium Damaſci loqueretur audenter, factæ fuerint ei inſidiæ,& in ſporta per murũ nocte dimiſſus ſit,& uenerit in Hierufalem tentans ſe coniungere diſcipulis:à quibus cũ uitaretur, & timerent ad eum accedere,à Barnaba ad apoſtolos illũ eſſe perductum,& ibi narraſſe quomodo dominũ uiderit in itinere,& Damaſci fiducialiter egerit in nomine Ieſu.Erat,inquit,cum illis intrans & exiens in Hieruſalem,& fiducialiter agens in nomine domini. Loquebatur quoq; & diſputabat cum Græcis,illi autẽ quęrebant occidere eum.Quod cũ cognouiſſent fratres,deduxerunt eum Cæſaream, & dimiſerunt Tarſo. Hic autẽ dicit ſe primum iſſe in Arabiam,& iterũ reuerſum Damaſcum, poſt triennium ueniſſe Hieroſolymam,uidiſſe Petrum,& cũ eo manſiſſe diebus XV, nec pręter Iacobũ fratrem domini alterum cognouiſſe.Quæ ut uera credantur (dubia quippe uideri abſentibus poterant) ſub teſtatione cõfirmat,dicẽs: Quæ autẽ dico uobis,ecce corã deo,quia non mentior. Poſſumus æſtimare iſſe quidem Paulum ſecundũ Lucæ hiſtoriã in Hieroſolymã, nõ quaſi ad anteceſſores apoſtolos,ut aliquid ab illis diſceret,ſed ut perſecutionis impetũ declinaret,qui ſibi Damaſci propter Euangeliũ Chriſti fuerat cõcitatus:& ſic ueniſſe Hieroſolymã,quaſi ad quamcunq; aliã ciuitatẽ:& inde eum ſtatim propter inſidias receſſiſſe,& ueniſſe Arabiã ſiue Damaſcũ: atq; inde poſt trienniũ ad uidendũ Petrũ Hieroſolymã reuertiſſe. Vel certe ita:ſtatim ubi baptizatus ſit,& accepto cibo confortatus,fuiſſe eũ cũ diſcipulis qui erant Damaſci per dies aliquot, & ſtupentibus cunctis in ſynagogis Iudæorũ prædicaſſe continuo,quod Ieſus eſſet filius dei, & tũc iſſe in Arabiã,& de Arabia Damaſcum reuertiſſe,& ibi feciſſe trienniũ.Poſt dies multos ſcriptura teſtatur,dicens:Cum implerentur aũt dies multi, conſiliũ fecerunt Iudæi ut eũ interficerent:notæ aũt factæ ſunt Paulo inſidiæ eorũ, & cuſtodiebant portas die ac nocte,ut eum interficerent.Accipientes ergo diſcipuli eius nocte per murum dimiſerũt eum,ſubmittentes in ſporta.Cum aũt ueniſſet Hieruſalem, tentabat cõiungere ſe cũ diſcipulis. Lucã uero idcirco de Arabia prateriſſe, quia fortaſſe nihil dignũ apoſtolatus in Arabia perpetrarat, & ea potius compendioſa narratione dixiſſe, quæ digna Chriſti Euangelio uidebãt: nec hoc ſegnitiæ apoſtoli deputandũ, ſi fruſtra in Arabia moratus ſit, ſed quod aliqua diſpenſatio & dei præceptum fuerit ut taceret. INT. Cum Paulus apoſtolus de ſe dicat, Viuo iam nõ ego, uiuit uero in me Chriſtus: quomodo quaſi econtrario uidetur ſibi reſpondere,dicens:Scio quia nõ habitat in me,hoc eſt in carne mea bonum. RESP. Hæc quæ ſibi uidentᷣ contraria,ita à beato Auguſtino ſoluuntur,ubi contra Iulianum diſputans ait:Non eſt contrarium ſicut putas,ut qui dicit, Viuo iam non ego,uiuit uero in

ro in me Chriſtus. Dicat etiam, Scio quia non habitat in me, hoc eſt in car ne mea bonum. Inquantum quippe in illo uiuit Chriſtus, intantum expu/ gnat & ſuperat quod non habitat bonum in eius carne, ſed malum. Neque enim recte cuiuſquam ſpiritus concupiſcit aduerſus carnem ſuam, niſi habi taret in illo ſpiritus ſanctus. INT. Cum Paulus Galatis prædicet, Si cir cumcidamini, Chriſtus uobis nihil prodeſt: quomodo quaſi ecõtrario Ro/ manis prædicare uidetur, Circuncìſio quidem prodeſt, ſi legem cuſtodias. Et infra, Quid ergo amplius eſt Iudæo, aut quę utilitas circuncìſionis? Mul tum per omnem modum, primum quidem quia credita ſunt illis, &c.

RESP. Hæc duo quæ ſibi uidentur eſſe cõtraria, ita à beato Hieronymo ſoluuntur. Si enim his qui circumciſi ſunt Chriſtus nihil prodeſt, quomo/ do legem cuſtodientibus prodeſt circumciſis: quod quidẽ hac reſponſione ſoluitur, ut dicamus Epiſtolam quæ ad Romanos ſcripta eſt, ad eos eſſe di ctam, tam qui ex Iudæis gentibusq; crediderant, & hoc egiſſe Paulum, ut neuter populus offenderetur. Quo ſcilicet ſuũ utraq; plebs priuilegium poſ ſideret, ut nec gentiles circumciderentur, nec circumciſi adducerent præpu/ tium. Ad Galatas autem ſcribens alio uſus eſt argumento. Nõ enim erant ex circumciſione, ſed ex gentibus qui crediderant. Nec poterat eis prodeſſe circuncìſio, qui poſt Euangelij gratiam iterum ad legalia reuerterentur ele/ menta. Et in Actibus apoſtolorum narrat hiſtoria, cum quidam de circum ciſione ſurgentes aſſeruiſſent eos qui ex gentibus crediderant debere circũ/ cidi, & legem cuſtodire Moſi: ſeniores qui in Hieroſolymis erãt, & apoſto/ los pariter congregatos ſtatuiſſe per literas, ne ſuperponeretur eis iugum le gis, nec amplius obſeruarent, niſi ut cuſtodirent ſe tantũ ab idolothytis, & à ſanguine, & à fornicatione, ſiue, ut in nonnullis exemplaribus ſcriptum eſt, & à ſuffocatis. Et ne reſideat ulla dubitatio quod circumciſio nihil pro/ ſit, ſed propter eos qui ex Iudęis crediderant, ad Romanos de circuncìſione ſentẽtiam temperarit, paulatim ad epiſtolæ eiuſdẽ poſteriora deſcendens, nec circumciſionem, nec præputium aliquid ualere monſtrauit, dicens: Cir/ cumciſio itaq; nihil eſt, & præputium nihil eſt, ſed obſeruatio mãdatorum dei: intantum enim circumciſio nihil eſt, ut Iſraëliticæ quoque domui ſe cir/ cumciſione iactanti nihil profuerit: propheta memorante, omnes gentes in circumciſæ carne, domus autem Iſraël incircumciſa corde: & incircumciſus Melchiſedec circumciſum benediceret Abraham. INT. Cum Paulus apoſtolus in Epiſtola ad Galatas prædicet, dicens: Quia ſi circumcidamini Chriſtus uobis nihil prodeſt: cur in Actibus apoſtolorũ contra ſuam præ/ dicationem uideatur egiſſe, cum Timotheum ipſe diſcipulum circumcidit.

RESP. Vtraq; prudenti ſalubriq; conſilio in principio naſcentis eccleſiæ acta ſunt, ut & carnalis circumciſio in Chriſto impleta prædicante Apoſto lo iam ceſſare deberet, & tamen in primis illis Chriſtianis qui ex circumci/

ſione crediderant,contra diuturnam conſuetudinem non ſtatim carnis circumciſio prohiberetur:ne ex hoc ſcandalum eccleſiæ naſceretur, ſed paulatim perſuadendo ad intellectum perfectum ducerentur. Sic enim de eiuſmodi quæſtione in libris contra Fauſtum beatus Auguſtinus diſputat: ait enim,Primos illos Chriſtianos,qui ex Iudæis crediderant,qui ſecũdum legis ueteris præcepta nati erant, atq; inſtituti, iuſſerunt eos apoſtoli patrium ritum traditionemq́ue ſeruare:& eos quibus hoc opus erat,congruerent illorum tarditati moribusq́ue monuerunt. Inde eſt quod Timotheum Iudæa matre & Græco patre natum propter illos ad quos talis cum eo uenerat, etiam circumcidit Apoſtolus: atque ipſe inter eos morem huiuſmodi cuſtodiuit, non ſimulatione fallaci, ſed conſilio prudenti. Neque enim ita natis & ita inſtitutis noxia erant iſta, quamuis iam non eſſent ſignificandis futuris neceſſaria: magis quippe noxium erat hęc tanquam noxia prohibere in his hominibus uſque ad quos durare debuerunt: quoniam Chriſtus qui omnes illas prophetias implere uenerat, ſic eos initiatos inuenerat, ut iam de cætero qui nulla tali neceſſitudine tenerentur, ſed ex diuerſo ueluti pariete, id eſt pro præputio ad illum angularem lapidem, qui Chriſtus eſt conuenirent, ad nulla talia cogerentur. Si autem his qui ex circunciſione uenerant,talibusq́ue ſacramentis adhuc dediti erant,ultro uellent, ſicut Timotheus,conferre congruentiam non prohiberentur. Verum ſi in huiuſmodi legis operibus putarent ſuam ſpem ſalutemq́ue contineri, tanquam à certa pernicie uitarentur. Vnde eſt illud apoſtoli: Ecce ego Paulus dico uobis,quia ſi circumcidamini, Chriſtus uobis nihil proderit. INT. Quomodo Paulus qui Galatis præceperat, Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto,ut in ſpiritu manſuetudinis inſtrueretur. Iterum in conſequentibus quaſi econtrario his ipſis uidetur dixiſſe,Quid uultis?in uirga ueniam ad uos,an in charitate & ſpiritu manſuetudinis.

RESP. Si enim ibi ad peccatores non ſpiritu manſuetudinis, ſed in uirga uenire ſe dicit,Quomodo nunc illis qui in aliquo peccato præuenti fuerint, non uirgam adhibet, ſed ſpiritum manſuetudinis? Verum ibi ad eos dicitur, qui poſt peccatum non ſentientes errorem ſuum, nolebant maioribus ſubdi & pœnitentia corrigi. Vbi uero peccator intelligens uulnus ſuum, tradidit medico ſecandum,ibi non eſt uirga neceſſaria,ſed ſpiritus lenitatis.

INT. Cum in Epiſtola ad Galatas præcipiat Paulus,dicens: Alter alterius onera portate: quomodo quaſi econtrario uidetur in ſubſequentibus dicere, Vnuſquiſque onus ſuum portabit. Si enim unuſquiſque onus ſuum portabit,alter alterius onera portare non poterit.

RESP. Sed uidendum quod ibi præceperit, ut peccantes nos in hac uita inuicem ſuſtentemus,& in præſenti ſeculo alterutrum auxilio ſimus.Hic autem de domini dicat in reſurrectione iudicio,q̃d non ex alterius peccato & compa-

comparatione deterioris, iuxta noſtrum opus aut peccatores ab eo iudice-mur, aut ſancti, recipiente unoquoq; ſecundum opus ſuum. Obſcure licet, docemur per hanc ſententiolam nouum dogma quod latitat, dum in præ-ſenti ſeculo ſumus, ſiue orationibus, ſiue conſilijs inuicem poſſe nos adiuua ri. Cum autem ante tribunal Chriſti uenerimus, nec Iob, nec Daniel, nec Noë rogare poſſe pro quoquam, ſed unumquenq; portare opus ſuum.

INT. Cum Paulus dicat, Mihi abſit gloriari, niſi in cruce domini no-ſtri Ieſu Chriſti: quomodo inuenitur in multis rebus alijs gloriaſſe, ſicut in loco illo ubi dicit, Libenter gloriabor in infirmitatibus meis. RESP. Quomodo nunc dicit, Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Chriſti, cum in alio loco de alijs glorietur, ut ibi: ita per ueſtram gloriam quam habeo in Chriſto Ieſu. Sed ſciendum, quod omnis illa gloriatio ad crucem relata gloria crucis ſit, & quicquid dignum in uirtutibus perpetratur, hoc fieri ob domini paſſionem. INT. Cum Paulus Epheſios imitatores dei ſua-deat fieri, dicens: Eſtote imitatores dei, ſicut filij chariſſimi: quomodo Co-rinthijs dicit, Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti? RESP. Corin thij etenim non poterant ſtatim imitatores Chriſti fieri, ſed grande illis erat, ſi imitatores poſſint eius exiſtere. Epheſijs uero quaſi his quos iã my-ſteria tanta docuerat, non ait, Imitatores mei eſtote, nec imitatores Chri-ſti, ſed imitatores dei. Non quod minus ſit imitatorem Chriſti eſſe quàm dei, deus quippe Chriſtus eſt; ſed quod aliud ſit ſecũdum hominem illum imitari, aliud ſecundum deum. Nam etſi Chriſtum ſecundum carnem an-tea noueramus, nunc iam nequaquam cum nouimus ſecundũ carnem. Nec enim puto, quod in cæteris quæcunq; deus fecit, homo deum poſſit imitari: ſed uerbi cauſa, ut quod ille clemens eſt, & pluit ſuper bonos & malos, &c. ſi etiam nos bonitatem noſtrã ſuper omnes homines effundamus: quod cum fecerimus, filij dilecti, uel imitatores, ſiue ipſius Pauli, ſiue dei erimus.

INT. Cum in Epiſtola ad Epheſios Paulus de Chriſto dicat, quod pater omnia ſubiecerit ſub pedibus eius: quomodo ibi Paulus alibi dicit, Necdũ ei uidemus omnia ſubiecta: necnon & illud, Oportet eum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus eius. Si necdum ſubiecta ſunt ei omnia, & oportet eum regnare donec ſubijciantur: quomodo nunc ſub pe-dibus eius deus uniuerſa ſubiecit, maxime cum & in alio loco Paulus ipſe teſtetur, Cum autem ei ſubiecta fuerint omnia, tunc & ipſe filius ſubijcie-tur ei, qui ſibi ſubiecit omnia, ut ſit deus omnia in omnibus.

RESP. Ergo aut ſecundum præſcientiam id quod futurum eſt quaſi iam factum eſſe commemorat. Aut certe, ſi de præterito ſentiendum eſt, ſic de-bemus accipere, quod etiam ea quæ non ſunt ei uoluntate ſubiecta, natu-ræ conditione deſeruiant. Verbi cauſa, dæmones, Iudæi, & gentiles: non enim ſeruiunt Chriſto, nec ſubiecti ſunt pedibus eius, & tamen quia ab eo

in bonam partem creati ſunt, ſubditi ſunt poteſtati eius inuiti, tametſi ad/ uerſum eum repugnent liberi arbitrij uoluntate. INT. Cum ſecũdum omnes ſcripturas diuinas mundi rectorem,ſicut creatorem deum ſolum ac cipiamus: quomodo econtrario uidetur Paulus apoſtolus dicere, Non eſt uobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem,ſed aduerſus principes & poteſtates, & rectores mundi tenebrarum harum. RESP. In eo quod diabolus uel angeli eius in membris ad ſe pertinentibus,regnum ſuum ex/ tendunt, rectores utiq; mundi ab Apoſtolo nominantur. Rectores enim eos mundi dixit,quia ipſi regunt dilectores mundi. Non enim regũt mun dum,ut rectores ſint cœli & terræ, ſed mundum peccatores dicit. Vnde & in Euangelio ſcribitur.Et mundus eum non cognouit. INT. Quomo/ do Paulus apoſtolus dixit,Cupio diſſolui,& eſſe cum Chriſto.Necnon & illud,Mihi uiuere Chriſtus eſt,& mori lucrum:cum ecõtrario dicere uidea/ tur,Qui ſumus in hoc habitaculo ingemiſcimus grauati,eo quod nolumus expoliari,ſed ſuperueſtiri, ut abſorbeatur quod mortale eſt à uita.

RESP. Miramur hic Paulum quomodo amet quod refugiat, refugit quæ amet.Ecce enim & mori deſiderat, & tamẽ carne exſpoliari formidat. Cur hoc?quia etſi uictoria in perpetuum lætificat,ipſa nihilominus ad præ ſens pœna perturbat: & quamuis uincat amor ſubſequentis muneris, tan/ git tamen non ſine mœrore animum pulſus doloris. Sicut enim uir fortis cum uicino iam belli certamine cum armis accingitur, palpitat & feſtinat, tremit & ſæuit,quaſi pauere per pallorem cernitur, ſed per iram uehemen/ ter urgetur.Ita uir ſanctus cum paſſioni propinquare ſe conſpicit,& naturæ ſuæ infirmitate concutitur,& ſpei ſuæ ſoliditate roboratur,& de uicina mor te trepidat,& tamen quod moriendo uerius uiuat exultat:ad regnum quip pe non poteſt niſi interpoſita morte tranſire: & idcirco & confidendo qua/ ſi ambigit,& quaſi ambigendo cõfidit, & gaudens metuit, & metuens gau det: quia ſcit quod ad brabium quietis non perueniat, niſi quod interiacet cum labore tranſcendat.Sic nos cum morbos à corpore repellere cupimus, triſtes quidem amarum purgationis poculum ſumimus, certi autem de ſubſequenti ſalute gaudemus: quia enim peruenire corpus aliter ad ſalu/ tem non ualet,in potu libet etiam quod tædet,cumq; amaritudini ineſſe ui tam animus conſpicit,mœrore turbatus hilareſcit.

INT. Quomodo apoſtolus Paulus quaſi per contrarium loquens, mõ do perfectum, modo imperfectum ſeſe teſtetur, dicit enim in Epiſtola ad Philippenſes,Non quod iam acceperim, aut iam perfectus ſim. Vbi ſub/ iungit,Quicunque ergo perfecti ſumus. RESP. De hac igitur gemina perfectione hoc beatum Ambroſium ſenſiſſe reperimus,Videmus, inquit, impoſſibile eſſe,ut perfecte quis immaculatus eſſe poſſit in corpore conſti/ tutus,cum etiam Paulus imperfectum ſe dicat: ſic enim habet, Non quod

iam acceperim, aut iam perfectus ſim. & tamen poſt paululum ait: Qui-cunque ergo perfecti ſumus: niſi forte quia eſt perfectio alia in hoc mundo alia poſt hanc uitam, illum intelligamus perfectum, de quo dixit ad Corinthios, Cum uenerit quod perfectum eſt. Et alibi, Donec occurramus omnes in unitate fidei, & agnitionem filij dei in uirum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti.

INT. Cum Paulus apoſtolus de reſurrectione ultima loquens, inter cætera dicit: Mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi. Deinde nos qui uiuimus ſimul cum illis rapiemur obuiam Chriſto in aëra, & ſic ſemper cum domino erimus: quia dicit, Sic ſemper erimus: quomodo Ioannes in Apocalypſi de regno ſanctorum præfinitum tempus poſuit, dicens: Et regnabunt cum Chriſto mille annis. RESP. Nunquam diceret ſanctus Apoſtolus de ſe, uel de hominibus alijs ſanctis, Simul rapiemur in nubibus obuiam Chriſto, & ſic ſemper cum domino erimus: ſi aliquos ſanctos noſſet, receptis iam cum beata immortalitate corporibus, cum Chriſto regnaturos ad tempus: non enim ſemper cum domino erunt, ſi tantum mille annos cum eo reſurrectione facta regnabunt: ac per hoc ſi id quod dicitur ſemper, non habet finem, non erunt mille anni, qui cum finiti fuerint faciunt finem. Sed ut hæc ſibi contraria non putentur, breuiter hęc dicta lector intelligit. Quod enim Apoſtolus dicit, Sic ſemper cum domino erimus, utique de futuri iudicij tempore dicit, Ex quo cum Chriſto ſine fine regnabimus. Quod autem Ioannes in Apocalypſi de regno ſanctorum dicit: Et regnabunt cum Chriſto mille annis, de tempore huius uitæ iſti mille anni accipiuntur: quod interiectũ eſt inter duos Chriſti aduentus, unum incarnationis, & alterum iudicij ſui: quod tempus medium quantorumcunq; annorum ſpatijs extendatur, propterea mille annos appellauit, ut aut à toto partem tropice cogat intelligi: aut plenitudinem ipſius numeri qui dicitur mille, inter aduentum primum Chriſti & ſecundum, quicquid erit temporis comprehendat. Cum Chriſto enim ſancti mille annis regnare dicuntur, propter eccleſiam dei quę in regno fidei à tempore incarnationis Chriſti uſque ad tempus iudicij ſuperuenturi, in fide & opere dilatata extenditur. Nam hoc eſt dicere pro ſanctis, quod cum Chriſto mille annis regnabunt, quaſi pro fidelibus electis, qui intra eccleſiam per totum hoc tempus, quod inter duos aduentus interiacet, cum Chriſto in eccleſia fideliter uiuunt. INT. Quomodo Paulus dicit, Qui omnes homines uult ſaluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire: cum econtra ſcriptura dicat, Deus, cui uult miſeretur, & quem uult indurat. RESP. Si deus omnes homines ſaluos fieri uult, quomodo omnes ſalui non fiunt: & ſi omnes ſalui fiunt, quod utique non eſt, quomodo alibi ſcriptum eſt, Deus cui uult miſeretur, & quẽ uult indurat. Sed ita debemus intelligere, quod

re,quod ſcriptum eſt, quia omnes homines uult ſaluos fieri, tanquam di-ceretur, nullum hominem fieri ſaluum, niſi quem fieri ipſe uoluerit: non quod nullus ſit hominum, niſi quem ſaluum fieri uellet, ſed quod nullus fiat niſi quem uelit: ac proinde quod dicit omnes, à toto partem intelligi uoluit: ſcilicet quod omnes eos ſaluos fieri uelit, quos ex omni genere hu-mano ſaluandos eſſe elegerit:ac per hoc contrarium non eſt illi ſententiæ, Deus cui uult miſeretur,& quem uult indurat: quia & cui miſeretur,per mi ſericordiam ſaluatur:quem induraſſe dicitur,per iudicium relinquetur. In-durare enim dicitur deus eum, quem mollire noluerit:ſicut etiam excæcare dicendus eſt eum,quem illuminare noluerit,uel repellere eum quem uoca-re deſtiterit. INT. Cum Paulus apoſtolus dicat, Iuſto lex non eſt poſi ta: quomodo Pſalmiſta legem ſibi dari poſcit, dicens: Legem pone mihi domine uiam iuſtificationum tuarum,& exquiram eam ſemper.

RESP. Quid eſt hoc quod orat,ut ſibi lex à domino ponatur? Non po-nitur iuſto. An eo modo nõ ponitur iuſto, quomodo poſita eſt populo cõ-tumaci in tabulis lapideis,non in tabulis cordis carnalibus ſecundum teſta mentum uetus in monte Sina, quod in ſeruitute generat. Non ſecundum Teſtamentum nouum, de quo ſcriptum eſt per Hieremiam prophetam, Ecce dies ueniunt, dicit dominus, & conſummabo domui Iſraël & domui Iuda teſtamentum nouum: non ſecundum teſtamentum quod diſpoſui patribus eorum in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti: quoniam ipſi non permanſerunt in teſtamento meo, & ego negligam eos dicit dominus. Quomodo hoc eſt teſtamentum, quod conſtituam domui Iſraël? Poſt dies illos, dicit dominus, dabo leges meas in mentes eorum, & in cordibus eorum ſcribam eas. Ecce quomodo uult iſte legem ſibi poni à domino, non ſicut iniuſtis & non ſubditis, ad uetus teſtamentum pertinentibus, poſita eſt in talibus lapideis: ſed ſicut ſanctis filijs liberæ,hoc eſt ſupernæ Hieruſalem,filijs promiſſionis,filijs hæredita-tis æternæ, ſancto ſpiritu tanquam digito dei in mentem datur, & in cordi bus ſcribitur: non quod memoria teneant, & uitam negligant, ſed quod ſciant intelligendo, faciant diligendo, in latitudine amoris, non in timoris anguſtijs. Cur ergo iſte adhuc poſcit ſibi legem poni, quæ utique ſi non ei poſita fuiſſet, non uiam mandatorum dei in cordis latitudine cucurriſſet: ſed quia proficiens loquitur, & dei donum nouit eſſe quod profecit, quid aliud petit cum ſibi legem poni petit,niſi ut in ea magis magisq́ proficiat? qui utique legem ſecundum literam nouerat,ſed quia litera occidit,ſpiritus uiuificat,orat,ut per ſpiritum faciat quod per literam ſciebat.

INT. Cum Paulus in Epiſtola ad Timotheum prima mulieres in ec-cleſia tacere præcipiat, dicendo: Docere autem mulieribus non permitto: quomodo ad Titum ſcribens, docendi fœminis tribuat poteſtatem, id eſt

ut

ut bene docentes ſint, & prudentiā doceant. RESP. Quæ ita à maiori-bus ſoluuntur,ut contraria ſibi nullo modo uideantur. Sic enim intelligen-dum eſt, ut in uiros fœminis ſit doctrina ſublata, cæterum adoleſcentulas doceant quaſi filias ſuas:& ideo cum mulieres iubet Apoſtolus,ut bene do centes ſint,& prudentiam doceant, docere illis quidem permiſit,ſed fœmi-nas non uiros: & hoc non in eccleſia, ſed priuatim,ut non ſit præcepto illi ſuperiori contrarium,quod iubet ut mulieres in eccleſia taceant.

INT. Cum Apoſtolus de deo dicat,Qui lucem habitat inacceſſibilem, quem uidit nullus hominum, ſed nec uidere poteſt: quomodo Pſalmiſta dicit,Accedite ad dominum,& illuminamini: quomodo ergo accedendo il luminatur,ſi ipſam lucem qua illuminari poſſumus, non uidemus. Si uero accedendo ad eum ipſa qua illuminatur luce uidemus, quomodo inacceſſi-bilis eſſe perhibetur. RESP. Qua in re penſandum eſt, quod inacceſſi-bilem dixit,ſed homini, ſed humanæ ſapienti. Scriptura quippe ſacra om-nes carnalium ſectatores, humanitatis nomine notare ſolet. Vnde eiſdem Apoſtolus quibuſdā diſcordantibus dicit:Cū enim ſit in uobis zelus & cō-tentio,nónne carnales eſtis,& ſecūdum hominem ambulatis. Quibus pau lo poſt ſubijcit:Nónne homines eſtis.Et unde aliâs teſtimonium protulit, quod oculus non uidit,nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit deus diligentibus ſe.Et cum hoc hominibus dixiſſet abſcondi-tum,mox ſubdidit,Nobis autem reuelauit per ſpiritum ſuum, ipſum ſe ab hominis uocatione diſcernēs,qui raptus ſupra hominem diuina iam ſape-ret.Ita etiam hoc loco cum lucem dei inacceſſibilem perhibet,ut oſtenderet quibus,ſubdidit,Quē uidit nullus hominū,ſed nec uidere poteſt,more ſuo homines uocās,omnes humana ſapiētes.Quia qui diuina ſapiūt, uidelicet ſupra homines ſunt. INT. Cū Paulus Timotheo præcipiat,dicēs:Noli uerbis cōtēdere:quō quaſi ecōtrario uidet̃ Tito iterū præcepiſſe,in loco illo ubi qualis debet eſſe epiſcopus inſtituit,dicēs,ut potēs ſit in doctrina ſana, & cōtradicētes reuincere. RES. Hæc duo quæ uident̃ cōtraria,quā diffe-rentiā habeāt,in libris ſancti Auguſtini de Doctrina Chriſtiana ſic inueni untur expoſita:ait em̄,hoc ipſum teſtimoniū Pauli ponēs,Noli uerbis cōtē dere,ad nihil em̄ utile eſt niſi ad ſubuerſionē audiētiū. Vbi ſtatim ſubiūxit, Nec em̄ hoc ideo dictū eſt, ut aduerſarijs oppugnātibus ueritatē nihil nos ꝓ ueritate dicamus.Et ubi erit ꝙ cū oſtēderet qualis eſſe epiſcopus debeat, ait inter cætera,ut potēs ſit in doctrina ſana,& cōtradicētes redarguere:uer bis enim cōtēdere, eſt nō curare, quō error à ueritate uincat̃,ſed quō tua di ctio dictioni ꝓferat̃ alterius.Porrò q nō uerbis cōtēdit,ſubmiſſe,ſiue tēpe-rate,ſiue grāditer dicat,id agit uerbis,ut ueritas pateat,ueritas placeat,ueri-tas moueat.Cū ergo ueritas cōtendit̃,uanitatis eſt uitiū. Cum aūt miniſter uerbi dei poteſt eſſe,iubet̃ in doctrina ſana ut contradicentes reuincantur.

ſpiritualis doctrinæ eſt magiſterium,quod ueritati,non uanitati ſeruiut.

INT. Quomodo Paulus Timotheum admoneat, Argue, obſecra, increpa in omni patientia & doctrina:cum econtrario Tito præcipiat,Argue cum omni imperio. RESP. Quid eſt quod doctrinam ſuam tanta arte diſpenſat ut ex his duobus, alteri imperiū atq; alteri patientiam præponat : niſi quod manſuetioris ſpiritus Titum,& paulo feruentioris uidit eſſe Timotheum:illum per æmulationis ſtudium inflammat, hunc per lenitatem patientiæ temperat. INT. Cum in Epiſtola ad Hebræos ſcriptum ſit,Omnia nuda & aperta ſunt oculis eius:quomodo dominus mala Sodomorum increpaturus, quaſi ignorans de eis dicere uidetur, Deſcendam,& uidebo utrum clamorem qui uenit ad me opere compleuerint, an non eſt ita, ut ſciam. RESP. Vt nos autor uitæ noſtrę à præcipitata ſententiæ prolatione compeſceret,cum omnia nuda & aperta ſint oculis eius,mala tamen Sodomorum noluit audita iudicare:quia,ait,clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus eſt,& peccatum eorum aggrauatum eſt nimis,deſcendam,& uidebo utrum clamorem qui uenit ad me,opere compleuerint,an non eſt ita,ut ſciam. Omnipotens itaque dominus, & omnia ſciens,cur ante probationem quaſi dubitat, niſi ut grauatis nobis exemplum proponat, ne mala hominum ante præſumamus credere quàm probare. Ecce per angelos ad cognoſcenda mala deſcendit, moxq; facinoroſos percutit: atque ille patiens, ille mitis, ille de quo ſcriptū eſt:Tu autem domine cum tranquillitate iudicas, ille de quo rurſum ſcriptum eſt : Dominus patiens eſt redditor, in tanto crimine inuolutos inueniens, quaſi patientiam prætermiſit,& diem extremi iudicij expectare ad uindictam noluit, ſed eos igne iudicij ante iudicij diem præuenit. Ecce malum & quaſi cum difficultate credidit cum audiuit, & tamen ſine tarditate percuſſit, cum uerum cognoſcendo reperit:ut nobis uidelicet daret exemplum,quod maiora crimina & tarde credenda ſunt,cum audiuntur:& citius punienda ſunt, cum ueraciter agnoſcuntur. INT. Quomodo Iacobus dicat,Fides ſine operibus mortua eſt:cum econtrario uideatur Paulus dicere,Ei uero qui nō operatur,credenti autem in eo qui iuſtificat impium, reputatur fides eius ad iuſtitiam ſecundum propoſitum gratiæ dei. Sicut & Dauid dicit beatitudinem hominis,cui deus accepto fert iuſtitiam ſine operibus.

RESP. Si iuxta Iacobum fides ſine operibus mortua eſt, quomodo ſequens eſt iuxta quod Paulus ait, ut fides ſine opere iuſtificet impium. Sed hæc diligenter conſiderata non erunt ſibi contraria, illos quippe iuxta Paulum fides ſine opere ſaluat, quos fides Chriſti primum ab infidelitate diſſociat, utique ſine bonis præcedentibus meritis. Si quis in Chriſto crediderit, remiſſis iniquitatibus cunctis poteſt per ſolam fidem ſaluari. Deinde ſi iam credens, & ueraciter ſacramenta Chriſti percipiens,

bona

bona operari refugiat, huius fides iuxta Iacobum mortua eſt. Ergo quod Paulus dicit, ſine opere ſaluari poſſe credentem, de illis utique dixit, quos fides primũ credituros acceperit, quibus utiq; non imputatur peccatum an teactum, quod baptiſmatis unda deletur. Nam quod Iacobus fidem mortuam ſine opere dicit, de illis utiq; loquitur, qui poſt acceptam fidem ſaluari ſe poſſe ſine operibus iuſtitiæ credunt: initium nanq; iuſtificati à deo fides eſt, quæ credit in iuſtificantẽ: & hæc fides cum iuſtificata fuerit, tanquã radix imbre ſuſcepto hæret in animo ſolo, ut cũ lege dei excoli cœperit, ſurgãt ex ea rami qui fructus bonorũ operũ ferũt. Nõ ergo ex operibus radix iuſtitiæ, ſed opera ex radice iuſtitię, quã deus accepto fert, etiã ſine operibus in hoc quoq; capitulo Pauli apoſtoli, quod ait: Ei uero qui nõ operatur, credenti autem in eo qui iuſtificat impiũ, reputatur fides eius ad iuſtitiã: ita ut quidam doctor ediſſerens dicat, cõuertentem impium per ſolam fidem iuſtificat deus, non per opera bona quæ non habuit, alioquin per impietatis opera fuerit puniendus. Simul attendendum, quia nõ peccatorem iuſtificari per ſolam fidem, ſed impium, hoc eſt nuper credentem aſſeruit, ſecũdum propoſitum dei, quo propoſuit gratis per ſolam fidem peccata dimittere.

INT. Quomodo Petrus de deo dicat, In quem deſiderant angeli proſpicere: cum in Euangelio Chriſtus dicat, Angeli eorum ſemper uident faciem patris mei qui eſt in cœlis. RESP. Nunquid aliud ueritas, aliud prædicator inſonat ueritatis? Sed ſi ſentẽtia uera quæ cõfertur, quia ſibi ne quaquam diſcordet, cognoſcitur. Deum quippe angeli & uident, & uidere deſiderant, ut effectu ſui deſiderij minime defraudentur. Deſiderium ſine fructu anxietatem habet, & anxietas pœnam. Beati uero angeli ab omni pœna anxietatis longe ſunt, quia nunquam ſimul pœna & beatitudo conueniunt. Rurſus cum eos dicimus dei uiſione ſatiari, quia & Pſalmiſta ait: Satiabor dum manifeſtabitur gloria tua: conſiderandum eſt nobis quomodo ſatietatem ſolet faſtidium ſubſequi. Vt ergo recte ſibi utraque conueniant dicat ueritas, quia ſemper uident: dicat prædicator egregius, quia ſemper uidere deſiderant. Ne enim ſit in deſiderio anxietas, deſiderantes ſatiantur. Ne autem ſit in ſatietate faſtidium, ſatiati deſiderant: & deſiderant igitur ſine labore, quia deſiderium ſatietas comitatur: & ſatiantur ſine faſtidio, quia ſua ſatietas ex deſiderio ſemper accenditur.

INT. Quomodo Ioannes in Epiſtola ſua de dilectione ſcribens dicit: Dilectiſſimi, non mandatum nouum ſcribo uobis, ſed mandatum uetus: cum dominus in Euangelio dilectionem ipſam mandatum nouum appellet, dicens: Mandatũ nouum do uobis, ut uos inuicẽ diligatis. RESP. Quod mandatũ uetus dixit, quod habebatis, inquit, ab initio: ideo ergo uetus, quia iam illud audiſtis: alioquin contrariũ erit domino, ubi ait: Mandatum nouum do uobis, ut uos inuicem diligatis: ſed mandatum uetus, quod

habebatis

habebatis ab initio. Mandatũ uetus, uerbum quod audiſtis. Ideo ergo uetus, quia iam audiſtis: & ipſum nouum contendit, dicens iterum, Mandatũ nouum ſcribo uobis, nõ alterum, ſed idem ipſum quod dixi uetus, idem eſt nouum. Quare quod eſt uerum in ipſo & in nobis. Iam quare uetus audiſtis? quia iam illud noueratis. Quare autem nouũ? quia iam tenebrę tranſierunt, & lux uera iam lucet. Ecce unde nouum, quia tenebræ ad ueterem hominem pertinent, lux uero ad nouum. Quod dicit Paulus apoſtolus, Exuite ueterem hominem, & induite nouum. Et iterum, Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. INT. Quomodo Ioannes dicat, Omnis qui natus eſt ex deo nõ facit peccatum, quia ſemen eius in ipſo manet, & non poteſt peccare: cum econtra dicat, Si dixerimus quia peccatũ nõ habemus, noſipſos ſeducimus. RESP. Quod eſt hoc peccatum, niſi facere contra mandatum, quæ Chriſti dilectio uocatur. Nam non generaliter ſecũdum omne peccatum eſt dictum, quia ſi omne peccatũ intellexerimus, contrarium erit huic ſententiæ quæ dicit, Si dixerimus quia peccatum non habemus, noſipſos ſeducimus. Ergo quod dicit, Qui natus eſt ex deo, non facit peccatum, id eſt non habet in fratrem odium, nec poteſt peccare, quia non facit cõtra dilectionem. Hoc autem quod dicit, Si dixerimus quia peccatum non habemus, de generalibus peccatis licet intelligi.

INT. Quomodo Apoſtolus dicat, Timor non eſt in charitate, ſed perfecta charitas foras mittit timorem: & econtra Pſalmiſta, Timor domini caſtus permanet. RESP. Quomodo perfecta charitas foras mittit timorem, ſi timor domini caſtus permanet in ſeculum ſeculi? Eſt ergo timor ſeruilis, eſt & timor caſtus: timor ſeruilis eſt, ne patiaris pœnam: timor caſtus, ne amittas iuſtitiã. Ergo quod Apoſtolus dixit, de ſeruili timore egit. Quod autem Pſalmiſta loquitur, de caſto illo timore, quo in æternum domino copulabimur, ſentiendum eſt. INT. Cum Ioannes apoſtolus in Epiſtola ſua dicat, Omnis qui natus eſt ex deo, non peccat: quomodo Eſaias ex uoce domini dicit, Filios genui & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me?

RESP. Si non peccat qui ex deo naſcitur, quomodo ſpreuerunt dominum, qui ex ipſo utiq; geniti memorantur. Vnde apparet, quia melius eſt iuxta Hebraicam translationem legere, filios enutriui, quàm genui, ne uideatur illi dicto, quod in Ioannis Epiſtola legitur eſſe contrarium, Omnis qui natus eſt ex deo, nõ peccat. Ergo ſi nati ex deo, quomodo peccare potuerunt, cum omnis qui ex deo natus eſt peccare non poſſit.

INT. Cum in Actibus apoſtolorum ſcriptum ſit, quod dominus poſt reſurrectionem ſuam quadraginta dies cum diſcipulis cõmoratus ſit: quomodo tam contrarie eiſdem diſcipulis in Euangelio idem dominus dicit, Hæc ſunt uerba quæ locutus ſum ad uos, cum adhuc eſſem uobiſcum.

RESP. Neq; enim cum ipſis non erat, quibus præſens corporaliter apparebat,

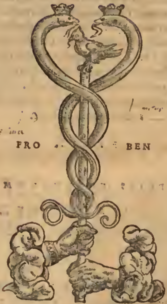
parebat,ſed tamen iam ſe eſſe cum ipſis denegat,à quorum mortali corpore carnis immortalitate diſtabat. INT. Omnis homo mendax:cui reſponderi poteſt, Si omnis, & tu, falſaq́ iam erit ſententia quam mendax ipſe protuliſti.Si uero ipſe non mendax, uera iam ſententia non erit : quia dum tu uerax,non omnis homo cognoſcitur mendax. RESP. Sed notandum quid præmittitur, Ego dixi in exceſſu mentis meæ. Per exceſſum ergo mentis etiam ſemetipſum trāſijt, cum de hominis qualitate definiuit: ac ſi patenter dicat:de falſitate omnium hominum inde ueram ſententiam protuli ,unde ego ipſe ſuper hominem fui: intantum uero & ipſe mendax, inquantum homo:intantum autem omnino non mendax,inquantum per exceſſum mentis ſuper hominem. INT. Apoſtolus qui Corinthijs uirgam minatur:quomodo ad Galatas ſcribit, ut corripiant delinquentem in ſpiritu lenitatis. RESP. Corinthij poſt peccatum non ſentientes errorem ſuum,nolebant pœnitētia corrigi, inde eis uirgam minatur. Vbi uero peccator intelligens uulnus ſuum,tradit me dico ſe curandum, ibi nō eſt uirga neceſſaria,ſed ſpiritus lenitatis.

FINIS.

SERIES CHARTARVM

α a b c d e f g h i k A B C D E F G Omnes ſunt Terniones,præter k Duernionem,& G Quaternionem.

BASILEAE, IN OFFICINA [redacted], MENSE AVGVSTO, ANNO M. D. XXX

FRO
BEN